

quarantine 1 <i>n.</i> (time, place)	racemic acid गुच्छिक अम्ल <i>n.</i>
Hygiene निरोधा <i>f.</i>	racemose <i>Bot.</i> एकवर्धक्षी-, एक-वर्धक्षीय
2 <i>vb.</i> निरोधायन <i>n.</i>	rachilla <i>Bot.</i> (axis of a spikelet) शूक्रिकाक्ष <i>m.</i>
quarterly त्रैमासिक	rachis <i>Bot.</i> (main axis of a leaf) प्राप्ति <i>m.</i> (प्रधान+अङ्ग)
quartz स्फटिक <i>m.</i>	rack (for placing things in) निलय <i>m.</i>
quaternary दुरीय	radar तेजोन्वेष <i>m.</i> (cf. Japanese <i>dempa tanchiki</i> electric search)
question प्रश्न <i>m.</i>	radial अरीय
quickslime जीव-चूर्णिक <i>m.</i>	radial artery <i>Anat.</i> अन्वरत्नि-रोहिणी <i>f.</i>
quicksand (deep mass of loose sand mixed with water...)	radial fibres = radiating fibres अर-तन्त्र <i>m.</i>
वालुपंक <i>m.</i>	radially (along the radius) अन्वर
quicksilver = hydrargyrum पारद <i>m.</i>	radial symmetry <i>Biol.</i> अरीय-संमिति <i>f.</i>
quinary पञ्चमय	radian <i>n. Math.</i> आर (from अर radius)
quidecagon <i>Geom.</i> पञ्चदशभुज <i>m.</i>	radian <i>adj. Math.</i> आरीय (from आर radian <i>n.</i>)
quinine विज्वरी <i>f.</i>	radian संचापारकोण <i>m.</i> (सं equal+चाप arc+अर radius, an angle subtended by an arc of a circle equal in length to the radius of the circle)
quinquevalent <i>Chem.</i> पंचसंयुजे	radian measure आरीय माप <i>m.</i>
quire (of paper) हस्तक <i>m.</i> (cf. Urdu दस्ता, from Persian दस्त, which itself is from Skt. हस्त)	radiant तेजस्वी (-इन्); विकिरण-
quit 1 (to set free) उन्मोचन <i>n.</i>	radiant, radiating विकिरक
2 (to meet and satisfy a debt) निस्तारण <i>n.</i>	radiant energy <i>Phys.</i> विकीर्ण-कर्जी <i>f.</i>
quotient लघि <i>f.</i> , भागफल <i>n.</i>	radiant flux <i>Photom.</i> (rate of energy radiation) विकिरण-स्पन्द <i>m.</i>
R	
Ra (radium) रेत (तेजातु)	
rabbit शशक <i>m.</i>	
rabies (from रम्स) = hydrophobia <i>Med., Vet.</i> जलभी <i>f.</i> , बाल्क <i>n.</i>	
race धावन <i>n.</i> (running)	
racecourse धावन-पथ <i>m.</i>	
raceme (having one growing axis). <i>Bot.</i> एकवर्धक्ष	
racemic (Lat. <i>racemus</i> a bunch of grapes or berries). <i>Chem.</i> गुच्छिक	

radiate (to expose to radiation of ultraviolet rays) पारजमुरशिम-	radiolucent आपार-क्षरशिम <i>m.</i>
विकिरण <i>n.</i>	[X rays can get through partly (आ ईषदर्थे) or wholly (आ समन्तात्)]
radiation विकिरण <i>n.</i>	radiopaque अपार-क्षरशिम <i>m.</i>
radiation of energy ऊर्जा-विकिरण <i>n.</i>	(X rays cannot get through)
radiation of heat ऊष्मा-विकिरण <i>n.</i>	radioscope तेजेश <i>m.</i>
radiation of light प्रकाश-विकिरण <i>n.</i>	radio-symmetrical flower <i>Bot.</i>
radiator विकिरक <i>m.</i>	अर-समितीय पुष्ट <i>n.</i>
radical 1 <i>Chem.</i> मूल <i>n.</i>	radium <i>Chem.</i> तेजातु <i>m.</i>
2 <i>Bot.</i> मूलस्थ <i>m.</i> , (rootleaf मूलपत्र <i>n.</i>	radium emanation <i>Chem.</i> तेजातु-निस्सति <i>f.</i>
3 <i>Bot.</i> (one of the ultimate divisions of a growing root) मूलाणु <i>m.</i>	radius अर <i>m.</i> , त्रिज्या <i>f.</i>
radical axis <i>Geom.</i> मूलाक्ष <i>m.</i>	radius of curvature <i>Math.</i>
radical centre <i>Geom.</i> मूल-केन्द्र <i>n.</i>	बकता-अर <i>m.</i>
radical sign <i>Math.</i> करणी-चिह्न <i>n.</i>	radius vector <i>Math.</i> सदिश-त्रिज्या <i>f.</i>
radicel <i>Bot.</i> मूलिका <i>f.</i> (rootlet मूलक)	radix 1 <i>Math.</i> मूलाङ्क <i>m.</i>
radicle <i>Bot.</i> (that part of the embryo which goes to make the root) मूलभूण <i>n.</i>	2 = root <i>Pharm.</i> मूल <i>n.</i>
radicle leaves मूस्यपत्र <i>n.</i>	radix fraction <i>Math.</i> मूलाङ्क भिन्न <i>m.</i>
radicle pocket मूलभूण गोह <i>m.</i>	radon <i>Chem.</i> तैजसाति <i>m.</i>
radioactinium <i>Chem.</i> तेजैजातु <i>m.</i>	rail अयोवंश <i>m.</i>
radioactivate <i>vb.</i> (to make radioactive) तेजोद्वारण <i>n.</i>	railroad अयोमार्ग <i>m.</i>
radioactive तेजोद्वार	railway train संयान <i>n.</i>
radioactive transformation तेजोद्वार-परिवर्त <i>m.</i>	rain वर्षा <i>f.</i>
radioactivity <i>Phys., Chem.</i> तेजोद्वारण <i>n.</i>	rainbow इन्द्रधनु <i>n.</i>
radio-chemistry तेज-रसायन <i>n.</i>	rainfall वर्षा <i>f.</i> , वर्षापात <i>m.</i>
radiode (<i>radium+ode</i>) तेजद्वार <i>n.</i>	rain-gauge वर्षमान <i>m.</i> (from कौटल्य अर्थशास्त्र II. 5)
radio-element तेज-तत्त्व <i>n.</i>	rain-proof वर्षारुध
	raise <i>vb.</i> उन्नयन <i>n.</i>
	raising of the boiling point बुद्धुदांक-उन्नयन <i>n.</i>
	ramenta <i>Bot.</i> (hair-like covering of young leaves) रोमावरण <i>n.</i>
	random यदृच्छा-

random recombination	Zool.	Re (rhenium) वा (ब्राष्टारु)
यादृच्छिक पुनःसंयोजन <i>n.</i>		reactant = factor प्रतिकारक = कारक <i>m.</i>
range गोचर, परास <i>m.</i> , क्षेत्र <i>n.</i> ,		reacting gases प्रतिकारी वाति <i>m.</i>
विस्तार <i>m.</i>		reaction प्रतिक्रिया <i>f.</i>
range of points Math. बिन्दुमाला <i>f.</i>		reader प्रवाचक <i>m.</i>
range of projection प्रक्षेप-परास <i>m.</i>		readily सरलतया
range of values अर्धा-गोचर <i>m.</i>		readily soluble सरलतया विलेय
Ranunculaceae (crowfoot) Bot.		readily soluble in water सरलतया जल-विलेय
काकपाद-कुल <i>n.</i>		reading वाचन <i>n.</i>
rapid द्रुत		reading microscope वाचन-अन्वाक्ष <i>m.</i>
rare विरल		reading telescope वाचन-दूरेक्ष <i>m.</i>
rare earth Chem. विरल मृद <i>f.</i>		reagent प्रतिकर्ता (-त्र) <i>m.</i>
rate अर्ध <i>m.</i>		real वास्तव, वास्तविक
rate of change of acceleration त्वरण-परिवर्तन-अर्ध <i>m.</i>		real analysis वास्तविक विश्लेषण <i>n.</i>
rate of change of velocity प्रवेग-परिवर्तन-अर्ध <i>m.</i>		real focus वास्तव-नामि <i>f.</i>
ratio निष्पत्ति <i>f.</i>		rearrangement पुनर्विन्यास <i>m.</i>
rational Math. सुमेय		Reaumur (thermometer scale 0° R.—80° R.) अशीतिक (0° अ.—80° अ.)
rationalizing factor Math.		Reaumur thermometer अशीतिक तापमान <i>m.</i>
करणीहार गुणक <i>m.</i>		rebound उत्पलब्धन <i>n.</i>
ratio of equality समता-निष्पत्ति <i>f.</i>		recede vb. पश्चापसरण <i>n.</i>
ratio of greater inequality एकाधिक-निष्पत्ति <i>f.</i>		receipt प्राप्ति <i>f.</i>
ratio of less inequality एकोन-निष्पत्ति <i>f.</i>		receiver आदाता (-त्र) <i>m.</i>
rat snake मूषभैशी (-इन) <i>m.</i>		recent अभिनव
rattlesnake = belltail कण्ठपुच्छ <i>m.</i>		receptacle = thalamus Bot. दल्खक <i>m.</i>
raw cotton = cotton वॉल कपीस <i>n.</i>		receptacle Bot. ग्रह <i>m.</i>
raw material आम-सामग्री <i>f.</i> , आम-जी-द्रव्य <i>n.</i>		receptive spot Bot. आदान-प्रदेश <i>m.</i>
ray रँझि <i>m.</i>		receptor region Bot. आदाता प्रदेश <i>m.</i>
razor क्षुर <i>m.</i>		
razor, microtome अणुछिद क्षुर <i>m.</i>		
Rb (rubidium) दी (दीपातु)		
Rd (radium) ते (तजातु)		

recessive character पश्चापसारी
 गुण *m.*
 reciprocal *n. Math.* व्युत्कम *m.*
 reciprocal proportion *Math.*
 मिथोडनुपात *m.*
 recognize *vb.* प्रखीकरण *n.*
 recoil 1. (of a gun) *n. प्रत्याधक्षा f.*
     2 *vb.* प्रत्याधक्न *n.*
 recombination पुनःसंयोजन *n.*
 recommend *vb.* अभिस्तवन *n.*
 recommendation अभिस्ताव *m.*
 record उल्लेख *m.*
 recorder 1 (one who records)
     उल्लेखक *m.*
     2 (record-keeper) उल्लेखपाल *m.*
 recover *vb.* प्रत्यादान *n.*
 recoverable प्रत्यादेय
 recovered प्रत्यादत्त (taken back)
 recovery 1. प्रत्यादान *n.*
     2 *Med.* उल्लाघ *m.* (ancient
         word)
 recrystallization पुनःस्फटन *n.*
 rectangle *Geom.* आयत *m.*
 rectangular आयताकार
 rectified spirit शुद्ध सूखब *m.*
 rectilineal = rectilinear क्रञ्जुरेख,
     क्रञ्जुरेखीय
 rectilinear (along the straight
     line) अन्वज्ञुरेख
 rectilinear propagation अन्वज्ञुरेख
     प्रचरण, अन्वज्ञुरेख प्रचारण *n.*
 rectum *Anat.* गुद *m.*
 rectus *Anat.* क्रञ्जुपेशी *f.*
 rectus inferior अधर-क्रञ्जुपेशी *f.*
 rectus lateralis आभिपार्श्व-क्रञ्जुपेशी *f.*
 rectus medialis आभिमध्य-क्रञ्जुपेशी *f.*
 rectus superior उत्तर-क्रञ्जुपेशी *f.*

recuperate पुनरापण *n.*
 recuperation पुनराप्ति *f.*
 recuperator = regenerator
     पुनराप्ति = पुनर्जनित्र *n.*
 recurrent *Anat.* (turning back
     in a direction opposite
     to its former course) आवृत्त
 recurring decimal *Math.* आवृत्त
     दशमिक *m.*
 red ant तैल-पिपीलिका *f.* (ancient
     word)
 red blood corpuscle रक्तकोशा *f.*
     (रक्तसंचिकोशा)
 red cell=erythrocyte रक्त-कोशा *f.*
 red coral = Corallium nobile
     रक्तप्रवाल = राजप्रवाल *m.*
 red deer रोहित, रोहितमृग *m.*
 red dichromate रक्त-द्विवणीय *n.*
 reddish आरक्त
 reddish-brown आरक्त-ब्रून
 reddish violet आरक्त नीललोहित
 reddish yellow पीतारक्त
 red haematite रक्त-अयूष्मा *f.*
 red-hot रक्तोष्ण
 red litmus paper रक्त शेवल-पत्र *n.*
 red oxide of copper *Chem.*
     रक्त ताम्र-जारेय *n.*
 red oxide of mercury = red
     mercuric oxide रक्त पारद-जारेय
     = रक्त पारदिक जारेय *n.*
 reduce *vb.* प्रहसन, प्रन्दासन *n.*
 reduced प्रहसित, प्रन्दसित
 reduced (to) *Math.* परिणत
 reducer प्रद्वासक *m.*
 reducibility प्रहस्यता *f.*
 reducible प्रद्वास्य, प्रद्वासनीय, प्रन्दासनीय

reducing agent प्रद्वासक, प्रद्वासन-कर्ता (-रू) <i>m.</i>	refrigeration प्रशीतन <i>n.</i>
reducing area प्रद्वासन-क्षेत्र <i>n.</i>	refrigerator प्रशीतक <i>m.</i>
reduction प्रद्वासन, प्रद्वासन <i>n.</i>	regenerator = recuperator
reduction division <i>Biol.</i> प्रद्वासन-भाजन <i>n.</i>	Mach. मुनर्जनित्र = मुनराप्त्र <i>n.</i>
reduction formula <i>Math.</i> प्रद्वासन-सूत्र <i>n.</i>	region देश, प्रदेश <i>m.</i>
reduction in price <i>Math.</i> मूल्य-द्वास <i>m.</i>	regional प्रादेशिक
redundant tooth <i>Anat.</i> अधिदन्त <i>m.</i> (ancient word)	regional anatomy प्रादेशिक शारीर <i>n.</i>
reel बैल <i>m.</i>	register पंजी <i>f.</i>
reference solution (used as a standard of comparison) उपमान-विलयन <i>n.</i>	regular adj. 1 नियमी (-इच्च) 2 (as a figure) <i>Math.</i> सम 3 (as a stream of bubbles) सन्तत
refinement संस्कार <i>m.</i>	regular in form = isometric
reflected प्रतिविभूति, परावर्तित	regular polyhedron <i>Math.</i>
reflected image = reflect image प्रतिविभूति-मूर्ति <i>f.</i> , प्रतिविम्ब <i>n.</i>	सम-बहुनीक <i>m.</i>
reflected ray परावर्तित रँझि <i>m.</i>	regular triangle = equilateral triangle <i>Math.</i> सम-त्रिभुज <i>m.</i>
reflection प्रतिविभूति, परावर्तन <i>n.</i>	regulate <i>vb.</i> यमन <i>n.</i>
reflection = image प्रतिविम्ब <i>n.</i>	regulator यामक <i>m.</i>
reflex प्रतिक्षेप <i>m.</i>	regulator, gas and electric वाति-विद्युद्-यामक <i>m.</i>
reflex action <i>Physiol.</i> प्रतिक्षिप्ति-क्रिया <i>f.</i>	reinfection <i>Med.</i> पुनःसंसर्ग <i>m.</i>
reflex angle <i>Math.</i> वृहत् कोण <i>m.</i>	reinforced concrete=armoured concrete (with embedded steel) अयस्संचा <i>f.</i> (अयस् iron + संचा concrete)
refract <i>vb.</i> भुजायन <i>n.</i>	relapsing fever <i>Med.</i> प्रत्यावर्त ज्वर <i>m.</i>
refracting angle (of a prism) Optics भुजाय-कोण <i>m.</i>	relation सम्बन्ध <i>m.</i>
refractionist भौजायनिक .	relative adj. सापेक्ष
refractivity Optics भुजायता <i>f.</i>	relative acceleration <i>Phys.</i> सापेक्ष त्वरण <i>n.</i>
refractometer Phys. भुजायन-मान <i>m.</i>	relative density सापेक्ष-घनता <i>f.</i>
refractory (resisting the action of heat) ऊष्म-सह	relative hypermetropia सापेक्ष-पश्चनाभिता <i>f.</i>
refrigerate <i>vb.</i> प्रशीतन <i>n.</i>	relatively अपेक्षया, सापेक्षतया

relative motion	<i>Phys.</i> सापेक्ष-	2 (opposed. to <i>attract</i>)
गति <i>f.</i>		अपकर्षण <i>n.</i>
relative velocity	सापेक्ष प्रवेग <i>m.</i>	replace <i>vb.</i> 1 प्रतिस्थापन <i>n.</i> (प्रति
relative weight	सापेक्ष भार <i>m.</i>	substitute)
relax	<i>vb.</i> शिथिलन <i>n.</i>	2 पुनःस्थापन <i>n.</i>
relaxation	शिथिलन <i>n.</i>	replaceable प्रतिस्थाप्य, पुनःस्थाप्य
release	मोक्ष <i>m.</i> , मोचन <i>n.</i> , मुक्ति <i>f.</i>	replaced (substituted) प्रतिस्थापित
remainder	शेष <i>m.</i>	replacement प्रतिस्थापन, पुनः-
remainder theorem	<i>Math.</i>	स्थापन <i>n.</i>
शेषफल प्रमेय <i>n.</i>		replum <i>Bot.</i> (false septum)
remains	अवशेष <i>m.</i>	कूटपटी <i>f.</i>
remit	<i>vb.</i> विप्रेषण <i>n.</i>	represent <i>vb.</i> निरूपण, प्रतिनिधान <i>n.</i>
remittance	विप्रेषणा <i>f.</i>	reproduction प्रजनन, सन्तानजनन,
remitted	विप्रेषित	जनन <i>n.</i>
remittee	विप्रेषिती (-इन्)	reproductive nucleus = gonad
remitter	विप्रेषक <i>m.</i>	nucleus प्रजनन-न्यूक्टि <i>f.</i>
removability	अपनेयता <i>f.</i>	reproductive organ जननेन्द्रिय <i>n.</i>
removable	अपनेय	reproductive stage प्रजननावस्था <i>f.</i>
removal	अपनयन, निष्कासन <i>n.</i>	reproductive system प्रजनन-
removal of brackets	अभिवार-	संहिति <i>f.</i>
निष्कासन <i>n.</i>		Reptilia सरोसुपाः <i>m.pl.</i>
removal of excreta	मल-वाहन <i>n.</i>	repudiate (to refuse to
remove	अपनयन <i>n.</i>	acknowledge or pay) प्रत्या-
removed	अपनीत	ख्यान <i>n.</i>
renal	<i>Anat.</i> वृक्कय	repulsion अपकर्षण, अपासन <i>n.</i>
renal artery	<i>Anat.</i> वृक्क-रोहिणी <i>f.</i>	request प्रार्थना <i>f.</i>
renal papillae	<i>Anat.</i> वृक्क-पिंडिका <i>f.</i>	required अपेक्षित
renal vein	<i>Anat.</i> वृक्क-नीला <i>f.</i>	required direction <i>Phys.</i> अपेक्षित-
rendering soluble	विलेय-करण <i>n.</i>	दिशा <i>f.</i>
reniform leaf	वृक्कपत्र <i>n.</i> (वृक्क kidney)	research अन्वेषण <i>n.</i>
rennet	वृत्सातंच <i>m.</i>	research assistant अन्वेषण-
repeat	<i>vb.</i> पुनरावर्तन <i>n.</i>	सहाय <i>m.</i>
repeated	पुनरावृत्त	research laboratory अन्वेषण-
repeated root	<i>Math.</i> आप्रेडित	प्रयोगशाला <i>f.</i>
मूल <i>n.</i>		research scholar अन्वेषणाध्येता
repel	<i>vb.</i> 1 अपासन <i>n.</i>	(-त्र), अन्वेषा <i>m.</i>
		research section अन्वेषण-विभाग <i>m.</i>

reserve संचिति <i>f.</i>	resulting = resultant
reservoir १ आशय <i>m.</i>	retain <i>vb.</i> (keep back) प्रतिघारण <i>n.</i>
2 जलाशय <i>m.</i>	(ancient word)
reservoir of mercury पारदाशय <i>m.</i>	retard १ (to make slow)
residual air <i>Physiol.</i> अवशिष्ट बायु <i>m.</i>	विमन्दन <i>n.</i>
residue अवशेष <i>m.</i>	2 (to delay) विलम्बन <i>n.</i>
resin उद्यास <i>m.</i> (analogous to निर्यास)	3 (to keep back, detain) विधारण <i>n.</i>
resin canals <i>Bot.</i> उद्यास-कुल्या <i>f.</i>	retarded velocity <i>Phys.</i> विमन्दित प्रवेग <i>m.</i>
resist <i>vb.</i> रोधन <i>n.</i>	reticulum जालिका <i>f.</i>
resistance रोध <i>m.</i>	retina <i>Anat.</i> मूर्तिपट <i>m</i>
resistance bridge रोध-सेटु <i>m.</i>	retort <i>Chem.</i> वकभांड <i>n.</i> (ancient word वकयन्त्र)
resistance cell रोध-कोशा <i>f.</i>	retort ring वकभांड-वलय <i>m.</i>
resistance lamp रोध-दीप <i>m.</i>	reverberation प्रतिरिहन, प्रतिक्षेपण <i>n.</i>
resistance overcome <i>Phys.</i> अभिमूल रोध <i>m.</i>	reverberatory प्रतिक्षेपी (-इन)
resolution संकल्प <i>m.</i> (motion प्रस्ताव <i>m.</i>)	reverberatory furnace प्रतिक्षेपि आष्ट्र <i>n.</i>
resolution (of forces or velo- cities) विघटन <i>n.</i>	reversal उत्कमण, उत्कामण <i>n.,</i> विपर्यय <i>m.</i>
resolution into factors <i>Math.</i> खण्डन, खण्डीकरण <i>n.</i>	reversal of direction दिग्मिवर्पयय <i>m.</i>
resolving power <i>Photog.</i> (pro- ducing fine details) सक्षम- दर्शिता <i>f.</i>	reverse उत्कम, विपरीत
respectively क्रमशः	reverse <i>vb.</i> विपर्ययण <i>n.</i>
respiration श्वसन <i>n.</i> , श्वास <i>m.</i>	reversed विपरीत
respiratory centre <i>Physiol.</i> श्वसन-केन्द्र <i>n.</i>	reverse order उत्कम <i>m.</i>
respiratory system <i>Physiol.</i> श्वसन-संहति <i>f.</i>	reversibility उत्काम्यता <i>f.</i>
resting stage विश्राम-अवस्था <i>f.</i>	reversible उत्काम्य
result परिणाम <i>m.</i> , फल <i>n.</i>	reversible glasses परिवर्त्य उपनेत्र <i>n.</i>
resultant (force, velocity) परिणामत् (वल, प्रवेग), परिणामी (-इन), परिणामस्वरूप	reversible process <i>Thermodyn.</i> प्रतिवर्त्य-विधा, प्रतिवर्तिनी विधा <i>f.</i>
	reversible reaction <i>Chem.</i> प्रतिवर्त्य-प्रतिक्रिया, प्रतिवर्तिनी प्रतिक्रिया <i>f.</i>
	reversing उत्कमण <i>n.,</i> उत्कामणा <i>f.</i>

reversion I = escheat <i>Adminis.</i>	rhombus <i>Geom.</i> चतुःसमभुज,
प्रत्यावर्तन <i>n.</i>	तिर्यग्वर्ग <i>m.</i> ('oblique square')
2 = atavism <i>Zool.</i> विपर्यय <i>n.</i>	Rhynchota (<i>Gk.</i> <i>rhynchos</i> snout) <i>Zool.</i> तुण्डि-गण <i>m.,</i> तुण्डिनः <i>m. pl.</i>
3 उत्कमण, उत्कामण <i>n.</i>	Rhyncocephalia <i>Zool</i> (resembling lizards) पल्ल्याभाति <i>f.</i> (-आति for प्रजाति genus; पल्ली a house lizard)
reverted प्रतिवर्तित	rib पर्शु <i>m.</i>
revision पुनरावृत्ति <i>f.</i>	ribbon पट्टिका <i>f.</i>
revocation निरसना <i>f.</i> , खण्डन <i>n.</i>	rice-straw बुस <i>n.</i>
revoke I <i>vb.</i> (to annul)	ricin <i>Chem.</i> एरंडि <i>f.</i>
निरसन, खण्डन <i>n.</i>	rider आरोहक <i>m.</i>
2 <i>n.</i> निगस <i>m.</i>	balance rider तुला-आरोहक <i>m.</i>
revolution भ्रान्ति <i>f.</i> , परिभ्रमण, भ्रमण, परिक्रमण <i>n.</i>	ridge <i>Anat.</i> कूट <i>n.</i>
revolution counter भ्रान्तिभाण्डि <i>n.</i>	right अधिकार <i>m.</i>
revolving भ्रम्यत्, भ्रमत्	right angle <i>Math.</i> लम्ब कोण <i>m.</i>
revolving stool भ्रमत्यीठ <i>n.</i>	right-angled triangle लम्बकोण त्रिभुज <i>m.</i>
Rh (rhodium) ना (नाम्लानु)	right-angle gauge <i>Mach.</i> लम्ब- कोणामान <i>m.</i>
rhenium <i>Chem.</i> वाष्पानु <i>m.</i>	right circular cone <i>Math.</i> लम्बी वर्तुल शंकु <i>m.</i>
rheostat <i>Elec.</i> स्रोतसंग्रे	right circular cylinder <i>Math.</i>
rhizoid <i>Bot.</i> शिफारम <i>n.</i>	लम्बी वर्तुल रस्म <i>m.</i>
rhizome <i>Bot.</i> शिफारून्त <i>n.</i>	right frustum <i>Math.</i> सम छिन्नक <i>m.</i> (सम = समान्तर आधार), लम्ब- छिन्नक <i>m.</i>
rhizophore <i>Bot.</i> (a shoot bearing roots at the apex) मूलद <i>m.</i>	right prism <i>Math.</i> लम्ब संकेत्र <i>n.</i>
rhizoplast <i>Zool.</i> (root of the flagellum extending up to the nucleus) कशामूल <i>n.</i>	right pyramid <i>Math.</i> लम्ब स्तूप <i>m.</i>
Rhizopoda <i>Zool.</i> मूलपादः <i>m. pl.</i>	right side दक्षिण पक्ष <i>m.</i>
rhodanate <i>Chem.</i> पाटलीय <i>n.</i>	right subclavion दक्ष अधोक्षक <i>m.</i>
rhodium <i>Chem.</i> नाम्जानु <i>m.</i>	rigid (not pliant, not flexible) अनाम्य, परिदृढ़
Rhodo-coccus पाटल-गोलाणु <i>m.</i>	rigidify <i>vb</i> (to make or become rigid) अनाम्यकरण, अनाम्यभवन <i>n.</i>
Rhodophyceae (red algae) <i>Bot.</i> रक्ताल्पकाः <i>m. pl.</i>	
rhomb = rhombus	
rhombic तिर्यग्वर्गिक, तिर्यग्वर्गरूप	
rhombic crystals तिर्यग्वर्ग स्फट,	
तिर्यग्वर्गरूपी स्फट <i>m.</i>	
rhomboid <i>Geom.</i> तिर्यगायत <i>m.</i>	

rigidity = rigidness अनास्थता <i>f.</i>	rootlet <i>Bot.</i> मूलक <i>n.</i>
rim प्रष्ठि <i>m.</i>	root of orbit <i>Ophthalmol.</i> अक्षिकूप-मूल <i>n.</i>
rimless अप्रष्ठि, प्रान्तहीन	root of the tooth <i>Anat.</i> दन्त- मूल <i>n.</i>
ring बलय <i>m.</i>	root pressure <i>Bot.</i> मूल-निपीड <i>m.</i>
ring clip बलय-स्वज <i>m.</i>	root stalk <i>Bot.</i> मूल-वृत्त <i>n.</i>
ring test बलय-परीक्षा <i>f.</i>	Rosa पाटलति <i>f.</i> (-ति for प्रजाति genus)
ringworm <i>Med.</i> , दहु <i>f.</i>	Rosaceae <i>Bot.</i> पाटलकुल <i>n.</i>
rinse <i>vb.</i> उद-क्षालन <i>n.</i>	rose सेवती <i>f.</i> , पाटलपुष्प <i>n.</i>
rivet लंबंग <i>n.</i> (short for लंबंगकील)	rose apple = jambo = Java plum = Malay apple जम्बू <i>n.</i>
Rn (radon) रै (तैजसाति)	rose-water पाटल-वारि <i>n.</i>
road रथ्या <i>f.</i>	rosin = colophony उदायास <i>m.</i>
rock शैल <i>m.</i>	rostellum चंचु <i>f.</i>
rock boring शैल-छिक्रण <i>n.</i>	rot <i>vb.</i> गलन <i>n.</i>
rock salt सैन्धव, शैल लवण <i>n.</i>	rotary परिक्रम
rod शलाका <i>f.</i>	rotary joint <i>Anat.</i> आवर्त-सन्धि <i>m.</i> (from सुश्रुत)
rodent रदनी (-इन्) <i>m.</i>	rotary microtome परिक्रम अणुच्छिद <i>m.</i>
Rodentia <i>Zool.</i> रदनिन: <i>m.pl.</i>	rotary motion परिक्रम-गति <i>f.</i>
Roentgen rays = X rays क्ष-रेश्मि, घन-वेधी रेश्मि <i>m.</i>	rotary oil pump <i>Phys.</i> परिक्रम तैलोदङ्ग <i>m.</i>
roll वेळन, लोठन <i>n.</i>	rotate <i>vb.</i> परिक्रामण, परिक्रमण <i>n.</i>
roller वेळन <i>n.</i>	rotating coil परिक्रमण कुँडल <i>n.</i>
roller-rod वेळन-शलाका <i>f.</i>	rotation भ्रान्ति <i>f.</i> (स्वाक्ष-भ्रान्ति), परिक्रमण <i>n.</i> , परिक्राम <i>n.</i>
rolling friction <i>Phys.</i> लोठन- प्रतिरोध <i>m.</i>	rotatory motion परिक्रम-गति <i>f.</i>
roll sulphur (cast into sticks) वेळन-गन्धक <i>m.</i>	Rotifera <i>Zool.</i> किरोटिन: <i>m.pl.</i>
Roman steel yard <i>Phys.</i> : (fulcrum fixed) स्थिरकम्भा यष्टि <i>f.</i> (वज्रायस 'steel' is understood)	rotor <i>Phys.</i> परिक्रमक <i>m.</i>
roof छादि <i>n.</i>	rotten = rot गलित
roof of orbit <i>Ophthalmol.</i> अक्षिकूप-छादि <i>n.</i>	rouge आँकुम <i>n.</i>
room कोष्ठ <i>m.</i>	rough स्थूल
root <i>Math.</i> , <i>Bot.</i> मूल <i>n.</i>	1 (uneven) असम
root-cap <i>Bot.</i> मूलगोप, मूलाग्रगोप <i>m.</i>	2 (harsh) कर्कश
root hair <i>Bot.</i> मूल-रोप <i>n.</i>	
root leaf <i>Bot.</i> मूल-पत्र <i>n.</i>	

3 (crude, unfinished)	असंस्कृत	ruler रेखक <i>m.</i>
4 (coarse)	रुक्ष	rules of court न्यायालय-नियम <i>m.</i>
roughage (coarse food high in fibre)	तन्तवन् <i>n.</i>	rules of procedure प्रक्रिया-नियम <i>m.</i>
roughly	स्थूलरूपेण	rum (from fermented molasses) फाणिरा <i>f.</i>
round	गोल	rumbatron <i>Phys.</i> (which accelerates electrons) विद्युदण्ड-त्वर <i>m.</i>
round-bottomed	गोल-बुधन	ruminants = Ruminantia <i>Zool.</i>
round bracket	गोलाभिवार <i>m.</i>	रोमन्यनः <i>m. pl.</i>
round-celled	गोल-कोशावान्	ruminate <i>vb.</i> रोमन्यन <i>n.</i>
rounded	वृत्त	runcinate <i>Bot.</i> (pinnately cut with the lobes pointing downwards) अधःपालिमद् (Lat. <i>runcinatus</i> 'planed off' is inaccurate)
round glasses	गोलोपनेत्र <i>n.</i>	runner 1 <i>Zool.</i> (feet of ostrich)
round oval glasses	गोलाण्ड-उपनेत्र <i>n.</i>	धावक (पद)
round-topped	बलय-शीर्ष	2 <i>Bot.</i> मू-स्तारी (-इन्)
roundworm	मलसर्प <i>m.</i> (Panjabi मल्हप)	rust भेद्र <i>n.</i>
routine	नैत्यक <i>n.</i>	rust fungus <i>Bot.</i> मण्ड्रर-कवक <i>n.</i>
row	पंक्ति <i>f.</i>	ruthenium <i>Chem.</i> नक्षरातु <i>m.</i>
royal mint	राज-टंकशाला <i>f.</i>	S
royal observatory	राज-वेधशाला <i>f.</i>	S (sulphur) <i>Chem.</i> शु (शुल्वारि)
Ru (ruthenium)	न (नक्षरातु)	s (distance) <i>Phys.</i> दू (दूरत्व)
rubber	वृष्टि <i>m.</i>	Sa (samarium) <i>Chem.</i> धू (धूसरल)
rubber band	वृष्टि-पट्टी <i>f.</i>	saccharide <i>Chem.</i> शर्करेय <i>n.</i>
rubber cap	वृष्टि-टोपी <i>f.</i>	saccharo-meter शर्करा-मान <i>m.</i>
rubber cork	वृष्टि-त्वक्षा <i>f.</i>	saccharose <i>Chem.</i> शर्करातु <i>n.</i>
rubber-pressure tube	वृष्टि-निपीड़न-नाल <i>m.</i>	sacral <i>adj.</i> (pertaining to, or in the region of the sacrum)
rubber ring	वृष्टि-बलय <i>m.</i>	त्रिक-, त्रै-
rubber stamp	वृष्टि-मुद्रा <i>f.</i>	sacral <i>n.</i> (sacral vertebra) त्रिक-कीकस <i>m.</i>
rubber tube	वृष्टि-नाल <i>m.</i>	sacral canal त्रिक-कुल्या <i>f.</i>
rubber tyre	वृष्टि-पवि <i>m.</i>	sacral vertebra त्रिक-कीकस <i>m.</i>
rubidium	रुबिडियम् <i>m.</i>	
rule = law	<i>Math.</i> नियम <i>m.</i>	
rule (ruler)	रेखक <i>m.</i>	
rule of signs	<i>Math.</i> चिह्न-नियम <i>m.</i>	
rule of three	<i>Math.</i> त्रिराशिक	
नियम <i>m.</i>		

PREFACE

The present work is an abridged version of the Great English-Indian Dictionary. It is intended for use of authors, teachers and students interested in elementary Chemistry, Physics, Mathematics, Botany and Zoology.

It was in October 1946 that the Academic Council of the Bombay University had resolved that the confusion that prevails at present in the use of technical terms in the different languages used in the Bombay Presidency as media of instruction for the matriculation stage, should be removed and a uniform system of terminology be adopted. For the purpose they adopted our system. It is primarily at their instance that this small edition is being published. To make it more useful the scope of this Dictionary has been extended beyond the matriculation stage.

Those who go beyond the scope of this Dictionary are recommended to use our bigger volume.

I take this opportunity of thanking the Honourable Mr. B. G. Kher, who has taken a personal interest in this lexicographical work and extended his patronage to it. My thanks are also due to many friends in Poona and Bombay for their keenest interest and closest co-operation in this work which at times has seemed too difficult and thankless. I have particularly to mention the names of Dr. D. D. Karve, Principal of Fergusson College, Poona and Dr. S.D. Limaye of Poona.

In my own staff, the main burden has fallen on the shoulders of Mr. Vijayendra Kumar Mathur, M.A., who,

I believe, has borne it valiantly. The task of preparing the press copy has been mostly done by my son Mr. Lokesh with the assistance of Mr. Umesh Behari Mathur, M. A., and Mr. W. D. Ojha.

Books using our terminology have been prepared both in Hindi and Marathi for the use of Intermediate students of the Nagpur University. These books cover all the five sciences mentioned above. Their use would make it easy to prepare corresponding elementary books for the matriculation students.

INTRODUCTION

India is entering on a new age. This age has to be given a direction.

In science and higher thought as well as in administration and commerce, India has to take a place by the side of other big nations of the world.

All round we have plans for extension and development. This Dictionary represents an idea as well as the execution of an idea which will revolutionise almost every sphere of activity. Just as the country found that the British Government was a hindrance in the farward march of the country, similarly we have found that the English language blockades the freedom and the spontaneity of the Indian intellect. The British Government has come to an end and one of their most powerful weapons of subjection, namely the English language, has also to go with its originators.

English has to go but it is possible only if there is something else to replace it. We are not a race of dumb people. We have a language and we have not only a language but several languages. These languages have a history of a thousand years. But these languages are limited in their scope. They cannot replace English which is the richest language in the world.

This fact is known and appreciated by every thinking person in this country. It has gone home to such an extent that a sense of frustration and even impossibility has taken possession of our best minds.

Mahatma Gandhi, the Father of the Nation put it down in unmistakable terms that English shall not remain the language of Free India, that it shall be replaced by the Indian languages, that in every province the provincial language shall be the language of the people and of the

Government. In principle and in sentiments it has received universal acceptance all over the country. But in practice there are difficulties which many believe are insurmountable.

The difficulty lies in specific words which connote technical or semi-technical ideas and things. Our administrators and educationists, eager to go ahead and being unable to provide for anything better, advocate the borrowing of words from English wherever we do not have our own.

Being primarily concerned with education, we shall first of all take up the views of university men. They say that English words have been used for the last century and hence they may be retained with advantage.

Further they say that English terms are international and hence by retaining them we shall be keeping contact with the rest of the world.

When I put this before Mahatma Gandhi a few years back, he retorted, "we have been under the British rule for more than a century and the British rule makes us members of the British Commonwealth which has great advantages, then why not continue the British rule too!"

If the British spread Western education in this country, it was with a definite aim and that was to provide clerks for their Government. That is not our aim. Our objective cannot be satisfied by the retention either of the English language or of English words. Our objective is to spread education widely all over the country and to intensify scientific knowledge so that it will not be the monopoly of a small privileged class.

It is our objective to impart education with the greatest ease and to avoid the huge waste of time that goes on in the imparting of English. It has been estimated that one third of the entire time of our schools and col-

leges is taken away by the teaching of English. Our boys spend the best part of their lives in acquiring English spellings which know no law, in solving exercises in the uses of 'shall and may, will and would' and in mastering innumerable vagaries of expression and idiom. English, being far removed from our own country and civilization, taxes our memory and intelligence to an extent which has not been gauged so far by our educationists. The ten years which we spend on the learning of English can be better utilised in the acquiring of knowledge itself.

Scientific language is primarily and essentially composed of specific terms which are put into sentences with the help of prepositions, pronouns, conjunctives and other simple words. If these specific words are English then can we claim that we are teaching science through our languages. That claim would be a mockery, educationally it would be a tragedy. Those boys who read English, and science through English, even they find it hard to make any sense from scientific terms because a majority of them are derived from or based upon Latin and Greek roots which are not ordinarily used in literary English. Take the case of a boy and a girl, who have not done their compulsory English to the same extent as the present Indian student does. Give to this boy or girl Indian books on Chemistry, Botany, Zoology, Anatomy, Physics, or Astronomy, with terms taken bodily from English. These terms would be so much nonsense syllables, good as exercises for memory tests but not for an intelligent grasp of the subject. To stuff them into the young brains, will mean that much of diminution in attention to the subject proper.

Scientific terms are not few. Their numbers are in lacs. They will inundate and submerge our languages.

According to the objectives in view, we have to evolve our own language of science. A few years ago people did

not believe that it was possible. Even now, there will be thousands who have not seen that it is possible. And unless they see it they cannot believe it. It is particularly this ignorance which is at the basis of the idea that English terms might be retained. There are other minor reasons also that people take up cudgels for English. It is vested interests. Those who know English, they naturally feel that when another medium takes its place they would be pushed into the background. Many of them do not feel young enough to pursue and master a new set of terms even if they be their own. Provincial jealousies also play their role.

From time to time I have been writing articles connected with the problems of scientific nomenclature. Some of these are reproduced in the following pages.

ENGLISH vs. OUR OWN TECHNICAL TERMS

English technical terms are international—this is what a large number of Indians are heard to say now-a-days. On the eve of transition from English to Hindi that is the slogan to which our English educated generation is trying to stick, hoping that they might be saved the worry of learning their own language. We shall examine this slogan. In England the word international can be used without any prick to the English conscience only if a few of the neighbouring countries fall in with them. For example, Norway, Denmark, Holland, Belgium, France, Spain, are considered to be nations. Nobody can deny that. So inspite of their small area or small population, if two of these countries agree in the use of certain terms scientific or literary, religious or cultural then the English people say that these terms are international. This usage of the word international must be kept clearly before the mind by our Indian friends. They should also keep in mind that Europe and America form one homogeneous civilization. The source of their religion and civilization is one. If the variety of Governments be moved out of the horizon then they can be taken as one mass of humanity as against the Indian or the Chinese. Among themselves the Europeans and Americans do not show greater differences than the various linguistic communities of Northern India. To the Europeans Latin and Greek have the same sanctity as Sanskrit to us.

The internationalism of English terminology is really a community of civilization among the different language groups of Europe who are known as different nations on account of the different Governments. But when an Indian borrows the phrase he understands by the word international the whole world including India, China and Japan. He

means by it that it is binding on us to use English terms whether they be intelligible or not.

It is not only the technical words in English which are common to other European languages but even ordinary words as commencement, religion, philosophy, architecture, etc., etc. It does not follow that these words are international in the sense that they are binding on us. If it were so, then we would start making a thorough investigation as to which words of the English language are common to other languages of Europe. The words that are thus registered shall then be binding upon us. This has never been done in the world and this shall never be done either by us or in any other country. If the Europeans have a certain number of words in common, it is not because they were different sets of people as we and the English are, who felt constrained to use words of another language. A word of Greek or Latin origin used in one European country, is equally intelligible to another European country. So they could sit in a conference and accept any Greek and Latin name. But they are not our words. They cannot be absorbed into our language as intelligible parts of the language. They would stand out as insensible conglomeration of awkward sounds.

Our generation which has been brought up on English and Latin terminology cannot properly judge the needs of the generations to come, the generations who would not be obliged to spend the best part of their school and college life in the mastery of the English tongue.

Latin and Greek are the soul of Europe. They are not our soul. But we also have a soul. We are not soulless. We have a history and a tradition. We have a heritage to guard and to develop. We cannot merely look up to others as to what they speak. We have to attend to our own. We have to satisfy our own hunger for knowledge. Our

only aim can be how we can grasp knowledge in the quickest and surest manner. English books can best be used as reference books for higher work as long as we do not make real contribution in different spheres of science. Then we shall have plenty of our own reference books, magazines and translation bureaus to place at the disposal of our men in our own language all that is now in the rest of the world. But we shall save time by teaching to our children with our own words and phrases, books and magazines, the highest truths of science. We shall not go on teaching them cat and dog stories in a foreign tongue. We shall not waste their energies in idiomatic exercises in correct spelling, pronunciation and accentuation of one of the most erratic languages of the world. A few intelligent men at every university may go in for foreign languages but the majority must spend their time in actual pursuit of knowledge. Our aim, clear and unbending, should be the learning of modern knowledge, through words which lead us forward and do not stand as effective blocks in the way of progress. How many of the professors of science, let us take botany and zoology, or chemistry and mining, understand the English hotch-potch, known by the name of scientific nomenclature. A part of it is meaningful while a good deal is meaningless. But whether originally it is one or the other, to the Indian professors of science, it is all meaningless. It is to be learnt by sheer repetition and understood with the help of the context and associations alone. The words by themselves mean next to nothing. Because they do not understand these words and because they have never tried to think as to how they can be called in our own languages, an atmosphere of mystery, a sense of the unknown and the unknowable, surround these words with a unique halo. They have bestowed so much labour in filling their brains with them that they have almost a secret love for them, the love of the hard-earned.

Just as Latin terms are common to the whole of Europe, so shall the Sanskrit terms be to the whole of India. Area by area, population by population, we are almost equal and if we work hard, as we are bound to if we mean to survive in the struggle of existence between nations, we shall surely catch up with the Europeans.

Scientific terms are virtually a snowball. As it rolls along it gathers more mass. There is no end to its growth. The small ball gains hundred times its own size in a short while. If we were to start with borrowing a few English words in science one would be astonished to find that in a short time they would have amassed an amazing lot of other English words round about them. Every word has its associates. The associates in their turn have their own connections. So the mass goes on increasing until the whole language is dominated and enveloped by it. Take the case of a single word 'phosphorus.' A few of its derivatives are as follows :

phos-, phosphagen, phospham, phosphamide, phosphatase, phosphate, phosphated, phosphatemia, phosphate rock, phosphatese, phosphatic, phosphatide, phosphatization, phosphatize, phosphato-, phosphazo-, phosphene, phosphenyl, phosphide, phosphinate, phosphine, phosphine oxide, phosphinic, phosphite, phospho-, phosphoaminolipide, phosphocarnic acid, phosphocreatine, phosphoferrite, phosphoglycerate, phospholipide, phosphomolybdate, phosphomolybdic, phosphonic, phosphonium, phosphophyllite, phosphoprotein, phosphor, phosphorate, phosphorated oil, phosphor bronze, phosphoreal, phosphoresce, phosphorescence, phosphorescent, phosphoreted, phosphoreted hydrogen, phosphorhidrosis, phosphoric, phosphoric acid, phosphoricil, phosphoriferous, phosphorism, phosphorite, phosphorize,

phosphorogen, phosphorogenic, phosphorograph, phosphorographic, phosphorógraphy, phosphoróscope, phosphorous, phosphorous acid, phosphorous anhydride or oxide, phosphuria, phosphorus, phosphorus chloride, phosphorus disease, phosphorus nec ..., phosphorus oxide, phosphorus trioxide, phosphorus pentoxide, phosphorus pentachloride, phosphorus sulphide, phosphorus sesquisulphide, phosphorus trichloride, phosphoryl, phosphorylation, phosphoryl chloride, phosphosilicate, phosphotartaric, photungstic, phosphuranylite, phosphuria, phosphyl, phossy, phossy jaw.

If we reverse the process; that is, if we start providing our own words which would have a meaning in our language, which will not be mere sounds but will be in themselves bearers of a part of their own definitions, these words will also go on gathering mass. Patience, intelligent work, systematic investigation will enrich our language and our mind as nothing else will. Foreign words tell you nothing. Our own words will tell you something, which will lead you ahead. That is exactly the difference between our own and what is exotic.

To come back to the word international, anything which is common between two or more nations is called international. For example, China, Japan, Manchuria, Korea, Annam have half their vocabulary common. This vocabulary consists of all the words relating to higher thought and science.

Similarly the vocabulary which is common to India, Burma, Siam and Ceylon would be called international. Of course we are not yet aware of this, but it is time that we became aware and utilised this community to the advantage of all the countries concerned.

HOW THE JAPANESE MADE SCIENCE THEIR OWN

It is just eighty years ago, in 1867, that the Japanese Government decided to open their country to foreigners. Twenty years later they began recasting their educational system. It was an uphill task but the Japanese were not frightened. They were full of energy. They had youth. Japan was not inhabited by slaves. It was a country which had been always free, always fresh. If they once made up their mind to go modern, nothing could stop them. Batches after batches of young men sallied forth to Europe and America. They learnt Western sciences and literatures and returned home. At home they could not reproduce the Western atmosphere unless and until they adopted their own medium of thought and instruction. It was a stupendous affair, for the men who were set on this new nationalizing activity were not always clever enough to capture the exact or the entire field of associations of European words. But the Japanese were in a desperate hurry. They could not wait. Good, bad or indifferent, they provided words in their language. The phraseology of science is gigantic. Teams of men worked day and night, for months and for years until they could train their own technicians, industrialists, miners, shippers, electricians, university professors in all departments of science, whether of mere academic interest or of commercial value. To whatever the Japanese set their hand, to whatever they set their mind, it was through the medium of their own tongue. The Japanese made a discovery. It should be no less a discovery to us that those who had gone to foreign countries did not form the best workers. Those brains were

best informed which worked through their own medium. These brains worked quicker and had a surer grasp. Having their own language gave another advantage to the Japanese. When they discovered new commercial products or invented new things in the domain of pure science, they remained sealed knowledge for the outside world for several years. They became known to the outsiders only when the Japanese themselves had advanced further and they could well afford to let the secret go out to enrich the rest of the world. One might wonder as to how the average Japanese could keep in touch with the scientific developments in the rest of the world. The Japanese had a system about it. Every research worker could know of the work done in any part of the world in his own sphere. This work was made available to him without much delay. The system was not complicated. It was simple but effective.

On account of the forced education through English in our country, we have lost the feeling for our own language. We have lived too long under the heel of others to feel the value of being ourselves. But feeling apart, in itself it is an educational problem and has to be tackled from the purely utilitarian point of view. Almost a thousand English words have become so current in this country, that it would be called blasphemy to make any effort to translate them. But the Japanese people were free when they took to European civilization. They were not burdened by any foreign language and they could not think of burdening themselves and their further generations also with a foreign language. They simply could not think in any terms but of their own language.

It will not be possible for me to reproduce here the pictorial writing of Japanese. It is a writing which would challenge the patience of any other nation. Almost the

whole of it is Chinese. It is complicated to the extreme. In quoting from Japanese I shall be content with giving the Japanese word in the Roman script which represents the phonetic side of the Japanese words. But to one who knows Chinese or Japanese the original written symbol is essential for visualising the true word and its exact connotation. Hereunder are a few common English words with their Japanese equivalents.

Asbestos in Japanese is represented by two symbols which are pronounced as *seki-men* meaning 'stone-cotton.' Autogyro is *fu-sha-shiki-hi-ko-ki*. In Japanese it is written with six characters which mean 'wind-vehicle-model-flight-machinery'. The Japanese do not consider it a long word. In a word like Bangalore-torpedo the Japanese have got rid of the proper name Bangalore. They call it *baku-yaku-to* meaning 'explosion-compound-tube'. Barometer is 'sunshine-rain-calculator,' in Japanese *sei-u-kei*. Battery is *den-chi* 'electricity-pond'. Bicycle is *ji-ten-sha* 'self-revolve-vehicle'. Hospital is *byo-in* 'disease-building'. Photograph is called 'reflected-reality', *sha-shin*. Railway is translated from the German and French name and not from the English word. It is *tetsu-do* meaning 'iron-road'. A platform is 'ride-descent-dias' *jo-ko-dai*. Switch is *denro-kai-hei-ki* 'electricity-opening-shutting-instrument'. Translation of tank is rather prosaic-*sen-sha* 'battle-vehicle.'

These words are not always significant in the same sense in which the Sanskrit words are; still they are expressive, even poetic, above all serviceable. Without them the Japanese could not have mastered science. They could not have spread education among the masses and could not have come to the top. Alas they also developed the military system of the Germans along with their science and with them they have temporarily gone low, far too low to rise soon.

To make science our own, we must have our own words. Borrowing the technical words from English shall ever keep us slaves to the English. It is true that we have to build up our own scientific literature. With the coming of our own language this literature will be built sooner than it could ever be done otherwise. With our own language as the medium of thought and with our own technical words, science will truly become our own. It shall not remain foreign.

INDIAN SCIENTIFIC NOMENCLATURE OF PLANTS

Indian botanists, that is botanists, whose mother-tongue is an Indian language, but who have acquired their knowledge of botany through English, are of the firm belief that one might translate the descriptive phraseology from English to Indian languages, but the names of classes, genera, species, sub-species, etc., are too sacred to be given Indian names. They affirm that the names of plants belong to Latin and that we the Indians have no right to replace Latin by Sanskrit. They argue that Latin names are common to all the European countries and that the rest of the world does or should accept them.

The convention among European botanists of having a Latin or Latinised name for every plant is deeply fixed. If it is so, why should not we take up this nomenclature? Before proceeding further I may stress the point that having our own terms does not mean wiping out Latin terms; just as having our own language does not mean wiping out English or any other language. Latin terms will remain as long as the European nations will remain. They are quite independent of us. I do not see any likelihood of our affecting the existence or the growth of Latin terms. We shall start with the primeval question, why do we translate? We translate for the benefit of those who do not know the foreign language or those who cannot afford to spend five to fifteen years on the mastery of a foreign language. In short we translate to save time, to save energy; we translate for quick and better understanding. If this aim is a worthy aim then no one should object to the translation of Latin names.

Latin names are a bug-bear. They are not intelligible even to the average Englishman. Here is a quotation from

"A Popular Dictionary of Botanical Names and Terms"
by G. F. Zimmer (London, 1946).

"Why should we allow a pile of heterogeneous names to stand as a barrier between our people and the fairest gate of knowledge (Botany). These strange names are all but barren of interest in themselves; what interest they possess springs wholly out of the objects they represent. It is the primary object of this dictionary to make these strange names more interesting by giving their equivalents in our own language (*i.e.* English)."

In India we have a rich Ayurvedic literature which has preserved more than a thousand names of plants and herbs. These names have been used since immemorial time throughout the length and breadth of India. The use of these terms will make the study of systematic botany homely even for those who do not know a syllable of English.

Amaryllidaceae	.... सुदर्शन-कुल. सुदर्शन is well-known to the Vaidyas.
Ampelidae	... श्राक्षा-कुल. श्राक्षा is Hindi, Punjabi ਦਾਖ, Marathi श्राक्ष.
Combretaceae	.... हरीतकी-कुल. हरीतकी is Hindi हरड, Punjabi ਹਰੋਡ.
Coniferae	.... देवदार-कुल. देवदार is well-known. Marathi and Hindi देवदार.
Dipteraceae	.... कर्पूर-कुल. कर्पूर has been taken up by Persian, Arabic and all modern European languages. In Hindi it is कपूर and Marathi कापूर.
Capparidaceae	... करीर-कुल. करीर is well known. The name has not changed even in the popular speech..
Cruciferae	... राजिका-कुल. राजिका is Hindi राई.

Euphorbiaceae	... एरण्ड-कुल. एरण्ड is one of the main oil seed plants.
Rutaceae	.... निम्बु-कुल. निम्बु is originally a native of India and it has travelled to the entire world. Persian, Arabic and European 'lemon' are 'corruptions of the Sanskrit word निम्बु. Cf. Marathi लिम्बु.
Myrtaceae	.... जमू-कुल. जमू is Hindi जामून, Punjabi जमू and Marathi जामूळ.
Asclepiadaceae	.... अर्क-कुल. अर्क is Hindi आक, and Punjabi अਕ.
Labiatae	.... तुलसी-कुल. तुलसी is the well-known sacred plant.
Lythraceae	.... दाढिम-कुल. दाढिम is the pomegranate. Marathi डाळिच.
Menispermaceae	.... गुह्वची-कुल. गुह्वची and the next , two words पुर्नंगा and अपामार्ग are common Ayurvedic terms.
Nyctaginaceae	... पुर्नंगा-कुल.
Amaranthaceae	.... अपामार्ग-कुल.
Annonaceae	.... साताफल-कुल.
Anacardiaceae	.... भलात-कुल. भलात is the washerman's marking nut.
Sapindaceae	... अद्धि-कुल. अद्धि is Hindi and Marathi रीड़ा.
Solanaceae	.... धत्तूर-कुल. धत्तूर is the common Indian poisonous plant.
Magnoliaceae	.... चपक-कुल. चपक flowers are well-known.
Moringae	.... शोभाजन-कुल. शोभाजन is Punjabi सोहाजना.
Ranunculaceae	.... जीर-कुल. जीर is the common spice, Hindi जीरा, Marathi जिरे.
Pedalineae	.... तिल-कुल. तिल is common throughout India.
Myristicaceae	.... जातिफल-कुल. जातिफल is Hindi and Marathi जायफल.

Nymphaeaceae	.... करत-कुल. करत is the lotus.
Piperaceae	.... पिप्पली-कुल. पिप्पली has given to English the word pepper.
Polygonaceae	.... अम्लवेतस-कुल. अम्लवेतस is commonly used in Ayurveda.
Sapotaceae	.... मधूक-कुल. मधूक is Hindi महुवा and Marathi मोह.
Scitamineae	.... हरिद्रा-कुल. हरिद्रा is Hindi हल्दी and Marathi हळद.
Urticaceae	.... बट-कुल. बट is 'banyan' Hindi बड़ and Marathi बड.
Zygophyllaceae	.... गोक्षुर-कुल. गोक्षुर is Hindi, Punjabi, Marathi गोखरू.
Onagraceae	.... शृङ्खाट-कुल. शृङ्खाट is Hindi सिंघाड़ and Marathi शिंगाडा.
Pendanaceae	.... केतकी-कुल. केतकी is Hindi and Marathi केवडा.
Juglandaceae	.... अक्षोट-कुल. अक्षोट is Hindi अखोट and Marathi अफोट.
Betulaceae	.... भूर्ज-कुल. भूर्ज is well-known in the compound भूर्जपत्र, the fine bark of the birch tree on which ancient books were written in Kashmir and Nepal. The English word birch is derived from Sanskrit भूर्ज.
Santalaceae	.... चन्दन-कुल. चन्दन is well-known throughout India. Arabic and English 'sandal' are corruptions of Sanskrit चन्दन.

The Indian words have a homely atmosphere. The English words or rather the Latin words are hard as stone and cannot be easily digested. At present our boys and girls spend weeks and months of strenuous labour in trying to stuff their brains with Latin words. Botany can become a most pleasant study if it is taught with Indian words.

Otherwise it will remain a neglected subject in our universities. So far as the common man is concerned, it would be idle to hope that he will have any interest in the subject in spite of the fact that plants and flowers surround him and he would love to know as much about them as possible.

Botany is a descriptive science and there will be no difficulty in spreading its knowledge far and wide to the lowest intelligence if the Latin terms are replaced by proper Indian words. The study of botany is closely connected with agriculture. We shall be able to impart botanical knowledge to our farmers and achieve good results. But the same would be unthinkable if we stick to English terms.

It is only the research worker who has to establish contacts with the whole world, who will have to learn English and not only English but German, French, Russian, Japanese, that is, any language in which notable contributions have been made in the particular branch in which he is engaged. The research worker's labour of learning foreign languages cannot be avoided, but he too, will find it far more pleasant to get his initiation through his mother-tongue.

Scientific study of botany is begun nowadays at about the age of fifteen. With English terms it cannot be begun earlier. But with our own terms it can be begun at about the age of twelve, as soon as the powers of observation begin to quicken. The young students can be taken freely into the domain of leaves, flowers, fruits and plants. It can almost become a pastime. With the aid of a microscope the pastime can pass into a thorough study.

Those who advocate the retaining of English terms are ignorant of the advantages that will be bestowed by an

Indian terminology. But much more than that, they are not convinced that an Indian terminology is possible at all. Thirdly, they are lazy and they lack the enthusiasm to learn a new terminology even if it be their own. Their patriotism, their love of spreading scientific knowledge among the masses has not yet taken shape. But the moment, the Indian terminology is presented to them and they see its marvellous results, they will be all for it. The transition period is, however, a difficult one. It has to be crossed over with courage.

ROMANCE OF A SANSKRIT ROOT

A language is composed mainly of verbs, adjectives and adverbs. The largest contribution to the vocabulary of a language is made by nouns. But the nouns themselves owe their origin either in a large or a small measure to verbs. The dependence of nouns on verbs varies from language to language. The nouns are the easiest items for loan from other peoples and languages. Some nouns may be derived from adjectives. Adjectives themselves may be derived from nouns. In some languages like English and French less nouns are dependent on verbs than in German or Russian. But the highest number of nouns extracted from verbs is to be had in our own country, namely in the Sanskrit language. Nouns are got from verbs by the prefixing and suffixing of small elements known as prefixes and suffixes. Both taken together, they are about a hundred in number. The verbal roots are also not very many, say about six hundred (taking only those that are widely current). Having nouns derived from verbs makes the language simpler. One has to understand and remember the basic ideas conveyed by the roots and their appendages, altogether about seven hundred and then one has at his command a good part of the language. Of course words have to be known in their context. Without the context the meaning would not be complete. But on the other hand when nouns are not connected with any root used in the same language, the difficulty is hundred percent. The noun tells you nothing about itself. It has to be learnt with greater effort, because it is not possible to associate it with other words in the language.

In educational experiments that have been carried out from time to time, it has been discovered that the Germans and the Russians know more words of their language than

the English or French. Furthermore these people can learn new words quicker than the Anglo-French. Not being related with verbs and other words of their language the English and their linguistic associates and masters, the French lag behind in the domain of higher thought and research. There are other causes also for their lagging behind, but the linguistic cause is one of the very significant ones.

As compared to other European languages English has a larger number of roots. But the interconnections between them are not appreciated by the average Englishman and hence they are also learnt apart from one another. They do not form a beautiful long chain as the German verbs do.

In this and similar respects Sanskrit goes a longer way or rather the longest way in the realm of world languages.

It is outside the scope of this article to illustrate what we have said above from examples in European and Asiatic languages. That would form an article by itself. Chinese for example will yield as much material for thought as the German, only that it is more vague but also more prolific.

Here I shall content myself by presenting just one common Sanskrit root, गम् to go. Life centres around movement and it is but natural, that our ancients who named the world 'sansara, jagat', which mean 'the ever-moving,' should have utilised the idea of movement to include a large number of aspects and things of life. But here we are not so much interested in the thought values which are associated with these words, as the numerical strength and variety of derivatives. They cover such a wide range that we shall need an entire book to exhaust their study.

The direct derivatives of गम् are—गत् gone, departed, situated in, contained in, relating to, frequented, गतक्, गति movement, gait, passage, course, resource, condition, गतिक्,

गतिओँ, गतिकृ, गतियन्ते, गतवर् transient, perishable, गंधय to be attained, to be undergone, to be approached, गङ्गा a way, wayfarer, गन्त्रिणी a small cart, गत्र march, decampment, (in mathematics) removal of fractions, गमक indicative, explanatory, गत्य a road, गमन departure, गतिकृ explanatory parenthesis, गमतीय accessible, approachable, गमयितृ leading to, गमेत sent, brought, गमेत् intending to go, गमेत् most ready to go, गमेष्यु intending to depart, गम्य passable, attainable, dissolute, गम्यमान, गामिकृ, गामुकृ, and गामिन् reaching or extending to, directed towards, etc., etc.

Many of these forms are found used with prefixes which often modify the meaning. We shall take a few here.

अतिगम् to surpass, to overcome, to escape, to neglect, अतिग exceeding, transgressing, violating, अधिगत् to find, to obtain, to accomplish, to study, अधिगत् acquired, learnt, अधिगम्तव्य, अतिगम्तु, अतिगम mastery, study, knowledge, profit, अधिगमन, अधिगमनीय, अधिगम्य, अनुगम् to follow, to seek, to observe, to imitate, अनुग a follower, a servant, अनुगत tallying with, अनुगति imitation, अनुगतिकृ, अनुगत्वय, अनुगम, अनुगमन post-cremation of a widow, अनुगम्य, अनुगमिन्, अनुगमुकृ, अनगम् to depart, to vanish, अपग turning away, अपगत gone away, remote, dead, अपगम, अपगमन, अविगम् to enter, to join, अभिगत् to undertake, to approach, to obtain, अभिगत्, अभिगम्तु, अभिगम visiting, अभिगमन, अभिगम्य, अभिगमिन्, अवगम् to descend, to obtain, to understand, to conceive, अंगत्, अवगति anticipating, अपगम्तव्य, अवगम, अवगमक expressive of, अवगमन, अवगमितृ, अवगम्य, आगम् to come, to meet with, to arrive, आगा, आगति arrival, origin, आगत्वय, आगम्तु adventitious, incidental, आगत्वुकृ a stranger, a guest, आगत् arrival, appearance, income, science, आगमन, आगमेत्, आगमेत् approaching with rapidity, आगमिन् relating to the future, आगमिन् impending, आगमुकृ, आजितमितु intending to come, उद्गम् to come forth, to rise, to ascend, उद्गा, उद्गति, उद्गम origin, shooting forth, उद्गमन, उद्गमतीय, उगम् to go near, to visit, to attend, to admit; उपगा, उपगत approximate, उपगमति, उपगम, उपगमन

उपगम्य, उपगमिन्, उपजिगमिषु, दुर्गम difficult to be traversed, impassable, inaccessible, दुर्गमनीय, दुर्गम्य, निगम् to enter, to undergo, to insert, निगम doctrine, a market-place, a caravan, निगमन, निर्गम् to go out, to disappear, निर्गत disappeared, extinct, निर्गम् vanishing, exit, outlet, export-place, निर्गमन outlet, issue, परागम् to go away, परागत, परागन्तु, परागम, परिगम् to go round or about or through, to surround, परिग, परिगत encompassed, experienced, परिगन्तव्य, परिगम्, पंरिगमन, परिगमिन, परिगम्य, प्रगम् to go forwards, to proceed, to advance, प्रगत, प्रगम first advance in courtship, प्रगमन progress, प्रगमनीय, प्रगमन प्रगमिन, प्रगे early in the morning, प्रतिगम् to go towards, to go back, प्रतिगत, प्रतिगति, प्रतिगमन, विगम् to go asunder, to separate, विगत, विगम, संगम् to go together, to join, to harmonize, to correspond, to assemble, संग coming-together, संगत in conjunction, alliance, संगति association, company, appropriateness, relation, संगथ meeting-place, संगम confluence, harmony, point of intersection, संगमक, संगमन, संगमनीय, संगमिन्; संगिन्, सुगम easy of access, easily understood, सुगत, सुगमि etc., etc.

Here we have given only single prefixes with the simplest forms of derivatives but it must be noted that the prefixes can come in groups of two and even three and modify the sense and add to the richness of the language without burdening the memory of the people who use it. Every उपर्ग conveys two or three primary meanings. Hence it is simple to comprehend as to how they will modify the meaning of the original verb. The twenty prefixes given above can be combined in almost arithmetical groups of twos and threes. Theoretically we could have as many as six to eight thousand combinations, every combination with a distinct connotation. Everyone of these combinations when joined on to the various derivatives which may be taken as about eighty, the number goes up to about five lacs. This is a big figure, too big to be ever required by any language, but this will give an idea of the great possibility which

lies before us in this richness of the Sanskrit language where the meaning of every prefix and suffix is clear within certain limits and where the grammatical authorities like Panini, Patanjali, and Katyayana have laid the smooth-path to traverse. We shall not starve for want of words. The scientific language may be today composed of about two million words, a number which will inspire awe in the mind of any nation, but to us who have followed carefully and analytically the course of the ancient tongue of India, have no diffidence in the development of our linguistic equipment which is so essential to comprehend the physical sciences of the present day which require a name for every microscopic entity which makes up our world of knowledge.

SANSKRIT ELEMENT IN GREEK AND LATIN

It is natural that Sanskrit should prevail in the Indian languages. But it is also equally natural that Sanskrit prevails to a certain extent even in Greek and Latin. Greek and Latin have been used as the sources for scientific terminology by all the European nations including the Russians. Now and then 'Sanskrit' words appear in a strange garb in these languages. In the European garb the words are unintelligible. In their original Sanskrit form they become homely to us.

In zoology there is a class of animals known as Pelecy-podá. What a strange name? The Sanskrit version is परशुपाद, having feet resembling a परशु axe. परशु is well-known in the name परशुराम. Opistho-glossa is half Sanskrit, opistho- is Sanskrit उत्तरा meaning 'back'. Opistho-glossa means those whose tongue is attached in front and free behind. In the British pharmacopoeia there is a preparation, caramel, prepared by heating sucrose, with occasional stirring, at about 180° to 200° until a black viscous mass is formed. It is used as a colouring agent. Its regular scientific name is *saccharum ustum*. It is a Latin word meaning 'burnt sugar'. The Latin word *saccharum* is the Sanskrit word शरस, which is also the parent of English sugar, sucrose, etc. Only the Latin people changed the gender of the word from feminine to neuter. Similarly *ustum* is the Sanskrit word उष्टम् meaning burnt. The root is उष् from which we get the common word उपस् dawn. The Pharmaceutical Codex contains a number of gauzes known by the Greek name *carbasus*. A strange and difficult word. Can any Indian doctor probe its genealogy? Its Sanskrit is कर्पास, from which is derived Hindi कपास, Marathi कापूस, etc. Bird lovers will note that the scientific Latin name for the feathered creatures is *Aves*. Its pure Sanskrit is वि. Nidification is

the art of making nests. Its 'more significant half' is from the Sanskrit word नीड़ meaning a nest. Webster in his 'International Dictionary of the English Language' relates the first portion of the English word mathematics with Sanskrit मेधा. Punjabis will find in the Greek word *sphen* meaning wedge the word ਫਾਗ. Its Sanskrit is स्फान्. It occurs in several scientific words, such as, sphenodon, Sanskrit स्फानदंत्, sphenocephaly which is Sanskrit स्फानकपाल, the head shaped like a wedge, due to synostosis of the sagittal suture. Here again the word synostosis is pure Sanskrit. *Syn-* is from सम् meaning together and *osteо-* is from Sanskrit अस्त्रिय bone. It is the union of two or more separate bones forming a single bone. There would almost be a hundred words containing the Greek word *sphen* or the Sanskrit word स्फान्. The words containing *syn-* or its other form *sym-* are legion. कपाल or Greek *kephale*, in English written with c, has contributed to biology more than a hundred words. Latin *monile* meaning a necklace is connected with Sanskrit मणि. It is found in various English words such as moniliform. Monilethrix is a disease of the hair in which each hair appears as if strung with small beads. In geology the early age of the earth is known by the Greek name *Agnotozoic*. *Agnoto-* is Sanskrit अज्ञान unknown, and *zοις* is Sanskrit जीव, life, an age in which life is unknown. Ginger or Latin *zingiber* are from Sanskrit शृंगवेर.

It would be possible to take up single Sanskrit words and follow them up in Greek, Latin and modern scientific terms, either simple or compounded. For example, take Greek *huper* which means over and above. It is derived from Sanskrit उपरि, in Hindi ऊपर. The English word is *over* and the corresponding Latin word is *super*. Scientific compounds beginning with *hyper*, *super*, *over* are approximately one thousand (*huper*), two thousand (*super* and *supra*), and five thousand (*over*). Another prefix is *hupo*

meaning under, beneath, down, less than the ordinary. Its Latin form is *sub*. It is from Sanskrit उप्. There are easily a thousand words beginning with *hypo* which is the English form of the Greek *hupo*. A common word like hypotenuse is composed of two Greek words *hupo+teinein*, which means to stretch under. Greek *teinein* is from Sanskrit root तन् to stretch. Hypozeugma is Sanskrit उपयुग्म. Greek *zeugma* is Sanskrit युग्म. The Latin counterpart, *sub* has given to the scientific language not less than three thousand words. Subside is Sanskrit उपसद् to sit down, under etc. The Sanskrit root सद् from which the English people derived sit, set, etc. is of wide usage. *Sub* when it is followed by another word beginning with letter 'c' is changed by Sandhi rules to *suc*. Succensor is a responsive singer, *canere* in Latin is from the Sanskrit word गान्. *Sub* becomes *suf* when followed by a word beginning with 'f', for example suffumigate. Fumigate is from the Sanskrit word धूम (meaning smoke) from which is also derived the English word 'fume'. *Sub* becomes *sum* when followed by a word beginning with 'm'. The English word summon is from Latin *sub + monere* and is derived from Sanskrit उप+मन्.

Analysing words into their formative elements I have discovered that an unexpectedly large part of the English vocabulary is traceable to Sanskrit words. There has been a slight change in the connotation but essentially the words have retained the Sanskrit meaning. It would be instructive to the Indian people to know how much of the English language is indebted to Sanskrit which is their remote parent. Only they have been removed far away from it. We have still preserved the Sanskrit language in our country and it is a matter of pride to us that our most ancient language has indirectly supplied to the scientists of the West with their linguistic needs. But I may point out that Sanskrit is richer than Greek and Latin put together.

Greek and Latin retained only a small part of the wealth of Sanskrit. Flowing from the original source our scientific vocabulary would be mightier than it has been in the West. We have estimated that almost ten per cent of European vocabulary is derived ultimately from Sanskrit. If a detailed account were to be prepared it would cover almost fifty thousand words.

In the India of the future, the study of Sanskrit will be compulsory in schools and colleges. Our languages are the grand-daughters of Sanskrit. Sanskrit is their life-breath. They cannot grow without Sanskrit. Those who have been thinking in terms of scientific studies, they would be happy that Sanskrit is the great fountain from which all our terms of science and higher thought shall ooze and bubble forth perennially, never failing or drying up, ever fresh and invigorating by their sweetness and transparency.

GERMANS HAVE DIFFERENT TERMS

Scientific terminology is not always the same in European languages. I quote here from a 'Dictionary of German English Bacteriological Equivalents' by William Partridge :—

German	English
Doppelpunktstaebchen	polar-staining bacillus
Kettenkokkus (<i>pl.</i> : Kettenkoken)	Streptococcus
Kokkenketten	Streptococci
Kolbenschimmel	Aspergillus
Koernchen	(i) granule (ii) spore of a mould
Kugelbakterien	cocci
Kugelfadenform	Streptococcus
Kugelform	coccus
Kugelfoermige Zellen	cocci
Kugelrasen	granulomata
Langellipsoidische Sporen	clostridium forms
Rosenkranzform	Streptococcus
Schraubenbakterie (<i>pl.</i> Schraubenbakterien)	Spirillum
Sprosspilz	yeast
Staebchen	(i) bacillus (ii) little rod (iii) carrier for eye ointment, etc.
Staebchenbakterien	Bacilli
Stabchenform	bacillus
Traubenzuckerkokkus	Staphylococcus

They did not consider the Latin names too sacred to be translated in to their own language. As the Germans are proud of their language, they do not hesitate in enriching it by coining new words.

German

Blutfleckenkrankheit

Brunnenfaden

Brunnenpest

Fetthefe

Glockentierchen

Harnstoffpliz

Kaesespirillen

Milcheischimmel

Nasenschleimvibrio

Soorkrankheit (Tauben)

Soorpilz

Traubenschimmel

Weisser Streptokokkus

Zungenbelagvibrio

Names of instruments are also different.

Abdampfschale

Abfuelltrichter

Becherglas

Beleuchtungsapparat

Blende

Blockhalter

Brutapparat

Brutofen

Brutschrank

Cylinderblende

Deckglas

Destillierblase

*English*Morbus maculosus (horse,
cattle)

Crenothrix Kuhniana

Crenothrix polyspora

Endomyces vernalis

Vorticella

Micrococcus ureae

Spirillum tyrogenum

Oidium lactis

Spirillum nasale

Oosporosis of the crop-cavity
(young doves)

Oidium albicans

Botrytis

Streptococcus albus

Spirillum linguae

evaporating dish

filling funnel

beaker

illuminating apparatus, includ-
ing substage condenser, of
a microscope

diaphragm (microscope)

clamp holding tissue for em-
bedding

incubator

incubator

incubator, thermostat

substage diaphragm of micro-
scope

coverglass

retort

<i>German</i>	<i>English</i>
Einleitungsrohr	delivery tube
Gaerbottich	fermenting vat
Glasgefaess	glass vessel
Glashahn	glass stopcock
Glasroehre	glass tube
Glasschale	glass dish
Glasspritze	glass syringe
Glasstab	glass rod
Glastrichter	glass funnel
Glocke	bell-jar
Gummihuetchen	rubber teat used on pipette
Gummipropf	India-rubber stopper
Gummischlauch	rubber tubing
Gummistopfen	rubber stopper
Hahn	stopcock
Heisswassertrichter	hot-water funnel
Hohlausgeschliffener Objekt- traeger	hollow-ground slide
Hohlgeschliffen	concave
Hohlspiegel	concave mirror
Kochbecher	beaker
Loetrohr	blowpipe
Messflaschen	graduated bottle
Messkolben	measuring flask
Ppropf	stopper, cock
Platindraht	platinum wire
Platindrahtoesse	platinum-wire loop
Probeflaschen	specimen bottles
Probeglaeser	specimen tubes
Probierglas	test-tube
Quetschhahn	(i) pinch-clip (ii) screw-clip
Reagenzglas	test-tube

German

Reagierglas
Reagierglas-Gestell
Reagierglas-Halter
Roehrchen
Ruehrstab
Scheidetrichter
Stehkolben
Stoepsel
Verschlusstueck
Watteverschluss
Zupfnadel

Words denoting processes and other laboratory operations are also different.

abdampfen	to evaporate
Abdampfung	evaporation
ansaeuern	to acidulate
anstecken	to infect
Ansteckung	infection
aufbrausen	to effervesce
aufkeimen	to germinate, to bud
aufloesen	(i) to dissolve (ii) to melt, to liquefy
aufloeslich	soluble
Aufloesung	solution
Aufloesungsmittel	solvent
Aufnahme	absorption
ausbrueten	to incubate
Auskeimung	germination
Aussaat	sowing, insemination
Bakterienfaerbung	staining of bacteria
bebrueten	to incubate
beizen	(i) to steep (ii) to disinfect by immersion

English

test-tube
test-tube stand
test-tube holder
little tube, test-tube
stirring-rod
separating funnel
flat-bottom flask
stopper
plug, lid, stopper
plug of cottonwool
dissecting needle

<i>German</i>	<i>English</i>
Eiter	pus
Eiterbildend	pyogenic
Eiterbildung	suppuration
Eiterpilz	pyogenic organism
Eiterung	suppuration
Eiterungserreger	pyogenic organism
Eiweisskoerper	protein
Eiweissstoff	protein
Empfaenglichkeit	susceptibility
Entkeimung	(i) germination (ii) removal of bacteria by sterilisation
Enzootisches Verkalben	epidemic abortion (cattle)
Essiggaerung	acetic fermentation
Faeden	filaments, threads
Fadenpilze	moulds, <i>Hyphomycetes</i>
Farbstoffbildung	chromogenesis
Faerbungsunterscheide	differentiation by staining
Faeulnis	putrefaction
Faeulniserreger	putrefactive agent
Faeulniswidrig	antiseptic
Fresszellen	phagocytes
Fruchttraeger	(i) conidiophore (ii) sporangiophore
Gattung	species
Gefaerbte Naehrboeden	tinted media
Gegengift	antidote
Geissel (<i>pl.</i> Geisseln)	flagellum, cilium
Geisselkleid	peritrichia
Geisseltierchen	flagellated protozoon
Geisseltragend	flagellated
Gekroesdruese	mesenteric gland
Geschwulst	tumour, swelling

<i>German</i>	<i>English</i>
Geschwuer	ulcer
Gewebe	tissue
Gewebsbrei	tissue pulp
Gewichtsprozent	percent by weight
Gift	toxin, poison, venom
Giftbildung	formation of toxin
Giftigkeit	toxicity
Giftschutz	protection against toxin
Gliedersporen	arthrospores
Gliederzelle	zygospore
Glossinen	tse-tse flies
Glockentierchen	Vorticella
Grippe	influenza
Guajak	guaiacum
Guajakharz	guaiacum resin
Harn	urine
Harnblase	urinary bladder
Harnsaeure	uric acid
Harnstoff	urea
Harnstoffgaerung	fermentation of urea
Hauptgaerung	primary fermentation
Hefe	yeast
Hefereinzucht	pure culture of yeast
Heilkunde	medical science
Hochvergaerung	'top' fermentation
Huelle	mycelial felt of moulds
Hundekrankheit	canine distemper
Hundswut	rabies
Impfrotz	inoculated glanders
Impfstich	line of inoculation in stab culture
Impfstrich	line of inoculation in streak culture

<i>German</i>	<i>English</i>
Impfung	inoculation
Impfversuche	inoculation experiments
Jod	iodine
Jodeiweiss	albumen with iodine
Keimfreiheit	sterility
Keimtoetender	germicides
Keimbildung	bud-formation in yeast
Kern	nucleus
Kernfaerbung	nucleus staining
Klauenseuche	disease of foot in animals
Kleiner Magen	gastric fistula
Kohlehydrat	carbohydrate
Kohlendioxyd	carbon dioxide
Kohlensaeure	carbonic acid
Kohlenstoff	carbon
Kohlenwasserstoff	hydrocarbon
Krankheitskeime	disease germs
Krebs	<ul style="list-style-type: none"> • (i) cancer (ii) ulcer (iii) canker of plants
Krebsartig	cancerous
Krebsgeschwuelste	cancerous tumours
Krebsmilch	cancer juice
Kuhpocken	cowpox
Kuhpockenimpfung	vaccination
Kuhpockenstoff	vaccine matter
Kultivierbarkeit	susceptibility of cultivation
Kupferkalkbruehe	Bordeaux mixture
Leuchtbakterien	photogenic bacteria
Leuchtende Pflanzen	photogenic bacteria
Lichtbildung	photogenesis
Lichtentwicklung	photogenesis
Lichtentwickelnder Bazillus	photogenic bacillus

<i>German</i>	<i>English</i>
Salzbilder	halogen
Sauerstoff	oxygen
Sauerstoffbeduerfnis	oxygen requirement
Sauerstoffbildung	production of oxygen
Schlauchpilze	Ascomycetes
Schleimhaut	mucous membrane
Schleimhauterkrankungen	affections of mucous membrane
Schleimpilze	Myxomycetes
Schmarotzer	parasite
Schmarotzerpilz	parasitic fungus
Schutzpocken	cowpox
Schwammtod	fungicide
Spaltpilz	fission fungus
Speichel	saliva
Stoffwechsel	metabolism
Strahlenpilze	Actinomycetes
Strasswut	street-rabies
Thraenenroehrchen	lachrymal ducts
Tollwut	rabies
Tollwutgift	rabies virus
Uebersaettigung	supersaturation
Uebertragbare Genickstarre	cerebro-spinal fever
Verdauungskanal	alimentary canal
Verdauungstractus	digestive tract
Verwesungspilz	saprophyte
Wasserblattern	varicella
Wasserpocken	varicella
Wechselfieber	intermittent fever
Weinstein	(i) cream of tartar (ii) dental tartar
Wimperhaare	cilia
Wimperkranz	circle of cilia
Windblattern	chicken-pox

<i>German</i>	<i>English</i>
Wirbellose Tiere	Invertebrata
Wirbeltiere	vertebrate animals
Wut	rabies
Wutgift	rabies virus
Wutkrankheit	hydrophobia
Zungen-Krebs	(i) cancer of tongue (man) (ii) gloss-anthrax, blain (sheep)

The following sets of parallel names in English and German have been taken bodily from 'English-German and German-English Military Dictionary' by L. von Carsten (George G. Harrap & Co. Ltd., London, 1942). In spite of the two languages belonging to the same family there are hardly any common terms:—

<i>(1) Exterior Ballistics</i>	<i>Aeussere Ballistik (Schiesslehre)</i>
backsight	Visier
foresight	Korn
muzzle	Muendung
barrel	Lauf
trajectory	Geschossbahn, Flugbahn
target	Ziel
ascending branch of trajectory	aufsteigender Ast der Geschossbahn
descending branch of trajectory	absteigender Ast der Geschossbahn
culmination	Gipfelhoehe
ordinate of the trajectory	Flughoehe
artificial line of sight, chord of the trajectory	Muendungswaagerechte
effective range	tatsaechliche Schussweite Kartenentfernung
line of sight	Visier-, Schusslinie

axis of barrel	Abgangsrichtung
line of departure	(verlaengerte) Seelenachse
angle of site	Gelaendewinkel
angle of departure	Erhoehung der Aufsatzentfernung
point of fall	Fallpunkt
quadrant angle of departure	Erhoehung
angle of jump	Abgangsfehlerwinkel
angle of tangent elevation (tangent elevation)	Aufsatzwinkel
angle of sight	Abgangswinkel
point of arrival, point of impact	Auftreffpunkt, Aufschlagspunkt
angle of incidence, striking angle	Auftreffwinkel
angle of fall, angle of descent	Fallwinkel
(2) Rifle	(Englisches) Gewehr
Mark I	Mod. Mark I
butt	Kolben
butt plate	Kolbenkappe
pull-through	Wischstrick
small of the butt	Kolbenhals
guard screw, rearguard screw bushing	Kreuzschraube, Kreuzschraubenroehre
cocking piece	Schloesschen
sight, backsight :	Visier :
bed of sight	Visierfuss
notch (or V) of backsight	Visierkimme
leaf of backsight	Visierklappe
backsight slide	Visierschieber
striker	Schlagbolzen
socket	Schlagbolzenhuelse
striker spring	Schlagbolzenfeder
head of striker	Schlagbolzenspitze

bolt	Gewehrkammer
mushroom head	Verschlusskopf
receiver	Huelse
chamber	Patronenlager
<i>band guard</i>	<i>Handschutz</i>
lower band	Unterring
barrel :	Lauf :
uniform drill	gleichfoermiger Drall
grooves	Zuege
lands	Felder
bead, foresight :	Korn :
foresight base	Kornfuss
foresight holder	Kornhalter
foresight stud (or lug)	Kornwarze
muzzle	Muendung
bayonet stud	Seitengewehrhalter
upper-band	Oberring
swivel, band	Karabinerhaken,
	Gewehrriemenring
stock	Schaft
guard screw, front	vordere Verbindungsschraube
magazine catch	Mehrladeeinrichtung
magazine spring	Zubringerfeder
pull mechanism	Abzugsvorrichtung
sear	Abzugshebel
trigger	Abzug
trigger guard	Abzugsbuegel
cocking piece	Schloesschen
safety catch	Sicherungsfluegel
lock catch	Schlosshalter
bolt knob	Kammerknopf
cover (of the rifle bolt)	Kammerhuelse
<i>Accessories :</i>	<i>Gewehrzubehoer :</i>
muzzle protector	Muendungsschoner

sling	Gewehrriemen
telescopic sight	Zielfernrohr
cleaning utensils:	Reinigungsmaterial:
cleaning cloth	Reinigungslappen
wire brush	Drahtbuerste
(3) <i>Cartridge</i>	<i>Gewehrpatrone</i>
bullet	(Gewehr-)Geschoss
collar of the cartridge	Huelsenhals
case reduction	Huelsenverjuengung
extractor groove	Eindrehung fuer den Auszieher
base of cartridge, head of cartridge case	Huelsenboden
bullet jacket	Geschoßmantel
core of the bullet	Geschoßkern
charge of powder	Pulverladung
cartridge case	Patronenhuelle
flash-hole	Zuendkanal
anvil	Amboss
percussion cap	Zuendhuetchen
(4) <i>Automatic Pistol</i>	<i>Selbstladepistole</i>
<i>Model of 1911</i>	<i>Modell 1911</i>
muzzle	Muendung
front sight	Korn
slide	Gleitbahn
barrel	Lauf
link	Gelenk
striker, firing pin	Schlagbolzen
striker spring, firing pin spring	Schlagbolzen-feder
rear sight	Visier
hammer	Hahn
grip safety	Sicherung am Griffstueck
sear	Abzugshebel
mainspring	Schliessfeder

mainspring housing	Schliessfeder-Gehaeuse
lanyard loop	Oese fuer den Pistolenriement
stock	Pistolenschaft, Griffstueck
spring catch	Magazinhalter
trigger	Abzug
recoil spring	Vorholfeder
<i>(5) Vickers Machine Gun with (Engl.) 7—7-cm-Maschinen-Tripod Mounting Mark</i>	
	<i>gewehr Vickers mit Dreifuss-Lafette Mark</i>
barrel casing	Laufmantel
foresight bracket	Gabel-Korn
muzzle attachment	Rueckstossverstaerker
screwed plugs	Schraubenstopfen
tripod mounting	Dreifuss-Lafette
crosshead bracket	Kreuzkopf-Lager
direction dial	Seitenrichtplatte
socket	(Dreifuss-)Sockel
front leg	Vorderstuetze
shoes	Stuetzplatten
rear leg	Hinterstuetze
crosshead arm	Kreuzkopf-Ausleger
elevating gear	Hoehenrichtmaschine
tumbler	Richtwelle
elevating wheel	Hoehenrichtrad
breech casing	(Schloss-)Kasten
bottom plate	Kastenboden
shutter	Klappverschluss (fuer d. Patronenaustritt)
elevating stop	Hoehenbegrenzer
elevating joint bracket	Verbindungs Lager fuer die Hoehenrichtmaschine
check lever	Sperrhebel
crank handle	Schlosshebel (Schlosskurbel)

slide	Gleitstueck
roller	Gleitrolle
rear crosspiece	hintere Verschlussleiste
arms of rear-crosspiece	Handhabentraeger
firing lever	Abzugshebel
thumbpiece firing lever	Druckstueck des Abzugshebels
traversing handle	Handhabe
safety catch	Abzugssicherung
rear cover	hinterer Kastendeckel
tangent sight	Aufsatz
front cover	vorderer Kastendeckel
feed block	Patronenzufuehrer
(6) 3 Inch Field Gun	(Engl.) 7,6-cm-Feldkanone
Model of 1902	Mod. 1902
muzzle	Muendung
hoop	Rohrring
barrel	(Geschuetz-)Rohr
chase	langes Feld
jacket	Rohrmantel
axle seat, wheel seat	Achssitz
reversible shield	Klappschild
top shield	oberer Teil des Schildes
apron	unterer Teil des Schildes
main shield	fester Teil des Schildes
panoramic sight	Rundblickfernrohr
rear sight	Aufsatz
sight bar	Aufsatzstange
shoulder guard	Schulterstuetze
rocket	Wiegentraeger
traversing handwheel	Seitenrichtrad
elevating handwheel (crank)	Hoehenrichtrad(-kurbel)
layer's seat	Richtsitz
trail	Lafettenkoerper, Lafetten-schwanz

trail handle	Handgriff am Lafettenschwanz
hand-spike	Richtbaum
trail eye, lunette	Protzoese
trail spade	Lafettensporn, Schwanzsporn
bottom plate, base plate	Stuetzplatte
float	
trail bracket	Lafettenwand
sponge	Wischer
axle bearing	Achsenlager
tyre	Radreifen
felloe, felly	Radfelge
spoke	Radspeiche
cradle	Rohrwiege
recoil gear	Ruecklaufvorrichtung
(7) <i>High Explosive (H.E.)</i>	<i>Sprenggranate</i>
<i>Shell (with point fused)</i>	<i>(mit Kopfzuerder)</i>
fuse	Zuender
ogival head	spitzer Teil der Granate
head of shell	Geschoßkopf
taper	Verjuengung
bourrelet or shoulder (of a shell)	Zentrierwulst
wall of shell	Geschoßwand, Geschosshuelle
cylindrical body	walzenfoermiger Teil
driving band, rotating band	Fuehrungsring
(shell) base	Geschoßboden
bursting charge of a shell	Granatsprengladung
(8) <i>Aerial bomb</i>	<i>Fliegerbombe</i>
sheath, jacket, case	Mantel, Huelle
explosive charge	Sprengladung
smoke mixture	Rauchsatz
base cap	Bodenschraube
primer	Initiale
primer (charge)	Zuendladung

detonator	Sprengkapsel
striker spring	Schlagbolzenfeder
striker, firing pin	Schlagbolzen
vane	Windfluegel
suspension stirrup	Aufhaengebuegel
safety pin with ring	Vorstecker mit Ring
fuse cover	Zuendergehaeuse
(9) <i>Start, take-off</i>	<i>Abflug, Start</i>
starting (or take-off) run	Anlauf
to hoick off, to rise, to unstick, to get her away	Flugzeug abheben
to push the nose down, to fly level after the take-off	anschweben, Flugzeug nach dem Start druecken
to climb	steigen, klettern
(10) <i>Landing, alighting</i>	<i>Landung, Landen</i>
flat glide	flacher Gleitflug
descent	Abstieg, Heruntergehen, Niedergehen
to right the aeroplane, to flatten out, to pull the aeroplane out of the dive	Flugzeug abfangen
to let the aeroplane flatten out	Flugzeug ausschweben lassen
length of flattening out	Ausschwebestrecke, Ausschwebelaenge
the aeroplane pancakes	Das Flugzeug sackt durch
the aeroplane settles on (or touches the ground)	Das Flugzeug setzt auf
landing run, run out	Auslauf, Ausrollen
length of landing run	Auslauflaenge, Ausrollstrecke
stopping of the aeroplane	Stillstehen, Stillstand des Flugzeuges
(11) <i>Biplane</i>	<i>Doppeldecker</i>
airscrew, propeller, prop	Luftschraube

A

- A (argon) *Chem.* सं (मंदाति)
- Ab (alabamine) *Chem.* ला
(लावणी)
- abandon *vb.* परित्यजन *n.* (to give up त्यजन absolutely परि)
- abdomen उदर *n.*
- abdominal cavity *Anat.* उदर-गृह *f.*
- abdominal pouch *Anat.* उदर-धान *n.*
- abducent muscle *Anat.*
अपचालक-पेशी *f.* = rectus
- lateralis आभिपार्श्व-ऋगुपेशी *f.*
- abducent nerve *Anat.* अपचालक-चेता *f.* = 6th cerebral पष्ठी मास्तिष्की *f.*
- abduction *Anat.* अपचालन *n.*
- abductor *Anat.* अपचालक
- abductor muscle *Anat.*
अपचालक-पेशी *f.*
- aberration *Biol., Optics* चिपयन *n.*
- abies *Bot.* भद्र, भद्रक *m.*
- abietate *Chem.* भद्रीय *n.*
- abietene *Chem.* मद्रेण्य *n.*
- ab initio । (from first principles) आदि-प्रनियमतः 2 (from beginning) आरम्भतः
- abiogenesis *Biol.* अजीवजनन *n.*
- abnormal असामान्य, अनृगु
- abortin *Med.* गर्भसावि *f.*
- above उपरि
- abruptly pinnate *Bot.* अपछिज्ञ-पक्षवत्
- Abrus precatorius *Bot.* गुंजा *f.*
- abscissa *Geom.* भुज *m.*
- absence अनुपस्थिति *f.*, अभाव *m.*
- absolute acceleration निरपेक्ष त्वरण *n.*
- absolute boiling point प्रकेवल शुद्धशुदांक *m.*
- absolute density प्रकेवल-घनता *f.*
- absolute humidity प्रकेवल आँकेद *m.*
- absolute hypermetropia परम-पश्चनाभिता *f.*
- absolute motion निरपेक्ष-गति *f.*
- absolute pressure प्रकेवल निपीड *m.*
- absolute scale प्रकेवल-श्रेणी *f.*
- absolute temperature प्रकेवल ताप *m.*
- absolute term = constant term
Alg. अचल प्रद *n.*
- absolute unit प्रकेवल एकक *n.*
- absolute velocity निरपेक्ष प्रवेग *m.*
- absolute zero प्रकेवल शून्य *n.*
- absorb *vb.* प्रचूपण *n.*
- absorbancy प्रचूपत्व *n.*
- absorbed प्रचूपित
- absorbent प्रचूप
- absorber प्रचूपक
- absorption प्रचूपण *n.*
- absorption apparatus प्रचूपण साधित्र, प्रचूपित्र *n.*
- absorption law प्रचूपण नियम *m.*
- absorption tube प्रचूपण नाल *m.*
- absorptive region प्रचूपी (-इन्) प्रदेश *m.*
- abstract अमूर्त
- abstract mathematics (pure mathematics) शुद्ध गणित *n.*
- abstract number *Math.* अमूर्त-संख्या *f.*
- Ac (actinium) *Chem.* ए (एजातु)
- Acacia catechu *Bot.* खदिर *m.*
- Acanthocephala *Zool.* कण्ट-कपाल-वर्ग *m.* (वर्गी class), कण्ट-कपालः *m.pl.*

Acanthopterygii *Zool.*

संवृत्-वाताशया: *m.pl.*

accelerate *vb.* त्वरण, प्रवेजन,
(to increase the speed)

गतिवर्धन, वेगवर्धन *n.*

accelerated त्वरित

accelerated motion त्वरित-गति *f.*

accelerated velocity त्वरित प्रवेग *m.*

acceleration त्वरण, वेगवर्धन,

गतिवर्धन *n.*

acceleration due to gravity

म्बाकृष्टि-त्वरण *n.*

accelerator प्रवेजक *m.*

accessory food उपान्न *n.*

accessory gland *Zool.* उपग्रन्थि *m.*

accidental host *Biol.* आकस्मिक

पोषिता (-तु) *m.*

accommodation (dynamic
refraction) अनुसारण (चलाक्ष-
भुजायन) *n.*

accomplish *vb.* निष्पादन *n.*

accomplished निष्पादित

accumulator संचेत्र *n.*

accuracy सुसाधुता, परिशुद्धता *f.*

accurate 1. (proper) सम्यक्

2. (correct) परिशुद्ध, सुसाधु

accurately परिशुद्धतया, परिशुद्धरूपेण

acellular अकोश, अकोशीय

Acephala = Lamellibranchia

Zool. अकपाल-वर्ग *m.* (वर्ग class),
अ-कपाल: *m. pl.*

acetabulum *Anat.* 1 शोणि-
उल्खल *n.* 2 (a sucker) चूप *m.*

acetic acid *Chem.* शुक्किक अम्ल *n.*

achene fruit (pericarp leathery)

Bot. चर्मेल-फल *n.*

Achorion *Bot.* आदारण-क *n.*
(-क from कवक fungus)

achromatic *Optics, Biol.*

निर्वर्ण, अवर्णद

achromatic lens *Optics* निर्वर्ण
वीक्ष *m.*

acicular *Bot.* सूचीवत्

acicular leaf *Bot.* सूची-पत्र *n.*

acid *Chem.* अम्ल *n.*

acid-action अम्ल-क्रिया *f.*

acid anhydride *Chem.* अम्ल

अजलेय *n.*

acid carbonate *Chem.* अम्ल

प्रांगारीय *n.*

acid centrifugal pump अम्ल

केन्द्रापग उर्दंच *m.*

acidic अम्लकर

acidic oxide *Chem.* अम्लीय जारेय *n.*

acidification अम्लन *n.*

acidify *vb.* अम्लन *n.* (अम्लीमन,
अम्लीकरण)

acidity अम्लता *f.*

acid salt *Chem.* अम्ल लवण *n.*

acid sodium sulphate *Chem.*

अम्ल क्षारातु शुल्वीय *n.*

acid sodium sulphite *Chem.*

अम्ल क्षारातु शुल्वित *n.*

acidulating अम्लकायन

acquainted परिचित

Acrania *Zool.* अ-करोट्य: *m.pl.*
(करोटि skull)

acrodont *Zool.* कूटदन्त, विकूटदन्त *m.*

acrosome *Zool.* अप्रकाय *n.*

act करण, क्रियाकरण *n.*

acting force कारक बल *n.*

actinium *Chem.* एजातु *m.*

actinomorphic (flower) =

radio-symmetrical अर-संमितीय

actinomorphic symmetry

अर-संमिति *f.*

action. क्रिया <i>f.</i>	adulterated food व्यामिश्रित अज्जं,
action of the heart हृदय-क्रिया <i>f.</i>	हीनमिश्रित अज्जं <i>n.</i>
activate <i>Chem. vb.</i> कर्मण्यन	adulteration व्यामिश्रण, हीनमिश्रण <i>n.</i>
active क्रियाशील, कर्मण्य, क्षिप्र	advantage लाभ, उपकार <i>m.</i>
activity क्रियाशीलता, सक्रियता,	adventitious <i>Bot.</i> आगन्तुक
कर्मण्यता, चेष्टा <i>f.</i>	adze तक्षणी <i>f.</i>
actor कर्ता (-त्) <i>m.</i>	aerated waters वाति-पेय <i>n.</i>
actually वस्तुतः:	aerial वायव्य <i>n.</i>
actual practice वास्तविक व्यवहार <i>m.</i>	aerial birds आकाशचारिणः,
actual weight यथासूत मार,	आकाशपक्षिणः, खेचराः <i>m. pl.</i>
वास्तविक भार <i>m.</i>	aerial roots <i>Bot.</i> वायन्य-मूल,
acute <i>Med.</i> तीक्ष्ण	आकाश-मूल <i>n.</i>
acute angle न्यून-कोण, नि-कोण <i>m.</i>	aeronautics वैमानिकी <i>f.</i>
acute vision तीक्ष्ण-दृष्टि <i>f.</i>	aerophytes <i>Bot.</i> आकाशोक्तिः <i>f. pl.</i>
adder पृदाङ्कु <i>m.</i>	aeroplane विमान <i>m.</i>
addition <i>Math.</i> संकलन <i>n.</i> , योग <i>m.</i>	aether = ether <i>Chem.</i> दक्षु <i>m.</i>
additional अपर, समधिक	affected with <i>Med.</i> प्रस्त
additive 1 (tending to add)	afferent (conducting inwards
संकालिन् 2 (added to) संकलित	or towards) <i>Physiol.</i>
adduction <i>Anat.</i> उपचालन <i>n.</i>	अभिवाही (-इन्)
adductor <i>Anat.</i> उपचालक	affinity वन्धुता <i>f.</i>
adductor muscle <i>Anat.</i> उपचालक-	Africa कालद्वीप <i>m.</i>
पेशी <i>f.</i>	African elephant कालद्वीप-
aden-, adeno- (gland) निस्तुर्ज-	इस्ती (-इन्) <i>m.</i>
adhesion अभिलाग, वन्ध <i>m.</i>	after-image <i>Psychol.</i> पश्चान्मूर्ति <i>f.</i>
ad infinitum यावदनन्ति	Ag (argentum) <i>Chem.</i> र (रजत)
adipose tissue <i>Anat.</i> घपोति <i>f.</i>	against stream प्रति-स्रोत
adjacent <i>Math.</i> संलग्न	agar-agar समुद्र-घास्य <i>n.</i>
adjoining आसन्न	agate पाण्यश्म <i>m.</i>
adjusted व्यवस्थापित, समायुक्त	agate plane पाण्यश्म-तल <i>n.</i>
adjustment व्यवस्थापन, समायोजन <i>n.</i>	agitation क्षोभ <i>m.</i> , क्षोभण <i>n.</i> अन्दून
admixture संमिश्रण <i>n.</i>	Agnatha <i>Zool.</i> अ-इनवः <i>m. pl.</i>
adrenal <i>Anat.</i> उपरक्षय	agreement सम्मेलन, सम्मिलन <i>n.</i>
adrenaline <i>Physiol.</i> उपरक्तकी <i>f.</i>	agricultural botany कृषि-
adsorbed अधिकृपित	औद्दिदी <i>f.</i>
adult प्रौढ	ai = three-toed sloth
adult bee प्रौढ-मधुमक्षी <i>f.</i>	ऋगुल-शाखालभ्यी (-इन्) <i>m.</i>

air वायु, वात <i>m.</i>	alimentary canal <i>Anat.</i> (from mouth to anus) अन्न-स्रोतस् <i>n.</i>
air bladder <i>Zool.</i> वाताशय <i>m.</i>	(cf. महास्रोतस् 'bowels' in चरक)
air chamber <i>Biol.</i> वायुवेशम् <i>n.</i>	alimentary tract <i>Anat.</i> अन्न-पथ <i>m.</i>
air-drier वायु-शोषक <i>m.</i>	aliquant part <i>Math.</i> सशेष-भाजक <i>m.</i>
air-dry वायु-शुष्क	alkali <i>Chem.</i> क्षारक <i>m.</i>
air duct <i>Zool.</i> वात-प्रणाली <i>f.</i>	alkaline <i>Chem.</i> क्षारिय
air holes श्वास-छिद्र <i>n.</i>	alkaline hydroxide <i>Chem.</i> क्षारिय उदजारेय <i>n.</i>
air oven वायु-कन्डू <i>m.</i>	alkaline polysulphide <i>Chem.</i> क्षारिय पुरु-शुल्खेय <i>n.</i>
air pump वायूदङ्घ <i>m.</i>	allelomorph <i>Biol.</i> (either of a pair of differentiating characters) भिन्नयुग्मैक <i>n.</i>
airship वायु-यान <i>n.</i>	allelomorphic characters = allelomorphs (pairs of differentiating characters) भिन्नयुग्म <i>n.</i>
air-tight वाताप्रवेश	all glass syringe सकल-कान्च- उद्गारिका <i>f.</i>
Al (aluminium) <i>Chem.</i> स्फुरण्यातु	allied series सखी श्रेणी <i>f.</i>
ala <i>Biol.</i> पक्ष <i>m.</i>	alligation <i>Math.</i> मिश्र-प्रक्रिया <i>f.</i>
alabamine <i>Chem.</i> लाबणी <i>f.</i>	alligator <i>Zool.</i> नक <i>m.</i>
alabaster भासचूर्ण <i>m.</i> (abbreviated from पारभास translucent + आचूर्ण gypsum)	alloplasm <i>Biol.</i> उपषटन <i>m.</i>
albino bee विवर्ण-मधुमक्षी <i>f.</i>	allotrope <i>Chem.</i> अपरावर्त <i>m.</i> , (allotropic form) अपरावर्तिक रूप <i>n.</i>
albumen <i>Zool.</i> श्वेति <i>f.</i> (white of an egg)	allotropic <i>Chem.</i> अपरावर्तिक
albumin <i>Biochem.</i> श्वेति <i>f.</i>	allotropy <i>Chem.</i> अपरावर्तना <i>f.</i>
albuminous श्वेतिमत्	alloy मिश्रातु, मिश्र-धातु <i>m..</i>
alchemist रसविद् <i>m.</i>	along अनु
alcohol <i>Chem.</i> सुपव <i>m.</i>	alpha अ <i>m.</i> (अ-वर्ण)
alcoholic <i>Chem.</i> सुपविक	alter <i>vb.</i> विकरण, परिवर्तन <i>n.</i>
aleurone <i>Biochem.</i> समिताया <i>f.</i>	alternando <i>Math.</i> एकान्तर-निष्पत्ति <i>f.</i>
Algae <i>Bot.</i> आप्यकाः <i>m. pl.</i>	alternate एकान्त्रिक, व्यत्यस्त, एकान्तरिक
algebra वीज-गणित <i>n.</i>	alternate <i>vb.</i> एकान्तरण <i>n.</i>
algebraic, algebraical वीजीय	
algebraically वीजीय-विधिना	
algebraic geometry वीजीय - रैखिकी <i>f.</i>	
algebraic sum (sum of positive and negative numbers or quantities) धनर्ण-संकलन <i>n.</i>	
algorithm श्रावीन अंकगणित <i>n.</i>	

alternation of generation <i>Biol.</i>	ammonium nitrite <i>Chem.</i>
एकान्वेक-जनन <i>n.</i>	तिक्तातु भूयित <i>n.</i>
alternatively प्रकारान्तरेण	ammonium salts <i>Chem.</i>
alternative proof <i>Math.</i>	तिक्तातु लवण <i>n.</i>
उपपत्त्यन्तर <i>n.</i> , वैकल्पिक-उपपत्ति <i>f.</i>	amoeba <i>Zool.</i> कामरूपी (-इन) <i>m.</i>
alterni-pinnate <i>Bot.</i> व्यत्यस्त-	amœbic <i>Zool.</i> कामरूपीय
पक्षवत्	amœbi-form=amœboid <i>Zool.</i>
altitude उच्छ्राय <i>m.</i>	कामरूप्याम
alum <i>Chem.</i> स्फटी <i>f.</i>	amœboid stage कामरूप्यवस्था <i>f.</i>
aluminium <i>Chem.</i> स्फट्यातु <i>m.</i> (स्फटी+धातु)	amorphous अनियत-रूप, नीरूप (निर+रूप)
alveolus <i>Anat.</i> (of lungs; an air cell) वायु-कोशा <i>f.</i>	amount <i>Math.</i> (principal and interest) मिश्रधन <i>n.</i>
A.M. म. पू. (मध्याह-पूर्व)	amount राशि <i>m.</i> , मात्रा <i>f.</i>
amalgam संरस <i>m.</i> (an alloy of mercury रस)	amount of turning <i>Math.</i> आनति-मात्रा <i>f.</i>
amalgamate <i>vb.</i> (to cover with amalgam) संरसावरण <i>n.</i>	ampere <i>Elec.</i> (a unit of electric current) गु-वहि <i>m.</i> (विद्युत् + वहि current)
amber <i>Mineral.</i> तृणमणि <i>m.</i>	ampere minute दुवहि-कला <i>f.</i>
ambiguous संदिग्ध, अनियतरूप	amphiarthrosis <i>Anat.</i>
ammeter <i>Elec.</i> वहिमान <i>m.</i> (short for दुवहि ampere+मान meter)	ईपच्चेष्ट-संविधि <i>m.</i>
ammonia <i>Chem.</i> (a gas of extremely pungent taste and smell) तिक्ताति <i>m.</i> (short for तिक्त-वाति)	Amphibia <i>Zool.</i> उभय-चरा: <i>m.pl.</i>
ammonium <i>Chem.</i> तिक्तातु <i>m.</i> (तिक्त+धातु)	amphibian मू-जल-विमान <i>m.</i>
ammonium carbonate <i>Chem.</i> तिक्तातु प्रांगारीय <i>n.</i>	amphibious <i>Zool.</i> उभय-चर
ammonium chloride <i>Chem.</i> तिक्तातु नीरेय <i>n.</i>	amphi-mixis <i>Biol.</i> उभय-मिश्रण <i>n.</i>
ammonium molybdate <i>Chem.</i> तिक्तातु संवर्णीय <i>n.</i>	amphoteric <i>Chem.</i> उभयविधि
ammonium nitrate <i>Chem.</i> तिक्तातु भूयीय <i>n.</i>	amphoteric oxide <i>Chem.</i> उभयविधि जारेय <i>n.</i>
	amplitude <i>Phys., Maths.</i>
	दोलनाङ्क <i>m.</i> , (of a complex number) कोणाङ्क <i>m.</i>
	amplitude विस्तार <i>m.</i>
	amyl alcohol <i>Chem.</i> मण्डल सुपव <i>m.</i>
	anabolism (assimilation) <i>Biol.</i> चय <i>m.</i>

Anacanthini (fish) Zool.

अकष्टा: m. pl.

anaconda (attains a length of 40 feet or more) Zool.

महाजगर m.

anaerobation (anaerobic fermentation) अवात-क्रियन् n.

anaerobe Biol. अवातजीव m.

anaerobic Biol. अवातजीव-, अवातजीवीय

anaerobic fermentation अवातजीव-क्रियन् n.

anaerobic respiration अजारक-श्वसन n.

anaerobiosis अवात-जीवन n.

anaerophyte Bot. अवातोक्षिद् f.

anaesthetic निश्चेत m.

anal aperture=anus गुदद्वार n.

analogous सहक्ष n.

analogue सहक्ष n.

analogy साहक्य n.

anal segment गुद-वल्य m.

anal spot गुद-प्रदेश m.

analyse vb. विश्लेषण n.

analyser विश्लेषक m.

analysis विश्लेषण n.

analytic, analytical वैश्लेषिक

analytical balance विश्लेषणतुला f.

analytical geometry वैश्लेषिक-रैखिकी f.

analytically विश्लेषतः

analytical mechanics वैश्लेषिक-यांत्रिकी f.

anaphase Biol. भाजनोत्तरा f.

anatomical शारीर, शारीरीय

anatomy शारीर n.

androecium मुम्बंग n.

anemo- अनिल-

anemo-meter अनिल-मान m.

anemophilous (to which

pollen is carried by wind)

Bot. वात-परागित

aneroid (Greek a 'not' + neros 'wet' +-oid; containing no liquid) = aneroid barometer

अनीर = अनीर वापीडमान m.

aneroidograph (an aneroid barometer with a mechanism for recording the atmospheric pressure) लिखनीर m. (लिख that which writes + अनीर aneroid)

angiosperm संत्रुटबीज m.

angle कोण m.

angle centrifuge कोण-मशिन n.

angle of depression अवनति-कोण m.

angle of elevation उन्नति-कोण m.

angle of emergence उन्मजन-

कोण m.

angle of friction Mech. संघर्ष-कोण m.

angle of incidence Phys. आपात-कोण m.

angle of reflection प्रतिविष्टन-कोण m.

angle of refraction मुजायन-कोण m.

angle of rotation = angle of wheel rotation परिभ्रास-कोण m.

angle of torsion Math. विमीटन-कोण m.

angle of total reflection

Optics अशेष-प्रतिविष्टन-कोण m.

angular कोणी (-इन्), कौणिक	Annelida Zool. वलयिनः <i>m. pl.</i>
angular acceleration कौणिक त्वरण <i>n.</i>	annual ring वार्षिक वलय <i>m.</i>
angular curvature कोणि-वक्रता <i>f.</i>	annuals वार्षिकाः <i>m. pl.</i>
angularity कोणिता <i>f.</i>	annul <i>vb.</i> निरसन <i>n.</i> , annulment निरास <i>m.</i>
angular magnification कोणीय विशालन <i>n.</i>	annular 1 (pertaining to) वलयिक 2 (of the form of) वंचयाकार 3 (forming) वलयक from वलयन 4 (ringed) वलयित 5 (in <i>Chem.</i> = cyclic) वलयिक
angular mound कोण-स्तूप <i>m.</i>	annuli=metameres वलयाः <i>m. pl.</i>
angular point कोण-विन्दु <i>m.</i>	annulus (outer layer of the sporangium) Bot. वीधा. वलय <i>m.</i> (short for वीजाणु धानी spo- rangium + वलय)
angular strain=shear strain कोण-विकार <i>m.</i>	annulus (of a mushroom) Bot. शृन्त-वलय <i>m.</i>
angular velocity Mech., Elec. कौणिक प्रवेग <i>m.</i>	anode Elec. उद्घार <i>n.</i>
anhydrous अजल	Anopheles (a genus) Zool. शबल-पक्षाति <i>f.</i>
anhydrous calcium chloride <i>Chem.</i> अजल चूर्णांतु नीरेय <i>n.</i>	anser Zool. हंस <i>m.</i> (Latin <i>anser</i> is Sanskrit हंस)
anhydrous cuprous sulphate <i>Chem.</i> अजल ताम्य शुल्पीय <i>n.</i>	answer उत्तर <i>n.</i>
anhydrous ferric chloride <i>Chem.</i> अजल अयसिक नीरेय <i>n.</i>	ant पिंडीलिका <i>f.</i>
animal प्राणी (-इन्) <i>m.</i>	Antarctic Circle दक्षिणभूव-वृत्त <i>n.</i>
animal charcoal प्राण्यंगार <i>m.</i>	ant-eater बग्राद <i>m.</i>
animalcule 1. (as a fly) क्षुद्रप्राणी (-इन्) <i>m.</i> 2. (microscopic) अणुप्राणी (-इन्) <i>m.</i>	antenna (organs of touch) स्पर्शस्त्र <i>n.</i>
animal dispersal प्राण्यपक्षिरण <i>n.</i>	anterior अग्र, उत्तर
animal evolution प्राण्युद्धिकास <i>m.</i>	anterior chamber अग्र-वेशम <i>n.</i>
animal kingdom प्राणि-सृष्टि <i>f.</i>	anterior vena cava=superior vena cava=precava उत्तर- महानीला <i>f.</i>
animal matter प्राणि-पदार्थ <i>m.</i>	anterior wing अग्र-पक्ष <i>m.</i>
animal substance प्राणि-द्रव्य <i>n.</i>	antero- अग्र-
anion Physical Chem. उदयन <i>n.</i> (an-'up'उद्योगिता is Sansk. अयन)	antero-posterior अग्र-पश्च
anis-, aniso- (anise शतपुष्पा) <i>Chem.</i> शसु-	anther Bot. परागाद्यय <i>m.</i>
anisogamy Biol. विपरोद्वाह <i>m.</i>	
ankle=tarsus गुल्फ <i>m.</i>	
anneal <i>vb.</i> अभितापन <i>n.</i>	

antheridiophore	<i>Bot.</i> पुंधानी-वृत्त m.	aortic valve	महारोहिणी-कपाट m.
antheridium	<i>Bot.</i> पुंधानी f. (short for पुंजन्युधानी)	ape	<i>Zool.</i> वानर, विपुच्छ कपि m.
antherozoid (male gamete)	<i>Bot.</i> पुंजन्यु m. (short for चल-पुंजन्यु; -zoid is चल-; here anther is not परागाशय)	aperiodic balance	अनावर्तन-तुला f.
anthocyanin	<i>Biochem.</i> पुष्पश्यामी f.	aperture	मुख n.
anthr-, anthra-	(anthracene) <i>Chem.</i> विक्ष-	aperture of a mirror	दर्पण-मुख n.
anthracene (Gk. anthrax 'coal')	<i>Chem.</i> विक्षासेप्य n.	(here aperture does not mean a hole)	
anthracite	विक्षासाश्म m.	apetalous dicotyledon	<i>Bot.</i> अदल-द्विबीजपंत्र m.
anthracyanine	विक्ष-श्यामी f.	apex	(narrow end of the heart) हृदयांग n.
anthropoid	पुरुषाभ	apex	शीर्ष n.
-anthus	<i>Bot.</i> -पुष्प n.	apex (of a leaf)	<i>Bot.</i> अणि m.
anti-	प्रति-	apex of orbit	अक्षिकूप-शीर्ष n.
anti-body	<i>Chem.</i> प्रति-काय m.	apex of the heart	हृदयांग n.
anti-clockwise	प्रति-घटि n.	aphid	<i>Zool.</i> (a plant louse) हु-यूका f. (हु plant)
anti-logarithm	<i>Math.</i> प्रति-छेदा f.	aphis lion	द्वयुका-व्याघ्र m.
anti-mere	<i>Zool.</i> प्रति-खण्ड n.	apical	शीर्ष-
antimonite	=stibnite <i>Mineral.</i>	apical growth	अग्रवृद्धि f.
अंजनिज	m. (-इज from खनिज mineral)	Aplacophora	(a 'not'+ plakous 'flat cake'+ pherein 'to bear'; the body is without shelly plates) <i>Zool.</i> अपट्टा: m. pl.
antimony	<i>Chem.</i> अंजन n.	apocarpous	<i>Bot.</i> पृथगण्डप (पृथग् + अण्डप)
antimony chloride	<i>Chem.</i> अंजन नीरेय n.	Apoda	<i>Zool.</i> अपादा: m. pl.
antimony sulphate	<i>Chem.</i> अंजन शुल्फौय n.	apogamy	(formation of sporophyte without the formation of sexual organs, the gametes) <i>Bot.</i> अजन्युता f.
anti-podal cells	प्रतिधृत-कोशा f.	apophysis	(lower part of the theca) <i>Biol.</i> निशाचर m.
anti-septic	<i>Med.</i> प्रति-पूयिक	apospory	(formation of prothallus without spore- formation) <i>Bot.</i>
anti-substance	प्रति-द्रव्य n.	अबीजाणुता	f.
anti-toxin	<i>Immunol.</i> प्रति-विषि f.		
ant lion	पिपीली-व्याघ्र m.		
anus	<i>Anat.</i> हुद्दार n.		
aorta	<i>Anat.</i> महारोहिणी f.		

apparatus साधित्र <i>n.</i>	Aptera Zool. अपक्ष-गण (गण order), <i>I.</i> अपक्षः <i>m. pl.</i>
apparent 1 (clear) स्पष्ट 2 (visible to the eye, open to view) प्रत्यक्ष	Apterygota Zool. विपक्षानुवर्ग <i>m.</i> (अनुवर्ग sub-class), विपक्षः <i>m. pl.</i>
appearance रूप <i>n.</i>	aqua Chem. वारि <i>n.</i>
appendage (a subordinate part or organ) = appendix Biol. उपांग <i>n.</i>	aqua regia Chem. अम्ल-राज <i>m.</i>
appendicular Anat. उपांग- appendicular skeleton Anat. उपांग-कंकाल <i>m.</i>	aquatic (plants) जलीय aqueous जलीय aqueous ammonia Chem. जलीय तिक्ताति <i>m.</i>
appendix caeci उप्फुक-पुच्छ, आन्त्रपुच्छ <i>m.</i>	aqueous humor Anat. तेजोजल <i>n.</i> (from सुश्रुत)
apple उत्कोल <i>m., n.</i> (tree is <i>m.</i> , fruit is <i>n.</i>)	aqueous solution जलीय विलयन <i>n.</i>
applicable प्रयोज्य	Arachnida Zool. अष्टपाद-वर्ग <i>m.</i> (वर्ग class), अष्टपादः <i>m. pl.</i>
application प्रयोग <i>m.</i>	arachnoid Anat. जालतानिका <i>f.</i>
applied व्यावहारिक	arachnoids Zool. अष्टपादः <i>m. pl.</i>
applied anatomy व्यावहारिक शारीर <i>n.</i>	Aranea (orb-weaving spiders) Zool. गोलवाया: <i>m. pl.</i> , गोलवायाति: (-आति for प्रजाति genus)
applied botany = economic botany व्यावहारिक-औद्दिदी <i>f.</i>	arboreal civet शाखा-विडाल <i>m.</i> (short for शाखा-कस्तूरी-विडाल)
applied chemistry व्यावहारिक रसायन <i>n.</i>	arboreal life शाखा-जीवन <i>n.</i>
applied mathematics व्यावहारिक गणित <i>n.</i>	arborescence शाखिता <i>f.</i>
applied mechanics व्यावहारिक-योगिकी <i>f.</i>	arborescent crystallization Chem. शाखि-स्फटन <i>n.</i>
appreciable उपागण्य	Arbutus ('straw-berry') तुणबद्र-ति <i>f.</i> (-ति for प्रजाति genus)
approximate उपसादित (brought nearer), उपसन्न	arc Math. चाप <i>m.</i>
approximate: vb. उपसदन, उपसादन <i>n.</i>	arch (pectoral arch=shoulder girdle) Anat. अंस-चक्र <i>n.</i>
approximated उपसादित	Archegoniatae (a primary division of vegetable kingdom containing Bryophyta and Pteridophyta) Bot. आदियोनि-उद्दिदः <i>f. pl.</i>
approximately उपसादनात्	archegonio-phore Bot. आदियोनि-यन्त्र <i>n.</i>
approximation (to bring near) उपसादन <i>n.</i>	
April चतुर्थ-मास <i>m.</i>	

arche-gonium <i>Bot.</i> आदि-योनि	arrow-worms=Chaeto-gnatha (‘hair-jaw’, having a row of movable curved spines on each side of the mouth)
<i>m.</i> , <i>f.</i>	<i>Zool.</i> शर-कूमयः <i>m.</i>
arch-enteron <i>Zool.</i> आद्यन्त <i>n.</i>	arsenic <i>Chem.</i> नेपाली <i>f.</i>
archesporium	artery <i>Anat.</i> रोहिणी, धमनी <i>f.</i>
(gives rise to spore mother cells वीजाणु-मातृ-कोशा) <i>Bot.</i>	artery of the heart=coronary artery <i>Anat.</i> हृदोहिणी <i>f.</i>
वीजाणु-मातृमही <i>f.</i>	artesian well (bored wells, with pipe) नल-कूप <i>m.</i>
Archiannelida <i>Zool.</i> प्रबलयिनः <i>m.</i> <i>pl.</i>	arthrodia (a gliding joint, a diarthrosis) <i>Anat.</i> प्रसर- सन्धि <i>m.</i>
arc lamp <i>Elec.</i> चाप-दीप <i>m.</i>	arthrodial joint=gliding joint <i>Anat.</i> प्रसर-सन्धि <i>m.</i>
arctic region उत्तर-धूब-प्रदेश <i>m.</i>	Arthropoda <i>Zool.</i> सनिष्पादाः <i>m.pl.</i>
area प्रदेश <i>m.</i> , क्षेत्रफल <i>n.</i>	arthrosis (any joint or suture uniting two bones) <i>Anat.</i>
Areca catechu=betel nut <i>Bot.</i> पूरा <i>m., n.</i> (the tree is <i>m.</i> , the nut is <i>n.</i>)	सन्धि <i>m.</i>
areola (coloured ring around the nipple or around a vesicle or pustule) <i>Anat.</i> वलय <i>m.</i>	artificial कृत्रिम
areolar tissue <i>Anat.</i> अन्तर्गलित- कृति <i>f.</i>	artificial butter कृत्रिम नवनीत <i>n.</i>
argentum <i>Chem.</i> रजत <i>n.</i>	artificial ventilation कृत्रिम संवाटन <i>n.</i>
argon <i>Chem.</i> मन्दाति <i>m.</i>	Artio-dactyla <i>Zool.</i> अष्ट-शफाः <i>m.pl.</i> as a whole समष्टिरूपेण
argument=reasoning तर्क <i>m.</i>	asbestos <i>Mineral.</i> अदह <i>m.</i>
argument (that which fixes the direction of a complex number) <i>Math.</i> नियन्ता (-रु) <i>m.</i>	ascend <i>vb.</i> आरोहण <i>n.</i>
arithmetic अंकगणित, पाठीगणित <i>n.</i>	ascendance आरोह <i>m.</i>
arithmetic mean समान्तर-मध्यक <i>m.</i>	ascendant=ascendent आरोहत्
arm बाहु <i>m.</i>	ascender आरोहक <i>m.</i>
armed tapeworm <i>Zool.</i> संकुचा पट्ट-कृमि <i>m.</i>	ascending आरोही (-इन्) ascending axis (shoot) <i>Bot.</i>
arm of a balance तुला-बाहु <i>m.</i>	उत्प्रोही अक्ष <i>m.</i>
arm of a couple <i>Mech.</i> मिश्रन- बाहु <i>m.</i>	ascending order <i>Math.</i> आरोही कम <i>m.</i>
arm of a lever उत्तम-बाहु <i>m.</i>	ascent आरूढि <i>f.</i> , आरोह <i>m.</i>
arrangement विन्यास <i>m.</i> , प्रबन्ध <i>m.</i>	
array <i>Math.</i> अंकायत <i>m.</i>	

asci <i>Bot.</i> (plural of ascus धानी <i>f.</i>)	astigmatic lens <i>Optics</i> निर्विन्दु वीक्ष <i>m.</i>
ascidium <i>Bot.</i> दृतिका <i>f.</i>	astigmatism=astigmia, astigmatism <i>Optics</i> निर्विन्दुता, निर्विन्दु-नाभिता <i>f.</i>
asclepidin=asclepin <i>Pharm.</i> काकतुंडिकि <i>f.</i>	astigmometer <i>Optics</i> निर्विन्दुता-मान <i>m.</i>
asco-spore <i>Bot.</i> धानी-चीजाणु <i>m.</i>	asymmetric, asymmetrical असंमितीय
ascus (a sporangium) <i>Bot.</i> धानी <i>f.</i>	asymmetrical lens असंमितीव वीक्ष <i>m.</i>
asexual 1 (having no sex) अलिंग 2 (without sexual action) अमैयुन	asymmetry असंमिति <i>f.</i>
asexual method अमैयुन-रीति <i>f.</i>	atavism = reversion <i>Biol.</i> विपर्ययण <i>n.</i>
asexual reproduction <i>Biol.</i> अमैयुन प्रजनन <i>n.</i>	atlas vertebra (the head rests on C's vertebra) <i>Anat.</i> शिरोधर-कीकस <i>m.</i>
asexual spore <i>Biol.</i> अमैयुन चीजाणु <i>m.</i>	at least न्यूनातिन्यून
ash भस्म (भस्मन्) <i>n.</i>	atmo. (atmosphere) वायु. (वायुमण्डल)
ashpit भस्म-गर्त <i>m.</i>	atmometer = evaporimeter उद्घाष्पमान <i>m.</i>
aspirator (a suction चूपण apparatus) <i>Med.</i> चूपित्र <i>n.</i>	atmosphere वायुमण्डल <i>n.</i>
aspirator bottle चूपित्र-कूपी <i>f.</i>	atmospheric वायुमण्डल-, वायुमण्डलिक
aspirator pump चूपित्र-उदंच <i>m.</i>	atmospheric nitrogen वायुमण्डल-भूयाति <i>m.</i>
assimilation (transformation of food into living tissue= anabolism) <i>Biol.</i> स्वीय-करण <i>n.</i>	atmospheric pressure वायुमण्डल-निपीड <i>m.</i>
assimilation of food अन्न- परिपाक <i>m.</i>	atom <i>Chem.</i> परमाणु <i>m.</i>
assistant, lab. (laboratory) प्र. शा. सहाय <i>m.</i> (प्रयोग-शाला सहाय)	atomic, atomicic परमाणु-परमाणिक
association आसखीयत (सखीयति is from Rigveda; Latin <i>ad</i> + <i>socius</i> is Sanskrit सखि), आयोजन <i>n.</i>	atomicity परमाणिकता <i>f.</i>
aster (a plant) <i>Bot.</i> तारक <i>m.</i>	atomic theory = Dalton's theory <i>Chem., Phys.</i> परमाणु-वाद <i>m.</i>
asterisk तारा <i>f.</i>	atomic weight <i>Chem.</i> परमाणु-भार, परमाणिक भार <i>m.</i>
Astroidea <i>Zool.</i> तारारूप-वर्ग <i>m.</i> , तारारूप <i>m.pl.</i>	
as the case may be यथा-स्थिति	

atomism	<i>Philos.</i> परमाणु-वाद <i>m.</i>	autoclave 1 (pressure cooker) निपीड-पक्त्र <i>n.</i>
atomist	परमाणुवादी (-इन्) <i>m.</i>	2. (pressure heater) निपीड-
atomistic	= atomistical परमाणु-	तापक <i>m.</i>
	वादीय	
atomistics	परमाणिकी, परमाणु-विद्या <i>f.</i>	autoclave, vertical उद्ग्र निपीड-
atomization	परमाणूकरण, शीकरण <i>n.</i>	तापक <i>m.</i>
atomize	<i>vb.</i> परमाणूकरण, शीकरण <i>n.</i>	automatic आत्मग, आत्म-(before verbal nouns)
atomizer	= nebulizer परमाणूकरक, शीकरक <i>m.</i>	automatic distributor आत्म-वेटक
atomology	परमाणु-शास्त्र <i>n.</i>	
at right angles	लम्बकोणे	
atrium	<i>Anat.</i> अलिन्द <i>m.</i>	
Atropa	belladonna = belladonna <i>Bot.</i> कण्टालिका <i>f.</i>	
attach	<i>vb.</i> आसंजन, उपायोजन <i>n.</i>	automatic earth closet आत्मग धूलि-शौचकुंड <i>n.</i>
attachment	आसंजन <i>n.</i> , उपायोजन <i>m.</i>	automobile आत्म-वह <i>m.</i>
attack	आक्रमण <i>n.</i>	autonomic nervous system
attract	<i>vb.</i> आकर्षण <i>n.</i>	<i>Anat.</i> स्वायत्त-चेता-संहति <i>f.</i>
attraction	आकर्षण <i>n.</i>	autotomy <i>Biol.</i> आत्म-छेद <i>m.</i>
Atwood's machine		autumn wood शारद काष्ठ <i>n.</i>
	(a machine for determining the acceleration due to gravity भवाकृष्टि-त्वरण-मापित्र)	auxiliary circle <i>Math.</i> सहाय-वृत्त <i>n.</i>
	<i>Phys.</i> भूत्वरण-यन्त्र <i>n.</i>	auxiliary scale सहाय-श्रेणी <i>f.</i>
Au, aur.	(aurum) <i>Chem.</i> स्व (स्वर्ण)	available प्राप्य, (usable) उपयोज्य average 1 माध्य <i>n.</i>
auditory canal	<i>Anat.</i> कर्ण-गुहा <i>f.</i>	2. (mean value) मध्यकार्ह <i>f.</i>
auditory nerve	<i>Anat.</i> कर्ण-चेता <i>f.</i>	on an average माध्यतः
August	अष्टम-मास <i>m.</i>	average distance माध्य-दूरत्व <i>n.</i>
auricle	<i>Anat.</i> I atrium अलिन्द <i>m.</i>	average value माध्य-वर्हा <i>f.</i>
2 auricular appendage		Aves <i>Zool.</i> पक्षिण: <i>m. pl.</i>
	अलिन्द-कर्ण <i>m.</i>	Avogadro's law <i>Chem.</i>
auricle of heart	हृदयालिन्द <i>m.</i>	ब्यूहाणुसंख्या-नियम <i>m.</i>
aurum = gold	स्वर्ण <i>n.</i>	awn <i>Bot.</i> शूक <i>m.</i> (spike शूकी)
Australia (Lat: 'southern')		axe कुठार (Hindi कुल्हाड़ा) <i>m.</i>
	दक्षिणद्वीप <i>m..</i>	axes of reference <i>Math.</i>
		आश्रयाक्ष <i>m.</i>
		axial अक्ष-, आक्ष
		axial filament <i>Bot.</i> अक्षांशु <i>m.</i>
		axial myopia आक्ष-प्राणुनापिता <i>f.</i>
		axial skeleton आक्ष-कंकाल, पृष्ठवंश- कंकाल <i>m.</i>

axil (angle between leaf stalk and stem) <i>Bot.</i> कक्ष <i>m.</i>	backlash <i>Mach.</i> विचाल (cf. Panjabi चाल, Kannada हिंचलने)
axile (placentation) <i>Bot.</i>	backward पश्चात्
अक्ष-लम्ब	backward movement पश्च-गति <i>f.</i>
axillary bud कक्ष-कलिका <i>f.</i>	bacteria 1 (microorganism in general) शाकाणवः <i>m.pl.</i> (sing. शाकाणु) 2 (rod-shaped) वेत्राणवः <i>m. pl.</i> (sing. वेत्राणु)
axillary flower कक्ष-पुष्प <i>n.</i>	bacterial colony शाकाणु-मण्डल <i>n.</i>
axiom संसिद्ध <i>n.</i>	bacteria, pathogenic रोगाणवः <i>m. pl.</i> (sing. रोगाणु)
axiomatic संसिद्ध	bad ventilation कु-वातन <i>n.</i>
axipetal (going towards the axis) अक्षासिंग	bake <i>vb.</i> भर्जन <i>n.</i>
axis cylinder <i>Anat.</i> अक्ष-रस्म <i>m.</i>	baker's yeast भर्जन-प्रक्रिया <i>n.</i>
axis of a cylinder रस्माक्ष <i>m.</i>	baking powder भर्जन-धोद <i>m.</i>
axis of rotation परिभ्रमणाक्ष <i>m.</i>	balance तुला <i>f.</i>
axis of symmetry संमित्यक्ष <i>m.</i>	balance <i>vb.</i> तोलन <i>n.</i>
axis vertebra अक्ष-कीक्स <i>m.</i>	balance, spring स्कंद-तुला <i>f.</i>
axle अक्षदण्ड <i>m.</i>	balanitis <i>Med.</i> मणि-कौप <i>m.</i>
axometer = axonometer	bale मणि (Hindi गांठ) <i>m.</i>
<i>Optics</i> अक्ष-मान <i>m.</i>	ball (clay) कन्दुक (मृत्तिका), पिण्ड (मृत्तिका) <i>m.</i>
axon, axone (a nerve-cell process, single and long....) <i>Anat.</i> लांगूल <i>n.</i>	ball गुटी <i>f.</i> गोल <i>m.</i>
axoneme (axial thread of the chromosome)=chromoneme=genoneme पिण्याक्ष <i>m.</i> (short for पिण्यस्थाक्ष)	ball and socket joint <i>Anat.</i> कन्दुक-उल्खल-सन्धि <i>m.</i>
azote <i>Chem.</i> अजीवाति <i>m.</i>	ball-bearing <i>Mach.</i> गुटी-भार <i>m.</i>
B	
B (boron) <i>Chem.</i> बोर (टांकण)	balloon वायु-गोल, वा-गोल <i>m.</i>
Ba (barium) <i>Chem.</i> बारियम (हर्यातु)	(वा=वायु)
baboon (having a doglike muzzle) <i>Zool.</i> श्व-वानर <i>m.</i>	ball tap गोलक-विवरी <i>f.</i>
bacillus (rod-shaped) <i>Bacteriol.</i> दण्डाणु <i>m.</i>	(Hindi गोल टोटी)
back <i>adv.</i> पश्चात्	balsam (a resinous substance that contains, in addition to resin उयास, benzoic धूपिक or cinnamic acid) धूपियास <i>m.</i>
back पृष्ठ <i>n.</i>	balsam bottle धूपियास-कूपी <i>f.</i>
background पृष्ठभूमि, पश्चभूमि <i>f.</i>	
backing pump सहायोदय <i>m.</i>	

band पट्टी f.	barya (barium monoxide)
bandage पट्टी f.	Chem. हरिजा f.
bankrupt नष्टनिधि m.	barya water (barium
bankruptcy नष्टनिधित्व n.	hydroxide) Chem. हरिजा जल n.
bar Math. शिरोवार m.	(हर्यातु उदजारेय)
barium Chem. हर्यातु m.	basal पैठिक
barium bicarbonate Chem.	basal (placentation) Bot. पीठलम्
हर्यातु द्रव्यंगारीय n.	basal disc अधो-क्षिम्ब m.
barium carbonate Chem.	basal metabolism Biochem.
हर्यातु प्रांगारीय n.	पैठिक चयापचय m.
barium chloride Chem. हर्यातु	base Chem. पीठ n.
नीरेय n.	base = basis पीठ n., आधार m.
barium monoxide Chem.	base (broad end of the heart)
हर्यातु एकजारेय n.	Anat. हृत्पीठ n.
barium peroxide Chem. हर्यातु	base line Math. आधार-रेखा f.
अतिजारेय n.	base of a cylinder रम्भाधार ..
barium sulphate Chem. हर्यातु	base of the heart हृदय-मूल n.
शुल्खीय n.	basic पैठिक
bark वल्क m.	basic hydroxide Chem. पैठिक
bark cork वल्क-त्वक्षा f.	उदजारेय n.
bark, cuprea ताम्र-वल्क m.	basic oxide Chem. पैठिक जारेय n.
barley यव m.	basic salt Chem. पैठिक लवण n.
barograph वा-पीढ़-लिख m.	basidiophore (bearing basidia
barometer वा-पीढ़-मान m.	प्रकणिधर) Bot. प्रकणिधरी (-इन्) m.
barometer gauge वा-पीढ़मानामान	basidiospore Bot. प्रकणी (-इन्) m.
m. (आमान gauge)	basidium Bot. प्रकणिधर m.
barometric वा-पीढ़मान-, वा-पीढ़मानीय	basifixated anther पीठलग्न परागाशय m.
barometric pressure वा-पीढ़मानीय	basil thyme तुलसी f.
निपोड m.	basin पात्री f.
barometric tube = Torricellian	bast = phloem Bot. (forms the
tube वा-पीढ़मान-नाल m.	downward passage for food
barometry वा-पीढ़-मिति f.	material manufactured by.
baro-thermo, hygro-graph	leaves) अधोवाही (-इन्) m.
वा-पीढ़-त्ताप, उन्द-लिख m.	bast fibres प्रतन्त्रु m.
barrel महाद्रोणी f.	bath 1 (a medium as water,
barrel (of a gun) नाल m.	air, sand or oil, for
barter Math. माण्ड-प्रतिभाण्ड n.	regulating temperature)
	तापन m.

2 (a vessel containing such medium) तापनपत्र <i>n.</i>	bee larva मधु-डिम्ब <i>m.</i>
bath room स्नानागार <i>n.</i>	bee louse मधुकर-यूका <i>f.</i>
battery समूह <i>f.</i>	bee moth = waxmoth (its larvae destroy the combs) सिक्य-शलभ <i>m.</i>
Baume hydrometer (incorrectly Beaume; all degrees on a Baume scale are equal in length) पिसमांश तरलमान <i>m.</i>	beer यवसुरा (ancient word), यविरा (यव+मरिच) <i>f.</i>
Be (Baume hydrometer) पि (पिसमांश तरलमान)	beeswax मक्षी-सिक्य <i>n.</i>
Be (beryllium) <i>Chem.</i> वि (विहूर)	beet, beetroot पालंक <i>m.</i>
beaker <i>Chem.</i> चंचुकी (-इन) <i>m.</i>	(पालंक 'Beta Bengalensis' MW. In Bengali beet-is पालंक)
beaker cover चंचुकि-आवरण <i>n.</i>	beetle मंग <i>m.</i>
beam (of wood) घरणी <i>f.</i>	beetroot पालंक-मूल <i>n.</i>
beam of rays रश्मि-दण्ड <i>m.,</i> रश्मि-माला <i>f.</i>	behave <i>vb.</i> आचरण <i>n.</i>
bear-berry अक्ष-बदर <i>m., n.</i> (the plant is <i>m.</i> , the fruit is <i>n.</i>)	behaviour आचरण <i>n.</i>
bearer, lab. प्र. शा. ग्रेड <i>m.</i>	bellflower घटा-पुष्प <i>n.</i>
bearing <i>Mach.</i> भार <i>m.</i>	belljar घटा-कलश <i>m.</i>
bearing दिक्-स्थिति <i>f.</i>	bellows भस्त्रा <i>f.</i>
beating of the heart हृत्स्पन्दन <i>n.</i>	bell-trap घटा-खघ <i>m.</i>
because यतः	bench फलकी <i>f.</i>
Beckmann thermometer <i>Physical Chem.</i> अतिसूक्ष्म तापमान <i>m.</i>	bent नत
bee मधुमक्षी <i>f.,</i> मधुकर <i>m.</i>	bent (noun) नमन <i>n.</i>
bee colony मधुकर-परिवार <i>m.</i>	berberine <i>Chem.</i> दाढ़हरिदी <i>f.</i>
bee eater मधुकराश <i>m.</i>	(दाढ़हरिदा Berberis aristata)
beehive 1 मधुघन्त्र <i>n.</i>	beriberi बलहारी (-इन) <i>m.</i> (short for कदन-बलहारी)
2 (wooden box for sheltering bees) मधुकर-समुद्रग <i>m.</i>	Berkefeld filter <i>Bacteriol</i> जीवाणुपाप ख <i>m.</i>
beehive shelf मधुघन्त्र-निधाय <i>m.</i>	berry बदरी <i>f.</i>
bee-keeping = apiculture मधुकर-पालन <i>n.</i>	-berry-बदर (cf.straw-berryतुण-बदर)
bee-killer मधुकर-हत्ता (-रु) <i>m.</i>	beryllium <i>Chem.</i> विहूर <i>n.</i>
	beta rays <i>Physical Chem.</i> आरश्म <i>m.</i>
	betulin = betulinol (Lat. <i>betula</i> 'birch') <i>Chem.</i>
	आमूर्जि <i>f.=</i> आमूर्जिव <i>m.</i>

beverage पेय <i>n.</i>	biogenesis <i>Biol.</i> जीवजनन <i>n.</i>
beyond पार <i>.</i>	biological जैविक, जैविकीय
Bi (bismuth) <i>Chem.</i> बि (मिदातु)	biological apparatus जैविकीय साधित्र <i>n.</i>
bi- द्वि-	biological control जैविक वशीकरण <i>n.</i>
biaxial joint द्विक्षण-संयोग <i>m.</i>	biology जीवशास्त्र <i>n.</i> , जैविकी <i>f.</i>
bicellular <i>Biol.</i> द्विकोशावान् <i>m.</i>	biometry (biological statistics) <i>Biol.</i> जीव-सांखियकी <i>f.</i>
biceps muscle <i>Anat.</i> द्विशिर-पेशी <i>f.</i>	bioplasm (protoplasm in a living, forming or germinal state) <i>Biol.</i> जीव-प्रस <i>m.</i>
biciliate द्विपद्म	bioplast (a tiny mass of bioplasm, nearly equal to cell) <i>Biol.</i> जीव-प्र-कोशा (short for जीव-प्रस-कोशा) <i>f.</i>
bi-concave द्विन्युञ्ज, निन्युञ्ज	bios (animal and plant life, organic nature) <i>Biol.</i> जीव-जगत् <i>n.</i>
bicuspid valve = mitral valve <i>Anat.</i> द्विदल कपाट <i>m.</i>	bioscope जीवेक्ष <i>m.</i>
bicyclic द्विचक्किक	bioscopic जीवेक्षीय
bicyclo- द्विचक्क-	bioscopy <i>Med.</i> जीवेक्षा <i>f.</i>
biennials द्वैवार्षिक	biotic = biological
bifocal द्विनाभि	biotic factor जैविक कारक <i>m.</i>
bifoliate <i>Biol.</i> द्विपर्णी	biparous <i>Biol.</i> द्वि-सद
bilateral symmetry द्विपार्श्व-संस्थिति <i>f.</i>	bipinnate द्विपक्षवत्
bile acid <i>Biochem.</i> पित्त-अम्ल <i>n.</i>	biplane (an airplane) द्वितल <i>m.</i>
bili- पित्त-	biquadratic equation <i>Math.</i> चतुर्धार्त समीकार <i>m.</i>
biliary canal <i>Anat.</i> पैत्त-कुल्या <i>f.</i>	bird of prey प्रसह पक्षी (-इन्) <i>m.</i>
bilification (formation and excretion of bile) पित्तन <i>n.</i>	bisect <i>Geom.</i> अर्धन (अर्धछेदन), द्विछेदन <i>n.</i>
billion <i>Math.</i> 1 (American) नव-ख <i>n.</i> (ख zero)	bisector <i>Geom.</i> अर्धक <i>m.</i>
2 (English) द्वादश-ख <i>n.</i> (ख zero)	bisexual <i>Biol.</i> द्विलिंग
bilocular द्विग्नाहर	bismuth <i>Chem.</i> भिदातु <i>m.</i>
bimetallic द्विधात्रीय	bison <i>Zool.</i> गवल <i>m.</i>
bimolecular <i>Chem.</i> द्विव्यूहाण्वीय	
binary <i>Chem., Math.</i> द्विमय, द्विशिर (द्विग्निर् 'composed of two'), द्वि-	
binary fission <i>Biol.</i> द्विखण्डन <i>n.</i>	
binomial <i>Alg.</i> द्विपद <i>n.</i>	
biocatalyst <i>Biochem.</i> जीवावेजक <i>m.</i>	
biogen <i>Biol.</i> जीवेजन <i>m.</i>	

bisymmetrical animal द्विसंस्थि-	blasto-cyst <i>Embryol.</i> (blastodermic vesicle) युक्त-कोष <i>m.</i>
प्राणी (- इन) <i>m.</i>	(युक्त = युक्ता-खण्ड)
bituminous जतुक्य	blasto-cyte <i>Anat.</i> युक्त-कोशा <i>f.</i>
bivalent <i>Chem.</i> द्विसंयुज	(युक्त = युक्ता-खण्ड)
bivalve <i>Zool.</i> द्विपुट	blasto-derm <i>Embryol.</i> युक्त-स्तर
Bivalvia <i>Zool.</i> द्विपुटाः <i>m. pl.</i>	<i>m.</i> (short for युक्ताखण्डस्तर)
black काल	blasto-dermatic = blasto-
black ash काल भस्म <i>n.</i>	dermic <i>Embryol.</i> युक्त-स्तरीय
black bear काल ऋक्ष <i>m.</i>	(युक्त = युक्ता-खण्ड)
blackboard कृष्णफलक <i>n.</i>	blasto-dermic vesicle
black fish (any of several small toothed whales) <i>Zool.</i>	युक्तस्तर-कोष <i>m.</i> (युक्त = युक्ता-खण्ड)
काल तिमि <i>m.</i>	blasto-disc = germinal disc
black-headed gull <i>Zool.</i> गङ्गा- चिछी <i>f.</i> (ancient word)	<i>Embryol.</i> युग्म-विम्ब <i>m.</i>
black oxide of iron <i>Chem.</i>	blastomere (cells resulting
काल अयो-जारेय <i>n.</i>	from the early division of
bladder <i>Anat.</i> आशय <i>m.</i>	the zygote युक्ता)
blade 1 फलक <i>n.</i>	युक्ताखण्ड <i>m.</i>
2(razor blade) क्षुरफल <i>n.</i>	blasto-pore (opening of the
3 = vane (of windmill), फल <i>n.</i>	archenteron) <i>Embryol.</i>
4 (of an electric fan)	आद्यन्त-मुख <i>n.</i>
फल <i>n.</i>	blastosphere = blastula
-blast = -plast (formative cell)	<i>Embryol.</i> युग्मोल <i>m.</i>
-घट, -हृत	(युक्त = युक्ता-खण्ड)
blast and vacuum pump	blastula = blastosphere
(combined) अभिधमन तथा शून्यक	blastula (a hollow sphere,
उदंच <i>m.</i> (संयुक्त)	with one layer wall)
blast furnace अभिधमन भ्राष्ट <i>n.</i>	<i>Embryol.</i> एकभित्तिक <i>m.</i>
-blastic -रुद्धिक (sprouting, germinating)	blauholz नील-दुम <i>m.</i>
blastid <i>Embryol.</i> (site of the nucleus) न्यायिन्देश <i>m.</i>	bleach <i>vb.</i> श्वेतन, नीरंजन <i>n.</i>
blasto-chyle (fluid that fills the blasto-coele) <i>Embryol.</i>	bleaching powder श्वेतन धोद <i>m.</i>
युग्माश-लसी <i>f.</i>	blende = sphalerite अन्धन <i>m.</i>
blasto-colla <i>Bot.</i> कुरुमल-निर्यास <i>m.</i>	(on account of its dazzling lustre)
	blepharoplast (the centrosome functioning over the kinetic activity) <i>Biol.</i> गतिवशी (-इन) <i>m.</i>

- blind (as of a window) अन्धक *m.*
 blister उदस्कोट, विस्कोट *m.*
 blister beetle उदस्कोट-सूंग *m.*
 blistering beetle = cantharides
     हरिमुँग *m.*
 block इष्टका *f.*
 block and tackle इष्टका तथा
     संभार *m.*
 blood रक्त, रुधिर *n.*
 blood capillaries रुधिर-केशाल *m.*
 blood circulation रुधिर परिवाह
     m., रुधिर परिवहण *n.*
 blood flow = blood stream
     रुधिर-प्रवाह *m.*
 blood glands रुधिर-ग्रन्थि *m.*
 blood hound (used in
     tracking criminals....
     remarkable for acuteness
     of smell) गन्धानुसारी (-इन्) *m.*
 blood - letting रक्त-मोक्ष *m.*, रक्त-
     मोक्षण *n.* (ancient word)
 blood pressure *Physiol.*
     रुधिर-निपीड *m.*
 blood red रुधिर रक्त, अधिरक्तापीत
 blood stream=blood flow
     रुधिर-प्रवाह *m.*
 blood sucking bat
     रुधिर-चूष-जटू *f.*
 blood vessel रक्त-वाहिनी,
     रुधिर-वाहिनी *f.*
 bloom (a mineral that is
     frequently found as an
     efflorescence) कुसुम *n.*
 blow *vb.* घमन *n.*
 blow (*n.*) प्रशार *m.*
 blower घमाच *n.* (a machine)
 blowing घमन *n.*
- blowing furnace घमन-ब्राष्ट *m.*
 blow-pipe घम-नाड *n.*
 blowpipe flame घमनाड-ज्वाला
 blue नील
 blue-bell नील-घण्य *f.*
 blue-green नील-हरि
 blue litmus paper नील शेवल-
     पत्र *n.*
 blue reddish नीलारक्त
 blue shark नील-शाह, नराद-प्राह *m.*
     (the commonest man-
     eating shark)
 blue vitriol तुत्य *n.* (ancient
     word)
 blurred अस्पष्ट
 Boa Zool. अजगर *m.*
 boa-constrictor (hangs from
     trees) शाखाजगर *m.*
 boar 1 (uncastrated male of
     swine) सूकर-बृष *m.*
 2 (wild hog) बन-सूकर *m.*
 3 (male of any of various
     mammals) बृष *m.*
 board 1 (as of wood) फलक *n.*
 2 (as of directors) गण *m.*
 Board of Trade विणिगण *m.*
 boar hound Zool. सूकराखेटिक *m.*
 boar hunter सौकरिक *m.*
     (ancient word)
 boat नौका *f.*
 bob (of a pendulum)= knob
     मुण्ड *m.*
 bodily साझोपान्न
 body काय *m.*
 body at rest विश्रामस्थ पदार्थ *m.*
     (cf. 'in motion' गतिमान्, not
     गतिस्थ)

body cells = somatic cells	bony fishes अस्थि-मस्त्याः
<i>Biol.</i> काय-कोशा, तनु-कोशा <i>f.</i>	<i>m. pl.</i>
body coelom: देह-युहा <i>f.</i>	bony labyrinth (in the ear)
body in motion गतिमान् पदार्थ	अस्थि-गहन <i>n.</i>
<i>m.</i> (cf. 'at rest' विश्रामस्थ, not विश्रामधान्)	bony palate अस्थित्तालु <i>n.</i>
body louse काय-यूका <i>f.</i>	book lungs <i>Zool.</i> पुस्त-कोम <i>n.</i>
body wall काय-भित्ति <i>f.</i>	Boolean algebra (algebra of logical propositions)
bog (plants) अम्ल-पंक <i>m.</i> (mud with acids)	तर्क-बीजगणित <i>n.</i>
bogpeat (mosses) इरिता-जीर्णक <i>m.</i>	borer, cork त्वक्षा-छिद्रक <i>m.</i>
boil = furuncle स्फोट <i>m.</i> (Hindi फोड़ा)	boring shell निखन-शुक्कि <i>f.</i>
boiling बुद्धुदन <i>n.</i>	boron <i>Chem.</i> टांकण <i>m.</i>
boiling point बुद्धुदांक <i>m.</i>	borrower उद्धार-ग्रहीता (-रु) <i>m.</i>
boiling point apparatus बुद्धुदांक साधित्र <i>n.</i>	Bos grunniens = yak चमर <i>m.</i> (ancient word)
bolus कवल <i>m.</i>	botan-, botano- उद्भिद-
bomb calorimeter प्रस्फोट-उषमान <i>m.</i>	botanic = botanical 1 (of or pertaining to plants) औदूभिद 2 (relating to botany) औदूभिदीय
bomb-proof प्रस्फोट-सह	botanic garden औदूभिदीय उद्यान <i>n.</i>
bond बन्ध <i>m.</i>	botanist औदूभिदिक, औदूभिदी-विज्ञ, औदूभिदी-विद् <i>m.</i>
bone अस्थि <i>n.</i>	botany उद्भिद-विज्ञा, औदूभिदी <i>f.</i>
bone ash अस्थि-भस्म <i>n.</i>	bottle कूपी <i>f.</i>
bone black अस्थि-कालिमा (-मन्) <i>m.</i>	bottle - nose dolphin कूपी-नस तिमिक <i>m.</i>
bonelet = ossicle = ossicule अस्थिका <i>f.</i>	bottom मुख्न <i>m.</i> (the English word is derived from the Sanskrit)
bon voyage शिवास्ते पन्थानः	bowels कोष <i>m.</i>
bony 1 (pertaining to bones) आस्थ्य	bowl कटोर <i>m.</i>
2 (full of bones) अस्थिपूर्ण	box मञ्जूा <i>f.</i> , समुद्रग <i>m.</i>
3 (having large and prominent bones) उदस्थिमत्	Boyle's or Marioette's law <i>Phys.</i> निषीड - वाति - परिमा- नियम <i>m.</i>
4 (like bone or bones)	brace <i>Mach.</i> सुज <i>m.</i>
अस्थिवत्	
5 (consisting of bones)	
अस्थिमय	

braces { } अभिवार <i>m.</i>	brilliance शुभ्रता <i>f.</i>
brachy-cephalic = brachycephalous <i>Anthropom.</i>	brilliant भासुर
पृथु-कपाल	brine लवणाम्बु, समुद्राम्बु <i>n.</i>
Brachyura <i>Zool.</i> हस्तपुच्छाः <i>m. pl.</i>	Brin's process (for manufacturing) ऑक्सीजन, by heating barium oxide हर्यांतु जारेय) ह-जाविधा <i>f.</i>
bracket <i>Math.</i> अभिवार <i>m.</i>	British empire ब्रिटेनीय साम्राज्य <i>n.</i>
bracket, 'wall' मिति-विवध <i>m.</i>	brittle भिदुर
brackets <i>Math.</i> अभिवारखग्म <i>n.,</i> अभिवारी <i>m. du.</i>	broadside-on-position आयामा-मिमुख-स्थिति <i>f.</i> (tangent 'B' position in magnetism)
brackish आलवण	broken circuit खंडित परिषय <i>m.</i>
brackish water आलवणाम्बु <i>n.</i>	bromated <i>Chem.</i> दुरायित
bract = bractea <i>Bot.</i> निपत्र <i>n.</i>	bromide <i>Chem.</i> दुरेय <i>n.</i>
bractlet = bracteole <i>Bot.</i> निपत्रक <i>n.</i>	bromine <i>Chem.</i> दुराप्री <i>f.</i>
Brahmany kite क्षेमङ्करी <i>f.</i> (ancient word)	bromite <i>Chem.</i> दुरित <i>n.</i>
branch शाखा <i>f.</i>	bronchiole <i>Anat.</i> क्लोम-नाली <i>f.</i>
branch = phylum सृष्टिशाखा <i>f.</i>	bronchitis <i>Med.</i> क्लोमनाल-कोप <i>m.</i>
branch of artery रोहिणी-शाखा <i>f.</i>	bronchus <i>Anat.</i> क्लोमनाल <i>m.</i>
brass-like फित्तलोपम	brood सहजन्मानः <i>m. pl.</i> संजातक <i>n.</i>
brava (pareira brava=pareira) वन-बलौ <i>f.</i> (Portuguese <i>Parreira</i> 'vine' + <i>brava</i> wild)	(youngs hatched at one time)
breadth विस्तार <i>m.</i>	Brownian movement कणिका-पिगति <i>f.</i>
break <i>vb.</i> ब्रोटन <i>n.</i>	brush कूच <i>m.</i>
breaking point ब्रोटन-बिन्दु <i>m.</i>	Bryophyta <i>Bot.</i> हरितोक्तिदः <i>f. pl.</i>
breaking stress ब्रोटन प्रत्याबल <i>n.</i>	Bryozoa <i>Zool.</i> ('moss-animals')
breast tea = pectoral species <i>Pharm.</i> उरःकाथक <i>m.</i>	1 Polyzoa हरिता-जीवाः <i>m. pl.</i>
breeding प्रसवन, प्रसावन <i>n.</i>	2 Ectoprocta ब्रह्मिर्दाः <i>m. pl.</i>
breeze उमीर <i>m.</i>	buccal cavity <i>Anat.</i> मुख-गुहा <i>f.</i>
brewer's yeast यवासवन-प्रक्रिया <i>n.</i>	buccal groove मुख-प्रसीता <i>f.</i>
brewery यवासवनी <i>f.</i>	bucket दोल <i>m.</i>
bridge सेतु <i>m.</i>	buckthorn berries = yellow berries पीत-बदरी <i>f.</i>
bright (colour) दीप्त	bud <i>Bot.</i> कुड्मल <i>m.,</i> कलिका <i>f.</i>
bright flash दीप्त स्फुरण <i>n.</i>	bud scale <i>Bot.</i> कुड्मल-शत्क <i>n.</i>

buffalo महिम <i>m.</i>	burying beetle=sexton beetle (it buries the carcass of animals on which it feeds)
bug = bed - bug मत्कुण = शाय्या - मत्कुण <i>m.</i>	निखनभृत <i>m.</i>
bugbane (supposed to be distasteful to insects कीट) =Cimicifuga racemosa कीट-शब <i>m.</i>	butcher bird लूपक <i>m.</i>
bulb कन्द <i>m.</i>	Butea frondosa किंशुक <i>m.</i>
bulbar conjunctiva गोलास्तर <i>m.</i>	buttercup=butter flower नवनीत-चप=नवनीत-पुष्प <i>n.</i>
bulb thermometer कन्द-तापमान <i>m.</i>	butterfly चित्रपतंग <i>m.</i>
bulging in front अग्रतो वर्धन <i>n.</i>	button कुडम <i>n.</i>
bulging on posterior surface पश्चाद्-वर्धन <i>n.</i>	by inspection दृष्ट्या
bulldog वृष्ट-कुक्कुर = वृष्ट-सुख <i>m.</i>	C
bullet गोली <i>f.</i>	C. (centigrade) श. (शतिक)
bull-frog वृष्ट-मण्डूक <i>m.</i>	C (corolla) द (दली)
bull terrier मद्दाविलखन <i>m.</i> (ordinary terriers are much smaller)	Ca (calcium) <i>Chem.</i> चू (चूर्णातु)
bumping (uneven boiling of a liquid) उच्चावचन <i>n.</i>	cable संदाम <i>n.</i>
bundle पूल <i>m.</i>	caddis fly कम्बल-मक्षी <i>f.</i>
bundle of rays <i>Geom.</i> रेडिम-पूल <i>m.</i> , रेडिम-पूलिका <i>f.</i>	cadmium <i>Chem.</i> मृज्यातु <i>m.</i>
bundle sheath <i>Bot.</i> पूल-कञ्चुक <i>m.</i>	caecum <i>Anat.</i> उण्हुक <i>m.</i>
Bunsen burner <i>Chem.</i> पिनाल-दाहक <i>m.</i>	cage पञ्जर <i>n.</i>
Bunsen flame पिनाल-ज्वाला <i>f.</i>	cage bird पञ्जर-पक्षी (-इन) <i>m.</i>
Bunsen's cell (carbon in chromic acid; e. m. f. 2°0 volts) <i>Elec.</i> पिन्डिविन्दुख-कोशा or घण्ठिकाजार-कोशा <i>f.</i>	Calamus draco = rattan palm = dragon's blood प्रवेत्र <i>m.</i>
buoy उत्थव <i>m.</i>	Calamus rotang वेत्र <i>m.</i>
buoyancy उत्थाविता <i>f.</i> , उत्थावित्व <i>n.</i>	calcareo- (calcareous) चूर्णिय-
buoyant उत्थावी (-इन) <i>m.</i>	calcareo-bituminous चूर्णिय-जतुक्य
burette (measuring fluid द्रव) <i>Chem.</i> द्रवमि <i>m.</i>	calcareo-corneous चूर्णिय-शृंगय
	calcareo-siliceous चूर्णिय-सैकत्य
	calcareous चूर्णिय
	calcareous needles चूर्ण-सूची <i>f.</i>
	calcareous skeleton चूर्णिय कंकाल <i>m.</i>
	calcicole (plants) चूर्ण-रुद <i>m.</i>
	calcifuge (plants) अचूर्ण-रुद <i>m.</i>
	calcimeter <i>Chem.</i> चूर्णमान <i>m.</i>

calcination (act or process of calcining) निश्चूर्णन <i>n.</i> , निश्चूर्णना <i>f.</i> , निस्तापन <i>n.</i> , निस्ताप <i>m.</i>	caliber (diameter of a bullet, tube, etc.) व्यास <i>m.</i>
calcium <i>Chem.</i> चूर्णतु <i>m.</i>	caliber compass = calipers व्यासमि <i>m.</i>
calcium bicarbonate <i>Chem.</i> चूर्णतु द्रवंगारीय <i>n.</i>	calibrate <i>vb.</i> 1 (ascertain the calibre of a tube) व्यास-निर्धारण <i>n.</i>
calcium carbonate <i>Chem.</i> चूर्णतु प्रांगारीय <i>n.</i>	2 (rectify graduations ....) अंक-शोधन, स्वंकन <i>n.</i>
calcium chlorate <i>Chem.</i> चूर्णतु नीरीय <i>n.</i>	calibrated शोधितांक, स्वंकित
calcium chloride <i>Chem.</i> चूर्णतु नीरीय <i>n.</i>	calibration (act of checking the accuracy of a set of graduations marked to indicate values) स्वंकन <i>n.</i> , अंकशोधन
calcium chloride tube चूर्णतु नीरीय नाल <i>m.</i>	calibration bridge स्वंकन-सेतु <i>m.</i>
calcium hydrosulphide <i>Chem.</i> चूर्णतु उदशुल्वेय <i>n.</i>	calibrator 1 अंकशोधक <i>m.</i> स्वंकिता (-रु) <i>m.</i> (a worker), स्वंकित्र <i>n.</i> (an instrument) 2 व्यास-निर्धारक <i>m.</i>
calcium hypochlorite <i>Chem.</i> चूर्णतु उपनीरित <i>n.</i>	caliper व्यासमि <i>m.</i>
calcium hypophosphite <i>Chem.</i> चूर्णतु उपभोखित <i>n.</i>	caliper gauge व्यासामान <i>m.</i>
calcium oxide <i>Chem.</i> चूर्णतु जारेय <i>n.</i>	calomel पा-नीरीय <i>n.</i> (पा from पारय mercurous + नीरीय chloride)
calcium phosphate <i>Chem.</i> चूर्णतु भासीय <i>n.</i>	calori- उष-
calcium sulphide <i>Chem.</i> चूर्णतु शुल्वेय <i>n.</i>	caloricity (ability to develop and maintain animal heat) उषवत्ता <i>f.</i>
calcium thiosulphate <i>Chem.</i> चूर्णतु गंध-शुल्वीय <i>n.</i>	calorie (a unit of heat) उष <i>m.</i>
calculation गणना <i>f.</i>	calorific उषंकर
calculus <i>Math.</i> कलन <i>n.</i>	calorification (production of heat) उषंक्ति <i>f.</i>
calculus of observations अवलोकन-कलन <i>n.</i>	calorific power उषंकरी शक्ति <i>f.</i>
calculus of variations <i>Math.</i> विचरण-कलन <i>n.</i>	calorifics <i>Phys.</i> थौषिकी <i>f.</i>
calendar तिथिपत्री <i>f.</i>	calorific value उषंकरी अर्हा <i>f.</i>
calendar month पत्री-मास <i>m.</i>	
(तिथिपत्री shortened to पत्री)	

calorific wool	<i>Pharm.</i>	उपंकरी	canine = single cuspid	<i>Anat.</i>
कर्णी f.			एककूट दन्त m.	
calorifier	ओपक	m.	canine incisors	दन्ध्री m. du.
calorify (to render hot) vb.			(काशय प संहिता)	
ओषण n.			canine tooth	<i>Zool.</i> श्व-दन्त m.
calorigenic (generating heat)			canis familiaris=domestic	dog
उपंजन			गृह कुकुर m.	
calorimeter	<i>Phys.</i>	उपमान m.	cannabene	विजयेन्य n. (from
calorimeter, bomb		प्रस्फोट-उपमान	विजया	<i>Cannabis indica</i>)
m.			cannabis = cannab. = cannabis	
calorimetric	उपमितीय		indica=Indian hemp=ganja	
colorimetry	<i>Phys.</i>	उपमिति f.	=guaza	<i>Pharm.</i> गंजा=विजया f.
calorisator	ओपक	m.	cannon	शतशी f.
calorist	उप-वादी (इन) m.		canthus	<i>Anat.</i> अपांग n.
calyptra (any caplike covering)	<i>Bot.</i>	अधिवेष्ट m.	cap	टोपी f.
calyx	<i>Anat.</i>	आलवाल m.	capacity	धारिता, f. सामर्थ्य n.,
calyx (K)	<i>Bot.</i>	पुष्पकोश (क) m.	क्षमता f.	
cambium	<i>Bot.</i>	एधा f.	cap-cell	टोपी-कोशा f.
cambium ring		एधा-बल्य m.	capillari-meter	केशाल-मान m.
camel	उट्ट	m.	capillarity	केशालत्व n.
camelopard	<i>Zool.</i>	चित्रोष्ट m.	capillary	(pertaining to capillary tubes or vessels, or to the phenomena of surface tension, as <i>capillary action</i>)
camera	रूपित्र n.		केशाल-, केशालीय	
canal	<i>Anat.</i>	कुल्या f.	capillary	केशाल m., केशिका f.
canal of Schlemm	<i>Anat.</i>	परिकुल्या f. (it goes round limbus)	capillary analysis	<i>Chem.</i> केशाल-विश्लेषण n.
cancel	vb.	विलोपन, अपवर्तन n.	capillary attraction	केशाल-आकर्पण n.
(लीलावती)			capillary electrometer	<i>Phys.</i> केशाल-विद्युत्मान m.
cancellation	विलोपन n.		capillary repulsion	केशालापकरण n.
cancelled	विलोपित		capillary stopcock	केशाल-शिखिपिधा f.
cancelling	विलोपन n.		capillary tube	केशालाल (not केशाल-नाल; केशाल itself is from केश-नाल)
candle 1 (wax candle)	सिक्य-			
वर्ति f. 2 (a unit of light)	वर्ति f.			
candle power	वर्ति-शक्ति f.			
candy	खाण्डक (candy is derived from Sanskrit खण्ड which is the parent of Persian کند)			

capitulum (a small head)	carbon	transmitter. प्रांगार-पारेषक
Anat. मुण्डक <i>n.</i>	<i>m.</i>	
capsize=overturn <i>vb.</i> उच्चाटन <i>n.</i>	carbonyl chloride <i>Chem.</i> प्रांगारल	
capsule प्रावर <i>m.</i>	नीरेय <i>n.</i>	
capsule=theca प्रावरक <i>m.</i>	carburetor प्रांगेयिता (-रु), प्रांगेयक <i>m.</i>	
carapace (of the back)	carcass शव <i>m.</i>	
(shield covering the back or part of the back of an animal) Zool. पृष्ठ-वर्म <i>n.</i>	cardi-, cardio- हृद-	
carat 1 (a unit of weight) प्रसुंज <i>n.</i>	cardia Anat. 1 (cardiac end of the stomach) उपहृदन्त <i>m.</i>	
2 (a proportion of gold) वर्ण <i>m.</i> (ancient word)	2 (opening of the stomach) उपहृदद्वार <i>n.</i>	
carbohydrate <i>Chem.</i> प्रांगोदीय <i>n.</i>	cardiac Anat. 1 (of or pertaining to the heart) हृदय	
carbon <i>vb.</i> प्रांगारण <i>n.</i>	2 (situated near the heart) उपहृत्	
carbon <i>Chem.</i> प्रांगार <i>m.</i>	cardinal points (of the compass) दिग्-विन्दु <i>m.</i>	
carbon assimilation प्रांगार-परिपचन <i>n.</i>	carnallite (it is a source of potassium दहशु) Mineral. दहशत्विज <i>m.</i>	
carbonate <i>Chem.</i> प्रांगारीय <i>n.</i>	Carnivora (an order) Zool. मांसमुजः <i>m. pl.</i>	
carbon dioxide <i>Chem.</i> प्रांगार-द्विजारेय <i>n.</i>	carotid artery=carotid Anat. प्रैव-रोहिणी = प्रैवी <i>f.</i>	
carbon di-sulphide <i>Chem.</i> प्रांगार-द्वि-शुल्वेय <i>n.</i>	carotid canal Anat. प्रैवी-कुल्या <i>f.</i>	
carbonic <i>Chem.</i> प्रांगारिक	carotid gland प्रैवी-ग्रन्थि <i>f.</i>	
carbonic acid <i>Chem.</i> प्रांगारिक अम्ल <i>n.</i>	carotid labyrinth प्रैवी-गहन <i>n.</i>	
carbonic anhydride <i>Chem.</i> प्रांगारिक अजलेय <i>n.</i>	carotid plexus प्रैवी-प्रतान <i>m.</i>	
Carboniferous period Geol. अंगार-युग <i>n.</i>	carotin <i>Chem.</i> गर्जिर <i>f.</i>	
carbon lamp प्रांगार-दीप <i>m.</i>	carotinoid Biochem. गर्जिर्याम	
carbon light प्रांगार-प्रकाश <i>m.</i>	carpel (a receptacle for ovules) Bot. अण्डप <i>m.</i> (अण्डं पाति रक्षति)	
carbon monoxide <i>Chem.</i> प्रांगार-एकजारेय <i>n.</i>	carpenter तक्षक, वर्धकि <i>m.</i>	
carbon paper प्रांगार-पत्र <i>n.</i>	carrier वाहक, बोदा <i>m.</i>	
carbon process प्रांगार-विधा <i>f.</i>	carrier pigeon सन्देश-कपोत <i>m.</i>	
carbon rod प्रांगार-शलका <i>f.</i>	(a pigeon carrying messages)	
carbon spar प्रांगार घास्तिवया <i>f.</i>	carrot गर्जर <i>n.</i>	

Cartesian coordinates (rectangular)	catalytic = catalytical
<i>Math.</i> आयात-याम <i>m.</i>	<i>Physical Chem.</i> आवेजनिक
cartilage <i>Anat.</i> वालास्य, तश्णास्य, कास्य <i>n.</i>	catalytic agent <i>Physical Chem.</i> आवेजक <i>m.</i>
cartilaginous fishes = chondr- ichthyes <i>Zool.</i> कास्य-मत्स्य: <i>m. pl.</i>	catalyze <i>vb.</i> (to subject to catalysis; to accelerate a reaction) आवेजन <i>n.</i>
cartoon (satirical caricature) व्यंगचित्र <i>n.</i>	caterpillar (a larva moving on feet) पदातिजातक <i>m.</i>
cartridge गोलीकोश <i>m.</i>	cat-fish बिंडाल-मत्स्य <i>m.</i>
Caryophyllaceae <i>Bot.</i> देवपुष्पकुल <i>n.</i>	cathetometer उत्सेधमान <i>m.</i>
caryopsis (fruit) (pericarp फलभिति and testa चीजचौल are fused together) <i>Bot.</i> संचोलभिति <i>n.</i>	cathode <i>Phys., Chem.</i> निद्वार <i>n.</i>
cascade system <i>Elec.</i> प्रपात संहाति <i>f.</i>	cathodo-fluorescence <i>Phys.</i> निद्वार-भ्राशा <i>f.</i>
case दशा <i>f.</i> , घान <i>n.</i> , घानी <i>f.</i>	cation <i>Physical Chem.</i> -यन <i>n.</i>
case (glass case) आवरण <i>n.</i> (काचावरण)	catkin (resembling a cat's tail) = ament <i>Bot.</i> बिंडालपुच्छ <i>m.</i>
cast iron संचायस <i>n.</i>	catoptrics (deals with reflection प्रतिविम्बन) प्रातिविम्बी <i>f.</i>
castor bean एरंड-बीज <i>n.</i>	cattle shed बज <i>m.</i>
castor seed एरंड-बीज <i>n.</i>	Caudata <i>Zool.</i> मुच्छिनः <i>m. pl.</i>
cat बिंडाल <i>m.</i>	cauline (generally) <i>Bot.</i> स्तम्भपत्र <i>n.</i> , (specially) स्तम्भापत्र, स्तम्भरह, स्तंभाप्ररह <i>n.</i>
catabolism (dissimilation) <i>Biol., Physiol.</i> अपचय <i>m.</i>	caustic दह
catalase (an enzyme decomposing hydrogen peroxide into water and gaseous oxygen) <i>Chem.</i> वियोजेद उदजारेद <i>m.</i>	caustic potash दह-सर्जि <i>f.</i>
catalysis (acceleration of a reaction) <i>Physical Chem.</i> आवेजन <i>n.</i>	caustic soda दह विकार <i>m.</i>
catalyst <i>Physical Chem.</i> आवेजक <i>m.</i>	cave tiger युहा-ब्याप्र <i>m.</i>
	Cavicornia = hollow-horned <i>Zool.</i> सुषिर-मृद्दिन्हः <i>m. pl.</i>
	cavity रन्ध <i>n.</i> , कूप <i>m.</i>
	cavity of larynx = laryngeal cavity कण्ठ-कूप <i>m.</i>
	Cb (columbium) क (काशातु)
	c. c. (cubic centimeter) घ. घि. मा. (घनशतिमान)
	Cd (cadmium) मृ (मृज्यातु)

Ce (cerium) पु (पुष्कल)	centralisation केन्द्रीकरण <i>n.</i>
cell कोशा <i>f.</i>	central leg केन्द्रीय पाद <i>m.</i>
cell-content कोशान्तर्बस्तु <i>n.</i>	central line <i>Math.</i> केन्द्रीय-रेखा <i>f.</i>
celled 1 (having or containing a cell or cells) कोशावान्	centrally (along the centre e.g. in a cylinder) अनुकेन्द्र
2. (contained or enclosed in a cell) कोशास्य	central vein <i>Bot.</i> मध्य-नाडी <i>f.</i>
celloid (cell-like) कोशाम	centre केन्द्र <i>n.</i>
cell sap <i>Biol.</i> कोशा-रस <i>m.</i>	centre of buoyancy उत्पादिता- केन्द्र <i>n.</i>
cellular (consisting of, characterized by, pertaining to) कोशामय, कोशीय	centre of curvature <i>Geom.</i> वक्रता-केन्द्र <i>n.</i>
celluloid (cellulose + - oid) कोशाखाम, काष्ठ-कर्पूर <i>m.</i>	centre of gravity <i>Mech.</i> भ्वाकृष्टि-केन्द्र <i>n.</i>
cellulose (older name <i>lignose</i> , from <i>lignum</i> wood) कोशाधु <i>n.</i>	centre of mass <i>Mech.</i> पुंज-केन्द्र <i>n.</i>
cement वज्रलेप <i>m.</i> , वज्रचूर्ण <i>n.</i>	centre of parallel forces समान्तर-बल-केन्द्र <i>n.</i>
cement 1. (of or pertaining to cement) वज्रचूर्णिय, वज्रलेपिय	centre of reflection परावर्तन- केन्द्र <i>n.</i>
2. (pertaining to or made by cementation; as cement steel) वज्रणा-सम्बद्ध, वज्रणा-कृत	centre of similarity = homothetic centre समरूपता- केन्द्र <i>n.</i>
center केन्द्र <i>n.</i>	centre of similitude <i>Math.</i> अनुरूपता-केन्द्र <i>n.</i>
centering lens केन्द्रण वीक्ष = केन्द्र-सूचक वीक्ष <i>m.</i>	centrifugal केन्द्रापग
centesimal system <i>Math.</i> शतिक क्रम <i>m.</i>	centrifugal force <i>Mech.</i> केन्द्रापग बल <i>n.</i>
centigrade thermometer शतिक तापमान <i>m.</i>	centrifugaller (one who operates a centrifugal machine) मधित्रचालक <i>m.</i>
centi-gram शति-घान्य <i>n.</i>	centrifugal pump <i>Mach.</i> केन्द्रापग उदंच <i>m.</i>
centi-liter शति-प्रस्थ <i>m.</i>	centrifugate (that which has been centrifuged) मधिगित <i>n.</i>
centi-meter शति-मान <i>m.</i>	centrifuge मधिज <i>n.</i>
Centipedes शतपादा: <i>m. pl.</i>	centrifuge vb. (to whirl in a centrifuge मधिज) मधिश्रण <i>n.</i> (मधित्रालोडन)
central केन्द्रीय, मध्य	
central fixation मध्य-लक्षण्यन्धन <i>n.</i>	
central incisors राजदन्त (काश्यप संहिता) <i>m.</i>	

centripetal केन्द्रभिग	cerebral cortex प्रवायक <i>n.</i> (abbr.)
centroid प्रकेन्द्र <i>n.</i>	from प्रमस्तिष्ठ-वायक)
centrosome (often surrounded by aster) <i>Biol.</i> तारा-केन्द्र <i>n.</i>	cerebral ganglion <i>Zool.</i>
centrosphere <i>Biol.</i> तारा-नामि <i>f.</i>	मस्तिष्ठ-प्रगण्ड <i>m.</i>
cephal-, cephalo- शीर्ष-	cerebral, sixth पष्ठी मास्तिष्ठी <i>f.</i>
Cephal-aspis (head covered by a shield) <i>Paleontol.</i>	cerebral, third तृतीया .
वर्मशिर <i>m.</i>	मस्तिष्ठी <i>f.</i>
Cephalata (those having a head) <i>Zool.</i> शीर्षवन्तः <i>m. pl.</i>	cerebral ventricle=lateral ventricle प्रमस्तिष्ठ-गुहा <i>f.,</i> (in man) त्रिघृंग-गुहा <i>f.</i>
cephalic 1 (of or pertaining to the head) शैर्ष	cerebro-spinal fluid <i>Physiol.</i>
2 (directed towards the head) अभिशीर्ष	मस्तिष्ठोद <i>n.</i>
3 (situated near the head) उपशीर्ष	cerebrum <i>Anat.</i> प्रमस्तिष्ठ <i>m.</i>
cephalic eye शीर्षस्थि <i>n.</i>	cerium <i>Chem.</i> उष्कला <i>f.</i>
cephalin (obtained from brain tissue) <i>Biochem.</i>	cero- सिक्य-
मास्तिष्ठि <i>f.</i>	Ceroxylon <i>Bot.</i> सिक्यताल्पति <i>f.</i>
cephalon 1 (head) शैर्ष <i>n.</i>	Cero - xylon andicolum=
2 (skull) कपाल <i>n.</i>	wax palm सिक्य-ताल <i>m.</i>
Cephalopoda (the main part of the foot, near the mouth, divided into a series of arms ....)	cervical rib <i>Anat.</i> ऐव पर्णी <i>m.</i>
<i>Zool.</i> कपाल-पादाः <i>m. pl.</i>	cervulus muntjac=barking deer=muntjac भप-मूरा <i>m.</i>
cephalo-thorax <i>Zool.</i> शीर्षोरथ <i>n.</i>	Cervus <i>Zool.</i> हरिण <i>m.</i>
-cephalous <i>Anthropom.</i> , <i>Zool.</i> -शीर्ष	cesium <i>Chem.</i> चुतातु <i>m.</i>
cercaria <i>Zool.</i> पुन्हिडिम्म <i>m.</i>	cesspool गृथकूप = उच्चारकूप <i>m.</i>
cerci anales पुच्छयुग्म <i>n.</i>	Cetacea <i>Zool.</i> तिमयः <i>m. pl.</i>
cereal धान्य <i>n.</i>	(whale तिमि)
cerebellar cortex निवायक <i>n.</i>	cg., cgm. (centigram) शि. धा.
(abbr. from निमस्तिष्ठ-वायक)	(शतिधान्य)
cerebellum <i>Anat.</i> निमस्तिष्ठ <i>m.</i>	C. G. S. system <i>Phys.</i>
	(centimeter gram second sysem) शि. धा. का. पद्धति <i>f.</i>
	(शतिमान धान्य काष्ठिका पद्धति)
	chaetae=setae <i>Zool.</i>
	(bristles encircling the middle of each segment)
	बलयकण्ट <i>m.</i>
	Chaetognatha

=arrow-worms	<i>Zool.</i>	cheek bone=zygoma	<i>Anat.</i>
शर-कृमयः	<i>m. pl.</i>	गण्डास्थि	<i>n.</i>
chain rule	<i>Arith.</i>	cheese	दधिक <i>n.</i>
नियम	<i>m.</i>	chela (claw)	<i>Zool.</i> नखर <i>m.</i>
chalaza (base of the nucellus)		chelate	<i>Chem.</i> नखरी (-इन) <i>m.</i>
<i>Bot.</i> निभाग <i>m.</i>		chelicerae	(they are small and are helpful in holding the prey) ग्राहिका <i>f.</i>
chalazogamy	<i>Bot.</i> निभागोद्वाह <i>m.</i>	Chelone imbricata	= hawks- bill turtle श्वेत-चञ्चु कश्यप <i>m.</i>
chamber	वेश्म <i>n.</i>	chelone mydas	= green turtle हरि कश्यप <i>m.</i>
chamber crystals	वेश्म-स्फट <i>m.</i>	Chelonia	(completely enclosed in a shell) <i>Zool.</i> परिवर्मिणः <i>m. pl.</i>
chamber process	वेश्म-विधा <i>f.</i>	chemical	रसायनिक
chameleon	छकलास <i>m.</i>	chemical action	रसायनिक-क्रिया <i>f.</i>
chamois	अजमूर <i>m.</i> (a goat like antelope)	chemical affinity	, attraction or avidity रसायनिक बन्धुता <i>f.</i> , आकर्षण <i>n.</i> , तृष्णा <i>f.</i>
chamois skin	अजिन <i>n.</i> (abbr. from अजमूर + अजिन)	chemical balance	रसायनिक-तुला <i>f.</i>
change of temperature		chemical calculation	रसायनिक गणन <i>n.</i>
ताप-परिवर्तन <i>n.</i>		chemical change	रसायनिक परिवर्तन <i>n.</i>
change of unit	एकक-परिवर्तन <i>n.</i>	chemical combination	रसायनिक संयोजन <i>n.</i>
character	<i>Zool.</i> गुण <i>m.</i>	chemical energy	<i>Physical</i> <i>Chem.</i> रसायनिक-ऊर्जा <i>f.</i>
characteristic	लक्षण <i>n.</i>	chemical reaction	रसायनिक- प्रतिक्रिया <i>f.</i>
characteristic (of a logarithm)		chemico-physics	रसाय-भौतिकी <i>f.</i>
<i>Math.</i> (छेदा) पूर्णांश <i>m.</i>		chemistry	रसायन <i>n.</i>
character of the roots		chemo-kinesis	रसायन-गति <i>f.</i>
मूल-प्रकृति <i>f.</i>		chemo-taxis, chemo-taxcy	<i>Biol.</i> रासाय-क्रम <i>m.</i>
charcoal	बंगार, काषांगार <i>m.</i>	chemo-tropic	<i>Biol.</i> रासायावर्तिक
charge	प्रभार <i>m.</i>		
Charle's and Gay Lussac's			
law	ताप-वाति-परिमा-नियम <i>m.</i>		
Charle's law=Charle's and			
Gay Lussac's law			
chart	रेखाचित्र <i>n.</i>		
chebule, chebulic myrobalan			
हरीतकी <i>f.</i>			
check	परीक्षण, अवरोध <i>m.</i>		
check ligament	<i>Anat.</i> रोध-स्नायु		
<i>f.</i>			
cheek	कपोल <i>m.</i>		

chemo-tropism <i>Biol.</i> रासायावर्तना <i>f.</i>	chloride <i>Chem.</i> नीरेय <i>n.</i>
chest <i>Anat.</i> बक्षस् <i>n.</i>	chlorine <i>Chem.</i> नीरजी <i>f.</i>
chevrotain=mouse deer मूप-हरिण <i>m.</i>	chlorine water <i>Chem.</i> नीरजी-जल <i>n.</i>
chiasma <i>Anat.</i> स्पस्तिक <i>m.</i>	chlorite <i>Chem.</i> नीरित <i>n.</i>
chick (a screen for a doorway) शालाकिनी <i>f.</i>	chlorite <i>Mineral.</i> शादिज <i>m.</i>
chiefly albuminous अधिकांश श्वितिमत्	Chlorophyceae (green and yellow green algae) <i>Bot.</i> शादाप्यकाः <i>m. pl.</i>
chilean nitrate, chile niter, chile saltpeter उपक्षार <i>m.</i>	chlorophyll body पर्णशाद काय <i>m.</i>
chimpanzee मेथ्य-बानर <i>m.</i>	chloroplast <i>Biol.</i> शादि-घटन <i>m.</i> (शादिन् containing chlorophyll)
Chiroptera <i>Zool.</i> चर्म-चटकाः <i>m. pl.</i>	chlorotic condition पीतता <i>f.</i>
chisel टंक <i>m.</i>	chokedamp = blackdamp (a non-explosive mine gas; essentially carbon dioxide)
chitin (forms the harder part of the outer integument of insects) <i>Biochem.</i> कठिनि <i>f.</i>	Mining शास्रोधी, कालनिवाति <i>m.</i>
chitinization 1 (process of becoming chitinous) कठिनियना <i>f.</i> 2 (state of being chitinous) कठिनियता <i>f.</i>	chondrichthyes=cartilaginous fishes कास्थि-मत्स्याः <i>m. pl.</i>
chitinized कठिनियित	chondriosome (minute semi- solid bodies) <i>Biol.</i> कणाम <i>m.</i>
chitinogenous कठिनिजन <i>m.</i>	chord <i>Math.</i> जीवा <i>f.</i>
chitinous कठिनिय	chord रज्जु <i>f.</i>
chitinous cover कठिनावरण <i>n.</i>	chordae tendineae =tendinous cords हृदरज्जु <i>f.</i>
chlamydo-(‘cloak’) कंचुक <i>m.</i>	Chordata <i>Zool.</i> मेरुमन्तः <i>m. pl.</i>
chlamydo-monas <i>Biol.</i> (unicellular alga, having a cup-shaped chloroplast चप-शादिघटन) चपाप्य <i>m.</i>	choroid रंगेपश्च <i>m.</i>
chlamydospore <i>Bot.</i> कंचुक-घीजाणु <i>m.</i>	chromatic 1 (consisting of colour) वर्णा (-ङ्न्)
chlorate <i>Chem.</i> नीरीय <i>n.</i>	2 (of or pert. to colour) वर्णायि, वर्णिक
chlorenchyma (chlorophyll containing tissue) <i>Bot.</i> पर्णशादी (-ङ्न) <i>m.</i>	chromatic aberration <i>Optics</i> वर्ण-विपर्यन <i>n.</i>
chloric acid <i>Chem.</i> नीरिक अम्ल <i>n.</i>	chromatic lens वर्णी वीक्ष <i>m.</i>
	chromatin (a deeply staining protoplasmic material) <i>Biol.</i> अभिवर्णी <i>f.</i>

chromatin nucleolus	ciliary muscle <i>Anat.</i> वलिकाय-
=karyosome रंज्य-न्यष्टिका <i>f.</i>	पेशी <i>f.</i>
chrome वर्णक <i>m.</i>	ciliary nerve वलिकाय-चेता <i>f.</i>
chromidium (extra-nuclear aggregation of chromatic granules रंज्य-कणिका) रंजियका <i>f.</i> (abbr. form न्यष्टि-रंज्यकणिका)	ciliary processes (vascular folds) <i>Anat.</i> वलि, वलिका <i>f.</i>
chromium <i>Chem.</i> वर्णातु <i>m.</i>	Ciliata <i>Zool.</i> पक्षमांगः <i>m. pl.</i>
chromogen <i>Biochem.</i> वर्णजन <i>m.</i>	ciliate <i>Bot., Zool.</i> (one of the Ciliata) पक्षमांग <i>n.</i>
chromoneme पित्र्याक्ष <i>m.</i> (abbr. from पित्र्यसूत्राक्ष)	ciliate (provided with cilia) <i>Bot., Zool.</i> पक्षमल
chromoplast <i>Biol.</i> वर्ण-घटन <i>m.</i>	ciliated cell पक्षमल-कोशा <i>f.</i>
chromosome (inheritance thread) <i>Biol.</i> पित्र्यसूत्र <i>n.,</i> ('stainable particles') रंज्य-कण <i>m.</i>	ciliated pithelium पक्षमल-अधिछिद् <i>m.</i>
chronometer	Ciliophora पक्षमाधरणः <i>m. pl.</i>
1. (time keeper) कालमान <i>m.</i>	Cimicifuga racemosa =bugbane (supposed to be distasteful to insects कोट)
2. (an instrument for measuring fraction of a second) निमेषमान <i>m.</i>	<i>Bot.</i> कीटदाव <i>m.</i>
chyle <i>Physiol.</i> पयोलस <i>m.</i>	cinchonicine <i>Chem.</i> बितापिकी <i>f.</i>
chyme <i>Physiol.</i> आपक <i>m.</i>	cine blue (for tinting cinematograph films) चलचित्र नील <i>m.</i>
cilia (sg. cilium) <i>Anat.</i> पक्षम <i>n.</i>	cine green (for tinting cinematograph films) चलचित्र हरि <i>m.</i>
ciliary <i>Anat.</i> पक्षम	cinema house चलचित्र-गृह <i>n.</i>
ciliary artery <i>Anat.</i> वलिकाय-रोहिणी <i>f.</i>	cinematography चलचित्रग्रा <i>f.</i>
ciliary body <i>Anat.</i> वलि-काय <i>m.</i> (bearing ciliary processes वलि)	cingulum <i>Anat.</i> मेखला <i>f.</i>
ciliary ganglion <i>Anat.</i> चाक्षुष प्रगण <i>m.</i> (वलिकाय, not comprehensive, because it supplies to the whole eyeball)	cinnabar <i>Mineral.</i> हिंगुल <i>n.</i>
ciliary movement पक्षम-स्पन्दन <i>m.</i>	Cinnamomum = cinnamon <i>Bot.</i> दारुसिता <i>f.</i>
	cinnamon bear <i>Zool.</i> बादरवर्ण पक्षम <i>m.</i>
	cipher, cypher <i>Math.</i> शून्य <i>n.</i>
	circle चूत <i>n.</i>
	circuit 1 परिपथि <i>m.</i>
	2 (the complete path of an electric current) परिपथ <i>m.</i>

3 (going round) परीत्या <i>f.</i>	Clark cell (c. m.f. 1.4322volts)
circular वल्य-, मण्डल-, वर्तुल	Elec. घेकविन्दुचतुः-कोशा, पारद-
circular cone वर्तुल शंकु <i>m.</i>	कुप्प-कोशा <i>f.</i> (the elements are mercury and zinc)
circular cylinder वर्तुल रस्म <i>m.</i>	Clark process (for softening water by adding lime) चूर्ण- विधा <i>f.</i>
circular fibre वल्य तन्तु <i>m.</i>	class Bot., Zool. वर्ग <i>m.</i>
circular function Math. वर्तुल श्रित <i>n.</i>	classification वर्गीकरण <i>n.</i>
circular measure वर्तुल माप <i>m.</i>	-clast -दल <i>m.</i>
circular muscle वर्तुल-पेशी <i>f.</i>	-clastic Biochem. -दलिक
circulation (of blood) परिवहण <i>n.,</i> परिवाह <i>m.</i>	clavicle=collar bone Anat. अक्षक <i>m.</i> (from सुश्रृत) clavicular Anat. अक्षकीय clavicular (having clavicles) Zool. अक्षकी (-इन्) <i>m.</i>
circumambient परिवाजी (-इन्) <i>m.</i>	claw नखर <i>m.</i>
circumcentre Math. परिकेन्द्र <i>n.</i>	clay मूत्र, मृतिका <i>f.</i>
circumcircle परिष्वृत <i>n.</i>	clear स्वच्छ, स्पष्ट
circumference परिधि <i>m.</i>	cleavage भाजन <i>n.</i>
circumscribe Geom. परि- लेखन (to draw round)	cleft दीर्ण
circumscribed Geom. परिलिखित	cleistogamous Bot. संकृतपुष्प (closed flower), स्वयंपरागी (-इन्)
circumvallate papillae परिखां- कुर <i>m.</i>	cleistogamy Bot. संकृतपुष्पत्व <i>n.,</i> स्वयंपरागिता <i>f.</i>
cis- (Latin 'on this side', opposed to trans or ultra) अवार-	cleistogene Bot. 1 (a plant producing cleistogamous flowers) संकृतपुष्पी (-इन्), स्वयंपरागी (-इन्) <i>m.</i> 2 (a cleistogamous flower) स्वयंपरागि पुष्प <i>n.</i>
cistern जलाशय <i>m.</i> (water tank or reservoir):	climate जलवायु, वायुजलादि <i>m.</i>
civet (a substance of strong musky odor, found in true civet cats) विडाल-कस्तूरी <i>f.</i>	climatic conditions वायुजलादि- परिस्थिति <i>f.</i>
civet=civet cat कस्तूरी-विडाल <i>m.</i>	climatic factors वायुजलादि-कारक <i>m.</i>
civetone (an odorous ketone found in civet) Chem. विडाल-शौक्ता <i>f.</i>	climber (feet of parrot) आरोही (पाद) <i>m.</i>
cl. (centi-liter) शि. स्य. (शतप्रस्प)	
clamp संघर <i>m.</i>	
clamp, rubber tubing घणि-नाल- धधर <i>m.</i>	

climbing plants <i>Bot.</i> प्रतानी पादप <i>m.</i>	clove oil लंबंग-तैल <i>n.</i>
clinging roots वलक मूल <i>n.</i> (वलक surrounding)	club moss <i>Bot.</i> मुद्रा-हरिता <i>f.</i>
clinical thermometer <i>Med.</i> स्थण-तापमान <i>m.</i>	clypeus (bears the labrum) <i>Zool.</i> उदोषधर <i>m.</i>
clip (pocket clip) स्वज <i>m.</i> (गोह-स्वज)	cm. (centimetre) चि. मा. (शति-मान)
clitellum <i>Zool.</i> प्रसेखला <i>f.</i> (प्रेखला girdle)	cnida = nematocyst <i>Zool.</i> दंशांग <i>n.</i> (stinging organs)
clitoris <i>Anat.</i> भग-शेफ <i>m.</i> (a part of the vulva भग, homologous to the penis शेफ in the male)	cnido-blast (a cell which develops cnida) <i>Zool.</i> दंशघट <i>m.</i>
cloaca <i>Zool.</i> उच्चार-मार्ग <i>m.</i>	cnidocil <i>Zool.</i> दंशोद्धामी (-इन.) <i>m.</i> (it causes the sting दंश to project; उद्धामयति : causes to come out)
cloacal aperture उच्चार-द्वार <i>n.</i>	Co (cobalt) <i>Chem.</i> कै (केत्वातु)
clock घटक <i>m.</i>	co. (compound) <i>Pharm.</i> सं (संयोग)
clockwise घटीवत्	coagulability आतंच्यता <i>f.</i>
closed संकृत	coagulable आतंच्य
closed chain संकृत शृंखला <i>m.</i>	coagulant आतंचक <i>m.</i>
closed community संकृत समुदाय <i>m.</i>	coagulate <i>vb.</i> आतंचन <i>n.</i>
closed spaces संकृत अवकाश <i>m.</i>	coagulative आतंची (-इन.)
closely (fitting) गाढ (अन्वायोजी)	coal अंगार <i>m.</i>
closet 1 (a room) शौचालय <i>n.</i>	coal gas अंगार-वाति <i>m.</i>
2 (a receptacle) शौचकुण्ड <i>n.</i>	coal tar = pix carbonis = pix carbon अंगार-राल <i>m.</i>
clothes louse= <i>Pediculus vestimenti</i> वस्त्र-यूका <i>f.</i>	coarse रुक्ष, स्थूल
clotting of blood=coagulation आतंचन <i>n.</i> (रुधिरातंचन)	coat <i>vb.</i> लेपन, रोपण <i>n.</i>
cloud मेघ <i>m.</i>	coat <i>Ophthalmol.</i> पटल <i>n.</i>
cloud point (the temperature at which an oil begins to cloud) <i>Anal. Chem.</i> मैधन-ताप <i>m.</i>	coating रोपण <i>n.</i>
cloudy (cloudlike) मैधाम	coaxal (coaxial) system समाक्ष-संहिता <i>f.</i>
clove लंबंगेन्य <i>n.</i> (is obtained from caryophyllene (लंबंगेन्य)	coaxial = coaxal (having the same radical axis) <i>Math.</i> समाक्ष
	cobalt <i>Chem.</i> केत्वातु <i>m.</i>

cobra कूजासर्प, फणी (-इन्) <i>m.</i>	coelome (body coelome).
Coccaceae <i>Bact.</i> गोलाणवः <i>m. pl.</i> , गोलाणु-कुल <i>n.</i> (a family of spherical bacteria)	<i>Anat.</i> देह-शुद्धा <i>f.</i>
Coccidia Zool. वदराणवः <i>m. pl.</i>	coelomic epithelium देहशुद्धीय अधिक्षम <i>m.</i>
Coccidioides Bot. अपिन्वदर-ति <i>f.</i> (-ति for प्रजाति genus; parasitic fungi)	coenocyte (multinucleate). <i>Biol.</i> बहुन्यष्टिक <i>m.</i>
coccidium Zool. वदराणु <i>m.</i> (one of the Coccidia)	cohesion संलग्न <i>m.</i>
coccionella = cochineal insect इन्द्रगोप <i>m.</i>	cohesive संलग्नी (-इन्) <i>m.</i>
coccus 1 (cochineal) इन्द्रगोप <i>m.</i> 2 (a spherical cell) <i>Bact.</i> गोलाणु <i>m.</i> , गोल-कोशा <i>f.</i>	coil कुण्डल <i>n.</i> coil <i>vb.</i> कुण्डलन <i>n.</i>
3 <i>Bot.</i> स्पोटि-वेशम <i>n.</i>	coiled कुण्डलित
coccyg-, coccygo- शुदास्थि- coccygeal (of or pertaining to the coccyx) <i>Anat.</i> शुदास्थिक	coin टंक <i>m.</i> , टंकमुद्रा <i>f.</i> coin <i>vb.</i> टंकण <i>n.</i> (act of coining, minting)
coccyx <i>Anat.</i> शुदास्थि <i>n.</i>	coinage टंकवर्ग <i>m.</i> , संटंक <i>m.</i> (coins collectively);
cochineal fig=nopal इन्द्रगोप-हू <i>m.</i> (a cactus cultivated as food for इन्द्रगोप; हू plant)	coincide <i>vb.</i> संपत्तन <i>n.</i>
cochlea (of the ear) <i>Anat.</i> कम्फु <i>m.</i>	coincidence संपात <i>m.</i>
cochlear joint = spiral joint शंख-सन्धि <i>m.</i>	coincident संपाती (-इन्)
cock शिखी (-इन्), कुक्कुट <i>m.</i>	coke न्यंगार <i>m.</i>
cockle (heart-like shape) लद्य- शुक्कित <i>f.</i>	cold 1 शीत
cockroach तैड़-चोर <i>m.</i>	2 <i>Med.</i> प्रतिश्याय <i>m.</i> (catarrh; from मुश्रुत)
coefficient = multiplier <i>Math.</i> शुणक <i>m.</i>	cold-blooded (animals) शीतात्म, शीतसधिर
coefficient, distribution वंटन- शुणक <i>m.</i>	-cole = -colous - रुद, चैस.
coefficient of dispersion अपकिरण-शुणक <i>m.</i>	Coleoptera ('sheath-wings')
	<i>Zool.</i> कञ्जक-पक्षाः <i>m. pl.</i> (the anterior wings serve as covering for the posterior pair)
	colitis <i>Med.</i> स्वूलान्त्रकोप, मलाशय- कोप <i>m.</i>
	collenchyma (a tissue composed of cells, with the walls thickened at the angles) <i>Bot.</i> स्यूल-कोण <i>m.</i>

colleterial glands=colleterium
 श्लेष-ग्रन्थि *m.* (glue श्लेष
 secreting gland ग्रन्थि)
 collinear संरेख (lying in the
 same सं straight line रेखा)
 collinearity संरेखता *f.*
 collision संघटन *n.* (clash
 विप्रवाहन)
 collision, duration of संघटन
 काल-मात्रा *f.*
 colloid Physical Chem.
 श्लेषाम *m.*
 colloidal श्लेषामीय
 colloidal solution श्लेषाम-
 विलयन *n.*
 colocynth=colocynthis
 इन्द्रवारणी *f.*
 colocynthin [the bitter
 principle of colocynth
 (*citrullus colocynthis*, bitter
 apple, bitter cucumber,
 bitter gourd) इन्द्रवारणी] *Chem.*
 ऐन्ड्रवारणी *f.*
 Cologne, eau de वासव सलिल *n.*
 (वास perfume+ -व alcohol;
 composed of alcohol and
 certain aromatic oils)

colon *Anat.* मलाशय *m.*
 colonial algae मण्डलाल्पकाः *m. pl.*
 colony मण्डल *n.*
 color spectrum वर्ण-रंगावलि *f.*
 -colous=-cole. 1. (inhabiting,
 living in, on or among)
 -वस 2 (growing in, on or
 among) -ख

columbium=niobium *Chem.*
 काशातु *m.*

columella ('small column')
Anat., Zool. स्तम्भिका, शिर-
 स्तम्भिका *f.*
 column स्तम्भ, स्कम्भ, वंश *m.*
 columnae carnae=papillary
 muscle मांस-स्तम्भी *f.*
 column of water जल-स्तम्भ *m.*
 combination योजन, संयोजन *n.*
 combination fuse संयोजन
 ज्वाल *m.*
 combination nucleus=zygote
 nucleus युक्त-न्यूक्लियस *f.*
 combination of lenses Ophth-
 almol. वीक्ष-योजन *n.* (against
 संयोजन, where lenses are
 compounded inseparably)
 combined संयुक्त, संयोजित
 combined nitrogen and carbon
 cycle संयुक्त भूयाति-प्रांगार-चक्र *n.*
 combined operation संयुक्त-
 क्रिया *f.*
 combining power संयोजन-शक्ति *f.*
 combining weight *Chem.*
 संयोजक भार *m.*
 combustibility दार्शनता *f.*
 combustible दार्शन, मुदार्शन
 combustion दहन *n.*
 combustion motor दहन वहिन्द्र *n.*
 combustion spoon=deflagra-
 tion spoon *Chem.* दहनसूख *m.*
 combustion tube दहन नाल *m.*
 comma, पुच्छविन्दु *m.*
 commensal Biol. सहभोजी (-इन) *m.*
 commensalism Biol. सहभोजिता *f.*
 commensals Biol. सहभोजिनः
pl. m.
 commercial वाणिज्यिक, वाणिज्य-

commisural vessel समामिल-	compartment 1 कोष्ठ, विभाग <i>m.</i>
वाहिनी <i>f.</i>	2 <i>Bot.</i> संविभाग <i>m.</i>
commisure <i>Anat., Zool., Bot.</i>	compass (pair of compasses) कक्ट <i>m.</i>
समामिल <i>m.</i>	complementary angle <i>Math.</i> लम्बपूर कोण <i>m.</i>
common सामान्य, साधारण	complementary combination <i>Math.</i> पूरक संचय <i>m.</i>
common difference <i>Math.</i>	complementary function <i>Math.</i> पूरक भ्रित <i>n.</i>
प्रचय <i>m.</i> (from लीलावर्ती),	complete 1 <i>Math.</i> पूर्ण 2
सर्वान्तर <i>n.</i>	(flower) संपूर्ण
common factor=common	complete cleavage=total
measure <i>Math.</i> समापवर्तक <i>m.</i>	cleavage पूर्ण भाजन <i>n.</i>
common ion-effect सामान्य अयन-	complete combustion पूर्ण दहन <i>n.</i>
प्रभाव <i>m.</i>	complete remainder पूर्ण शेष <i>m.</i>
common kite सामान्य चिछ <i>m.</i>	complex जटिल, संकर
common logarithm <i>Math.</i>	complex algebra (from com- plex quantity संकर राशि) = double algebra संकर बीजगणित <i>n.</i>
दश-च्छेदा <i>f.</i>	complex analysis <i>Math.</i> संकर विश्लेषण <i>n.</i>
common maina सामान्य-सारिका <i>f.</i>	complex fraction <i>Math.</i> जटिल भिन्न <i>m.</i>
common measure=common	complex number <i>Math.</i> संकर- संख्या <i>f.</i>
factor	complex quantity संकर राशि <i>m.</i>
common multiple <i>Math.</i>	complex substances जटिल, पदार्थ <i>m.</i>
समापवर्त्य <i>m.</i>	componend <i>Math.</i> योगनिपत्ति <i>f.</i>
common tangent <i>Math.</i>	componendo et dividendo <i>Math.</i> योगान्तरनिपत्ति <i>f.</i>
उभयस्पर्शी (-इन्) <i>m.</i>	component संघटक <i>m.</i>
common to both उभयसाधारण	Compositae <i>Bot.</i> संप्रयित-कुल <i>n.</i>
community समुदाय <i>m.</i>	composite संप्रयित
commutation <i>Elec., Law</i>	composite fruit <i>Bot.</i> संप्रयित फल <i>n.</i>
व्यव्यय <i>m.</i>	
compact निहित, संघन (cf.	
Punjabi संघणा)	
companion cells <i>Bot.</i> संसि-	
कोशा <i>f.</i>	
comparative तुलनात्मक	
comparative anatomy तुलनात्मक	
शारीर <i>n.</i>	
comparator <i>Phys., Physical</i>	
<i>Chem.</i> उपमान <i>n.</i>	
comparison उपमा, तुलना <i>f.</i> ,	
संतोलन <i>n.</i>	

composite number <i>Math.</i>	compound reaction time संयुत प्रतिक्रिया-काल <i>m.</i>
भाज्य-संख्या <i>f.</i>	
composition निवन्ध <i>m.</i> , संरचना <i>f.</i>	compound spike <i>Bot.</i> संयुत-शूक्री <i>f.</i>
compound (co.) <i>Pharm.</i>	compound subtraction <i>Math.</i>
संयोग <i>m.</i> (सं)	मिश्र व्यवकलन <i>n.</i>
compound addition <i>Math.</i>	compound surd <i>Math.</i> मिश्र-करणी <i>f.</i>
मिश्र संकलन <i>n.</i> , मिश्र योग <i>m.</i>	compound umbel <i>Bot.</i> संयुत उच्छव्र <i>n.</i>
compound circuit <i>Elec.</i> संयुत परीक्षा <i>f.</i>	compress <i>vb.</i> संपीडन <i>n.</i>
compound division <i>Math.</i>	compressed air संपीडित वायु <i>m.</i>
मिश्र भाग <i>m.</i> , मिश्र भाजन <i>n.</i>	compressed cork mat संपीडित त्वक्षा-कट <i>m.</i>
compound eye <i>Zool.</i> संयुताक्षि <i>n.</i>	compression संपीडन <i>n.</i>
compound fraction प्रमिन्न <i>m.</i>	compression pump संपीडन उदंच <i>m.</i>
compound fruit <i>Bot.</i>	compressor संपीडक <i>m.</i>
संयुत फल <i>n.</i>	concave न्युब्ज
compound inflorescence संयुत-पुष्पता <i>f.</i>	concavo-concave निन्युब्ज
compound interest चक्र-वृद्धि <i>f.</i>	concavo-convex न्युदुब्ज
compound joint (consisting of several bones) वहस्ति-संधि <i>m.</i>	concentrate <i>vb.</i> संकेन्द्रण <i>n.</i>
compound lens संयुक्त बीक्ष <i>m.</i>	concentrated संकेन्द्रित
compound lever संयुत उद्याम <i>m.</i>	concentration संकेन्द्रण <i>n.</i> , समाहार <i>m.</i>
compound magnet संयुत-चुम्बक <i>m.</i>	concentric संकेन्द्र
compound microscope संयुत अण्वीक्ष <i>m.</i>	conceptacle (a cavity containing reproductive cells) <i>Bot.</i>
compound multiplication <i>Math.</i> मिश्र गुणन <i>n.</i>	जनन-गुहा <i>f.</i>
compound practice <i>Math.</i>	conclusion परिणाम <i>m.</i>
मिश्र व्यवहार-गणित <i>n.</i>	concrete number <i>Math.</i> मूर्त-संख्या <i>f.</i>
compound proportion अनेकानुपात <i>m.</i>	concrete quantity मूर्त राशि <i>m.</i>
compound quantity <i>Alg., Arith.</i> मिश्र राशि <i>m.</i>	concurrence 1 <i>Math.</i> संगमित्वा
compound radical <i>Chem.</i>	संगमन <i>n.</i> 2 (agreement) सम्मति <i>f.</i>
संयुत मूल <i>n.</i>	concurrent संगमी (-इन्)
compound ratio संयुत-निष्पत्ति <i>f.</i>	concyclic (here cycle means a circle) <i>Geom.</i> संकृतीय condensability संघन्यता <i>f.</i>

condensable संघन्य	1 conical (of or pertaining to a cone) शांकव्य,
condensation संघनन <i>n.</i>	2 (having the shape of a cone) शंकाकार
condensation chamber संघनन-वेदम <i>n.</i>	3 (tapering) गर्जर-चत्र
condense <i>vb.</i> संघनन <i>n.</i>	conical end शंकवन्त
condensed संघनित	conics (geometry of conics)
condenser संघनक <i>m.</i>	<i>Math.</i> शंकव-गणित <i>n.</i> , शंकविकी <i>f.</i>
condition परिस्थिति, दशा <i>f.</i>	conidiophore <i>Bot.</i> कणि-धर <i>m.</i>
conduct <i>vb.</i> संवाहन <i>n.</i>	conidiospore=conidium कणी (-इन) <i>m.</i>
conductance संवाहन-शक्ति <i>f.</i>	conifer <i>Bot.</i> शंकु-भर <i>m.</i>
conduction संवाहन <i>n.</i>	Conifers <i>Bot.</i> शंकु-मन्तः <i>m. pl.</i>
conduction current <i>Elec.</i> संवाहन-वाह <i>m.</i>	Conium ('hemlock') (poisonous herbs of the carrot family)
conductivity <i>Phys.</i> संवाहिता <i>f.</i>	<i>Bot.</i> विषगर्जस्ति <i>f.</i> (-ति for प्रजाति genus)
conductometer <i>Phys.</i> संवाहन-मान <i>m.</i>	conium विषगर्जर <i>m.</i>
conductor <i>Phys., Elec.</i> संवाहक <i>m.</i>	conjugants संयुक्ती (-इन) <i>m.</i>
condyle <i>Anat.</i> महारुद्ध <i>n.</i>	conjugate <i>Math., Biol.</i> संयुक्ती (-इन), अनुब्रद्ध
condyloid joint <i>Anat.</i> (an ovoid head moves in an elliptical cavity) अण्ड-गुहा-सन्धि <i>m.</i>	conjugated संयुक्त, संयुक्तिमत
cone शंकु <i>m.</i>	conjugate foci अन्योन्य-, अनुब्रद्ध-नामि <i>f.</i>
cone of unburnt gases अदरध-वाति शङ्कु <i>m.</i>	conjugate integer <i>Math.</i> अनुगमी पूर्णांक <i>m.</i>
configuration <i>Chem., Math.</i> संरूपण <i>n.</i>	conjugate line <i>Math.</i> अनुब्रद्ध-रेखा <i>f.</i>
conglobate संगोल्ति (collected or formed into a ball)	conjugation tubes <i>Bot.</i> अनुब्रन्थ नाल <i>m.</i>
conglobate gland संगोल्ति ग्रन्थि <i>m.</i>	conjunctiva <i>Anat.</i> युजा <i>f.</i>
conglabation संगोलन <i>n.</i>	conjunctival युजा-
congruent (identically equal, equal in all respects) <i>Math.</i> सर्वांगसम	conjunctival sac युजा-स्थून <i>m..</i>
conic <i>Math.</i> शांकव	connate <i>Biol.</i> जनियुक्त (congenitally united; जनि birth)
conical (as a tap root) <i>Bot.</i> शंकु, शंकुरूप, शृण्डाकार	connate sessile जनियुक्त अदृष्ट
	connect <i>vb.</i> 1 योजन <i>n.,</i> 2 सम्बन्धकरण <i>n.</i>

connection 1 योजन <i>n.</i>	continued <i>Math.</i> संतत
2 सम्बन्ध <i>m.</i>	continued product <i>Math.</i> संतत
connective <i>Bot.</i> योजी (-इन)	गुणनफल <i>n.</i>
connector (that which connects) युज; योजक	continued proportion <i>Math.</i>
consecutive = vicinal = adjacent = neighbouring प्रातिवेश्य	संतत अनुपात <i>m.</i>
consecutive अनुगामी (-इन)	continuous संतती (-इन), संतत
consecutive integer अनुगामी पूर्णांक <i>m.</i>	continuously संतत
conservancy मल-वाहन <i>n.</i>	continuous variation <i>Biol.</i>
conservancy system मलवाहन-विधि <i>m.</i>	संतत विभेदन <i>n.</i>
consociation उपसमाज <i>m.</i>	contract <i>vb.</i> 1: संकोचन, संकुचन,
constant स्थिर, अचल	संक्षेपण <i>n.</i> 2. <i>n. Law.</i> प्रसंविदा <i>f.</i>
constant composition स्थिर निरन्वय <i>m.</i>	contracted संकुचित, संकोचित, संक्षिप्त
constant proportion <i>Math.</i> स्थिरानुपात <i>m.</i>	contractile <i>Zool.</i> संकोची (-इन)
constants <i>Math.</i> स्थिराङ्क <i>m.</i>	contractile vacuole <i>Biol.</i> संकोचि-रसधानी <i>f.</i>
constant term = absolute term <i>Math.</i> अचल पद <i>n.</i>	contractility <i>Physiol.</i> संकोचिता <i>f.</i>
constant water supply अविरत जल-प्रदाय <i>m.</i>	contraction संकोचन, संक्षेपण <i>n.,</i> संकोच <i>m.</i>
constituent संघटक	contractive संकोची (-इन)
constitution संविधान, संघटन <i>n.</i>	contractor संकोचक <i>m.</i>
constriction उपर्योगी <i>m.</i>	control वशीकरण <i>n.</i>
construction स्त्राना <i>f.</i>	controller वशी (-इन) <i>m.</i>
contact संसर्प्य <i>m.</i>	convection (transmission of heat through fluids) <i>Phys.</i>
contact action <i>Physical Chem.</i> संसर्पण क्रिया <i>f.</i>	न्युद्वहन <i>n.</i> (नि down, उद् up)
contact glasses <i>Ophthalmol.</i> संलग्न उपनेत्र <i>n.</i>	convention 1 (an assembly of persons met for some common purpose) प्रसमा <i>f.</i>
contact process संसर्पण विधा <i>f.</i>	2 (an agreement) संप्रतिश्लोष <i>f.</i>
contamination दृष्टण <i>n.</i>	3 (usage) रुढ़ि <i>f.</i>
contents अन्तर्बस्तु, आधिय <i>n.</i>	converge <i>vb.</i> अभिसरण <i>n.</i>
continue सन्तनन	convergence अभिसर <i>m.,</i> अभिसरण <i>n.</i> (= केन्द्राभिसरण)
	converging अभिसारी (-इन)
	converging rays <i>Optics</i> अभिसारी रेश्म <i>m.</i>

converse (acting oppositely)	copper sulphide <i>Chem.</i> ताम्र
विलोम	शुल्खेय <i>n.</i>
conversely=vice versa विलोम-	copper-turnings ताम्र-खण्ड, ताम्र-
-क्रमेण, विलोमतः	चक्रस्थेप <i>m.</i>
convex <i>Math.</i> उदुब्ज	copper wire ताम्रनैन्त्रन <i>m.</i>
convexo-concave उन्न्युब्ज	copulate <i>vb.</i> (to couple) मिथुनी-
Convolvulaceae <i>Bot.</i> कालपर्णी-	करण, मिथुनी-भवन <i>n.</i>
कुल <i>n.</i>	copulation मिथुनी-करण, मिथुनी-
cooker (an apparatus for	भवन <i>n.</i>
cooking) पक्का <i>n.</i>	copy प्रतिलिपि, अनुकूलि <i>f.</i>
cool शीत	coral प्रवाल <i>m.</i>
cooler शीतक <i>m.</i>	coral fish प्रवाल मत्स्य <i>m.</i>
cool incubator शीत डिम्बोषक <i>m.</i>	Corallium nobile =C. rubrum=
coolness शीतता <i>f.</i> , शैत्य <i>n.</i>	red coral <i>Zool.</i> रक्त प्रवाल <i>m.</i>
co-ordinate <i>vb.</i> (to attach	coral reef <i>Phys., Geog.</i> प्रवाल-
directly to a central	शूखला <i>f.</i>
atom) आसंजन <i>n.</i>	cord (128 cu. feet) रज्जु <i>f.</i>
coordinated आसंजित	cordate <i>Bot.</i> हृदयवृत्
coordinate geometry याम-	corda tympani <i>Anat.</i> पटह-रज्जु <i>f.</i>
रैखिकी <i>f.</i>	coriander धान्यक <i>n.</i>
coordinates <i>Math.</i> याम <i>m.</i>	cork त्वक्षा <i>f.</i> = periderm (outer
coplanar <i>Math.</i> समतली (-हन्)	bark) चाष्ट-वर्क <i>m.</i>
समतलस्थ, समतलैय	cork borer त्वक्षा-छिद्रक <i>m.</i>
copper ताम्र <i>n.</i>	cork cambium=phellogen <i>Bot.</i>
copper carbonate <i>Chem.</i> ताम्र	त्वक्षेधा <i>f.</i>
प्रांगोरीय <i>n.</i>	cork formation त्वक्षा-निर्माण <i>n.</i>
copper chloride <i>Chem.</i> ताम्र	corkwood <i>Bot.</i> त्वक्षा-नु <i>m.</i> (trees
नीरेय <i>n.</i>	इन्हें having corky wood)
copper hydroxide <i>Chem.</i> ताम्र	corm (short bulblike fleshy
उदजारेय <i>n.</i>	stem) <i>Bot.</i> कन्दिका <i>f.</i>
copper oxide <i>Chem.</i> ताम्र	cormorant <i>Zool.</i> जलकाक <i>m.</i>
जारेय <i>n.</i>	(Hindi पनकौआ)
copper-plate ताम्र-पट <i>m.</i>	cornea (transparent part of
copper pyrites=chalcopyrite	the outer coat) <i>Anat.</i>
ताम्र मास्कीक <i>n.</i>	स्वच्छा <i>f.</i>
copper sulphate <i>Chem.</i> ताम्र	corneal <i>Anat.</i> स्वाच्छक, स्वच्छा-,
शुल्खीय <i>n.</i>	स्वच्छीय

corneal reflex (image of light reflected from cornea)	correctness साधुता; शुद्धता <i>f.</i>
खाल्छक प्रतिविम्ब <i>m.</i>	
cornin (<i>cornus</i> dog-wood) <i>Chem.</i> धू-काष्ठ <i>f.</i>	corresponding तद्विधि, तदनुरूप, संबादी (-इन्)
corolla (C) <i>Bot.</i> दली (द) (दलानं समूहः = दली) ।	corresponding part संबादिः अंग <i>n.</i>
corollary (to a theorem; problem or proposition) <i>Math.</i> उपप्रमेय, उपनिर्मेय, उपसाध्य <i>n.</i>	corrosion संक्षारण <i>n.</i>
coronary artery <i>Anat.</i> वलय-रोहिणी <i>f.</i> (ओष्ठवलय-रोहिणी, आमाशय-वलय-रोहिणी)	corrosive संक्षारक; संक्षारी (-इन्)
coronary artery (artery of the heart) <i>Anat.</i> ह्रदोहिणी <i>f.</i>	cortex (outer layer of an organ) <i>Anat.</i> वाष्पक <i>n.</i>
coronoid process वायस्तुण्ड <i>m.</i> (from मुश्वृक).	cortex (of lens) गोर्द <i>n.</i> (soft part)
corpse=cadaver शव <i>m.</i>	cortex cerebri प्रमस्तिक-वाष्पक <i>n.</i>
corpuscle <i>Anat.</i> (composite cell body) देहाणु <i>m.</i>	cortical labyrinth (in the kidney) वाष्पक-गहन <i>n.</i>
2 (a cell, a blood-cell), कोशा, रक्षिरकोशा <i>f.</i>	cortical layer वाष्पक-स्तर <i>m.</i>
correct <i>Math.</i> शुद्ध, साधु accurate परिशुद्ध, सुसाधु exact तथ्य, यथार्थ	corymb <i>Bot.</i> चिपिटक <i>n.</i>
precise सुतथ्य, यथार्थतम	cos. (cosine) <i>Math.</i> कोज्ञा <i>f.</i> (कोटिज्ञा)
correct! 1. (accurate, proper) सम्यक् 2 (not having an error) अप्राप्ति.	cosec (cosecant) <i>Trig.</i> व्युज्या <i>f.</i> (व्युत्कम-ज्ञा).
correct <i>vb.</i> शोधन, संशोधन <i>n.</i>	cosecant <i>Trig.</i> व्युत्कम-ज्ञा <i>f.</i>
corrected शोधित, संशोधित	cosine <i>Trig.</i> कोटिज्ञा <i>f.</i>
corrected integral <i>Math.</i> शोधित अनुकल <i>m.</i>	cosmic ब्रह्माण्ड-
correcting शोधन, संशोधन <i>n.</i>	cosmic rays ब्रह्माण्ड-रश्मि <i>m.</i>
correction शोधन, संशोधन <i>n.</i> , शुद्धि <i>f.</i>	cost परिव्यय <i>m.</i>
	cost price परिव्यय-मूल्य <i>n.</i>
	cot. (cotangent) <i>Trig.</i> कोस्प (कोटि-स्पर्शी)
	cotangent <i>Trig.</i> कोटि-स्पर्शी (-इन्) <i>m.</i>
	cotton तूल <i>n.</i>
	cotton-root bark <i>Pharm.</i> तूल-मूल-वल्क <i>m.</i>
	cotton wool = raw cotton कर्पास <i>m.</i>
	cotyledon = seed leaf <i>Bot.</i> बीज-पत्र <i>n.</i>
	cough कास <i>m.</i>

counter (an instrument) <i>Mach.</i>	cranic=cranial
गणित <i>n.</i>	craniology (dealing with
counter- (denoting opposite, contrary, etc.) प्रति-, वि-	size, shape and proportions of the cranium) कर्परमापिकी <i>f</i>
counteraction प्रतिविधान <i>n.</i>	cranium (Gk <i>kranion</i> , <i>kara</i> 'head' from शिख्स्) <i>Anat.</i>
counter - balance = counter- weigh <i>vb.</i> प्रति-तोलन <i>n.</i>	कर्पर <i>m.</i>
counter-current प्रति-वाह <i>m.</i>	skull करोटि
counterpoising balance	head शिर
प्रतिभार-तुला <i>f.</i>	cephalon शीर्ष, कपाल
counting गणन <i>n.</i>	crank (a bent portion of an axle; an arm; an elbow- shaped brace, etc.) <i>Mach</i>
couple <i>Phys.</i> मिथुन <i>n.</i>	कर्पर <i>m.</i> ('elbow')
couple <i>vb.</i> मिथुनन <i>n.</i> (मिथुनीकरण, मिथुनीभवन)	crank shaft कर्परेवा <i>f.</i> (कर्पर+ईवा)
co-variant <i>Math.</i> सह-चल <i>m.</i>	crawfish = cray-fish=sea cray- fish = spring lobster <i>Zool.</i>
cover आचरण <i>n.</i>	अभिचिंगट <i>m.</i>
covering आवरण <i>n.</i>	crayfish, shrimp, prawn
coversion (covered sine) <i>Math.</i> उत्को (उत्कम कोटिज्या)	चिंगट <i>m.</i> (a general word) (cf. Hindi, Marathi, etc. शिंगा)
cowrie कपर्द <i>m.</i>	crayfish=crawfish
coxa (from Sanskrit कक्ष) (the first segment of the leg of an insect) <i>Zool.</i> कक्षांग <i>n.</i>	crayon (chalk) खटी <i>f.</i>
crab कर्कट <i>m.</i>	Cream शर <i>m.</i> , सन्तानिका <i>f.</i> (both are ancient words)
crab louse कर्कट-यूका <i>f.</i>	creditor उत्तमणि, धनी (-इन्) <i>m.</i>
cracking (breaking up by heat and pressure of complex hydrocarbons)	cremocarp (fruit) <i>Bot.</i> युआमवेशम <i>n.</i> (two united carpels)
अपदलन <i>n.</i>	crenate (having the margin cut into rounded scallops) <i>Bot.</i> गोल-छिन्न
crane 1 <i>Zool.</i> वक <i>m.</i>	crest 1 (in bones) शिव्र <i>n.</i>
2 (machine for moving heavy weights) वक <i>m.</i>	2 (of birds) चूडा, शित्ता <i>f.</i>
cranial= cranic कार्पर	cricket = gryllus <i>Zool.</i> फ़िल्डी <i>f.</i>
cranial bone <i>Anat.</i> कर्परास्ति <i>n.</i>	cricoid cartilage <i>Anat.</i> (shaped like a signet ring मुत्रा) मुद्रा-कास्ति <i>n.</i>
Craniata <i>Zool.</i> कपालिनः <i>m. pl.</i>	
craniate <i>Zool.</i> कपाठी (-इन्) <i>m.</i>	

crimson (from Spanish <i>cremesin</i> , Arabic <i>qirmiz</i> , ultimately from Sanskrit कृमि-ज 'produced by worms') कार्मिज <i>m.</i>	cross-pollination अप्स-प्रागा <i>n.</i> cross section अनुप्रस्थ-छेद <i>m.</i> cross totals (addition of a series of numbers in the same line) <i>Math.</i> अनुप्रस्थ- योग <i>m.</i>
criterion निकाय	crotchets = square brackets [ ] कोणाभिवार <i>m.</i>
crith (Gk. <i>krithe</i> 'a barley corn') <i>Physical Chem.</i> (a small weight) प्रयत्न	crotin (<i>croton</i> + -in) <i>Biochem.</i> जयपालि <i>f.</i>
critical संकट, काषा	Croton <i>Bot.</i> जयपाल-ति <i>f.</i>
critical angle <i>Optics,</i> <i>Aeronautics</i> काषा-रोग <i>m.</i>	crow <i>Zool.</i> काक, वायम <i>m.</i>
critical concentration <i>Physical Chem.</i> संकट-संकेन्द्रण <i>n.</i>	crowfoot <i>Bot.</i> काकपद <i>n.</i>
critical temperature <i>Physical Chem.</i> संकट-ताप <i>m.</i>	crown मुकुट <i>m.</i>
crocodile <i>Zool.</i> मकर <i>m.</i>	crown glass (alkali-lime glass containing no lead, as against 'flint' which contains lead) विसीस काच <i>m.</i>
Crocodilia <i>Zool.</i> मकरादयः <i>m. pl.</i>	crucible पूरा <i>f.</i>
Crocodilus niloticus (of river Nile) <i>Zool.</i> नील-मकर <i>m.</i>	Cruciferae <i>Bot.</i> राजिका-कुञ्ज, स्तिफ-कुञ्ज <i>n.</i>
Crocodilus palustris (of India) <i>Zool.</i> भारत-मकर <i>m.</i>	cruciform काकार, आग्न-काकार (the क of Brahmi script of Ashoka is exactly a cross +). This form is the parent of क in every Indian script)
crooked-legged terrier <i>Zool.</i> वक्षपाद डिल्जन <i>m.</i>	cruciform flower <i>Bot.</i> काकार- पुष्प <i>n.</i>
crookes glasses अपिथेयम्-काच <i>m.</i>	crude आम, असंस्कृत (unrefined)
crop 1 <i>Zool.</i> (receptacle for food) अन्नग्रह <i>m.</i>	crust (the hardened exterior) पर्फटी <i>f.</i>
2 (harvest) सस्य <i>n.</i>	Crustacea <i>Zool.</i> कटिनिः <i>m. pl.</i>
cross-bill <i>Zool.</i> कर्ती-चशु (चटक) <i>m.</i>	cryogenics, cryogeny (the subject of refrigeration) प्राशीतनी <i>f.</i> (प्रदोत्तन refrigeration)
crossbreeding <i>Zool.</i> संकरण <i>n.</i>	cryo-meter <i>Phys.</i> प्रशीत-मान <i>m.</i>
cross multiplication <i>Math.</i> वज्रगुणत <i>n.</i> , वज्राभ्यास <i>m.</i> (वज्राभ्यास is from वीजगणित)	
cross over (of genes from one chromosome to another) <i>Zool.</i> परोपगमन <i>n.</i>	

cryo-scope *Physical Chem.*
 (for determining freezing point) स्यानेश्म *m.*
 cryoscopic स्यानेक्षीय
 cryoscopy स्यानेक्षा *f.*
 cryo-stat *Physical Chem.*
 इयान-स्थाप् *m.*
 Cryptococcus (*crypto-*
     hidden गुप्त + *coccus* गोल) *Bot.*
     गुप्तगोल-ति *f.* (-ति for
         प्रजाति genus)
 cryptogam *Bot.* अमुषोक्सिद् *f.*
 Cryptogamia *Bot.* अमुषोक्सिद्:
     f. pl.
 crypton *Chem.* लीनाति *m.*
 crystal 1 स्फट *m.*
     2 (quartz) स्फटिक *m.*
 crystal glass स्फट काच *m.*
 crystalline स्फट, स्फट्य
     1 (made of) स्फटमय
     2 (containing) स्फटयुत
     3 (composed of) स्फटात्मक
     4 (resembling) स्फटवत्
 crystallizability स्फटनयोग्यता *f.*
 crystallizable स्फटन-योग्य
 crystallization स्फटन *n.* (act),
     स्फटना *f.* (process)
 crystallize *vb.* 1 स्फटन (स्फट-
     करण, स्फट-भवन) *n.*
     2 (to coat with crystals, to
     deposit crystals) स्फट-रोपण *n.*
 crystallizer 1 (one who or
     that which crystallizes, a
     reagent) स्फटकर, -स्फटयिता *m.*
     (-रु)
     2 (a vessel) स्फटन पात्र *n.*

crystallogram (a photographic
     record of crystal structure)
     स्फट-चित्र *n.*
 crystallographer स्फटरूपज्ञ,
     स्फट-रूपाध्येता (-तृ) *m.*
 crystallographic, crystallo-
     graphical स्फट-रूपिकीय, स्फटिक
 crystalloid स्फटाभ
 crystalloidal स्फटाभीय
 crystallography= crystallography
     स्फट-विद्या, स्फटिकी, स्फटरूपिकी *f.*
 crystalloluminescence स्फट-
     चकासा *f.*
 crystallomagnetic स्फट-चुम्बिक
 crystallometric स्फटमितीय
 crystallometry स्फट-मिति *f.*
 crystallose स्फटयु *n.*
 crystal malt *Brewing* स्फट-
     यव्य *n.*
 crystal sand स्फट-सिकता *f.*
 crystal vision स्फट-दृष्टि *f.*
 crystal water *Chem.* स्फट-जल *n.*
 crystic (of, pertaining to, or
     treating of, ice and ice
     phenomena) *Geol.* हैमिक
 crystograph (a picture or
     writing on glass) काचालेख *m.*
     (काच + आलेख)
 Ctenophora *Zool.* कंक्तिनः *m.pl.*
 Cu (cuprum) *Chem.* ता (ताम्र)
 cu. (cubic) घ. (घन)
 cube घन *m.*
 cubeb, cubeba *Pharm.*
     गंधमणि *m.*
 cube root *Math.* घन-मूल *n.*
 cubic (cu.) घन (घ.)
 cubic, cubical घन-, घनाकार

cuboid <i>Math.</i> आयतज <i>n.</i>	cursory glance क्षिप्र-दृष्टि <i>f.</i>
cuckoolike (birds) <i>Zool.</i> कोकिलाकृति, कोकिलजातीय	curtain यवनिका <i>f.</i>
cucumber कर्कटी <i>f.</i>	curvature वक्रता <i>f.</i>
cucurbit (a gourd-shaped vessel for distillation) <i>Chem.</i> कूच्चमाण्ड <i>n.</i>	curve वक्र <i>n.</i>
cucurbitine कूच्चमाण्डी <i>f.</i> (from कूच्चमाण्ड 'पेठा')	curved=bent वक्र
cuff मणिबन्ध, मणि <i>m.</i>	curved line <i>Phys.</i> वक्र-रेखा <i>f.</i>
culture <i>Biol.</i> संवर्धन <i>m.</i>	curved surface वक्र तल, वक्र पृष्ठ <i>n.</i>
culture medium = medium संवर्धनश <i>m.</i>	curving=bending नमून, वक्रण <i>n.</i>
cum- = cumo- (cumic) जीर- (जीरिक)	cushion उपचर्ह <i>m.</i>
cumin, cummin जीरक <i>m.</i>	customary रुढ़ी
cumin-seed जीरक-बीज <i>n.</i>	cuticle (external coat of the skin) <i>Anat.</i> उच्चर्म <i>n.</i>
cup 1 मळक, चषक <i>m.</i> 2 <i>Anat.</i> खात <i>n.</i> (in bones), कटोर <i>m.</i>	cutter कर्तेक <i>m.</i>
cupric oxide <i>Chem.</i> ताप्त्रिक जारेय <i>n.</i>	cutting 'blowpipe or torch कर्तन-धमनाड <i>n.</i> , -वर्ती <i>f.</i>
cuprous sulphate <i>Chem.</i> ताप्त्रय-शुल्पीय <i>n.</i>	cuttlefish (it is not a fish; discharges ink at its assailants) मसीक्षेपी (-इन्) <i>m.</i>
cuprous sulphide <i>Chem.</i> ताप्त्रयशुल्पेय <i>n.</i>	cyan-acetic <i>Chem.</i> श्याम-शुक्तिक
cuprum <i>Chem.</i> ताप्त्र <i>n.</i>	cyanic <i>Chem.</i> श्यामिक
cup-shaped depression कटोर निम्न (कटोराकार निम्न)	cyan-hydrate श्याम-जलीय <i>n.</i>
curcumeine इरिद्रिण <i>m.</i>	cyanide <i>Chem.</i> श्यामेय <i>n.</i>
curcumin (the colouring principle of turmeric इरिका) <i>Chem.</i> इरिद्रि <i>f.</i>	Cyanophyceae (blue-green algae) <i>Bot.</i> नीलहर्याप्यकाः <i>m. pl.</i>
current <i>Phys.</i> वाह <i>m.</i>	cyathium inflorescence ('cup-shaped') <i>Bot.</i> चपक-पुष्पता <i>f.</i>
Cursoria <i>Zool.</i> धाविनः <i>m. pl.</i> ('that run')	Cycadaceae <i>Bot.</i> बीजपर्णाग-कुल <i>n.</i>
cursorial orthoptera <i>Zool.</i> धावि-ऋजुपक्षाः <i>m. pl.</i>	Cycadales (an order) <i>Bot.</i> बीजपर्णाग-वर्ग <i>m.</i>
	Cycads <i>Bot.</i> बीजपर्णागाः <i>m. pl.</i> (link Pteridophyta पर्णगोद्भवित with gymnosperms नम्रवीज)
	cycle 1 चक्र <i>n.</i>
	2 = bicycle द्विचक्र <i>n.</i>
	cyclic चक्रिक, चक्रीय

cyclic order *Math.* चक्र-क्रम *m.*
 cyclo- चक्र-
 Cyclostomata (distinguished from all other living Craniata by the possession of a suctorial mouth) *Zool.*
 चूपमुखाः *m. pl.*
 cylinder रम्प *m.*
 cylindrical 1 (having the shape of a cylinder) रम्प-, रम्पाकार
 2 (of or pertaining to a cylinder) रम्प-, रम्पीय
 cylindrical body *Math.* रम्पा-कार काय *m.*
 cylindrical frustum *Math.* रम्प-छिन्नक *n.*
 cylindrical lens *Ophthalmol.* रम्प-वीक्ष *m.*
 cylindrical stem *Bot.* गोल स्तम्भ *m.*
 cyme (having many growing secondary axes) *Bot.* बहु-वर्ध्यक्ष
 cymose *Bot.* बहुवर्ध्यक्ष-, बहुवर्ध्यक्षीय
 cypher=cipher *Math.* शून्य *n.*
 cyst *Med., Biol.* कोष्ठ *m.*
 cystic duct=cystic canal (duct from the gall-bladder)
Zool. पित्ताशय-प्रणाली *f.*
 cysticercus *Zool.* कोशिड्म *m.*
 cystopus=albugo (causes white blisters on leaves) *Bot.* सितस्फोट *m.*
 cyst wall *Zool.* कोष्ठ-मिति *f.*
 cyto-, cyt- कोशा-

cytology कौशिकी *f.*
 cytoplasm *Biol.* कोशा-रस *m.*
 cytoplasmic body *Zool.* कोशारस-काय *m.* (short for कोशारसस्थकाय; bodies found in cytoplasm)
 cytoreticulum *Biol.* कोशा-जालिका *f.*

D

daddy longlegs = harvest-man=shepherd spider *Zool.* उरुजंघ-झता *f.*
 dairy गव्यशाला *f.*
 Dalton's Law = Law of multiple proportions बहुगुणातुपात नियम *m.*
 dark blue असित नील
 dark catechu असित खदिर *m.*
 dark red असित रक्त
 daughter cyst दुहितृ-कोष्ठ *m.*
 Deacon's process (for obtaining chlorine gas....) न्याय-विधा *f.* (तो for नोर्जी chlorine + व्यापाराय obtaining)
 dead heat (in which the contestants reach the goal at the same instant) सहप्रापण *n.*
 deadly घातक
 deadly poison घातक विष *n.*
 decagon *Geom.* दशभुज *m.*
 deca-gram (dkg.) दश-धन्य *n.* (द.धा.)
 deca-meter (dkm, dm.) दश-मान *m.* (द.मा.)
 decant *vb.* (to pour off from the edge of a vessel, *de* +

<i>cantus</i>) निकण्ठन <i>n.</i> (नि + कण्ठ	deep-sea fish गभीर-समुद्र मत्स्य <i>m.</i>
to lower down the कण्ठ)	deer हरिण <i>m.</i>
decantation निकण्ठन <i>n.</i> (act),	deer fly <i>Zool.</i> मृग-मक्खी <i>f.</i>
निकण्ठना <i>f.</i> (process)	deerhound <i>Zool.</i> मृगाखेटिक <i>m.</i>
Decapoda <i>Zool.</i> दशपादाः <i>m. pl.</i>	defect 1 दोष <i>m.</i> 2 (opp. to excess) न्यूनता <i>f.</i>
decay अपक्षय <i>m.</i>	defective सदोष
December द्वादशमास <i>m.</i>	defence प्रतिरक्षा <i>f.</i>
deci-gram (dg) दशि-धात्य <i>n.</i>	defend <i>vb.</i> प्रतिरक्षण <i>n.</i>
(दि धा.)	defibrinated blood वितन्त्रित-रक्त <i>n.</i>
deci-liter (dl) दशि-प्रस्थ (दि.स्थ.)	deficiency disease <i>Med.</i> हीनाज्ञ रोग <i>m.</i>
decimal दशमिक	deficiency food हीनाज्ञ <i>n.</i> (from सुश्रुत)
decimal coinage दशमिक टंककम <i>m.</i>	definable परिभाष्य
decimal fraction <i>Arith.</i> दशमिक भिन्न <i>n.</i>	define <i>vb.</i> परिभाषण <i>n.</i>
decimalization दशमिकन <i>n.</i>	defined परिभाषित
decimal place दशमिक स्थोन <i>n.</i>	definite निश्चित, विनिश्चित, नियत-
deci-meter (dec., decim., dm.) दशि-मान <i>m.</i> (दि.माः)	पुष्पता <i>f.</i>
declination विनमन <i>n.</i>	definite integral निश्चित अनुकल <i>m.</i>
decolorize <i>vb.</i> विरंजन <i>n.</i>	definition परिभाषा <i>f.</i> , परिभाषण, लक्षण <i>n.</i>
decompose <i>vb.</i> विबन्धन <i>n.</i>	deflagrate <i>vb.</i> (burn up) <i>Chem.</i> उद्वहन <i>n.</i>
decomposed विवद्ध	deflagration <i>Chem.</i> उद्वहन <i>n.</i>
décomposition विवन्धन <i>n.</i>	deflagration spoon उद्वहन छुड़ <i>m.</i>
decrepitation 1 (property of crystals, when heated, of flying apart with a crackling sound) चट्टकटोःपतन <i>n.</i>	deflect, <i>vb.</i> व्याकुंचन, व्याकोचन <i>n.</i>
2 (a crackling noise made by salt when roasting) चट्टकटन <i>n.</i>	deflected व्याकुंचित, व्याकोचित
decussation व्यत्यास <i>m.</i> , स्वस्तिक <i>n.</i>	deflectometer व्याकुंचमान <i>m.</i>
deduce (<i>vb.</i> अनुमनन <i>n.</i>)	deflector <i>Mech.</i> व्याकोचक <i>m.</i>
deducible अनुमेय	deflex <i>vb.</i> (to bend or curve downward) निकोचन <i>n.</i>
deduction अनुमान <i>n.</i>	deform <i>vb.</i> विरूप <i>n.</i>
deep गभीर, गाढ़	deformability विरूप्यता <i>f.</i>
	deformable विरूप्य
	deformation विरूपण, विरूप <i>n.</i>

degenerating corpuscle *Zool.*

विहासि-रुपिरकोशा *f.*

degeneration विहास *m.*

degree *Math.* १ अंश *m.*

2 (of an expression पदसंहति)
घात *m.*

degree of association संयुक्तांश *m.*

degree of dissociation विद्युत्यांश *m.*

degree of freedom *Mech.,*

Phys., Chem. स्वतंत्र्यांश *m.*

degree of hardness काठिन्यांश *m.,*
-मात्रा *f.*

degree of hydrolysis
जलांशनांश *m.*

degree of ionization अयननांश *m.*

degree of saturation
अनुवेधनांश *m.*

degree of symmetry
संमित्यांश *m., -मात्रा f.*

degree of temperature
तापांश *m.*

dehisce *vb.* रुक्षोटन *n.*

dehiscence *Biol.* रुक्षोटना *f.*

dehiscence by pores रन्ध्र-
रुक्षोटना *f.* (for रन्ध्रद्वारा रुक्षोटना)

dehiscence by teeth दन्त-रुक्षोटना
f. (for दन्तद्वारा रुक्षोटना)

dehiscent (fruits) (when
ripe, they open) रुक्षोटी (इन्)

dehydrated *Chem.* विज्ञेयित

dehydrated alcohol विज्ञेयित
सुख्ख *m.*

dehydrating agent विज्ञेयन-
कर्ता (-त्तु) *m..*

dehydration विज्ञेयन *n.*

delete 1 *Math.* अपमाञ्जन *n.*

2 वहिष्करण *n.*

delicate सुकृमर

delignification (removal of
lignin from woody tissue)
लग्निफिकेशन *n.*

deliquescence (liquefying by
absorption of moisture
from the air) क्लेश-क्षरता *f.*

deliquescent 1 वलेशकर

2 *Bot.* (ramifying into
many branches) बहुशाखीयन *n.*

delivery tube प्रदान-नाल *m.*

Delphinium *Bot.* निर्विपी-ति *f.*

(-ति for प्रजाति genus)

D. denudatum निर्विपी *f.*

delta 1 (having the shape of
the capital Greek letter
delta) च्यस्त, ब्राह्म ए

2 (fourth; as a carbon
atom in a chain) ई

3 (deviation) वि (विचरण)

4 (difference) अ (अन्तर)

delta rays ई रश्मि *m.*

deltoiditis *Anat.* अंसवेष्टकोप *m.*

deltoid muscle *Anat.* अंसवेष्ट-
पेशी, च्यस्त-पेशी *f.*

demagnetization विचुम्बकन *n.*

demagnetize *vb.* विचुम्बकन *n.*

demagnetizer विचुम्बकयिता (-त्तु) *m.*

demolition dispersion of a
molecular system) निर्वृहन *n.*

demonstrability निरूप्यता *f.*

demonstrable निरूप्य

demonstration निरूपण, प्रदर्शन *n.*

denary 1 *Math.* (involving
ten variables) दशमय

2 दशगुण (tenfold), दशमिक
(decimal)

3 (a group of ten) दशती *f.*

dendrite=dendron <i>Anat.</i> ,	deposit <i>n.</i> 1. अवसाद <i>m.</i>
<i>Physiol.</i> (small processes of a nerve cell) चेतालोम <i>n.</i>	2 निसाद <i>m.</i>
denitrator विमूर्यीकर <i>m.</i>	3 निक्षेप <i>m.</i>
denitrification विमूर्यन <i>n.</i>	4 रोप <i>m.</i>
denominator <i>Arith., Alg.</i> हर <i>m.</i>	deposition of lead sulphate <i>Chem</i> सीस-शुल्वीय-रोपण <i>n.</i>
dense घन	depression निम्नन <i>n.</i> , अवमाद <i>m.</i>
dense fog घन-धूमिका <i>f.</i>	depression constant (K) निम्नन- स्थिरांक <i>m.</i> (थ)
densification घनीकरण, घनीभवन <i>n.</i>	depression of freezing point श्यानांक-निम्नन <i>n.</i>
densifier घनीकर <i>m.</i>	depth गम्भीर्य <i>n.</i> , गम्भीरता <i>f.</i> , विस्तार <i>m.</i>
densify <i>vb.</i> घनीकरण, घनीभवन <i>n.</i>	depth of focus <i>Optics</i> नाभि- गम्भीर्य <i>n.</i>
densimeter <i>Physical Chem.</i> घनतामान <i>m.</i>	derivation (preparation of an organic substance from another compound) व्युत्पत्ति <i>f.</i> , व्युत्पादन <i>n.</i>
densimetric घनतामितीय	derivative व्युत्पन्न
densimetry घनतामिति <i>f.</i>	derive <i>vb.</i> व्युत्पादन <i>n.</i>
density घनता <i>f.</i>	derived व्युत्पादित, व्युत्पन्न
density bottle घनता-कूपी <i>f.</i>	derived unit व्युत्पादित एकक <i>n.</i>
dentary=dentary bone <i>Anat</i> दन्तास्ति <i>n.</i>	derm-,dermo-,dermato- चर्म- derma <i>Anat.</i> चर्म <i>n.</i>
dentate <i>Biol.</i> दन्तुर	dermatogen (giving rise to epidermis) <i>Bot.</i> अधिचर्मजन <i>m.</i>
dentated <i>Biol.</i> दन्तुरित	-dermic -चर्मिक
dentine <i>Anat.</i> दन्ती <i>f.</i>	Dermoptera <i>Zool.</i> चर्म-पक्षा: <i>m. pl.</i> (from चर्मपक्ष)
dentistry दन्तचिकित्सा, दान्तिकी <i>f.</i>	descend <i>vb.</i> अवरोहण <i>n.</i>
denudate, denude <i>vb.</i> नमीकरण <i>n.</i>	descending axis (root) <i>Bot.</i> अवरोही अक्ष <i>m.</i>
deodorant दुर्गन्धहर, गन्धहर	descending colon <i>Anat.</i> अवरोही मलाशय <i>m.</i>
dependent परतन्त्र	descending order अवरोही क्रम <i>m.</i>
depend upon आश्रयण, अवलम्बन <i>n.</i> (Hindi निर्भर होना)	describe <i>vb.</i> वर्णन <i>n.</i>
deposit <i>vb.</i> 1 (to let fall as sediment) अवसादन <i>n.</i>	
2 (to let accumulate as precipitate) निसादन <i>n.</i>	
3 (to place, to put) निक्षेपण <i>n.</i>	
4 (to coat a metal) रोपण <i>n.</i>	

descriptive वर्णनात्मक	development विकास <i>m.</i>
descriptive anatomy वर्णनात्मक शारीर <i>n.</i>	developmental anatomy शूणवृद्धि-शारीर <i>n.</i>
desiccate <i>vb.</i> शोषण <i>n.</i>	deviation विचलन <i>n.</i>
desiccate, desiccated शुष्क, शोषित	devise=contrive <i>vb.</i> प्रकल्पन <i>n.</i>
desiccator (an apparatus)	devitrification, devitrification <i>Petrog.</i> विकाचरण <i>n.</i>
Chem. शोषित <i>n.</i>	dew अवश्याय <i>m.</i>
desideratum इष्ट <i>n.</i>	Dewar bulb युग्मभित्ति कन्द <i>m.</i>
desilver, desilverize <i>vb.</i> विरजतीयन <i>n.</i>	Dewar flask युग्मभित्ति पलिघ <i>m.</i>
desk बलमि <i>f.</i>	Dewar tube युग्मभित्ति नाल <i>m.</i>
desorption (<i>de-</i> + adsorption)	Dewar vessel युग्मभित्ति पात्र <i>n.</i>
व्यधिच्छूषण <i>n.</i>	dewlap Zool. सास्ना <i>f.,</i> गलकम्बल <i>m.</i>
destructive distillation नाशक आसवन <i>n.</i>	dew point <i>Physical Chem.</i> अवश्यायांक <i>m.</i>
desucration (depriving of sugar) विशर्करण <i>n.</i>	dextrorotation <i>Phys.,</i> <i>Chem.</i> दक्षावर्तन <i>n.</i>
desugar <i>vb.</i> (to remove sugar from) शर्करापगमन <i>n.</i>	dextrorotatory दक्षावर्त dg. (deci-gram) दि. धा. (दशि- धान्य)
desulphurize <i>vb.</i> विशुल्वारीयण <i>n.</i>	di- द्वि-
detach <i>vb.</i> पृथक्करण <i>n.</i>	diadelphous <i>Bot.</i> द्वि-पूल (united by filaments into two bundles), द्वि-संलग्न
detached पृथक्कृत	diagnosis <i>Med.</i> निदान <i>n.</i>
detached coefficients <i>Math.</i> पृथक्कृत गुणक <i>m.</i>	diagnostic <i>Med.</i> नैदानिक
detection उपलब्धन <i>n.</i>	diagonal <i>Geom.</i> विकर्ण <i>m.</i>
detector उपलब्धक <i>m.</i>	diagonal bore विकर्ण-छिद्र <i>n.</i>
determination निश्चयन <i>n.</i>	diagonally opposite विकर्णतः सम्मुख
detonation अधिस्फोटन <i>n.</i>	diagonal scale विकर्णमापिनी <i>f.</i>
Deuteromycetes (<i>fungi imperfecti</i> , no sexual stage) अपूर्णकवकानि <i>n. pl.</i> (from अपूर्णकवक)	diagram (any line drawing) रेखी <i>m.</i> (-इन) (for रेखि-चित्र), चित्र <i>n.</i>
deuton = deuteron द्विताणु <i>m.</i>	diagrammatic representation रेख्यात्मक निरूपण <i>n.</i>
develop <i>vb.</i> विकासन, विकसन <i>n.</i>	
developable विकास्य	
developer विकासक <i>m.</i>	
developing विकासन <i>n.</i>	

diagrammatic sketch रेख्यात्मक

आस्प *n.*

dial (a graduated face)

अंकानीक *n.*, घटी *f.*

dialysis व्याफ्लैरण *n.*

diamagnetic (having a magnetic permeability less than unity) *Magnetism* एकोन-चुम्बिक
paramagnetic एकाधि-चुम्बिक

diameter व्यास *m.*

diametrically *adv.* (along the diameter) अनुव्यास

diamond हीर *m.*

diamond file हीर-रेत्री *f.*

diaphragm 1 *Anat.* प्राचीर, उरः-प्राचीर *m.* 2 (a partition)

व्यवधि *m.*

diaphragm current व्यवधि-वाह *m.*

diaphragm process *Electro-chem.* व्यवधि-विधा *f.*

diarch (having two strands)

Bot. द्विसूत्र

diascope *Med.* पारेक्ष *m.*

diastole *Physiol.* हृत्स्फार *m.*

diathermy (the local elevation of temperature in tissues beneath the surface of the skin) *Med.* ऊतितापन *n.*
endothermy अन्तस्तापन *n.*

diatomic *Chem.* द्विरमण्विक

diatomicity द्विरमण्विकता *f.*

dibasic *Chem.* द्विपैठिक

Dibranchia *Zool.* द्विक्लोमा: *m pl.*
(having two gills)

dichasial *Bot.* द्विशासी (-इन्)

dichasium *Bot.* द्विशास *m.*

dichogamy *Bot.* (maturation of stamens and pistils at different periods) पृथक्पक्ता *f.*
dichotomy *Biol.* युग्मशाखिता *f.*, द्वन्दभाजन *n.*

dichroism 1 *Cryst.* (property of exhibiting different colours .... when viewed in two different directions)
द्विद्विभाजन - नानावर्णता *f.*

2 *Phys.* (differing in colour with the thickness of the transmitting layer)
नानावर्णता *f.*

3=dichromatism

dichromate *Chem.* द्विवर्णीय *n.*

dichromatism *Optics* द्विवर्णता,
नानावर्णता *f.*

diclinous = unisexual *Bot.*
एकांग (for एकजननांग)

monoclinous उभयांग (for उभयजननांग)

dicotyledon *Bot.* (having two seed-leaves). द्विवीजपत्र *m.*

dielectric (*dia-* + *electric*; a nonconducting material, so called because the lines of force of an electrostatic field will pass through it, thereby making it the seat of the strain) *Elec.*
पारद्युतिक

dielectric constant *Elec.*
पारद्युतिक स्थिर *m.*

Diesel cycle *Thermodyn.*
पीडज्वाल चक्र *n.*

Diesel engine पीडज्वाल गन्त्र *n.*

Diesel fuel (heavy fuel oil in which combustion is started by spontaneous ignition उज्ज्वालन due to compression संपीडन, instead of by spark plugs)	पीडज्वाल इन्घन n.	diffraction formula व्याख्या-सूत्र n. diffractive (that produces diffraction) व्याख्याकर diffractiveness व्याख्याकरता f. diffractometer Phys. व्याख्यामान m.
Diesel motor पीडज्वाल वहित्र n.		diffusate Chem. प्रसृत diffuse 1 n. प्रसर, प्रसार m. 2 vb. प्रसरण, प्रसारण n.
Diesel oil पीडज्वाल तैल n.		diffused प्रसृत, प्रसारित diffused reflection=scattering of rays रसिम-विक्षेप m.
difference भेद m., अन्तर n.		diffuser = diffusor प्रसारक m.
difference in size परिमाण-भेद m.		diffusiometer प्रसृतिमान m.
different भिन्न		diffusion 1 (in a general sense) प्रसरण, प्रसारण n. 2 Phys., Chem. प्रसृति f.
differentiable Math. अवकलनीय		diffusion bulb प्रसृति-कन्द m.
differential Math. अवकल m.		diffusion of gas apparatus वाति-प्रसृति-साधित्र n.
differential absorption (selective adsorption of dye-stuffs) वृत्ताधिचूषण n.		diffusion shell प्रसृति-आकोश m.
differential calculus Math. चलन-कलन n.		diffusive प्रसारी (-इन्)
differential coefficient Math. अवकल-गुणक m.		diffusivity प्रसारिता f.
differential equation Math. अवकल-समीकार m.		digest vb. पाचन n. (in Chem. to soften by heat and moisture)
differential geometry Math. अवकल-रैखिकी f.		digester 1 (that aids digestion) पाचक m.
differential staining Bot. वृत्तभिरंजन n.		2 (a strong closed vessel in which substances may be heated under pressure ....) पाचित्र n.
differential thermometer (for indicating difference in temperature) तापमेदमान m.		digestion पाचन n.
differentiate vb. 1 वेचन, भिन्नन n.		digestive organ पचनांग n.
2 Math. अवकलन n.		digestive system पचनांग-संह , पचन-संहिति f.
diffraction Phys. 1 व्याख्या m.		digestive tract पचन-पथ m.
2 (bending नमन of a ray of light as it strikes the edge of an object) तटे-नमन n. (तटे at the edge)		

digit 1 (three-fourths of an inch) अंगुल m.	diminution आह्रासन, आह्रासन n., आह्रास, होस m.
2 Math. (figure) अंक m.	dimorphism Biol द्विरूपता f.
digitato-pinnate Bot. सांगुल-पक्षवत्	Dinocerata (they have
dihedral angle Math. द्वितल कोण m.	three pairs of bony horn cores-Parker and Haswell)
dihydrogen Chem. द्वयुदजन m.	= Uintatheria प्रदृशंगः m.pl.
dihydrogen sodium phosphate Chem. द्वयुदजन श्वारातु भास्त्रीय n.	dinosaurus भीमसरट m.
dilatant n., adj. अभिस्तारी (-इन्)	dioecious (male and female on different individuals)
dilatate=dilated अभिस्तीर्ण	Biol. अद्विलिंगी (-इन्)
dilatation = dilation अभिस्तरण, अभिस्तारण, विस्फारण n. (as of the eye)	diopter, dioptre Optics (unit of power of a lens) बीक्षणा f.
dilate=dilated	dioptic media = refracting media मुजाय-पदार्थ m.
dilate vb. अभिस्तरण, अभिस्तारण n.	dioptics (deals with refraction मुजायन) भौजायनी f.
dilated अभिस्तीर्ण	Dioscorea aculeata = sweet yam Bot. मध्वालु m., n. (Bengali मउआलु)
dilater = dilator	D. hirsuta यवद्वीपालु m., n.
dilative अभिस्तारी (-इन्)	D. japonica निप्पोनालु m., n.
dilator = dilater Med., Anat. अभिस्तारक m.	D. purpurea = red yam रक्तालु m., n.
diluent Med. मन्दक, अवसिथक m.	D. villosa बन्यालु m., n.
dilute vb. मन्दन, अवसिथण n.	dioxide Chem. द्विजारेय n.
dilute acid मन्द अम्ल n.	diplo- द्विगुण-
dilution मन्दन, अवसिथण n.	diploid adj. द्विगुण
dilutor मन्दयिता, अवसिथयिता (- त्) m.	dipolar द्विधूष
dimension 1 विमा f. (as dimensions of a room)	dipole Physical Chem. युग्मधूष m.
2 Alg. घात m.	dipstone trap मन्नाश्म-रुघ m.
dimensional equation विमा-समीकार, वैम समीकार m.	Diptera Zool. द्विपक्षी: m. pl.
diminish vb. आह्रासन, आह्रासन, ह्रासन, हसन n.	direct अजिद्ध (indirect जिद्ध), प्रत्यक्ष, अव्यवधान, अनाश्रित, ऋजु
diminished image इक्सित or इक्सित मूर्चि f.	direct vb. निदेशन, संचालन n.

direct application अव्यवहित	disc, disk 1 (a flat circular plate; a circular structure)
प्रयोग <i>m.</i>	विम्ब <i>m.</i> 2 Bot. (inside portion of the bulb)
direct blue अनाश्रित नील <i>m.</i>	कन्दर्गम् <i>m.</i>
direct cell division Biol.	
अव्यवहित कोशा-माजन <i>n.</i>	
direct germination Bot.	discharge 1 मोच <i>m., mōcchana,</i>
अव्यवहित उद्भेदन <i>n.</i>	उन्मोचन <i>n.</i>
direction 1 दिक्, दिशा <i>f.</i>	2 (of pus, blood, etc.)
2 Adminis. संचालन <i>n.</i>	स्राव <i>m.</i>
3 निर्देश <i>m.</i>	3 (nervous, systolic)
directly प्रत्यक्षतः, प्रत्यक्षरूपेण,	उत्सर्गी <i>m.</i>
प्रत्यक्षरीत्या	4 Dyeing (a composition for removing a mordant or a dye...) मोचन <i>n.</i>
directly proportional	discoloration विवर्णता <i>f.</i>
अनूपानुपाती (-इन्) (cf.	discolour <i>vb.</i> विवर्णन <i>n.</i>
प्रतीपानुपाती)	disco-myces विम्ब-कवक <i>n.</i>
direct method Physiol.	disconnect अपयोजन <i>n.</i>
अव्यवहित-रीति <i>f.</i>	discontinuous असंतत,
direct process Metal.	अमन्त्रानी (-इन्)
अव्यवधान-विधा <i>f.</i>	discontinuous variation
direct proportion Math.	<i>Evolution</i> असंतत विभेदन <i>n.</i>
अनूपानुपात, अनुलोमानुपात <i>m.</i>	discover <i>vb.</i> आविष्करण <i>n.</i>
directrix Geom. नियता (रेखा) <i>f.</i>	discoverer आविष्कर्ता (-तृ) <i>m.</i>
direct variation Math.	discovery आविष्कार <i>m.</i>
अनूप विचरण <i>n.</i>	discriminant Math. विवेचक <i>m.</i>
dirty मलिन	discrimination विवेचन <i>n.</i>
dirty green मलिन हरि <i>m.</i>	discuss <i>vb.</i> पर्यालोचन <i>n.</i>
dis-, bis- द्विस्- (by sandhi द्विर- द्विः- etc.)	discussion वादविवाद <i>m., n.</i>
disagree <i>vb.</i> विमिलन <i>n.</i>	पर्यालोचन <i>n.</i>
disagreement विमिलन <i>n., m.</i>	disease रोग <i>m.</i>
विमेल <i>m.</i>	disfigure <i>vb.</i> विरूपण <i>n.</i>
disappear <i>vb.</i> लोपन (अदर्शन).	dish शयव <i>m., n.</i>
<i>Math.</i> तिरोभवन <i>n.</i>	disinfect <i>vb.</i> रोगाणुनाशन <i>n.</i>
disassociation (<i>dis-</i> + <i>ad-</i> +	disinfectant रोगाणुनाशक <i>m.</i>
<i>socius</i> सखि) निरासखीयन,	disinfection रोगाणुनाशन <i>n.</i>
निरायोजन <i>n.</i>	disinfective रोगाणुनाशी (-इन्)

disinfecter 1 (one who disinfects) रोगाणुनाशयिता (- त्) <i>m.</i>	disproportion व्यनुपात <i>m.</i>
2 (an apparatus for applying disinfectants) रोगाणुनाशित्र <i>n.</i>	disproportion, disportionate <i>vb.</i> व्यनुपातन <i>n.</i>
disintegrable वियोज्य	disproportional = disportionate व्यनुपाती (- इन्)
disintegrand वियोजक <i>m.</i>	disrupt <i>vb.</i> प्रविदारण <i>n.</i>
disintegrate <i>vb.</i> वियोजन <i>n.</i>	disrupter प्रविदारक <i>m.</i>
disintegration वियोजन <i>n.</i>	disruption प्रविदारण <i>n.</i>
disintegrator वियोजक <i>m.</i>	disruptive प्रविदारी (-इन्)
disintegratory = disintegrative वियोजी (- इन्)	dissemination = dispersion (e.g. of gases) विप्रथन <i>n.</i>
disk चिन्ह <i>m.</i>	dissimilar असहश्र
dislocate 1 (as of joints) विसंघान <i>n.</i> 2 (displace) विस्थापन <i>n.</i>	dissimilation <i>Biol.</i> (catabolism) अपचय <i>m.</i>
disorder दोष, विकार <i>m.</i>	dissipate <i>vb.</i> 1 <i>Thermodyn.</i> (to allow heat to pass from a region of higher temperature to one of lower temperature) निप्रथन <i>n.</i>
dispensary औषधालय <i>m.</i>	2 (to change mechanical or electrical energy into heat) ऊर्जकरण <i>n.</i> 3 अपाकिरण <i>n.</i>
dispersal of fruits <i>Bot.</i> फलापकिरण <i>n.</i>	dissipated निप्रथित, ऊर्जकृत, अपाकीर्ण
disperse <i>vb.</i> अपकिरण <i>n.</i>	dissipation constant ऊर्जकरण स्थिर <i>m.</i>
dispersed अपकीर्ण	dissociable वियाच्य :
dispersion अपकिरण <i>n.</i>	dissociant (producing dissociation) <i>Chem.</i> वियावक <i>m.</i>
dispersity <i>Physical Chem.</i> (degree of dispersion) अपकिरता <i>f.</i>	dissociate <i>vb.</i> वियवन <i>n.</i>
dispersive power <i>Optics</i> अपकिर-शक्ति <i>f.</i>	dissociated वियुत
dispersoid <i>Physical Chem.</i> (matter which has undergone dispersion) अपकीर्ण <i>n.</i>	dissociation वियवन <i>n.</i>
dispersoidology=colloid chemistry <i>Physical Chem.</i> अपकीर्ण-विद्या <i>f.</i>	dissolubility प्रविलेयता <i>f.</i>
displace <i>vb.</i> विस्थापन <i>n.</i>	dissoluble प्रविलेय
displacement निरसन, अपगमन, विस्थापन <i>n.</i>	dissolubleness प्रविलेयत्व <i>n.</i>
displacer 1 विस्थापक <i>m.</i> (a person) 2 विस्थापित्र <i>n.</i> (an apparatus)	dissolution प्रविलयन <i>n.</i>
	dissolutional प्राविलयनिक

dissolvability प्रविलेयता <i>f.</i>	divalent <i>Chem.</i> युग्मसंयुज
dissolve <i>vb.</i> प्रविलयन <i>n.</i>	diverge <i>vb.</i> अपसरण <i>n.</i>
dissolved प्रविलीन	divergence अपसार <i>m.</i> , अपसरण (=केन्द्रापसरण) <i>n.</i>
dissolvent प्रविलायक	divergency अपसारिता <i>f.</i> , अपसार <i>m.</i>
dissolver प्रविलायक <i>m.</i>	divergent अपसारी (-इन्)
dissonance <i>Music</i> विस्वनता <i>f.</i>	diverging rays अपसारी रश्मि <i>m.</i>
dissonant <i>Music</i> विस्वन	divided भाजित, विभक्त, विभाजित
dissymmetric, dissymmetrical विसम्मितीय	dividend <i>Math.</i> भोज्य, भाज्यक
dissymmetry विसम्मिति <i>f.</i> , वैषम्य <i>n.</i>	dividendo <i>Math.</i> अन्तरनिष्पत्ति <i>f.</i>
distance दूरता <i>f.</i>	divider (pair of) <i>Math.</i>
distance glasses दूरोपनेत्र <i>n.</i>	विभाजक <i>m.</i>
distemper (washable paint) धूङ्घक <i>m.</i>	divisibility भाज्यता <i>f.</i>
distill <i>vb.</i> आसवन <i>n.</i>	division 1 भाग <i>m.</i> , भाजन <i>n.</i>
distillable आसाव्य	2 <i>Biol.</i> = subphylum
distilland (that which is undergoing distillation) आसूथमान	विभाग <i>m.</i>
distillate <i>n.</i> आसुत	3 <i>Mil.</i> (2, 3 brigades) पृतना <i>f.</i> (= 3 वाहिनी; ancient word)
distillation आसवन <i>n.</i>	division by factors
distillation apparatus आसवन साधित्र <i>n.</i>	खण्ड-भाग <i>m.</i> , खण्ड-भाजन <i>n.</i>
distilled आसुत	divisor <i>Math.</i> भाजक <i>m.</i>
distilled water=aqua destillata आसुत जल = आसुत चारि <i>n.</i>	dkg. (deka-kilo-gram) द.स.धा. (दश-सहस्र-धान्य)
distillery आसवनी <i>f.</i> (आसवनशाला, ०गृह)	dkl. (deka-liter) द. स्थ (दश-प्रस्थ)
distilling आसुति <i>f.</i> , आसवन <i>n.</i>	dkm. (deka-meter) द.मा. (दश- मान)
distilling tube आसवन नाल <i>m.</i>	dl. (deci-liter) दि.स्थ. (दशि-प्रस्थ)
distinguish आवेचन (भेदकरण) <i>n.</i>	dl, d-l, d+l (dextro-levo) द.वा., द.-वा., द.+वा. (दश-वास)
distortion विकर्षण <i>n.</i>	dm. 1 (deca-meter) द. मा. (दश-मान)
distribution वंटन, विभाजन <i>n.</i>	2 (deci-meter) दि. मा. (दशि- मान)
distributor वंटक <i>m.</i>	dodder अमरलता <i>f.</i>
dita bark (bark of <i>Alstonia</i> scholaris) सप्तपर्ण वक्क <i>n.</i>	dodecagon द्वादशमुज <i>m.</i>
diurnal birds दिवाचरा: <i>m. pl.</i>	dodecahedron <i>Math.</i>
	द्वादशानीक <i>m.</i>

dog grass श-पास <i>m.</i>	dot विन्दुक <i>m.</i>
dolomite=magnesian limestone भ्राजिय चूर्णप्रस्तर <i>m.</i>	dotted विन्दुकित
dolphin (a cetacean, having the snout produced into a more or less distinct beak) <i>Zool.</i> चक्षुतिमिक <i>m.</i>	double (two) द्वि-, (twice) द्विस्-, (twofold) द्विगुण, (pair) युग्म <i>n.</i>
domestica, Musca गृहमशी <i>f.</i>	double algebra=complex algebra (from complex quantity संकरराशि) संकर वीजगणित <i>n.</i>
domestic dog=Canis familiaris गृह-कुक्फुर <i>m.</i>	double decomposition=meta-thesis <i>Chem.</i> द्विगुण विवर्तन <i>n.</i>
domestic duck ग्राम-हंसक <i>m.</i>	double distilled द्विरासुत
domestic fowl गृह-कुक्कुट, ग्राम-कुक्कुट <i>m.</i>	double distilled water द्विरासुत वारि <i>n.</i>
domestic pigeon गृह-कपोत <i>m.</i> (ancient word)	double fertilisation <i>Bot.</i> द्विनिषेचन
domestic scale (balance) गृह-उत्तुल <i>f.</i>	double pane युग्म काचपट <i>m.</i>
domesticus, Glyciphagus गृह मधुमध्य <i>m.</i>	double refraction (refraction in two directions) <i>Optics</i> द्विसुजायन <i>n.</i>
dominance प्रभुता <i>f.</i>	double rule of three (rule of five) <i>Math.</i> पञ्चराशिक <i>m.</i>
dominant प्रभवत्	double salt <i>Chem.</i> द्विलवण <i>n.</i>
dominant character <i>Biol.</i> प्रभवद्वयुण <i>n.</i>	double sheaved (having 2 grooves) <i>Phys.</i> द्विप्रसीतिन्
dominant species प्रभवजाति <i>f.</i>	double surface condenser द्वितलसंघनक <i>m.</i>
dorsal 1 (back) पृष्ठ- 2 (upper) उत्तर-	doublet 1 युग्मक <i>n.</i> 2 (one of pair) युग्मैक <i>n.</i>
dorsal aorta पृष्ठ-महारोहिणी <i>f.</i>	double transfer द्विस्-संक्रामण <i>n.</i>
dorsal blood vessel पृष्ठ-स्थिर-वाहिनी <i>f.</i>	double weighing=transposition method, method of Gauss द्विस्तोलन <i>n.</i>
dorsal pore <i>Zool.</i> पृष्ठ-रन्ध <i>n.</i>	doubly ionized ब्लूयनित
dorsal surface पृष्ठ-तल <i>n.</i>	doubly prismatic द्विसंक्षेप्त्रिक
dorsal vessel पृष्ठ-वाहिनी <i>f.</i>	Doulton filter जीवाणुपाव ग <i>m.</i>
dorsifixed anther <i>Bot.</i> पृष्ठलम परागाशय <i>m.</i>	dove (dove is synonymous with pigeon, but pigeon is
dorsointestinal vessel <i>Zool.</i> पृष्ठन्त्र-वाहिनी <i>f.</i>	
dose मात्रा <i>f.</i>	

a broader term; doves are smaller species) कपोतक <i>m.</i>	dress वेष <i>m.</i>
down stroke <i>Phys.</i> न्याघात <i>m.</i>	dr. fl. (fluid dram) त. शा. (तरल-शाण)
down the stream = with the stream अनुस्रोत	dried शुष्क
downward displacement अधोनिरसन <i>n.</i>	dried milk शुष्क दुग्ध <i>n.</i>
dowanwrd force अधोमुख बल, अधीग बल <i>n.</i>	drier शोषक <i>m.</i>
downy mildew' <i>Plant Pathol.</i> दलासिता <i>f.</i>	drift 1 (uncertain motion of a galvanometer needle when registering a false e.m.f.; the passage of an electron from its normal position without complete transference) अपवहन <i>n.</i>
dozen द्वादशक <i>n.</i> (from याज्ञवल्क्य)	2 Aeronautics lateral velocity of an aircraft, due to air currents etc.) पार्श्ववेग <i>m.</i> , पार्श्वगति <i>f.</i>
dragon fly व्याघ-पंतंग <i>m.</i>	3 Mil. (deflection of a projectile) व्याकोच <i>m.</i>
drain <i>Hygiene</i> प्रणाल <i>m.</i>	drill 1 (an instrument for making holes) व्यघ <i>m.</i>
drainage जलोत्सारण <i>n.</i>	2 Mil. (military exercise) योग्या <i>f.</i> (ancient word)
drainage of soil मूजलोत्सारण <i>n.</i>	drinking water पेय जल <i>n.</i>
drainage tube=cannula शोष- नाली <i>f.</i>	drip <i>vb.</i> (to let fall or to fall in drops द्रप्स) द्रप्सन <i>n.</i>
drain air <i>Hygiene</i> प्रणाल-वायु <i>m.</i>	drip, dripping 1 द्रप्सन <i>n.</i>
drainer सावक <i>m.</i>	2 (a vessel) द्रप्सात्र <i>n.</i>
dram 1 (3 scruples) शाण <i>m.</i> (३ प्रमाण)	dripper द्रप्सक <i>m.</i>
2 (27 11/32 grains) शाणक <i>m.</i> = (२७ ११/३२ यव)	drive <i>vb.</i> चालन <i>n.</i>
Draper effect=photochemical induction भार्त्रसायनिक प्ररोचन <i>n.</i>	driver चालक <i>m.</i>
Draper law=absorption law प्रचूरण-नियम <i>m.</i>	dromedary (one-humped camel) <i>Zool.</i> एककुद्द उद्ध <i>m.</i>
drastic उच्छण्ड	drop त्रिन्दु, द्रप्स <i>m.</i>
draught (current of air, gas, etc.) वहति <i>f.</i>	dropmeasure bulb त्रिन्दुमाप कन्द <i>m.</i>
draught animal वाह-प्राणी (-इन्) <i>m.</i>	dropper त्रिन्दुपाती (-इन्) <i>m.</i>
draw 1 कर्षण <i>n.</i> 2 (a cheque) धनादेश लेखन <i>n.</i>	
drawers उदाकर्ष <i>m.</i>	
drawing (the art of delineation) औद्रैखिकी <i>f.</i>	

dropping विन्दुपातन n.
 dropping bottle विन्दुपाति-कूपी f.
 dropping funnel विन्दुपाति-
     निवाप m.
 dropping phial विन्दुपाति-कूपिका f.
 dropping pipette विन्दुपाति-
     नाडक n.
 drop reaction विन्दु-प्रतिक्रिया f.
 drop weight *Physical Chem.*
     विन्दु-भार m.
Drosera Bot. (a genus of
     insectivorous herbs)
     कीटाश-ति f.
 drug (any substance used as
     a medicine) मेषज n.
 druggist मैषजिक m.
 drum हिंडिम m., मेरी f.
 drupe (fruit) Bot. अष्टिफल n.
 dry शुष्क
 dry clean, dry cleaning
     अजल-धावन, शुष्क-धावन n.
 dry earth system *Hygiene*
     धूलिक्षेप विधि m.
 dryer शोषक m.
 dry fruit शुष्क फल n.
 dry gangrene शुष्क कोय m.
 dry ice शुष्क हिम n.
 drying शोषण n.
 drying agent शोषण-कर्ता (-रु) m.
 dryness शुष्कता f.
Dryopteris (a very large
     cosmopolitan genus of ferns)
     Bot. महापाणीग-ति f.
 dry-powder extinguisher
     शुष्क-खोद शामयिता (-रु) m.
 dry test शुष्क-परीक्षा f.
 D-trap. *Hygiene* ब्राह्म-ध-रूप m.

Duboisia *myoporoides* Bot.
     (one of several shrubs having
         corky wood) पि-त्वक्षा-दु m.
 duck कारण्ड, हंसक m.
 duckbill = *platypus*
     =duckmole (a mammal
         having a bill resembling
         that of a duck) Zool.
     कारण्ड-चम्च m.
 duckling Zool. कारण्डक m.
     (from कारण्ड duck)
 duckmole = duckbill
 duct *Anat.* प्रणाली f.
 ductile प्रतन्य
 ductilimeter प्रतन्यता-मान m.
 ductility प्रतन्यता f.
 ductility machine प्रतन्यता-यन्त्र n.
 ductilize vb. (to make
     ductile) प्रतन्य-करण n.
 ductless gland *Anat.* अप्रणाल
     प्रतन्य m.
 ductule *Anat.* प्रणालिका f.
 ductus deferens रेतः-प्रणाली f.
 ductus ejaculatorius = ejacu-
     latory duct निषेचन-प्रणाली m.
 due east सम्यकपूर्व
 dugong (an aquatic
     herbivorous mammal)
     जलगो f., m.
 dull (lacking brilliance) अभासुर
 dull red न्यवरक्त (with names
     of colours dull is low in
         saturation and brilliance)
 dull red heat न्यवरक्त ऊर्मा (-मन) m.
 duodenary (containing
     twelve) द्वादशमय
 duodenum *Anat.* प्रहणी f.
     (from सुधृत)

duplet यमक <i>n.</i>	dynamometer (for measuring power) शक्ति-मान <i>m.</i>
duplex slide rule द्वैध सूप-रेखक <i>m.</i>	dyne <i>Phys.</i> धा-वल <i>n.</i> (धान्य gram, वल unit of force; cf. प्रावल)
duplicate 1 (a copy, a transcript) प्रतिलिपि <i>f.</i> 2 द्विगुण	dysprosium <i>Chem.</i> चुम्बला <i>f.</i>
duplicate <i>vb.</i> 1 (to double) द्विगुणन <i>n.</i> 2 (to make a copy) प्रतिलिपिकरण <i>n.</i>	E
duplicate ratio वर्गित-निष्पत्ति <i>f.</i>	E 1 (symbol for electro-motive force, and electrode potential) वृ
dura mater <i>Anat.</i> दृढ़-तानिका <i>f.</i>	2 <i>Math.</i> (generalised-exponential function) वा (from घातांक)
duration अवधि, स्थितिकाल, कालावधि <i>m.</i>	e 1 (exponential function) घ (from घातांक)
duration of collision संघटन-काल-मात्रा <i>f.</i>	2 (eccentricity) उ (उत्केन्द्रता)
dust धूलि <i>f.</i>	3 (the elementary electrical charge; the charge on an electron, etc.) वा
dustbin धूलिमांड <i>n.</i>	e/m (the ratio of charge to mass of an electron) वा/पु
duster धूलिमार्ज <i>m.</i>	eagle महाश्येन <i>m.</i>
dusting धूलन <i>n.</i> (धूलयति)	ear कर्ण <i>m.</i>
dust proof धूलिरुध	eared seal कर्णी जलव्याघ <i>m.</i>
dwarf वासन <i>m.</i>	earpieces of spectacles कर्ण-शलाका <i>f.</i>
dwarf males वासन पुमान् <i>m.</i>	ear practice कर्णवृत्ति <i>f.</i>
dwarf shoots <i>Bot.</i> वासन प्रोह <i>m.</i>	earth मूँझि, मृद्, पृथ्वी <i>f.</i>
Dy (dysprosium) <i>Chem.</i> चु (चुम्बला)	earth closet <i>Hygiene</i> धूलि-शौचकुंड <i>n.</i>
dye (a colouring stuff) रंजक <i>m.</i>	earthen मृद-
dynamic प्रवैगिक	earthenware मृदभाण्ड <i>n.</i>
dynamic friction=sliding friction <i>Phys.</i> प्रवैगिक संघर्ष =सूप संघर्ष <i>m.</i>	earth metals मृद-धातु <i>m.</i>
dynamic refraction चलाक भुजायन <i>n.</i>	earthquake मू-कम्प <i>m.</i>
dynamics प्रवैगिकी <i>f.</i>	earth worm <i>Zool.</i> गण्डपद <i>m.</i>
dynamo (a machine for converting mechanical into	easily अनायास, सुगमतया, सरलतया

easily fusible सुख-द्राव्य
 eau de Cologne (composed
     of alcohol and certain
     aromatic oils) वासव (वास
     perfume+ -व alcohol) सलिल *n.*
 ebonite कुदार *m.* (difficult to
     split)
 ebony कुदार शृङ *m.*
 ebullient बुद्धुदत्
 ebullioscope=ebulliometer
     बुद्धुदेश *m.*
 ebullioscopic equation
     बुद्धुदेशीय समीकार *m.*
 ebullioscopic method बुद्धुदेशीय-
     रीति *f.*
 ebullioscopy बुद्धुदेशा *f.*
 ebullition बुद्धुदन *n.*
 eccentric उन्मध्य, उत्केन्द्र (deviating
     from the centre), असंकेन्द्र
     (not having the same
     centre)
 eccentricity उत्केन्द्रता, असंकेन्द्रता *f.*
 echelon Mil., Optics निश्चेणी *f.*
 echelon lens Optics निश्चेणी-
     वीक्ष *m.*
 Echino-dermata (the surface
     is beset with spines—
     Parker and Haswell) Zool.
     शर्व-पृष्ठा: *m. pl.*
 Eclipta prostrata पूँगराज *m.*
 ecliptine सूँगराजी *f.*
 ecological factors पारिस्थिकीय
     कारक *n.*
 ecology (of relationship
     between organisms and
     their environment)
     पारिस्थिकी *f.*

economic botany=applied
     botany व्या व्याहरिक-अौनिदिती *f.*
 economics अर्थशास्त्र *n.*
 economy मितव्यय *m.*
 ectoderm Zool. वहिःस्तर *m.*
 ectoplasm (the outer compact
     hyaline layer of protoplasm
     of a cell) Biol. वहिःप्रस *m.*
 Ectoprocta=Bryozoa (anus
     opening outside) Zool.
     वहिर्गुदाः *m. pl.*
 eczema Med. प्रपामा (-मन्) *m.*
 edaphic factors (from *edaphos*
     soil उन्मृदा) Plant Ecology
     औन्मृद कारक *n.*
 eddy current Elec. भ्रमर-त्राह *m.*
 Edentata Zool. (front teeth
     absent) अनग्रदन्ताः *m. pl.*
 edge 1 तट *m.*
     2 (from Sanskrit अश्रि) अश्रि *f.*
     3 (of a knife) धारा *f.*
 edge filtration=stream line
     filtration अश्रि-पावन *n.*
 edge of a prism संक्षेत्र-तट *m.*
 edge of eyelid वर्त्म-तट *m.*
 edible भक्ष्य
 educe (Lat. *e* out+*ducere* to
     lead) उन्नयन *n.*
 eduction Steam Engines
     उन्नयन *n.*
 eductor (a steam ejector)
     Mach उच्चायक, बाष्पोच्चायक *m.*
 eel सर्पमीन *m.*
 effect प्रभाव, विपाक *m.*, फल *n.*
 effective विपाकी (-इन्), साधक
 efferent Physiol. अपवाही (-इन्)
 effervesce vb. प्रबुद्धुदन *n.*

effervescence प्रबुद्धुन् <i>n.</i>	elastic प्रत्यास्थ (प्रत्यातिष्ठति) <i>f.</i>
effervescent प्रबुद्धुर्	elasticity प्रत्यास्थता <i>f.</i>
efficiency 1 (the ratio of useful work done by a machine to the energy supplied) <i>Mech.</i> कार्यनिष्पत्ति <i>f.</i>	elastic limit <i>Mech.</i>
2 दक्षता <i>f.</i> , कर्मकौशल <i>n.</i>	प्रत्यास्थ-सीमा <i>f.</i>
efficient कर्मदक्ष, कार्यदक्ष, फलप्रद, कर्मकुशल	elaters (of a liverwort) <i>Bot.</i>
efficiently दक्षतापूर्वक	अंगुका <i>f.</i>
effloresce <i>vb.</i> (Lat. <i>ex+florescere</i>) उत्फुल्लन <i>n.</i>	electric, electrical वैद्युत
efflorescence उत्फुल्लन <i>n.</i>	electric arc furnace विद्युच्चाप-आण् <i>n.</i>
efflorescent उत्फुल्ल	electric battery विद्युत्-समूहो <i>f.</i>
effluence उत्प्रवहण <i>n.</i>	electric centrifuge विद्युन्मयिन्न <i>n.</i>
efflux उत्प्रवाह <i>m.</i>	electric charge <i>Elec.</i> वैद्युत
effort = exertion <i>Phys.</i> प्रयास <i>m.</i>	प्रभार <i>m.</i>
effuse <i>vb.</i> <i>Phys.</i> (to flow out through an aperture)	electric current विद्युद्-वाह <i>m.</i>
उत्स्थन्दन <i>n.</i>	electric discharge वैद्युत मोच,
effusio-meter उत्स्थन्द-मान <i>m.</i>	विद्युन्मोच <i>m.</i>
egg=ovum <i>Biol.</i> अण्ड <i>n.</i>	electric fan विद्युद्-व्यजन <i>n.</i>
egg albumen <i>Biochem.</i>	electric gas lighter विद्युद्-वाति-ज्वालक <i>m.</i>
अण्ड-श्वेति <i>f.</i>	electric generator विद्युजनिन्न <i>n.</i>
egg apparatus=germinal apparatus <i>Bot.</i> अण्ड-साधिन्न <i>n.</i>	electricity विद्युत <i>f.</i> , (as a science) वैद्युती <i>f.</i>
egg cell <i>Biol.</i> अण्ड-कोशा <i>f.</i>	electric motor विद्युद्-वहित्र <i>n.</i>
egg eater (snake) <i>Zool.</i>	electric oven विद्युत्-कन्द <i>m.</i>
अण्डाद <i>m.</i>	electric spark विद्युत्स्फुलिंग <i>m.</i>
egg yellow अण्ड-पीत <i>m.</i>	electrification विद्युतन <i>n.</i>
ejaculatory duct=ductus ejaculatorius <i>Anat.</i> निषेचन-प्रणाल <i>m.</i>	electrified विद्युतित
elaborate परिष्कृत, जटिल, सूक्ष्म, निपुणकृत	electrify <i>vb.</i> विद्युतन <i>n.</i>
elaborate arrangement जटिल विन्यास <i>m.</i>	electrode <i>Elec.</i> विद्युद्-द्वार <i>n.</i>
	electrolysis <i>Phys.</i> विद्युदंशन <i>n.</i>
	electrolyte <i>Phys.</i> विद्युदंश्य <i>n.</i>
	electrolytic cell विद्युदंशिक-कोशा <i>f.</i>
	electrolytic dissociation विद्युदंशिक वियवन <i>n.</i>
	electromagnetic विद्युच्चुम्बिक
	electrometer <i>Elec.</i> विद्युन्मान <i>m.</i>

electron <i>Phys., Chem.</i>	elevation angle = angle of altitude उत्सेष्य-कोण <i>m.</i>
विद्युदण्ण <i>m.</i>	elevator 1 उत्थापक <i>m.</i>
electronegative <i>Phys., Chem.</i>	2 <i>Gun.</i> अक्षोत्थापक <i>m.</i>
निचूतीय	eliminable निरसनीय
electron tube <i>Elec.</i> विद्युदण्ण-नाल <i>m.</i>	eliminand निरस्य <i>n.</i>
electro-positive <i>Phys., Chem.</i>	eliminant <i>Math.</i> निरासफल <i>n.</i>
उद्धुतीय	eliminate <i>vb.</i> निरसन <i>n.</i>
electrostatics विद्युतरैतिकी <i>f.</i>	elimination निरसन <i>n.</i>
element 1 (general word)	ellipse <i>Geom.</i> दीर्घवृत्त, ऊनेन्ड्र <i>n.</i>
अंशक <i>m.</i>	(short for एकस्माद् ऊना less than one + उत्केन्द्रता eccentricity)
2 <i>Math.</i> (a constituent of a determinant) अवयव <i>m.</i>	ellipsoid <i>Geom.</i> दीर्घवृत्ताभ <i>n.</i> , ऊनेन्ड्रज <i>n.</i>
3 (of coordinate geometry)	ellipsoidal ऊनेन्ड्रजीय
मूलतत्त्व <i>n.</i>	elliptical ऊनेन्ड्रीय
4 <i>Chem.</i> तत्त्व <i>n.</i>	Ellison's air brick <i>Hygiene</i> . विवरेष्टका <i>f.</i>
elementary प्रारम्भिक	elongated दीर्घित
elementary (area) <i>Math.</i>	elongating दीर्घभावी (-इन्)
अल्पघटक	elongating region दीर्घभावी प्रदेश <i>m.</i>
elephant हस्ती (-इन्) <i>m.</i>	elute <i>vb.</i> (to wash out) उद्धावन <i>n.</i>
elephantiasis <i>Med.</i> क्लीपद <i>n.</i>	elutriate <i>vb.</i> प्रोद्धावन <i>n.</i>
elephant seal = Mirounga	emanate <i>vb.</i> निस्सरण <i>n.</i>
leonina (a very large seal)	extract <i>vb.</i> निस्सारण <i>n.</i>
महाजलब्याघ <i>m.</i>	emanation <i>Chem.</i> निस्सूति <i>f.</i>
Elephas asiaticus = Indian elephant <i>Zool.</i>	embed <i>vb.</i> खचन, न्यावेशन <i>n.</i>
मारत-हस्ती (-इन्) <i>m.</i>	embedded खचित, न्याविष्ट
eleuthero-(free) मुक्त-	embelic acid <i>Chem.</i> (found in the fruit of Embelia ribes विडंग) विर्द्धिक अम्ल <i>n.</i>
Eleutheropzoa <i>Zool.</i>	embryo ब्रूण <i>n.</i>
(devoid of stalk, and always freely locomotive —Haswell) अशृताः <i>m. pl.</i>	embryology ब्रौणिकी <i>f.</i>
elevation 1 उत्सेष्य <i>m.</i>	embryophore <i>Zool.</i> ब्रूणमर
2 <i>Gun.</i> (the movement of the axis of a piece in a vertical plane) अक्षोत्थापन <i>n.</i>	
3 उद्धिक्षेप <i>m.</i> (उदग्र-तल-विक्षेप 'projection on a vertical plane')	

embryo sac	<i>Bot.</i> भूषण-धान	<i>n.</i>	प्रनिलम्बयिता (-रु) <i>m.</i>
emerge <i>vb.</i>	उन्मज्जन	<i>n.</i>	4 (emulsifiable) तैलोद्य, प्रनिलम्ब्य
emerged	उन्मग्ग		emulsoïd प्रनिलम्बाम <i>m.</i>
emergence	उन्मज्जन	<i>n.</i>	enamel <i>n.</i> आकाच <i>m.</i>
emergent	1 उन्मज्जत्		enamel <i>vb.</i> (to inlay or cover with enamel) आकाचन <i>n.</i>
	2 सद्वस्थत्य		(आकाच-खचन, आकाचावरण)
emergent ray	उन्मज्जद्-रङ्गम्	<i>m.</i>	enameler आकाचक <i>m.</i>
emery wheel	कौरब (from कुरुविन्द corundum)	चक्र <i>n.</i>	enameling आकाचना <i>f.</i> (process)
emmetropia	<i>Med.</i> सुनाभिता	<i>f.</i>	enamel kiln <i>Ceramics</i>
empirical formula	<i>Chem.</i> मात्रिक सूत्र	<i>n.</i>	आकाच-आपाक <i>m.</i>
empirical law	<i>Logic</i> आनुमाविक नियम	<i>m.</i>	enamelled आकाचित
employed	1 सेवायुक्त 2 प्रयुक्त		enamelware आकाच भाण्ड <i>n.</i>
empty glume	<i>Bot.</i> अपुष्प युसपत्र	<i>n.</i>	enarthrosis = ball-and-socket joint <i>Anat.</i> उल्खल सन्धि = कन्दुक-उल्खल-सन्धि <i>m.</i>
emulsify <i>vb.</i>	तैलोदीयन, प्रनिलम्बन	<i>n.</i>	encephalon <i>Anat.</i> मस्तिष्क <i>n.</i>
emulsion	1 (any of various milky liquids) पायस <i>n.</i>		encircled बलयित
	2 (milky fluid made by rubbing almonds or other seeds with water) वातामदुध <i>n.</i>		enclose <i>vb.</i> समावरण <i>n.</i>
	3 (oil in water or water in oil) तैलोद <i>n.</i>		close <i>vb.</i> संवरण <i>n.</i>
	4 <i>Physical Chem.</i> (a suspension of fine particles or globules of a liquid in another) प्रनिलम्ब <i>m.</i>		enclosed समावृत्त
emulsion colloid	प्रनिलम्ब		enclosure समावरण <i>n.</i>
	श्लेषाम <i>m.</i>		encompass <i>vb.</i> परिवलयन <i>n.</i>
emulsive	1 (of the nature of an emulsion) तैलोदीय, प्रनिलम्बीय		encompassed परिवलयित
	2 (yielding emulsion)		encrust = incrust <i>vb.</i>
	तैलोद-जन, प्रनिलम्ब-जन		पर्फटीचादन, पर्फटीभवन <i>n.</i>
	3 (emulsifying) तैलोदयिता,		encyst <i>vb.</i> परिकोष्ठन <i>n.</i>
			encysted परिकोष्ठित
			encystment परिकोष्ठन <i>n.</i>
			end 1 अन्त <i>m.</i>
			2 कोटि <i>f.</i> (Hindi सिरा)
			endarch ('beginning from inside') <i>Bot.</i> अन्तरारम्भ <i>m.</i>
			endemic <i>Bot.</i> एकप्रदेशीय
			endemic disease स्थानिक रोग <i>m.</i>
			endless अन्तहीन, अनन्त

endocardium <i>Anat.</i> (a membrane lining the cavities of the heart)	endospermic, endosperuous
हृदयश्छद् <i>m.</i>	<i>Bot.</i> श्रूणपोषी (-इन्)
endocarp (fruit) <i>Bot.</i>	endospore अन्तर्वृजाणु <i>m.</i>
अन्तर्भिति <i>f.</i>	endothelial अन्तर्श्छदीय
endocrine <i>Physiol.</i>	endotheliocyte <i>Anat.</i>
1 अन्तरासर्ग <i>m.</i> 2 (secreting internally) अन्तरासर्गी (-इन्)	अन्तर्श्छदकोशा <i>f.</i>
endocrine gland <i>Anat.</i>	endotheliolysin अन्तर्श्छदांशि <i>f.</i>
अन्तरासर्गी ग्रन्थि <i>m.</i>	endothelium <i>Anat.</i> अन्तर्श्छद <i>m.</i>
endoderm = entoderm	endothermic=endothermous
<i>Zool.</i> अन्तःस्तर <i>m.</i>	<i>Chem.</i> (a reaction occurring with absorption of heat)
endodermal epithelium <i>Zool.</i>	तापचूपी (-इन्)
अन्तःस्तरीय अधिष्ठित <i>m.</i>	endotoxin <i>Immunol.</i>
endodermis <i>Bot.</i> अन्तःस्तरीय अधिष्ठित	अन्तर्विषि <i>f.</i>
स्तर <i>m.</i>	end point 1=equivalence point समार्हता चिन्तु <i>m.</i>
Endodermophyton (a fungus which attacks the skin)	2 (that stage in titration at which the reaction is complete) अन्तिम चिन्तु <i>m.</i>
अन्तश्चमोंद्रिति (-ति for प्रजाति genus)	end terms=extremes <i>Math.</i>
endogenous (roots) <i>Bot.</i>	अन्तःपद <i>n.</i>
आन्तरजाति	energy <i>Phys.</i> ऊर्जा <i>f.</i>
Endomyces <i>Bot.</i> अन्तर्वृजति <i>f.</i>	energy radiation ऊर्जा-विकिरण <i>n.</i>
(short for अन्तर्वृजकवक्ति, endo- for endospore,-ति for प्रजाति genus)	engine गन्त्र <i>n.</i>
end-on-position <i>Phys.</i>	engineer अभियंता (-तृ) <i>m.</i>
(tangent 'A' position in magnetism) अग्रामिसुख-स्थिति <i>f.</i>	engineering <i>n.</i> अभियंत्रणा <i>f.</i> , (as a science) आभियान्त्रिकी <i>f.</i>
endoplasm <i>Biol.</i> अन्तःप्रस <i>m.</i>	<i>adj.</i> आभियान्त्रिक
endopodite <i>Zool.</i> अन्तरूपांग <i>n.</i>	engraving उत्किरण <i>n.</i>
Endoprocta <i>Zool.</i> (anus opening inside....)	engraved उत्कीर्ण
अन्तर्गुदा: <i>m. pl.</i>	Entamoeba <i>Zool.</i>
endosmosis <i>Physical Chem., Physiol.</i> अन्तरासूति <i>f.</i>	अन्तःकामरूप्याति <i>f.</i> (-आति for प्रजाति genus)
endosperm <i>Bot.</i> श्रूणपोष <i>m.</i>	enteron <i>Anat.</i> 1 (intestine) अन्त्र <i>n.</i>
	2 (alimentary canal) अन्तर्स्रोतस् <i>n.</i> (ancient word)

entire <i>Bot.</i> (margin of a leaf—not broken by divisions, teeth, or serrations) अभिन्न (पश्चप्राप्त)	epidemic disease <i>Med.</i> व्यापक रोग <i>m.</i>
entoderm=endoderm	epidermis <i>1 Anat.</i> अधिचर्म <i>n.</i>
entomology कीट-शास्त्र <i>n.</i> , कैटिकी <i>f.</i>	<i>2 Bot.</i> अधिस्तर <i>m.</i>
entomophilous <i>Bot.</i> (pollinated by the agency of insects) कीट-परागित	Epidermophyton <i>Bot.</i> (a genus of fungi) अधिचर्मोन्जित्क (-क for कवक)
entrap <i>vb.</i> पाशन <i>n.</i>	epigeal (germination) <i>Bot.</i> उपरिमूलिक
entrapped पाशित	epiglottis <i>Anat.</i> कण्ठपिधान <i>n.</i>
enunciate <i>vb.</i> प्रतिज्ञापन <i>n.</i>	epigynous <i>Bot.</i> उपरिज्ञाय
enunciated प्रतिज्ञापित	epigyny <i>Bot.</i> उपरिज्ञायता <i>f.</i>
enunciation प्रतिज्ञा <i>f.</i>	epilepsy <i>Med.</i> अपस्मार <i>m.</i>
envelop <i>vb.</i> घेरन <i>n.</i>	epipetalous <i>Bot.</i> दल-रुह, दलबद्ध (having stamens inserted on petals)
envelope <i>n.</i> घेरन, आवरण <i>n.</i>	epiphysis <i>Anat.</i> <i>1</i> अस्थिशिर <i>n.</i>
environ, environment पर्यावरण <i>n.</i>	<i>2=pineal body=pineal gland =epiphysis cerebri</i> तृतीयनेत्रग्रन्थि <i>m.</i>
enzyme <i>Biochem.</i> विकर <i>m.</i>	epiphyte <i>Bot.</i> पररोही (-इन्) <i>m.</i>
eosin (Gk. <i>eos</i> dawn, from Skt. उपस्) <i>Chem.</i> उपसि <i>f.</i>	episternum <i>Zool.</i> (anterior plate of cartilage in amphibians) पूर्वोंरकास्थि <i>n.</i>
ephedrina=ephedrine <i>Pharm.</i> अपष्ट्रकी <i>f.</i>	epithelial अधिच्छदीय
ephemerals <i>Bot.</i> अल्पजीवी (-इन्) <i>m.</i>	epithelial layer अधिच्छदीय स्तर <i>m.</i>
epiblast=ectoderm <i>Biol.</i> (outer layer of the blastoderm) बहिःस्तर <i>m.</i>	epithelium <i>Anat.</i> अधिच्छद <i>m.</i>
epicardium <i>Anat.</i> हृदधिच्छद <i>m.</i>	Epsom salt अपिकट लवण <i>n.</i>
epicarp (of a fruit) <i>Bot.</i> बहिरभिति <i>f.</i>	equal angle <i>Math.</i> समान कोण <i>m.</i>
epicotyl <i>Bot.</i> उपरि-बीजपत्र <i>n.</i>	equal in all respects = identically equal
epicranial plate <i>Zool.</i> शिरोपरि-पट्ट <i>m.</i>	= congruent <i>Math.</i> सर्वांगसम
epicranium <i>Zool.</i> (dorsal wall of the head of insects) शिरोपरिभिति <i>f.</i>	equalizing समकर, समकारी (-इन्) equalizing coefficient <i>Math.</i> समकर गुणक <i>m.</i>
	equate <i>vb.</i> समीकरण <i>n.</i>
	equation समीकार <i>m.</i>

equation of the second degree
     = quadratic equation
 द्विघात-समीकार = वर्ग-समीकार *m.*
 equator *Geogr.* विशुद्धन्मण्डल *n.*
     (from सर्वसिद्धान्त), विपुवद्वृत्त *n.*
 equiangular समानकोणिक,
     समानकोण
 equidistant समदूर
 equilateral *Math.* समभुजीय
 equilateral triangle = regular triangle *Math.* सम त्रिभुज *m.*
 equilibrium समतोल *m.*, साम्य *n.*
 equilibrium position समतोल
     स्थिति *f.*
 equipment सज्जा *f.*, सम्मार *m.*
 Equisetalis *Bot.* अश्वगारगोत्र *n.*
     (गोत्र order)
 Equisetum *Bot.* अश्ववारति *f.*
     (-ति for प्रजाति genus)
 equivalent 1 समाई (सम equal, अर्हा value) 2 समान, सम
     3 *Chem.* समसंयुज
 equivalent proportion
     समसंयुज अनुपात *m.*
 equivalent weight समसंयुजभार,
     संयोजकभार, सम-भार
 Er (erbium) *Chem.* रक्त (रक्तला)
 era *Geol.* कल्प *m.*
 eraser उद्धर्षक *m.*
 erasing knife उद्धरण-झुरी *f.*
 erbium *Chem.* रक्ता *f.*
 erect 1 (upright) उच्छीर्ष 2 ऊर्ध्व
 erect aerial *Bot.* ऊर्ध्व (or उत्थ)
     वायव्य
 erect image उच्छीर्ष-मूर्ति *f.*

erepsin *Biochem.* (an enzyme of the intestinal juice)
     आन्तर्यूषि *f.*
 ergot *Plant Pathol.* धान्यरुक् *f.*
 erode *vb.* अपश्चारण, अपरदन *n.*
 erosion *Mil.* (wearing away of the barrel of a gun or rifle) अपरदन *n.*
 err *vb.* विश्रमग *n.*
 error विश्रम *m.*
 Erysiphe *Bot.* (a genus of powdery mildews)
     क्षोदासिताति *f.* (-ति for प्रजाति genus)
 erythroblast *Anat., Med.*
     रक्तकोशाकृत
 erythrocyte = red cell
     रक्तकोशा *f.*
 Eryx *Zool.* ब्रालुसपौंति *f.*
     (-आति for प्रजाति genus)
 escribe *vb.* *Math.* वहिलेखन *n.*
 essence 1 परिमल *m.*
     2 (of flowers) वासा *f.*
 essential आवश्यक, सारमूत
 essential constituents
     सारमूत संघटक *m.*
 estimate *vb.* आगणन *n.*
 estimation आगणन *n.*
 etch *vb.* निरेखण *n.*
 etched निरेखित
 ether=aether 1 वयोम *m.*
     2 *Chem., Phys.* दक्षु *m.*
     ('burning', from ऋग्वेद)
 ethmoid *n.* (Gk. *ethmos* sieve+*eidos* form) *Anat.*
     तितवस्थि *n.* (तितउ sieve+अस्थि)
 ethmoid=ethmoidal तैतव

eu- सु-	evacuating pump=vacuum pump शून्यक-उदंच <i>m.</i>
Eu (europium) किं (किंविरला)	evaginate बहिर्वलन <i>n.</i> (to turn inside out)
eudiometer <i>Chem.</i> (an instrument for the volumetric measurement and analysis of gases) वातिपरिमाण <i>m.</i>	evaluate अर्हापण <i>n.</i> (अर्हा+आपन finding the value)
Eugenia <i>Bot.</i> जम्बु-ति <i>f.</i> (-ति for प्रजाति genus)	evaporate <i>vb.</i> उद्घाष्पन <i>n.</i>
Eugenia jambolana=Jambula =black plum <i>Bot.</i> जम्बुल <i>m., n.</i>	evaporating apparatus उद्घाष्पन साधित्र <i>n.</i>
Euglena <i>Zool.</i> सुताराति <i>f.</i> (a genus, <i>eu</i> from Skt. सु + <i>glena</i> तारा pupil of the eye, eyespot)	evaporating basin उद्घाष्पन-पात्री <i>f.</i>
euglenoid movement सुतारा-गति <i>f.</i>	evaporation उद्घाष्पन <i>n.</i>
Euler's theorem <i>Math.</i> (E+Z=F+V) शीता प्रमेय <i>n.</i> (शीर्ष+तट+अनीक)	evaporator उत्पातक, उद्घाष्पक <i>m.</i>
Euphorbia <i>Bot.</i> दुरधी-ति <i>f.</i> (-ति for प्रजाति genus)	evaporimeter उद्घाष्प-मान <i>m.</i>
E. tirucalli दुरधी <i>f.</i>	even सम, युग्म
europium <i>Chem.</i> किंविरला <i>f.</i>	eventoed ungulates युग्मांगुल-शक्किनः <i>m. pl.</i>
Eurotium (a genus of moulds or fungus, blue green) नीलहरिक <i>n.</i> (-क for कचक)	evidence साक्ष्य <i>n.</i>
Eustachian tube <i>Anat.</i> पटहपूर नाल <i>m.</i>	evident=obvious स्पष्ट
eutectic <i>n.</i> सुद्रवणातु <i>m.</i>	evolution 1 उद्भव <i>m.</i>
eutectic alloy सुद्रवण मिश्रातु <i>m.</i>	2 <i>Math.</i> मूलकिया <i>f.</i> , मूलन <i>n.</i>
eutectic temperature सुद्रवणातु ताप <i>m.</i>	3 <i>Biol.</i> (evolution of new species by natural selection प्रकृत्या वरणद्वारा नवजाति-उद्दिकास) उद्दिकास <i>m.</i>
Eutheria <i>Zool.</i> (placental mammals) जरायुम्गाः <i>m. pl.</i>	evolve <i>vb.</i> उद्दिकासन, उद्दिकसन <i>n.</i>
	exact यथार्थ, तथ्य (<i>See</i> correct)
	exact differential <i>Math.</i> तथ्यावकल <i>m.</i>
	exactitude=exactness यथार्थता, तथ्यता <i>f.</i>
	exactly तथ्यतः, यथार्थ
	exactness तथ्यता, यथार्थता <i>f.</i>
	exact number (whole number) पूर्ण-संख्या <i>f.</i>
	exact science तथ्य-विज्ञान <i>n.</i>

exalbuminous <i>Bot.</i> 1=	exconjugants <i>Zool.</i> (which were formerly united)
exendospermous भूषक्त-भ्रूणपोष (nonendospermous)	पूर्व-संयुग्मित <i>m.</i>
2 अश्वितिमत्, श्वितिरहित	excreta <i>Physiol.</i> उचार,
examination परीक्षा <i>f.</i> , परीक्षण <i>n.</i>	उत्सर्ग <i>m.</i>
examine=examinant <i>vb.</i>	excrete <i>vb.</i> उत्सर्जन <i>n.</i>
परीक्षण <i>n.</i>	excretion मलोत्सर्ग, उत्सर्ग <i>m.</i>
example उदाहरण <i>n.</i>	excretory pore उत्सर्ग-रन्ध्र <i>n.</i>
exarch ('beginning from outside') <i>Bot.</i> बहिरारम्भ <i>m.</i>	excretory system उत्सर्जन-संहति <i>f.</i>
excel उत्तर्ण. अतिशयन <i>n.</i>	exendospermous भूषक्त-भ्रूणपोष
excelled अतिशयित	exercise <i>n.</i> 1 अभ्यास <i>m.</i>
excellence श्रेष्ठता <i>f.</i>	2 प्रयोग <i>m.</i>
excellent श्रेष्ठ	3 <i>Math.</i> प्रश्नावली <i>f.</i>
excelling अतिशायी (-इन्)	4 व्यायाम <i>m.</i>
excentre <i>Math.</i> बहिर्केन्द्र	exertion प्रयास <i>m.</i>
exception, exceptional case अपवाद <i>m.</i>	exhale <i>vb.</i> उच्छ्वसन <i>n.</i>
excessive अत्यधिक, अतिमात्र	exhaust <i>vb.</i> उत्खावण <i>n.</i>
exchange विनिमय <i>m.</i>	exhausted उत्खावित
excision उच्छेदन <i>n.</i>	exhausted space उत्खावित वरिमा (-मन्) <i>m.</i>
excite <i>vb.</i> प्रदीपन <i>n.</i>	exhausting pump उत्खावांच <i>m.</i>
exclude <i>vb.</i> अपवर्जन <i>n.</i>	exhaustive निःशेषी (-इन्)
excluded अपवर्जित	exine <i>Bot.</i> ('outer coat')
excluding 1 अपवर्जन <i>n.</i>	वाह्यचोल <i>m.</i>
2=exclusive of=without विना	exit tube निष्कम नाल <i>m.</i>
exclusion अपवर्जन <i>n.</i>	exocrine बहिरासांगी (-इन्)
exclusive अपवर्जी (-इन्)	exodermis <i>Bot.</i> बहिस्तर <i>m.</i>
exclusively केवल ('exclusively one's own, not common to others' MW.), अन्यापवर्जम्, अपवर्जितया	exogenous <i>Biol.</i> वाह्यजात
exclusiveness अपवर्जिता <i>f.</i>	exopodite <i>Zool.</i> बहिरुपांग <i>n.</i>
(from अपवर्जिन्)	exosmosis <i>Physiol.</i> बहिरासाति <i>f.</i>
exclusive of=excluding= without विना	exospore <i>Bot.</i> बहिर्बीजाणु <i>m.</i>
	exothermal=exothermic= exothermous <i>Chem.</i>
	(characterised by evolution of heat) तापविकासी (-इन्)
	exotospore ('foreign spore')
	<i>Biol.</i> अभ्यागतबीजाणु <i>m.</i>

Exp. (expression) <i>Math.</i> पदसं.	exponential series <i>Math.</i>
(पदसंहिति)	घाताङ्क श्रेढी <i>f.</i>
expand <i>vb.</i> विस्तारण, विस्तरण <i>n.</i>	exponent of the power
expanded विस्तृत, विस्तारित	<i>Math.</i> घाताङ्क <i>m.</i>
expander विस्तारक <i>m.</i>	exposure <i>Phlog.</i> विगोप <i>m.</i>
expanding file विस्तारी नस्ती <i>m.</i>	(ancient word)
(नस्ता hole+ -इन्)	expression (Exp.) <i>Math.</i>
expansive विस्तृति <i>f.</i>	पदसंहिति <i>f.</i> (पदसं.)
expansibility=expansibleness विस्तार्यता <i>f.</i>	exsert <i>vb.</i> वहिःक्षेपण <i>n.</i>
expansible विस्तार्य	exsiccate <i>vb.</i> उच्छ्वेषण <i>n.</i>
expansibleness=expansibility विस्तार्यता <i>f.</i>	extend <i>vb.</i> वितनन <i>n.</i>
expansion विस्तार <i>m.</i>	extended वितन
expansional विस्तारीय	extender=extensor <i>Math.</i>
expansive विस्तारी (-इन्)	वितानक <i>m.</i>
expansiveness, expansivity विस्तारिता <i>f.</i>	extensibility=extensibleness वितान्यता <i>f.</i>
expectation प्रत्याशा, आशंसा <i>f.</i>	extensible=extensile <i>Math.</i> वितान्य
expected आशंसित	extensimeter=extensometer <i>Math.</i> वितान-मान <i>m.</i>
experiment <i>n.</i> संपरीक्षा <i>f.</i>	extension 1 प्रसरण, प्रसारण <i>n.</i>
experiment <i>vb.</i> संपरीक्षण <i>n.</i>	2 वितान <i>n.</i>
experimental सांपरीक्ष, संपरीक्षा-, संपरीक्षीय	extensive वितानी (-इन्)
experimentally संपरीक्ष्या	extensometer=extensimeter
expiration <i>Physiol.</i> उच्छ्वसन, वहिश्वसन <i>n.</i>	extensor=extender <i>Math.</i> वितानक <i>m.</i>
respiration श्वसन <i>n.</i>	extensor <i>Anat.</i> प्रसारक <i>m.</i>
expired air उच्छ्वसित वायु <i>m.</i>	exterior angle <i>Geom.</i> वहिप्रकोण <i>m.</i>
explicit function <i>Math.</i> स्पष्ट श्रित <i>n.</i>	external वाय्य
explosion उत्स्फोटन <i>n.</i>	external bisector वाय्यार्धक <i>m.</i>
explosive <i>n.</i> उत्स्फोट <i>m.</i>	external ear <i>Anat.</i> वाय्य कर्ण <i>m.</i>
explosive compound उत्स्फोटी संयोग <i>m.</i>	external form वहीरूप <i>n.</i>
explosive dispersal उत्स्फोटायपक्षिरण <i>n.</i>	external jugular vein वहिमातृका <i>f.</i>
	externally वाय्यतः
	externally in the inverse ratio वाय्यतः प्रतीयनिष्पत्तौ

external morphology	eyelid वर्त्म <i>n.</i> (from सुश्रृत), नेत्रछद <i>m.</i>
वाह्य रचनाकार <i>m.</i>	
extra=additional अतिरिक्त.	eye protector नेत्रग, नेत्रगोप <i>m.</i>
समधिक	eye socket=orbit अक्षिकूप <i>m.</i>
extract=extractum <i>Pharm.</i>	(from Pali)
निस्सार <i>m.</i>	eye-specialist नेत्र-विशेषज्ञ, रूपेन्द्रिय- विशेषज्ञ <i>m.</i>
extraction निस्सारण <i>n.</i>	eyespot=stigma <i>Biol.</i> अक्षिलङ्घन.
extraction of square roots	<i>n.</i> , तारा, अक्षितारा <i>f.</i>
<i>Math.</i> वर्गमूल-निस्सारण <i>n.</i>	eyestrain नेत्रायास <i>m.</i> (आयास weariness + pain)
extramolecular <i>Chem.</i> ब्यूहाणु-	eyetooth <i>Anat.</i> अक्षिदन्त <i>m.</i>
वाह्य	
extrapolation <i>Math.</i> बहिर्वेश <i>m.</i>	
वाह्यगणन <i>n.</i>	
extreme <i>n.</i> चरम-सीमा <i>f.</i>	F
extreme I' (utmost) नितान्त, अत्यन्त, अत्यर्थ	<i>F</i> ₁ (first filial generation) स _१ (प्रथम-संतति)
2 (at the utmost point, edge or border) चरमसीमास्थ	<i>F</i> ₂ (second filial genera- tion) स _२ (द्वितीय-सन्तति).
3 (outermost) बाह्यतम	<i>F</i> ₃ (third filial generation) स _३ (तृतीय-सन्तति)
4 (farthest, most remote)	fabric तंतु <i>m.</i>
दूरतम, दविष्ठ	face 1 मुख <i>n.</i>
5 (last, final) चरम, अन्तिम	2 <i>Math.</i> अनीक <i>n.</i>
6 (in the greatest degree)	3 (of a crystal) पार्श्व, अनीक <i>n.</i>
परम	face angle <i>Math.</i> अनीक कोण <i>m.</i>
extreme and mean ratio=	faced <i>Engin.</i> अनीकित, कृतानीक
medial section <i>Geom.</i>	face powder मुख खोद
मध्यकान्त निष्पत्ति <i>f.</i> =मध्यकी छेद <i>m.</i>	facet अनीक <i>n.</i>
extremely fine powder अत्यन्त	factor 1 (reactant) प्रतिकारक <i>m.</i>
सूक्ष्म क्षोद <i>m.</i>	2 <i>Bot.</i> कारक <i>m.</i>
extremes=end terms <i>Math.</i>	3 <i>Math.</i> (a factor of multiplication) खण्ड <i>m.</i> (गुणन-खण्ड)
अन्तपद <i>n.</i>	4 <i>Com.</i> मध्यग वणिक <i>m.</i>
extremity 1 <i>Math.</i> अग्र <i>n.</i> , अन्तपद	factorial <i>Math.</i> इत (short for एकादिहत)
2 <i>Com.</i> चरमसीमा <i>f.</i>	factory निर्माणी, निर्माणशाला <i>f.</i>
extrorse lobes <i>Bot.</i> बहिर्मुख	
पालि <i>f.</i>	
eyeball अक्षिगोल <i>m.</i>	

faeces गूय <i>m.</i> , विष्ठि <i>f.</i> , मल <i>n.</i>	fast दृढ़, स्थिर, अधार्य (not washable)
Fahrenheit (thermometer scale 32° F.— 212° F.) द्वात्रिशादि (32° द्व.— 212° द्व.)	fast colour स्थिर रंग <i>m.</i>
Fahrenheit thermometer द्वात्रिशादि तापमान <i>m.</i>	fastener बन्धक <i>m.</i>
falcon लधुश्येन <i>m.</i>	fastness स्थिरता, दृढता <i>f.</i>
Fallopian tube=uterine tube गर्भाशय नाल <i>m.</i>	fat <i>n.</i> वसा <i>f.</i> (वसा is animal fat), स्नेह <i>m.</i> (स्नेह includes both animal as well as vegetable fats)
false balance कूट-कुला <i>f.</i>	beef fat, गोमांस-स्नेह <i>m.</i> , गो-वसा <i>f.</i>
false dichotomy <i>Bot.</i> कूट-युग्मशाखिता <i>f.</i>	butter fat नवनीत-स्नेह <i>m.</i>
false fruit=pseudocarp <i>Bot.</i> कूट फल <i>n.</i>	fatal (lethal) घातक (ग्राणहर)
false image <i>Ophthalmol.</i> मिथ्या-मूर्ति <i>f.</i>	fat body <i>Zool.</i> स्नेह-काय <i>m.</i>
false netwings <i>Zool.</i> कूटजालपक्षा: <i>m. pl.</i>	fat-colour स्नेह-रंग <i>m.</i>
false vocal cords कूट-धोषतन्त्री <i>f.</i>	fat-formation स्नेह-निर्माण <i>n.</i>
false weight कूट भार <i>m.</i>	fat-soluble <i>Biochem.</i> स्नेह-विलेय
familiar परिचित	fat-tapeworm स्नेह-पट्टकामि <i>m.</i>
familiar example परिचित उदाहरण <i>n.</i>	fatty स्नेहीय, वसा-
family 1 (in a general sense) कुल, कुदुम्ब	fatty tissue <i>Anat.</i> वसोति <i>f.</i>
2 <i>Zool.</i> वंश <i>m.</i>	fauna प्राणिजात
3 <i>Bot., Chem.</i> कुलि <i>n.</i>	Fe (ferrum) <i>Chem.</i> अ (अयस्)
fan ब्यजन <i>n.</i>	feather पत्र, पत्र, पक्षि-पत्र <i>n.</i>
fan coral ब्यजन-प्रवाल <i>m.</i>	feather alum <i>Mineral.</i>
fang <i>Zool.</i> 1 दंष्ट्रा <i>f.</i>	पत्र-सफ्टो- <i>f.</i>
2 (poisonous teeth) विषदन्त <i>m.</i>	feather and guinea experiment (of Newton) <i>Phys.</i> पक्ष-सुवर्ण-
fan-shaped flame ब्यजनार्चि <i>m.</i>	संपरीक्षा <i>f.</i> (सुवर्ण a gold coin)
far point <i>Ophthalmol.</i> दूर विन्दु <i>m.</i>	feathery crystals लघुक स्फट <i>m.</i>
fascia bulbi=Tenon's capsule अक्षिगोल प्रावर <i>m.</i>	February द्वितीयमास <i>m.</i>
fasciculated bladder सूचिकला वस्ति <i>m.</i>	feeding of infants शिशु-प्राशन <i>n.</i>
	feeler अभिमर्श <i>m.</i>
	Fehling solution <i>Chem.</i> वितुत्य विलयन <i>n.</i>
	feldspar <i>Mineral.</i> (all of them are aluminium silicates त्कटघातु सैकतीय) स्कतीय <i>n.</i>

Felidae Zool. विडालवंश <i>m.</i>	ferrous chloride अयस्य नीरेय <i>n.</i>
Felis Zool. विडालति <i>f.</i> (-आति for प्रजाति genus)	ferrous compound अयस्य संयोग <i>m.</i>
Felis tigris विडालति व्याघ्र <i>m.</i>	ferrous oxide अयस्य जारेय <i>n.</i>
female cone Bot. स्त्री शंकु <i>m.</i>	ferrous salt अयस्य लवण <i>n.</i>
female genital aperture स्त्री-जननविवर <i>n.</i>	ferrous sulphate <i>Chem.</i> अयस्य शुल्पीय <i>n.</i>
female pronucleus <i>Biol.</i> स्त्री-पूर्वन्यष्टि <i>f.</i>	ferrous sulphide <i>Chem.</i> अयस्य शुब्लेय <i>n.</i>
female spider Zool. स्त्री-खता <i>f.</i>	fertilization <i>Biol.</i> निषेचन <i>n.</i>
femoral <i>n.</i> <i>Anat.</i> (a femoral shield) करुक <i>m.</i>	fertilized निषिक्त, fertilized egg-cell निषिक्त-अण्डकोशा <i>f.</i>
femoral करु-, औरव	fertilizer (agricultural) उर्वरक <i>m.</i>
femoral artery <i>Anat.</i> करु-रोहिणी <i>f.</i>	few-celled अल्प-कोशावान् fibre तन्तु <i>m.</i>
femoro- करु-, औरव	fibrillous तान्तुक, तन्तुकमय
femur=thigh bone <i>Anat.</i> करु-र्क्षिय <i>n.</i>	fibrous तान्तव 1 तन्तुयुत 2 तन्तुमय
fenestra <i>Anat.</i> गवाश <i>m.</i>	3 तन्तुवत्, तन्तुसदृश
fennel=foeniculum <i>Pharm.</i> मेथि <i>f.</i>	fibrous root <i>Bot.</i> तन्तुमय मूल <i>n.</i>
ferment किण्व <i>n.</i>	fibula <i>Anat.</i> अनुजंघास्तिय <i>n.</i>
fermentation <i>Biochem.</i> किण्वन <i>n.</i>	fibular <i>Anat.</i> अनुजंघास्तिक -fid <i>Bot.</i> दैर
fern <i>Bot.</i> (a plant with feathery leaves) पर्णाग <i>m.</i>	field क्षेत्र <i>n.</i>
ferric <i>Chem.</i> अयसिक	field cricket=Gryllus compens-
ferric chloride <i>Chem.</i> अयसिक नीरेय <i>n.</i>	tris <i>Zool.</i> क्षेत्र-स्थिलोक <i>m.</i>
ferric hydroxide <i>Chem.</i> अयसिक उदजारेय <i>n.</i>	fig ओढुम्बर <i>n.</i>
ferric oxide <i>Chem.</i> अयसिक जारेय <i>n.</i>	fight युद्ध, रण <i>n.</i>
ferric salt अयसिक लवण <i>n.</i>	figure 1 चित्र, प्रतिरूप <i>n.,</i>
ferric sulphate <i>Chem.</i> अयसिक शुल्पीय <i>n.</i>	आकृति <i>f.</i>
ferrous <i>Chem.</i> अयस्य	2=digit <i>Math.</i> अंक <i>m.</i>

(cf. Hindi कानस)	final अन्तिम, सर्वान्त्य
2 (a contrivance by means of which papers are put and kept in order) नस्ती (-इन्) <i>m.</i> (Hindi नत्यी)	final host अन्तिम पोषिता (-रु) <i>m.</i>
file-fish <i>Zool.</i> रेत्री-मत्स्य <i>m.</i>	fine चारू, सूक्ष्म
filial generation <i>Biol.</i> सन्तति <i>f.</i>	fine-grained सूक्ष्मकण, सूक्ष्मकणात्मक
Filicales (true ferns) <i>Bot.</i>	finely सूक्ष्मतः, सूक्ष्म-
प्रपर्णांगगोत्र <i>n.</i>	fineness सूक्ष्मता <i>f.</i>
filiform papillae <i>Anat.</i>	fine powder सूक्ष्म क्षोद <i>m.</i>
सूक्ष्मांकुर <i>m.</i>	fines दण्ड, अर्थदण्ड
filling 1 (a fragment or particle rubbed off in filing) रेत्री-क्षेप <i>m.</i>	finger ring मुद्रिका <i>f.</i> (signet ring); अंगुलीयक <i>n.</i>
2 नस्तिवन्धन <i>n.</i>	finished glue सिद्ध श्लेष <i>m.</i>
filling apparatus पूरक साधित्र <i>n.</i>	finite परिमित
film 1 (membrane) छिल्हो <i>f.</i>	fire beetle=firefly
2 (celluloid film) चित्रपट्टी <i>f.</i>	firebrick अग्नीष्ठका <i>f.</i>
filter <i>n.</i> पाव <i>m.</i>	fire clay <i>Petrog.</i> अग्नि-मृत्तिका <i>f.</i>
filter <i>vb.</i> पावन <i>n.</i>	firedamp <i>Mining</i> (a combustible gas formed in mines) अग्निनिवाति <i>m.</i>
filterable पाव्य	fire engine अग्निशमित्र <i>n.</i>
filter bed पाव-तल्प <i>m.</i>	fire extinguisher अग्नि-शामयिता (-रु) <i>m.</i>
filterer पावयिता (-रु) <i>m.</i>	firefly=fire beetle खदोत <i>m.</i>
filter paper पाव-पत्र <i>n.</i>	fire-polishing <i>Glass Mfg.</i> अग्नि-प्रमाजन <i>n.</i>
filter pump पाव उदंच <i>m.</i>	fireproof अग्निसह
filter stand पाव स्थाम <i>n.</i>	fireworks अग्निक्रीडनक <i>m.</i>
filtrable tumor virus <i>Med.</i>	first aid प्रथमोपचार <i>m.</i> , सद्यः साहार्य <i>n.</i>
पाव्यारुद विपाणु <i>m.</i>	first aid equipment सद्यःसाहार्य संभार <i>m.</i>
filtrable virus <i>Med., Plant Pathol., Immunol.</i> पाव्य विपाणु <i>m.</i>	first filial generation (F_1) प्रथम-संतति <i>f.</i> (सं॑)
filtrate <i>n.</i> पावित <i>n.</i>	first generation प्रथम-संतति <i>f.</i>
filtrate <i>vb.</i> पावन <i>n.</i>	first law of motion=Newton's first law of motion <i>Phys.</i> प्रथम गति-नियम <i>m.</i>
filtrate jar पावित करश <i>m.</i>	first maxilla प्रथम-उत्तरहङ्कु <i>f.</i>
filtration पावन <i>n.</i>	
filtration angle पावन कोण <i>m.</i>	
filtration apparatus पावन साधित्र <i>n.</i>	

first meiotic division <i>Anat.</i>	fixed pin निखात-सूची <i>f.</i>
अर्धसूत्रणा <i>f.</i>	fixed point स्थिर विन्दु <i>m.</i>
first polar body <i>Zool.</i> प्रथम-लोपिका <i>f.</i>	fixed pulley स्थिर-घर्षरो <i>f.</i>
first principle आदि सिद्धान्त, आदि प्रनियम <i>m.</i>	fixed virus = fixed rabies virus स्थिर विषाणु = स्थिरालंक विषाणु <i>m.</i>
first system (of pulleys) <i>Phys.</i> प्रथम-संहिता <i>f.</i>	fixing 1 स्थिरीकरण <i>n.</i> 2 <i>Biol.</i> हत्वा-रक्षण (preserving after killing)
fisheries मात्सिकी <i>f.</i> (from मत्स=मत्स्य)	Flagellata = Mastigophora <i>Zool.</i> कशांगः <i>m.pl.</i>
fish moth = silverfish मीन शलभ <i>m.</i>	flagellate 1 कशांग <i>m.</i> 2 कशावान् <i>m.</i> 3 कशांगीय <i>mfn.</i>
fishtail <i>Rly.</i> मीन-पुच्छ <i>n.</i>	flagellum <i>Biol.</i> कशा <i>f.</i>
fishtail burner (forming a fan-shaped flame) मत्स्यपुच्छ दाहक, व्यजनार्चि <i>m.</i>	flake शब्दकल <i>n.</i>
fission <i>Biol.</i> विलग्नन <i>n.</i>	flame ज्वाला <i>f.</i>
fission fungi=schizophyta	flame cell <i>Zool.</i> ज्वाला-कोशा <i>f.</i>
fissures (in orbit) <i>Ophthalmol.</i> विदर <i>m.</i>	flame shield ज्वाला-वर्म <i>n.</i>
fitted अन्वयोजित	flame test <i>Chem.</i> ज्वाला-परीक्षा <i>f.</i>
fitter अन्वयोज <i>m.</i>	flamingo <i>Zool.</i> बलाक <i>m.</i>
fittings अन्वयुक्ति <i>f.</i>	flash <i>vb.</i> स्फुरण <i>n.</i>
fitting shop अन्वयोज-शाला <i>f.</i>	flash point स्फुरांक <i>m.</i>
fixation 1 लक्ष्यन्धन <i>n.</i>	flash point apparatus स्फुरांक साधित्र <i>n.</i>
2 <i>Biol.</i> हत्वारक्षण <i>n.</i> (preserving after killing)	flask पलिघ <i>m.</i>
fixation axis लक्ष्यांक <i>m.</i>	flat चिपिट
fixed 1 स्थिर, बद्ध, स्थायी (- इन्) 2 युक्त, योजित	flat bone <i>Anat.</i> खर्पर <i>m.,</i> कपाल <i>n.</i>
3 <i>Chem.</i> (non-volatile) अनुत्पत्त	flat-bottomed flask पृथुदुन्ध पलिघ <i>m.</i> (English words flat and bottom are from Sanskrit पृथु and दुन्ध respectively)
4 <i>Biol.</i> हत्वा-रक्षित	flat face <i>Smithing</i> चिपिट पार्श्व <i>n.</i>
fixed (end) <i>Math.</i> स्थिर, बद्ध (बद्ध when it is hinged)	flat-sided चिपिट-पार्श्व flat-sided bottle चिपिटपार्श्व-कूपी <i>f.</i>
fixed air = carbon dioxide <i>Old Chem.</i> (it exists in a fixed state in the carbonates) स्थायी वायु <i>m.</i>	

flat surface <i>Math.</i> चिपिट तल <i>n.</i>	floc (short for <i>floccule</i>)
flattened seed चिपिट बौज <i>n.</i>	<i>Physical Chem.</i> कण्ठी <i>f.</i>
flat tissue <i>Bot.</i> चिपिट-कर्ति <i>f.</i>	flocculable (capable of being flocculated) लोष्ट्य, कण्ठीकारय
flatworm <i>Zool.</i> चिपिटकृमि <i>m.</i>	flocculant (that which produces floccules or aggregates) कण्ठीकर, लोष्टकर <i>m.</i>
flavour <i>vb.</i> वासन, स्वादन <i>n.</i>	flocculate <i>n.</i> (that which has flocculated) लोष्टित, कण्ठीकायित <i>n.</i>
flavoured वासित, सुवासित, स्वादित, सुस्वादित	flocculate <i>vb.</i> 1 (to aggregate into small lumps) लोष्टन <i>n.</i>
flavouring=flavour स्वादसार, वाससार, रससार <i>m.</i>	2 (to collect into flocculent masses) कण्ठीकायन <i>n.</i>
flavouring extract स्वादन-सार, वासन-सार <i>m.</i>	floccule कण्ठीका <i>f.</i>
flavourous=flavoursome =flavoury सुवास, सुस्वाद सुरस	flocculent <i>adj.</i> 1 (of the appearance of wool, woolly) कण्ठीहश्
flesh fly मांस मक्षी <i>f.</i>	2 (consisting of flocci, containing soft flakes) कण्ठीमत्
fleshy मांसल	3 (consisting of soft flakes) कण्ठीमय
fleshy axis <i>Bot.</i> गोर्दमय अक्ष <i>m.</i>	flocculent <i>n.</i> (a flocculating agent) कण्ठीकायक <i>m.</i>
fleshy scales <i>Bot.</i> मांसल शल्क <i>m.</i>	floor कुट्टिम <i>m.</i> , मूमि <i>f.</i>
flexible आनन्द्य	floor of orbit <i>Ophthalmol.</i> अक्षिकूप-मूमि <i>f.</i>
flexion=flection आकुंचन <i>n.</i> (<i>cf.</i> deflexion व्याकुंचन)	flora उद्भिज्ञात <i>n.</i>
flexor <i>Anat.</i> आकोचक <i>m.</i>	floral formula <i>Bot.</i> पुष्प-सूत्र <i>n.</i>
flexor muscle <i>Anat.</i> आकोचक-पेशी <i>f.</i>	floral leaf <i>Bot.</i> पुष्प-पत्र <i>n.</i>
flexure आकोच <i>m.</i>	floral organs पुष्पांग <i>n.</i>
flight उड्हुयन, उत्पत्तन <i>n.</i>	florentium=illinium <i>Chem.</i> पिविरला <i>f.</i>
flint glass (a heavy brilliant glass containing lead) = crystal glass सीसकाच=रक्फत काच <i>m.</i>	flow प्रवाह <i>m.</i>
flint stone वृद्धरूप <i>m.</i>	flowering glume <i>Bot.</i> पुष्पी शुसपत्र <i>n.</i>
float <i>n.</i> प्लव <i>m.</i>	flowerless <i>Bot.</i> पुष्पहीन
float <i>vb.</i> प्लवन <i>n.</i>	
float chamber प्लव-वेशम <i>n.</i>	
floating प्लावी (-इन्)	
floating mine <i>Mil.</i> प्लावी निस्फोट <i>m.</i>	
floating ribs <i>Anat.</i> अयुत पर्शु <i>m.</i>	

flowers of phosphorus भास्वर-
 पुष्प *n.*
 flowers of sulphur शहवारि-पुष्प *n.*
 flower stalk *Bot.* पुष्प-वृन्त *n.*
 flowmeter प्रवाह-मान *m.*
 flue (an enclosed passage for
     air, flame, gases, etc.)
     चाहिनी *f.*
 fluid तरल, द्रव *m.*
 fluid प्रवाही (-इन) *m.*
 fluid friction *Phys.* प्रवाहि-
     संघर्ष *m.*
 fluoran (fluorescence + -an)
     Chem. भ्रांशिन्य *n.*
 fluorescence आशा *f.* (आश
     to emit rays, to shine)
 fluorescent आशात्
 fluorescent blue आशन्हील
 fluorescing आशन *n.*
 fluorine *Chem.* तरस्तीनी *f.*
 flushing (system) *Hygiene*
     उद्धावन *n.*
 fluted (channeled, grooved)
     नालीमत्
 flux स्थन्द *m.*
 flycatcher *Zool.* लट्ठा *m.*
     (ancient word)
 flying fish उड्डयि-मत्स्य *m.*
 flying fox उड्डयि-लोमश *m.*
 flying lizard उड्डयि-गोधिका *f.*
 flying machine *Aeronautics*
     उड्डयि यन्त्र *n.*
 flywheel *Mach.* (a heavy
     wheel...) प्रचक *n.* (cf.
     Panjabi चक्का)
 foam (from फेन, Old Slavonic
      pena) फेन *m.*

focal नाम्य, नामि-
 focal distance or length
     Optics नाम्यायाम *m.*
 focal illumination=oblique
     illumination नाम्य-प्रभासन=तिरः-
     प्रभासन *n.*
 focal interval नाम्यन्तर *n.*
 focalization नामीयन *n.*
 focalization line नामिरेखा *f.*
 focalization plane नाम्यतल *n.*
 focalization point नामिचिन्दु *m.*
 focalization power नाम्य-शक्ति *f.*
 focalization range नामिगोचर *m.*
 foci *pl.* of focus
 focimeter=focometer *Optics*
     नामिमान *m.*
 focus *n.* नामि *f.* (ancient
     word)
     not in *f.* अनामित
 focus *vb.* नामीयन *n.*
 foil *Chem.* पर्ण *n.*
     silver foil रजत-पर्ण *n.*
     silver leaf रजत-पत्र *n.*
 fold *vb.* भंजन *n.* (cf. Panjabi
     भांजना)
 fold *n.* 1 = plica वलि *f.*
     2 स्तर *m.*
     3 भंज *m.*
 - fold -गुण
 folded भंजित
 folding spatula भंज्य प्रथ *m.*
 folding watertap भंज्य-जल-
     विकरी *f.*
 foliar gap = leaf gap *Bot.*
     पर्ण-अवकाश *m.*
 Folin's fume absorber
     अपिधूम-प्रचूपक *m.*

follicle (fruits) <i>Bot.</i> (only one suture) एकसे वनीक <i>n.</i>	forked tail द्विशाख पुच्छ <i>n.</i>
following आगामी (-इन्), पश्चात्तन, उत्तरवर्ती (-इन्), अनुवर्ती (-इन्)	forked tailed द्विपुच्छ (short for द्विशाखपुच्छ)
food-factor <i>Biochem.</i> अन्न-कारक <i>m.</i>	forked tongue (of a snake) द्विशाख-जिङ्गा <i>f.</i>
food vacuole 1 <i>Zool.</i>	form आकृति <i>f.</i> , आकार <i>m.</i>
अन्न-शून्यकी, अन्न-धानी <i>f.</i>	form (a document) प्रपत्र <i>n.</i>
2 <i>Bot.</i> रसधानी <i>f.</i>	-form (having the form or appearance of) -रूप,-आकार
foot पद <i>n.</i>	form - (formic, formyl) <i>Chem.</i> वम्प-
leg पाद <i>m.</i> , लत्ता <i>f.</i>	Formalin (<i>form-</i> + <i>aldehyde</i> + <i>-in</i>) वम्पस्ट्रि <i>f.</i>
football पादकन्दुक <i>m.</i>	formation निर्माण <i>n.</i>
footblower पाद-ध्वनि <i>n.</i>	formation of bone=ossification अस्थिकरण <i>n.</i> , अस्थिकृति <i>f.</i>
foot of the perpendicular	formation of equation समीकारन निर्माण <i>n.</i>
<i>Math.</i> लम्ब-पद <i>m.</i>	former पूर्वी
foot-pound <i>Mech.</i> (fp., F.P., f.p.) पाद-प्रांजलि <i>m.</i> (पा. प्रां.)	formic <i>Chem.</i> वम्पिक
foot-poundal पाद-प्रावल <i>n.</i>	formic acid <i>Chem.</i> वम्पिक अम्ल <i>n.</i>
footstalk <i>Bot.</i> पाद-वृत्त <i>n.</i>	formula सूत्र <i>n.</i>
footstool पादपीठ <i>m.</i>	for practical purposes व्यावहारिक-प्रयोजनार्थ, व्यवहारे
foramen <i>Anat.</i> (hole in a bone) छिर <i>n.</i>	Fortin's barometer <i>Phys.</i> (having an adjustable cistern containing mercury)
force <i>Phys.</i> वल <i>n.</i>	व्यवस्थाप्य वापीडमान <i>m.</i> (for व्यवस्थाप्य पारद वापीडमान)
power शक्ति <i>f.</i>	forward movement पुरोगति, अग्रगति <i>f.</i>
forceps संदर्शिका <i>f.</i>	fossa <i>Anat.</i> खात <i>m.</i>
for daily purposes दैनिक प्रयोजनार्थ	foul-smelling पूतिगन्ध
fore-brain <i>Anat.</i> अग्र-मस्तिष्क <i>n.</i>	foundry संधानी <i>f.</i>
forelimb 1 पूर्वांग, अप्रांग <i>n.</i>	fountain pen मसीगार्भ
2 अग्र-पाद <i>m.</i>	four figure table <i>Math.</i> चतुरंक-सारणी <i>f.</i>
forest botany वनोद्भिदी <i>f.</i>	
forest peat = wood peat वृक्ष-जीर्णक <i>n</i>	
fore-wing <i>Zool.</i> अग्र-पक्ष <i>m.</i>	
for immediate purposes समयस्क प्रयोजनार्थ	
fork विशाख <i>m.</i>	

fourth cerebral चतुर्थी-मासिकी <i>f.</i>	fractional oxidation प्रभागशः
fourth dimension: <i>Math.</i>	जारण <i>n.</i>
चतुर्थ-विमा <i>f.</i>	fractional weights प्रभागिक
fourth proportional <i>Math.</i>	भार <i>m.</i>
चतुर्थनुपाती (-इन्)	fractionate <i>vb. Chem.</i> प्रभाजन <i>m.</i>
fourth root <i>Math.</i> चतुर्थ मूल <i>n.</i>	fractionation प्रभाजन <i>n.</i>
fourth ventricle <i>Anat.</i>	fraction with surd denominator <i>Math.</i> करणीहर मिल <i>m.</i>
प्राण-गृहा, चतुर्थ-गृहा <i>f.</i>	fragile भंगुर
fovea गर्त <i>m.</i>	fragmentation (separation into fragments or parts) विखण्डन <i>n.</i>
fovea centralis <i>Anat.</i> मध्य गर्त <i>m.</i>	frame 1 (of a picture) चतुर्थकाष्ठ <i>n.</i>
fowl कुक्कुट <i>m.</i>	2 <i>Rly. Eng.</i> कंकाल <i>m.</i>
fox लोमश <i>m.</i>	3 <i>Automobile</i> आघारी (-इन्) <i>m.</i>
foxhound लोमश-आखेटिक: <i>m.</i>	free मुक्त, स्वतंत्र
fox terrier (formerly used to dig foxes) लोमश-खन <i>m.</i>	-free -रहित
F. P. (foot-pound) <i>Phys.</i> पा. प्रां. (पाद-प्रांजलि)	free acid स्वतंत्र अम्ल <i>n.</i>
F. P. S. system (foot-pound-second system) पा. प्रां. का. पद्धति <i>f.</i> (पाद-प्रांजलि-काष्ठिका पद्धति)	free central placentation <i>Bot.</i> अलग केन्द्रस्थ जरायुन्यास <i>m.</i>
fraction 1 <i>Math.</i> मिल <i>m.</i> (from लीलावती)	free filament <i>Bot.</i> विशुक्त अंश <i>m.</i>
2 प्रभाग <i>m.</i>	free hand मुक्त हस्त <i>m.</i>
fractional 1 <i>Math.</i> मिलात्मक, मिलीय	freehand sketch मुक्त-हस्त आरूप <i>n.</i>
2 प्रभागशः	free-living स्वतंत्र-जीवी (-इन्)
3 प्रभागिक	freely स्वतंत्रलपेण, मुक्तलपेण
fractional coefficient <i>Math.</i> मिलात्मक गुणक <i>m.</i>	freely movable joint (diarthrosis) परिचेष्ट सन्धि <i>m.</i>
fractional combustion प्रभागशः दहन <i>n.</i>	free nucleus (from which other parts have been removed) केवल-न्यष्टि <i>f.</i>
fractional crystallization प्रभागशः रस्टन <i>n.</i>	free state <i>Chem.</i> मुक्तावस्था <i>f.</i>
fractional distillation प्रभागशः आसवन <i>n.</i>	free ventilation <i>Hygiene</i> स्वच्छन्द वातन <i>n.</i>
fractional number <i>Math.</i> मिलाङ्क <i>m.</i>	freewheel मुक्तचक्र <i>n.</i>

freezing श्यान <i>n.</i>	frog मण्डूक <i>m.</i>
freezing apparatus श्यान-साधित्र <i>n.</i>	frond (leaf) <i>Bot.</i> पलाश <i>n.</i>
freezing mixture श्यान-मिश्र <i>n.</i>	frontal <i>n.</i> ललाट <i>n.</i>
freezing point <i>Physical Chem.</i> श्यानांक <i>m.</i>	frontal <i>adj.</i> ललाट-, ललाट्य (पाणिनि ४.३.५५ काशिका)
freezing point thermometer श्यानांक तापमान <i>m.</i>	frontal bone <i>Anat.</i> ललाटस्थि <i>n.</i>
French chalk (natural hydrated magnesium silicate)=talc, face-powder white, glossy white, shale white <i>Col. Ind.</i> शंगार-खटी <i>f.</i>	frontalis muscle <i>Anat.</i> ललाट-पेशी <i>f.</i>
frequency पैनःपुन्य <i>n.</i> , वारंवारता <i>f.</i> , -संख्या <i>f.</i>	frontal nerve <i>Anat.</i> ललाट-चेता <i>f.</i>
frequency of cycles चक्र-संख्या <i>f.</i>	frontal ridge= supraorbital ridge <i>Anat.</i> खुकूट <i>n.</i>
frequency of motion गति-संख्या <i>f.</i>	front lens thermometer पुरोबीक्ष तापमान <i>m.</i>
frequency of vibrations आवेष-संख्या <i>f.</i>	fronto-parietal bone ललाट- पार्श्वस्थि <i>n.</i>
fresh-water अलवण-जल <i>n.</i>	front scale <i>Descriptive Geom.</i> पुरस्य-श्रेणी <i>f.</i>
fresh-water polyp अलवण-जल पुष्पाद <i>m.</i>	frost <i>n.</i> तुहिन <i>n.</i>
Freundlich adsorption law <i>Physical Chem.</i> अपिचूष्यानुपात नियम <i>m.</i>	frost <i>vb.</i> (to cover with frost) तुहिनाच्छादन <i>n.</i>
Freundlich isotherm अपिचूष्या- नुपात समताप <i>m.</i>	frosted तुहिनाच्छादित
friction प्रतिरोध, संघर्ष <i>m.</i>	froth फेनक <i>m.</i> (foam फेन <i>m.</i>)
frictional प्रतिरोधात्मक	frustum <i>Geom.</i> छिन्नक <i>n.</i>
frictional electricity संघर्षज- विद्युत <i>f.</i>	frustum of a prism संक्षेत्र-छिन्नक <i>n.</i>
frictional force <i>Phys.</i> प्रतिरोध क्षमता <i>n.</i>	frustum of a pyramid स्तूप-छिन्नक <i>n.</i>
frictionless <i>Phys.</i> संघर्षहीन	frustum of a sphere गोल-छिन्नक <i>n.</i>
friction tester संघर्ष-परीक्षित्र <i>n.</i>	fuchsine धूमलो <i>f.</i>
fringe <i>Anat.</i> जल्हरी <i>f.</i>	fulcrum दक्षमा <i>f.</i>
fringe joint <i>Anat.</i> जल्हरी सन्धि <i>m.</i>	full-celled गूणी-कोशावान्
fringing reef (bordering land) <i>Geol.</i> अनुतट-प्रवाली <i>f.</i>	fume धूम <i>m.</i>
	fume absorber धूम-प्रचूरक <i>m.</i>
	fuming धूमायमान
	fuming cupboard धूमन आवरण <i>n.</i>

fuming nitric acid	fusiform <i>Bot.</i> तर्कु-, तर्कु-रूप
धूमायमान भूयिक अम्ल <i>n.</i>	fusiform papillae <i>Anat.</i>
fuming sulphuric acid	तक्वंकुर <i>m.</i>
धूमायमान शूल्वारिक अम्ल <i>n.</i>	
Funaria <i>Bot.</i> (with a double peristome of sixteen teeth)	fusion <i>I=melting</i> द्रव <i>m.</i>
पोडशदन्तति <i>f.</i> (-ति for प्रजाति genus)	द्रवण, द्रवण <i>n.</i>
Funariaceae <i>Bot.</i>	2 <i>Ophthalmol.</i> एकीभाव <i>m.,</i>
पोडशदन्तकुल <i>n.</i>	एकीकरण, सायुज्य <i>n.</i>
function 1 कृत्य <i>n.</i> , घर्म <i>m.</i>	fusion mixture द्रव-मिश्र <i>n.</i>
2 <i>Math.</i> श्रित <i>n.</i>	fusion nucleus <i>Zool.</i>
functional 1 <i>Math.</i> श्रेत	(formed by the union of male and female pro-nuclei) युतन्वष्टि <i>f.</i>
2 <i>Zool.</i> (as a sperm) कार्यशील	
functional calculus <i>Math.</i>	fusion of image मूर्ति-एकीभाव <i>m.</i>
श्रिति-कलन <i>n.</i>	
functionality <i>Math.</i> श्रिति <i>f.</i>	G
fundamental <i>adj.</i> मूल	G (<i>gynaeceum</i>) <i>Bot.</i> जा (जायांग)
fundamental <i>n.</i> (fundamental principle) मूलनियम <i>m.</i>	g, 'g' (acceleration due to gravity) भ, 'भ' (भावाकृष्टि-त्वरण)
fundamental unit आधारमूल एकक <i>n.</i>	Ga (<i>gallium</i>) <i>Chem.</i> इ (द्रवातु)
fundus <i>Anat.</i> शुद्ध <i>m.</i>	gadolinium <i>Chem.</i> योनिला <i>f.</i>
fungus कवक <i>n.</i>	gain = profit लाभ <i>m.</i>
funicle 1 <i>Bot.</i> वालाण्डवृत्त <i>n.</i>	galea <i>Zool.</i> उष्णीष <i>m.</i>
2 रज्जुका <i>f.</i> (small rope)	galena = lead glance सोस-रुचा <i>f.</i>
funnel निवाप <i>m.</i>	Galeria mellonella =bee moth = wax moth
furnace आधू <i>n.</i>	सिक्षय-शालम <i>m:</i>
furnished उपस्थृत (ancient word)	gall द्रुस्फोट <i>m.</i>
furnishing उपस्करण <i>n.</i> (ancient word)	gall bladder <i>Anat.</i> पित्ताशय <i>m.</i>
furniture उपस्कर <i>m.</i> , शयनासन <i>n.</i> (ancient word)	gallery दीर्घी <i>f.</i>
fuse ज्वाल <i>m.</i>	gallinaceous birds <i>Zool.</i>
fuse <i>vb.</i> द्रवण, द्रवण <i>n.</i>	विष्क्रिरपस्तिणः <i>m. pl.</i>
fusible द्रव्य	gallium <i>Chem.</i> द्रवातु <i>m.</i>

gametangium <i>Bot.</i> जन्युधानी <i>f.</i>	gas furnace वाति-आग्र <i>n.</i>
gamete <i>Biol.</i> जन्यु <i>m.</i>	gas generator वाति-जनित्र <i>n.</i>
gametic <i>Biol.</i> जान्यव	gasholder वातिधि <i>m.</i>
gametocyte <i>Biol.</i> (mother-cell which produces gametes)	gas jar and cover वाति-कलश तथा आवरण <i>n.</i>
जन्युमाता <i>f.</i>	gaso-genic वाति-जन
gametogenesis <i>Biol.</i> जन्युजनन <i>n.</i>	gaso-meter वाति-मान <i>m.</i>
gametogonium <i>Biol.</i> जन्युयोनि <i>f.</i>	gasometric apparatus वातिमितीय साधित्र <i>n.</i>
gamma इवर्ण, इकार <i>m.</i>	gas ring वाति-बल्य <i>m.</i>
gamma ray <i>Phys.</i> इ रश्मि <i>m.</i>	gastr-, gastro- <i>Anat.</i> जठर-
gamo- <i>Bot.</i> (union or fusion of parts) युक्त-	gastric <i>Anat.</i> जठर-, जाठर
Gamopetalae <i>Bot.</i> युक्तदलः: <i>pl.</i>	gastric artery <i>Anat.</i> जठर- रोहिणी <i>f.</i>
gamopetalous <i>Bot.</i> युक्तदल	gastric glands <i>Anat.</i> जठर- प्रिंथि <i>m.</i>
ganglia <i>pl.</i> of ganglion	Gastropoda <i>Zool.</i> उदरपादाः <i>m. pl.</i>
ganglion १ गुच्छ <i>m.</i>	gastrula <i>Embryol.</i> (sac-shaped embryo) स्थूति-भ्रूण <i>n.</i>
2 = nerve ganglion प्रगण्ड <i>m.</i>	gas washing bottle वाति- धावन-कूपी <i>f.</i>
gangrene कोय <i>m.</i>	gasworks वाति-शाला <i>f.</i>
gangrene bacteria कोथ- शाकाणु <i>m.</i>	Gauche quadrilateral=
gap अन्तर <i>n.</i> , अवकाश, विच्छेद <i>m.</i>	skew quadrilateral <i>Math.</i>
garage वहिन्यग्रह <i>n.</i> (short for वहिन्यरथ-ग्रह)	विप्रमतली चतुर्भुज <i>m.</i>
garden lizard उद्यान-गोधिका <i>f.</i>	gauge 1 आमान <i>m.</i>
garden spider उद्यान-छता <i>f.</i>	2 Rly. (distance between rails) प्रान्तर <i>n.</i>
garter पादावन्धक <i>m.</i>	gauge, draught वहत्यामान <i>m.</i>
gas वाति <i>m.</i>	gauze जाली <i>f.</i>
gas absorption apparatus वाति-प्रचूपण-साधित्र <i>n.</i>	gavial (corrupted from Hindi घड़ियाल)=Gavialis gangeticus <i>Zool.</i> गंगा-मकर <i>m.</i>
gas bubbler वाति-उद्युद <i>m.</i>	Gay-Lussac's law ताप-वाति- परिमा-नियम <i>m.</i>
gas carbon वाति-प्रांगार <i>m.</i>	G. C. M., H. C. F., H. C. D. <i>Math.</i> महत्तम समाप्तवर्तक <i>m.</i>
gas cylinder वाति-रम्ब <i>m.</i>	
gaseous वातिय	
gascoius hydride वातिय उदेय <i>n.</i>	

Gd (gadolinium) <i>Chem.</i> यो (योनिला)	general rule सामान्य नियम, उत्सर्ज <i>m.</i>
gear <i>Mach.</i> (a toothed wheel) दंतिचक्र <i>n.</i>	general term <i>Logic</i> साधारण पद <i>n.</i>
Geissler bulbs <i>Chem.</i> (a form of potash bulbs) अपिसर्जि कन्द <i>m.</i>	generate <i>vb.</i> जनन <i>n.</i>
gelatin श्लिष्ठि <i>f.</i>	generating line जनन-रेखा <i>f.</i>
gelatinous श्लिष्ठीय	generation जनन <i>n.</i> , संतति <i>f.</i>
1 (of the nature and consistence of gelatin) श्लिष्ठिवत्	first generation प्रथम-संतति
2 (containing gelatin) श्लिष्ठिमत्	generative cell <i>Biol.</i> जनन-कोशा <i>f.</i>
gem रत्न <i>n.</i>	generative nucleus जनन-न्यूक्लियस <i>f.</i>
gem engraving रत्नोत्क्रिया <i>n.</i>	generator 1 <i>Mach.</i> जनित्र <i>n.</i>
gemma <i>Bot.</i> रुहा, कुड़मर्ला <i>f.</i>	2 <i>Math.</i> जनक <i>m.</i>
gena <i>Zool.</i> (cheek) कपोल <i>m.</i>	generatory nucleus <i>Zool.</i> जनन-न्यूक्लियस <i>f.</i>
gene <i>Biol.</i> (inheritance unit) प्रिव्यैक <i>n.</i>	-genesis -जनन
-gene = -gen -जन	genetics जननविद्या <i>f.</i>
general सामान्य (opposed to विशेष)	-genic -जन
general anatomy सामान्य शारीर <i>n.</i>	1 (caused by) -कृत
general chemistry सामान्य रसायन <i>n.</i>	2 (<i>adj.</i> from -gen -जन)
general enunciation <i>Math.</i> साधारण-प्रतिज्ञा <i>f.</i>	-जनिक (with आदिवृद्धि)
general equipment सामान्य-सज्जा <i>f.</i>	genital papillae जननांकुर <i>m.</i>
generalization सामान्यकरण, सामान्यन <i>n.</i>	genital pore जनन-रन्ध्र <i>n.</i>
generalize <i>vb.</i> सामान्यन <i>n.</i>	genitals उपस्थ <i>m.</i>
generalized सामान्यित	Gentiana <i>Bot.</i> किरातति <i>f.</i>
generalizer सामान्यक <i>m.</i>	(-ति for प्रजाति genus)
generally सामान्यतः (opp. to विशेषतः)	G.kurooa किरात <i>m.</i>
	Gentianales <i>Bot.</i> किरातगोत्र <i>n.</i>
	gentian root किरात-मूल <i>n.</i>
	gentian violet पिलोहनील <i>m.</i>
	genus <i>Biol.</i> प्रजाति <i>f.</i> (suffix in Zool. -आति, in Bot.-ति)
	geodesic geometry = geodesy <i>Math.</i> ज्यामिति <i>f.</i>
	geography मूर्गोल <i>m.</i> , मूर्बत्त <i>n.</i>
	geological भौमिक

geological chemistry भौमिक रसायन n.	germinal membrane <i>Embryol.</i> रोहि-कला f.
geologist मौभिकीविद् m.	germinal nucleus वीज-न्युक्स f.
geology भौमिकी f.	germinal spot रोहि-देश m.
geometric, geometrical रैखिकीय	germinal stratum = germinal layer
geometrical drawing प्रैदृश्यिकी f.	germinal vesicle <i>Embryol.</i> रोहि-कोष m.
geometrical form रैखिकीय रूप n.	germinant Zool. रोहत्
geometrical set रेखागणित- कुलक n.	germinate vb. 1 Zool. रोहण n. 2 Bot. उद्भेदन n.
geometric mean <i>Math.</i> गुणोत्तर-मध्यक n.	germinated (seeds) Bot. उद्भिद्ध germinating (seeds) Bot. उद्भेदी (-हन्)
geometric progression <i>Math.</i> गुणोत्तर-अर्द्धी f.	germination Bot. उद्भेदन n.
geometry रैखिकी f., रेखागणित n.	germinative Zool. रोहो (-हन्)
geo-physics मूर्भौतिकी f.	germinogony = polyembryony <i>Zool.</i>
germ जीवाणु, रोगाणु, वीजाणु m.	बहुभूगन n.
germ cell रोहि-कोशा f.	germ layer <i>Embryol.</i> रोहि- स्तर m.
germ gland = gonad Zool. प्रजन-प्रथि m.	germ nucleus = germinal nucleus
germicide जीवाणुन्म n.	germ plasm or plasma <i>Biol.</i> (the substance contained in the germ cells, by which hereditary characters are transmitted) पिण्य-इव्य n.
germinal apparatus = egg apparatus Zool. अण्ड-साधित्र n.	germ theory 1 Med. (of diseases) रोगाणु-वाद m. 2 Zool. (of reproduction) (reproduction of living organism from parent living organism) जीवाजीव-वाद m.
germinal area <i>Embryol.</i> रोहि-स्त्रे n.	germ track <i>Biol.</i> (line of ontogenetic descent of the germ cells) पिण्य-संचार m.
germinal corpuscle = oosphere Bot. अण्डगोल m.	
germinal disk = blasto-disc <i>Zool.</i> रोहि-विम्ब = युग्म-विम्ब m.	
germinal epithelium <i>Embryol.</i> रोहि-अधिक्षेत्र m.	
germinal layer = germinal stratum = germ layer <i>Biol.</i> रोहि-स्तर, आय-स्तर m. (primary layer)	

-gerous (bearing, producing)	glass tube, glass-tubing
-भृत्	काच-नाल m.
giant cell <i>Anat.</i> महाकोशा f.	glass vessel काच-प्रात्र n.
giant tortoise महाकूर्म m.	glassware काच-प्राप्ति n.
giant whale महातिमि m.	glass wool काचोर्णा f.
gibbon (most perfectly arbo- real in habits; will hang for hours from the branch of a tree) शाखा-वानर m.	glassy काचोपम
gill 1 <i>Zool.</i> (an organ for respiration under water) जलक्लोम n.	Glauber's salt आरमृत f.
2 <i>Bot.</i> (of a mushroom) अरपट्ट m. ('radial plate')	glaze 1 vb. काचन n.
3 (a small liquid measure) (gi., gl.) प्रसंति (स.)	. 2 n. काचना f.
ginger आदंक n.	glazed काचित
gingerin <i>Pharm.</i> आर्सिकि f.	glazed tile काचित-खर्पी f.
giraffe <i>Zool.</i> महाश्रीव m.	glider <i>Aeronautics</i> (a form of aircraft similar to an air- plane, but without any engine) अगन्त्र, अगन्त्रविमान n.
girder धरण n. (ancient word)	gliding joint <i>Anat.</i> प्रस्त-सन्धि m.
girdle bone=sphenethmoid bone <i>Zool.</i> (surrounds the anterior end of the brain case in frog) मस्तिष्काप्र अस्थि n.	globe 1 गोलक m.
gizzard <i>Zool.</i> पेषणी f.	2 भूमिगोल m.
gland 1 <i>Anat.</i> ग्रन्थि m. 2 <i>Mach.</i> निषादक m.	globefish=ballon fish=puffer <i>Zool.</i> गोल मत्स्य m.
glandular cell <i>Zool.</i> ग्रन्थि-कोशा f.	globular वर्तुल
glass 1 काच m. 2 (drinking glass) काचक n. (पान-काचक)	globular eye गोलाक्षि n.
glass blower काच-धम m.	globular flask वर्तुल पलिघ m.
glass case काचावरण n.	globule गोलिका f.
glass disc काच-विम्ब m.	glomerulus <i>Anat.</i> (a small convoluted mass of capillaries) केशिका-जूट m.
glassmaker काचकार m.	glory hole=blowing furnace <i>Glass Mfg.</i> धमन भ्राष्ट m.
glass rod काच-शलाका f.	gloss छवि f. acid gloss अम्ल-छवि f.
	glossy-black स्निग्ध-कृष्ण
	glossy-leaved स्निग्ध-पत्र
	glossy-white स्निग्ध-श्वेत
	glottis <i>Anat.</i> कण्ठद्वार n.
	glove हस्तप m.
	glowworm (luminous insects) दीप-कीट m.

glucose <i>Chem.</i> मधुम n.	goldfish सुवर्णमस्य m.
glue श्लेष m.	gold nib सुवर्ण-चंचु m.
gluepot श्लेष-पात्र n.	gold-plate <i>vb.</i> (to plate with gold) स्वर्ण-पट्टन n.
glume <i>Bot.</i> (chaffy bract) बुसपत्र, तुपनिपत्र n.	gold-plated स्वर्ण-पट्टित
Glumiferae बुसपत्रगोत्र n., <i>ml.</i>	Golgi body <i>Zool.</i> (a lipoidal body) विमेदाभ काय m.
gluteal region <i>Anat.</i> नितम्ब-देश m.	Golgi material विमेदाभ-द्रव्य n.
gluteus maximus <i>Anat.</i> नितम्ब-महापेशी f.	Golgi net विमेदाभ-जाल n.
gluteus medius <i>Anat.</i> नितम्ब-मध्यपेशी f.	Golgi system विमेदाभ-संहति f.
gluteus minimus <i>Anat.</i> नितम्ब-लघुपेशी f.	gomphos <i>Anat.</i> ('nail') कील m.
glycerine (Gk. <i>glukus</i> , <i>glukeros</i> sweet) मधुरी f.	gomphosis joint <i>Anat.</i> (in which a spike of bone fits into a socket) कोल-उद्धरणल सन्धि m.
glycyrrhiza = liquorice <i>Pharm.</i> मधुयष्टि f.	gonad = germ gland <i>Zool.</i> प्रजन-ग्रन्थि m.
Glycyrrhiza <i>Bot.</i> मधुयष्टिति f. (-ति for प्रजाति genus)	gonad nucleus प्रजनन-न्यायि f.
G.glabra मधुयष्टि f.	gon-apophysis <i>Zool.</i> (a projection of the anal region) गुद-प्रक्षेप m.
gm. (gram) धा. (घान्य)	good conductor सुसंचाहक m.
Gnathostomata <i>Zool.</i> सहनवः m. pl. (from सहनु)	goose हंस m.
gnaw <i>vb.</i> रदन n.	gorilla <i>Zool.</i> भौमवानर m.
goatsucker नस्तुक m.	grade 1 <i>Math.</i> (1/100 of a right angle) अंशक m.
goggles महोपाख n.	2 (sometimes equal to class) वर्ग m.
gold = aurum <i>Chem.</i> स्वर्ण n.	3 <i>Zool.</i> (grade of a class) वर्गक m.
gold bronze स्वर्ण-कांस्य n., न्यवरक्तातिपीत m.	gradually ऋमशः
gold brown स्वर्ण चमु m.	graduated अंकित
golden green = cloudy amber स्वर्ण-हरि, प्रपोत m.	graduated flask अंकित पलिय m.
golden yellow स्वर्ण-पीत m.	graduation (degree) अंक m.
1 = gold yellow, Spanish yellow प्रोदक्तातिपीत m.	Graham's law of diffusion प्रसूनि-नियम m.
2 = Martius yellow तुपीत m.	

grain 1 (fibre or yarn) सूत्र <i>n.</i>	grating = grate छाँझरी <i>f.</i> (back-formation from Hindi and Bengali छाँझरी)
2 (g., gr.) यव <i>m.</i> (य.)	gravimeter मारिमान <i>m.</i>
3 कण <i>m.</i>	gravimetric <i>Chem.</i> भारिमितीय
gram (g., gm., gr., grm.) धान्य <i>n.</i> (धा.)	gravimetric analysis <i>Chem.</i> भारिमितीय विश्लेषण <i>n.</i>
gram atom <i>Chem.</i> (atomic weight expressed in grams) धान्य-परमाणु <i>m.</i>	gravimetric density भारिमितीय घनता <i>f.</i>
gram equivalent <i>Chem.</i> धान्य-समसंयुज <i>m.</i>	gravimetric factor भारिमितीय खण्ड <i>m.</i>
grampus = killer हृता (-त्तु) <i>m.</i> = killer whale हृता तिमि <i>m.</i>	gravimetry भारिमिति <i>f.</i>
granite कणात्मक <i>m.</i>	gravitate <i>vb.</i> अभ्याकर्षण <i>n.</i>
granular = granulose कणिकावत्, कणी (-इन्), कणात्मक	gravitation अभ्याकृष्टि <i>f.</i>
granular powder कणी क्षोद <i>m.</i>	gravitational अभ्याकृष्टीय
granular theory कणिका-वाद <i>m.</i>	gravitational unit अभ्याकृष्टि-एकक <i>n.</i>
granulated कणात्मक	gravitative (tending to gravitate) अभ्याचिकीर्पु
granulated zinc कणात्मक कुप्यातु <i>m.</i>	gravitometer (for measuring specific gravity) आपेक्षिकमार-मान <i>m.</i>
granule कणिका <i>f.</i>	gravity <i>Phys.</i> भ्वाकृष्टि <i>f.</i>
graph <i>Math.</i> विन्दुरेख <i>m.</i>	gray धूसर
graphic algebra विन्दुरेख वीजगणित <i>n.</i>	grayish=greyish आधूसर
graphic illustration विन्दुरेखीय निर्दर्शन <i>n.</i>	gray necked crow <i>Zool.</i> बलिपुष्ट <i>m.</i>
graphic formula <i>Chem.</i> चित्र सूत्र <i>n.</i>	grease भावसा <i>f.</i> , स्लेह <i>m.</i>
graphite <i>Mineral.</i> लिखिज <i>m.</i> (-इज for खनिज mineral)	grease pencil स्लेहांकनी <i>f.</i>
graphite crucible लिखिज मूषा <i>f.</i>	great circle <i>Math.</i> वृद्धि वृत्त <i>n.</i>
graph paper विन्दुरेख पत्र <i>n.</i>	great cobra महाफणी (-इन्) <i>m.</i>
grass घास <i>m.</i>	greatest common measure =highest common factor =highest common divisor
grasshopper = Locusta viridissima <i>Zool.</i> घास-बल्गो (-इन्) <i>m.</i>	<i>Math.</i> महत्तम समापवर्तक <i>m.</i>
great gross=twelve gross महाप्रदादशक <i>n.</i>	

haloid acid लवणाम् अम्ल <i>n.</i>	hard cold <i>Med.</i> तीव्र प्रतिशयाय <i>m.</i>
halophyte <i>Bot.</i> लवणोन्हिद् <i>f.</i>	harder कठिनतर
hammer=malleus मुद्रा, अयोधन <i>m.</i>	hard glass tube कठिन काच- नाल <i>m.</i>
hammer-headed shark अयोधन- शिर ग्राह <i>m.</i>	hard palate <i>Anat.</i> कठोर तालु <i>m.</i>
hand 1 हस्त <i>m.</i>	hard water कठोर जल, अफेनद जल <i>n.</i>
2 (of a clock) सूची <i>f.</i>	hare शश <i>m.</i> (rabbit शशक <i>m.</i>)
handcart हस्तशक्ट <i>n.</i>	harelip <i>Med.</i> (a congenitally divided lip, commonly an upper one) कृत्तौष्ठ <i>m.</i>
handle 1 <i>vb.</i> हस्तन <i>n.</i>	Hare's apparatus=inverted V-tube apparatus=inverted Y-tube apparatus ब्राव्व-ग- नाल साधित्र, ब्राव्व-त-नाल साधित्र <i>n.</i>
2 <i>n.</i> हस्तक <i>m.</i> , वृत्त <i>n.</i>	harsh कर्कश
hand lens हस्त-वीक्ष <i>m.</i>	hastate <i>Bot.</i> कुन्तवत्
hand microphone हस्तप्राण्य अणुभाष <i>m.</i>	hastate margin <i>Bot.</i> कुन्त- प्रान्त <i>m.</i> (for कुन्तवत् प्रान्त)
handsaw हस्तक्कच <i>m.</i>	haustorium <i>Bot.</i> पित्रक, प्रचूरांग <i>n.</i> (absorbing organ)
handspike (as in a windlass) हस्तशंकु <i>m.</i>	hawk श्येन <i>m.</i>
hangar (shelter for aircraft) विमानशाला <i>f.</i>	He (helium) <i>Chem.</i> य (यानाति)
haphazard <i>n.</i> 1 (chance) दैवयोग <i>m.</i>	head louse= <i>Pediculus capititis</i> <i>Zool.</i> शिरोयुका <i>f.</i>
2 (random) अक्रम <i>m.</i>	health स्वास्थ <i>n.</i>
haphazard <i>adj.</i> 1 (determined by chance) दैवायत	heart हृदय <i>n.</i>
2 (accidental) आकस्मिक	hearth चुली <i>f.</i>
haphazard=haphazardly <i>adv.</i> (in a haphazard manner)	heartwood=duramen <i>Bot.</i> हृत्काष्ठ <i>n.</i>
अक्रमेण	heat 1 (H.) कष्मा (-मन्) <i>m.</i> (क.)
haploid nucleus 1 (with half the number of chromosomes)	2 (science) औंसिम्फी <i>f.</i>
अर्धन्यमिटि <i>f.</i>	heat <i>vb.</i> तापन <i>n.</i>
2 (in cancer) कन्नवाइ <i>f.</i>	heated तप्ति, तापित
Haplosporidia एकलबीजाणुगण <i>m.</i> (गण order)	heater तापक <i>m.</i>
happening (phenomenon) इत्त <i>n.</i>	heating तापन <i>n.</i>
hard तीव्र, हृद, कठोर	

heatstroke *Med.* ऊर्ध्वाधात् *m.*
 heat strongly *vb.* चार्ड-तापन *n.*
 heavier-than-air वाताद्युरु
 heavier-than-air flying
     machines *Phys.* वाताद्युरु
     उद्युग्म-यन्त्र *n.*
 heavy गुरु
 hecto-meter (hectom., hm.)
     शत-मान *m.* (श.मा.)
 hedgehog कण्ठभूष *m.*
 -hedron -अनीक
 height उच्चत्व *n.*
Helianthus सूर्यमुखीति *f.* (-ति
     for प्रजाति genus)
 helicopter *Aeronautics*
     (designed for vertical
         ascent) उदग्रोही *m.* (विमान)
 heliotrope 1 सूर्यावर्त
     2 (a colour) निरीलातिरक्त *m.*
 helium *Chem.* यनाति *m.*
Helminthes *Zool.* कृमयः *m. pl.*
     (from कृमि)
 helminthology कृमि-विद्या,
     कार्मिकी *f.*
 help cells *Bot.* महाय-कोशा *f.*
 hemi- = semi - सामि-
Hemi-chordata *Zool.* सामि-
     मेरवः *m. pl.* (from सामि-मेरु)
 hemisphere अर्धगोल *m.*
 hemlock आगजंर, विषगजंर *m., n.*
 hemp seed शण-बीज *n.*
 henbane= *Hyoscyamus niger*
     =black henbane कुकुट-विष *m.*
 hence *Math.* इतः
     therefore अतः
 hepatic = liver यकृत् *n.*
 hepatic याकृत्, यकृत्-

Hepaticae *Bot.*: यकृत्कायाः *m. pl.*
     (from यकृत्काय)
 hepatic artery *Anat.* यकृतेहिणी *f.*
 hepatic caeca *Zool.* याकृत
     उप्फुक्त *m.*
 hepatic duct *Anat.* यकृतप्रणाली *f.*
 hepatitis *Med.* यकृत्कोपः *m.*
 hepta- सप्त-
 heptagon *Math.* सप्तमुज *m.*
 herbaceous (stems) *Bot.* शाकीय
 herbivorous *Zool.* शाकभुक्
 hereditary पित्रागत
 heredity 1. पित्रागति *f.*
     2 (science) पैत्रागतिकी, पित्रागति-
         विद्या *f.*
 hermaphrodite *Biol.* उभयलिंग *m.*
 hermetically sealed छड संमुद्रित,
     वाताप्रवेश संमुद्रित
 hermetic seal छडमुद्रा *f.*
 hermit crab शखवासी कर्कट *m.*
 hetero- (*Gk. heteros* other)
     इतर-, भिन्न-, विभम-
 hetero-blastic *Biol.* इतर-सहिक
 hetero gamete *Zool.* विषप्रम
     जन्यु *m.*
 heterogamy *Biol.* इतरोद्वाह *m.*
 heterogeneous इतरजातीय, भिन्नांग
 heterosporous *Bot.* (having
     spores of unequal size)
     विषप्रमवीजाणुक
 heterostyly *Bot.* कुक्षिवृत्तभिन्नता *f.*
 heterozygote *Biol.* युग्मोभयगुणी
     (-इन्) *m.*
 heterozygous *Biol.* युग्मोभयगुण
     hexa- पठ्ठ-
 hexacanthous *Zool.* (having
     six hooks) पठ्ठकुश

hexagon पद्धत्यज <i>m.</i>	hilum 1=hilus <i>Anat.</i> वृत्तयु <i>m.</i>
hexagonal 1 पद्धत्यज, पद्धत्यजीय 2 (stem) <i>Bot.</i> (sixsided)	(where 'the stalk' <i>vis.</i> blood- vessels and nerves enter)
पट्टपार्थ	2 <i>Bot.</i> (point of connection between funicle and ovule)
hexarch <i>adj.</i> <i>Bot.</i> पद्धत्यन्त	वृत्तयु <i>m.</i>
Hf (hafnium) <i>Chem.</i> गा (गावानु)	hindbrain <i>Anat.</i> पश्च-मस्तिष्क <i>n.</i>
hg. (hecto-gram) श. धा. (शत- धन्य)	hind-gut <i>Zool.</i> पश्चान्त्र <i>n.</i>
Hg (hydrargyrum) <i>Chem.</i> प (पारद)	hind-limb <i>Zool.</i> पश्चांग <i>n.</i> , पश्च- पाद <i>m.</i>
hhd. (hogshead) खा. (खारी)	hinge joint=ginglymus joint कोरसन्धि <i>m.</i> (from सुश्रुत)
hibernate <i>vb.</i> <i>Zool.</i> शीतस्वपन <i>n.</i>	hints 1 =points <i>Math.</i> उद्देशक <i>m.</i>
hibernation <i>Zool.</i> शीतस्वाप <i>m.</i>	2 संकेत <i>m.</i>
higher algebra उच्च बीजगणित <i>n.</i>	hip नितम्ब <i>m.</i>
higher animals उच्च प्राणी (-इन्) <i>m.</i>	hipbone =innominate bone =innominatum नितम्बास्ति <i>n.</i>
higher oxides उच्च जारेय <i>n.</i>	Hirudinea <i>Zool.</i> जलौकावर्ग <i>m.</i>
highest परम, उच्चतम	Hirudinidae जलौकावंश <i>m.</i>
highest common divisor =greatest common measure =highest common factor	Hirudo <i>Zool.</i> जलौकाति <i>f.</i> (-आति for प्रजाति genus)
<i>Math.</i> महत्तम समापवर्तक <i>m.</i>	histology 1 (science) औतिकी <i>f.</i> (from ऋति tissue)
highest dimension <i>Math.</i> उच्चतम घात <i>m.</i>	2 (tissue structure) औतिक- संरचना <i>f.</i>
highest point उच्चतम विन्दु <i>m.</i>	Ho (holmium) <i>Chem.</i> पां (पांहुला)
high-frequency current उच्च- संख्यक वाह <i>m.</i>	Hofmann pinchcock (controll- ed by a screw) भ्रमि-शिलि- पीड <i>m.</i>
highly inflammable अति अभि- ज्वाह्य	hog lard =adeps suillus शूकर-वपा <i>f.</i>
high power उच्च-शक्ति <i>f.</i>	holder धर <i>m.</i>
high pressure system of heat- ing उच्च निपीड तापन विधि <i>m.</i>	holder <i>Com.</i> संधारक, धारी (-इन्) <i>m.</i>
high temperature चण्ड ताप <i>m.</i>	-holder -धि,-धर
high temperature thermometer चण्डतापमान <i>m.</i>	holdfast <i>Bot.</i> हठप्रह <i>m.</i>
high vacuum pump उच्च शून्यकोदक्ष <i>m.</i>	hold good <i>vb.</i> (to remain valid) सत्य-भवन <i>n.</i>

hold of a ship नावोदर <i>n.</i>	homothetic <i>Math.</i> समरूप
hole छिद्र, विवर <i>n.</i>	homothetic centre=centre of similarity <i>Math.</i> समरूपता-केन्द्र <i>n.</i>
holed छिद्रित	
hollow सुधिर	
hollow cylinder सुधिर रस्म <i>m.</i>	homozygote <i>n. Biol.</i> (a homozygous individual)
hollow square <i>Math.</i> सुधिर वर्ग <i>m.</i>	युग्मैकणुणी (-इन्) <i>m.</i>
hollow stalk instruments नालीयन्न <i>n.</i>	homozygous <i>Biol.</i> युग्मैकणुण
holmium <i>Chem.</i> पांडुला <i>f.</i>	hone (from Sanskrit शाण) शाण <i>m.</i>
hologamy <i>Bot.</i> प्रौढोद्वाह <i>m.</i>	honey buzzard = beehawk =beekite <i>Zool.</i> मधुकर-श्येन <i>m.</i>
holophytic nutrition <i>Bot.</i> उच्चिसद्वश पोषण <i>n.</i>	hood छटिका <i>f.</i>
holozoic nutrition <i>Bot.</i> प्राणिसद्वश पोषण <i>n.</i>	hook <i>Bot.</i> अंकुश <i>m.</i>
homing pigeon घट्टागामी कपोत <i>m.</i> = carrier pigeon संदेशकपोत <i>m.</i>	hook climber <i>Bot.</i> अंकुश प्रतानी (-इन्) <i>m.</i>
homoeentric=coaxial <i>Ophthalmol.</i> (whose centres lie on the same axis) एकाक्ष-केन्द्री (-इन्)	Hooke's law <i>Phys.</i> प्रत्याब्रल-विकार-नियम <i>m.</i>
homogeneous <i>Matn.</i>	hooklet अंकुशक <i>m.</i>
1 (having like parts) समान्न 2 (of the same degree) समघात	hopper 1 (a tank for holding water at the bottom, with a device for releasing the water through a tube) अधोबाप <i>m.</i>
homogeneous सजातीय	2.(a trough, box, or receptacle usually funnel-shaped with an opening at the lower end) निवाप-पात्र <i>n.</i>
homologous 1 सधर्म 2 <i>Biol.</i> रचनासद्वश	hopper valve अधोबाप कपाट <i>n.</i>
homologous series सधर्म-माला <i>f.</i>	horizontal क्षैतिज, अनुप्रस्थ
homologue सधर्मी (-इन्) <i>m.</i>	horizontal axis क्षैतिज अक्ष <i>m.</i>
homology 1 सधर्मता <i>f.</i> , साधर्म्य <i>n.</i> 2 <i>Biol.</i> (resemblance in structure) रचनासाहश <i>n.</i>	horizontally अनुप्रस्थ
homosporous <i>Bot.</i> (spores are all of one size) समर्वजाणुक	horizontal plane क्षैतिज तल <i>n.</i>
	horizontal position अनुप्रस्थ स्थिति <i>f.</i>
	hormone <i>Physiol.</i> न्यौसर्ज <i>m.</i>
	hormonic नैयासर्जिक

hydrometer <i>Phys.</i> तरल-मान <i>m.</i>	hygro-graph उन्द-लेख <i>m.</i>
hydrometer jar तरलमान कलश <i>m.</i>	hygro-meter <i>Phys.</i> उन्द-मान <i>m.</i>
hydrometer, urine मूत्र- तरलमान <i>m.</i>	hygrometer, kiln आपाकोन्दमान <i>m.</i>
hydrometric 1 (of or pertaining to hydrometry) तरलमितीय	hygrometer, paper पत्रोन्दमान <i>m.</i>
2 (of or pertaining to the hydrometer) तरलमान-, तरलमानीय	hygrophyte <i>Biogeog.</i> उन्देहिद् <i>f.</i>
hydrometry तरलमिति <i>f.</i>	hygroscope <i>Phys.</i> उन्देख <i>m.</i>
hydrone <i>Physical Chem.</i> उदा <i>f.</i>	hygroscopic 1 उन्देशीय .
hydrophile <i>Physical Chem.</i> जलप्रिय	2 (absorbing moisture) उन्दचूप
hydrophilous <i>Bot.</i> (pollen is carried by water) जल-परागित	hymenium <i>Bot.</i> कलावर <i>m.</i> (कला- आवर "membranous cover")
hydrophyte <i>Biogeog.</i> जलेहिद् <i>f.</i>	Hymenomycetes=Agaricales
hydroplane जलविमान <i>n.</i>	<i>Bot.</i> शिलंघ-गोत्र <i>n.</i> (गोत्र an order)
hydro-quinine <i>Chem.</i> उद- विज्वरी <i>f.</i>	hyper algebra=linear algebra एकघात वीजगणित <i>n.</i>
hydrosphere वारिमण्डल <i>n.</i>	hyperbola <i>Geom.</i> अधीन्द <i>n.</i> (अधि- +उत्केन्द्र)
hydro-stat जल-स्थाप् <i>m</i>	hyperboloid <i>Geom.</i> अधीन्दज <i>n.</i>
hydro-statics तरल-स्थैतिकी <i>f.</i>	hyperboloidal अधीन्दजीय
hydro-sulphate <i>Chem.</i> उद- शुल्वीय <i>n.</i>	hypermetropia <i>Med.</i> पश्चाभिता <i>f.</i>
hydro-sulphide <i>Chem.</i> उद- शुल्वेय <i>n.</i>	hypha <i>Bot.</i> (threadlike element of the mycelium of a fungus) कवक-मूत्र <i>n.</i>
hydro-sulphite <i>Chem.</i> उद- शुल्वित <i>n.</i>	hyphen (German <i>Bindestrich</i>) शुमेखा <i>f.</i>
hydr-oxide <i>Chem.</i> उद-जारेय <i>n.</i>	hypho- जाल-
hydr-oxyl <i>Chem.</i> उद-जारल <i>n.</i>	hypo- <i>Chem.</i> उप-
hyena (feeds largely on carrion) शब-यृक् <i>m.</i>	hypoblast <i>Embryol., Zool.</i> (inner or lower layer) अधस्तर <i>m.</i>
hyctograph वर्षालिख <i>m</i>	hypo-bromite <i>Chem.</i> उप-दुरित <i>n.</i>
hygiene स्वास्थ्य-विज्ञा, स्वास्थ्यकी, स्वास्थ्य-स्था <i>f.</i>	hypo-chlorite उप-नीरित <i>n.</i>
hygro- उन्द-	hypocotyl <i>Bot.</i> (the portion below the cotyledons) अधो- वीजपत्र <i>n.</i>
hygro-deik <i>Phys.</i> उन्द-दर्श <i>m.</i>	hypodermal=subcutaneous <i>Zool.</i> अधक्षर्म

hypogeal (germination) <i>Bot.</i>	idem तदेव :
अधोभूमिक्	identical एकसम :
hypogyny <i>Bot.</i> अधोजायता <i>f.</i>	identically ऐकात्म्येन
hypo-iodite <i>Chem.</i> उप-जम्बित <i>n.</i>	identically equal =equal in all respects =congruent सर्वाङ्गसम
hypo-nitrite <i>Chem.</i> उप-मूर्यित <i>n.</i>	identification अभिज्ञान <i>n.</i>
hypo-nitrous acid <i>Chem.</i> उप-मूर्य अम्ल <i>n.</i>	identification mark अभिज्ञान-चिह्न <i>n.</i>
hypo-pharynx=lingua <i>Zool.</i>	identity ऐकात्म्य <i>n.</i>
जिहा <i>f.</i>	i. e. (that is) अर्थात्
hypophosphite of sodium क्षारातु-उपमास्तित <i>n.</i>	ignite <i>vb:</i> 1 (to set on fire) उज्ज्वालन <i>n.</i>
hypophysis=hypophysis cere- bri=pituitary body <i>Anat.</i>	2 (to heat strongly) उत्तापन <i>n.</i>
पोषकाय <i>m.</i>	ignition <i>n.</i> 1 उज्ज्वालन <i>n.</i>
hypostome <i>Zool.</i> अधोमुख <i>n.</i>	2 उत्तापन <i>n.</i>
hypotenuse <i>Geom.</i> कर्ण <i>m.</i>	ignition furnace उत्तापन-भ्राष्ट <i>n.</i>
hypothesis उपकल्पना <i>f.</i>	ignition point उत्तापांक <i>m.</i>
hypothetical उपकल्पित, औपकाल्पनिक-	ignition point tester उत्तापांक
hypothetical construction औपकाल्पनिक-स्वरूपना <i>f.</i>	परीक्षित्र <i>n.</i>
Hyracoidea <i>Zool.</i> गिरिशशकाः <i>m. pl.</i>	ignore <i>vb.</i> उपेक्षण <i>n.</i>
hysteresis <i>Phys.</i> मन्दायन <i>n.</i>	Il (illinium) <i>Chem.</i> पि (पिविरला)
hysteresis testing machine मन्दायन-परीक्षित्र <i>n.</i>	ileum <i>Anat.</i> शोषान्त्रक <i>n.</i>
hysteretic <i>Elec.</i> मन्दायन-, मन्दायनीय	iliac artery <i>Anat.</i> शोषान्त्रक-रोहिणी <i>f.</i>
ice हिम <i>n.</i> (snow शीन <i>n.</i>)	illinium = florentium <i>Chem.</i> पिविरला <i>f.</i>
ice calorimeter हिम-उपमान <i>m.</i>	illumination प्रमासन, चकासन <i>n.</i>
Iceland spar <i>Mineral.</i> हिमवर्षे-घातिव्या <i>f.</i>	illusion भ्रम <i>m.</i>
ice-making machine हिम-निर्मात्र <i>n.</i>	illustration 1 चित्र <i>n.</i>
ice-proof हिमन्त्र	2 (sample) निर्दर्शन <i>n.</i>
ichthyosaurus <i>Paleontol.</i> मत्स्य-सरट <i>m.</i>	illustrative निर्दर्शनात्मक
icosahedron <i>Geom.</i> विश्वानीक <i>m.</i>	image 1 प्रतिमूर्ति, मूर्ति <i>f.</i>
ideal आदर्श <i>m.</i>	2 = reflection प्रतिविम्ब <i>n.</i>
	image on the retina इश्मूर्ति <i>f.</i>
	imaginary (unreal, impossible) कल्पनिक
	imagine <i>vb.</i> कल्पन <i>n.</i> (Hindi कल्पना करना)

imago पूर्ण	impressed force आरोपित बल <i>n.</i>
imide <i>Chem.</i> वितिकतेय <i>n.</i>	impressed velocity आरोपित प्रवेग <i>m.</i>
imitation अनुकृति <i>f.</i>	improper fraction <i>Math.</i> (whose numerator is greater than the denominator)
immature अप्रौढ़, अपरिपक्व	mहांशभिन्न <i>m.</i>
immature stage कुमारावस्था <i>f.</i> , कौमार <i>n.</i>	impulse (of a nerve) <i>Physiol.</i> प्रेरणा <i>f.</i>
immedial अनान्तर	impulse <i>Phys.</i> प्रणोद <i>m.</i>
immediate सद्यस्तक	impulsive force <i>Phys.</i> प्रणोदित बल <i>n.</i>
immersion निमज्जन <i>n.</i>	impure अशुद्ध
immiscible=unmixable असिश्य	impurities अशुद्धि <i>f.</i> , मल <i>n.</i>
immovable joint=synarthrosis स्थिरसन्धि <i>m.</i>	In (indium) <i>Chem.</i> नैं (नैलानु) in <i>Chem.</i> -इ
immuno-toxin (an antitoxin) प्रतिविष <i>n.</i>	inaccuracy अपरिशुद्धता <i>f.</i>
impari-pinnate <i>Bot.</i> असम-पक्षवत्	inaccurate अयथार्थ, अपरिशुद्ध
imperceptibility अतीनिदियता <i>f.</i>	inactivate <i>vb.</i> अकर्मण्यन <i>n.</i>
imperceptible अतीनिदिय, असंलक्ष्य (ancient word)	inactivating अकर्मण्यन <i>n.</i>
imperfect अपूर्ण	inactive अक्रिय, अकर्मण्य, अक्रिय
imperfect flower <i>Bot.</i> एककेसर पुष्प <i>n.</i>	inanimate निर्जीव, अचेतन
implement 1 साधन <i>n.</i>	inanimate object अचेतन पदार्थ <i>m.</i>
2 =instrument उपकरण <i>n.</i>	in-between अन्तरा
implicit function <i>Math</i> अस्पष्ट श्रित <i>n.</i>	incandesce <i>vb.</i> उत्तापदीपन <i>n.</i>
implied घनित	incandescence उत्तापदीप्ति <i>f.</i>
imply <i>vb.</i> घनन <i>n.</i>	incandescent उत्तापदीप्त
importance महत्व, गुरुत्व <i>n.</i>	incandescent lamp उत्तापदीप <i>m.</i>
important गुर्वर्थ, महत्वपूर्ण	incidence आपात <i>m.</i>
impose <i>vb.</i> अरोपण <i>n.</i>	incident 1 आपाती (-इन)
imposed आरोपित	2 = event घटना <i>f.</i>
impossible अशक्य	incinerating भल्लीकरण <i>n.</i>
impregnate <i>vb.</i> <i>Chem.</i> व्यापन <i>n.</i>	incinerator भल्लीन <i>n.</i>
impregnated <i>Chem.</i> व्याप्त	incision <i>Surg.</i> खेदन <i>n.</i> (from तुधुन)
impregnation <i>Chem.</i> व्यापन <i>n.</i>	incisor <i>Zool.</i> कर्तनदन्त <i>m.</i>
impress <i>vb.</i> (impress a force or velocity upon) आरोपण <i>n.</i>	

inclinable clamp	प्रवृष्ट संधर <i>m.</i>	indefinite integral <i>Math.</i>
inclination 1	<i>Ophthalmol.</i>	अनिश्चित अनुकूल <i>m.</i>
2	<i>Math.</i> नति <i>f.</i>	indefinitely अनिश्चितरूपेण, अनियत-
inclined	अभिन्नत	रूपेण, अनिश्चित, अनियत
inclined away	परानत	indehiscent (fruit) <i>Bot.</i> अस्फोटी
included	अन्तर्विष्ट, अन्तराविष्ट	(इन्)
included angle	<i>Math.</i> मध्यस्थ कोण, अन्तर्गत कोण <i>m.</i>	independent स्वतन्त्र
including = inclusive of		independent quantity <i>Phys.</i>
= together with	समेत	स्वतन्त्र राशि <i>m.</i>
inclusion	अन्तरावेश <i>m.</i>	independent unit स्वतन्त्र एकक <i>n.</i>
incombustible	अदाह्य	independent unit characters
income	आय <i>m.</i>	<i>Zool.</i> स्वतन्त्र एकक गुण <i>m.</i>
income tax	आय-कर <i>m.</i>	indestructibility अनाश्रयता <i>f.</i>
incommensurable	असंमेय	indeterminate अनिरूपित
incompatible I	असंगत	index देशना <i>f.</i>
2 <i>Pharm., Med.</i> (incapable of being put or used together) असंयोज्य		index correction देशना-शुद्धि <i>f.</i>
incomplete	अपूर्ण	index error देशना-विश्रुत <i>m.</i>
incomplete combustion	अपूर्ण दहन <i>n.</i>	index of refraction <i>Optics</i> भुजायन-देशना <i>f.</i>
incomplete flower	<i>Bot.</i> असंपूर्ण पुष्प <i>n.</i>	index of the power <i>Math.</i> धाताङ्क <i>m.</i>
in contact	संस्पृष्ट	Indian podophyllum = <i>Podo-</i> <i>phyllum indicum</i> लघुपत्र <i>m.</i>
incorrect	अशुद्ध	Indian squill = <i>Urginea indica</i> वनपलंड्हु <i>m.</i>
incorrectly	अशुद्धतया	indicating calorimeter देशन उष्मान <i>m.</i>
increase <i>vb.</i>	वर्धन <i>n.</i>	indication देशन <i>n.</i>
incrusted=encrust <i>vb.</i>	पर्फटीछादन, पर्फटीभवन <i>n.</i>	indicator देशक <i>m.</i>
incrystation=crust	पर्फटी <i>f.</i>	indigo I निनील <i>m.</i>
incubation	डिम्बौषण <i>n.</i>	2 निनील पादप <i>m.</i>
incubation period	<i>Zool.</i> डिम्बौषण अवधि <i>m.</i>	3 (a colour) न्यावनीलारक्त <i>m.</i> (navy blue न्यवनीलारक्त)
indefinite	अनिश्चित, अनियत	indirect परोक्ष, जिज्ञ (direct अजिज्ञ), अनृतु, अप्रत्यक्ष, व्यवहित
		indirect cell division व्यवहित कोशा-भाजन <i>n.</i>

integral calculus <i>Math.</i> चलराशि	interface <i>Physical Chem.</i> (the boundary between two phases प्रावस्था) अन्तःसीमा <i>f.</i> (short for प्रावस्था-अन्तःसीमा)
integral equation <i>Math.</i> अनुकल समीकार <i>m.</i>	interfacial अन्तःसीमीय, अन्तःसीमा-
integral number = integer <i>Math.</i> पूर्णांक <i>m.</i>	interfascicular <i>Bot.</i> (between bundles) अन्तरापूल-
integrand <i>Math.</i> अनुकल्य <i>n.</i>	interfascicular cambium <i>Bot.</i> अन्तरापूलैधा <i>f.</i>
integrate <i>vb.</i> <i>Math.</i> अनुकलन <i>n.</i>	interfere <i>vb.</i> 1 वाधन <i>n.</i> (Hindi वाधा डालना) 2 <i>Phys.</i> मिथोघटन <i>n.</i> 3 विप्रकरण <i>n.</i>
integration by parts <i>Math.</i> खण्डानुकलन <i>n.</i>	interference वाधा <i>f.</i> , मिथोघटन, विप्रकरण <i>n.</i> , विप्र <i>m.</i>
integrity (state of being complete, entirety) साकल्य <i>n.</i> , पूर्णता <i>f.</i>	interfering मिथोघटक, विप्रकर
2 (state of being undivided, or unbroken) अखण्डता <i>f.</i>	interior अन्तर्य, अन्तर्-
integument <i>Anat., Zool.</i> चोला <i>f.</i>	interior angle <i>Geom.</i> अन्तःकोण <i>n.</i>
integumentary vessel <i>Zool.</i> चोला-वाहिनी <i>f.</i>	intermediate अन्तःस्थ
intensity <i>Phys.</i> चमड़ता <i>f.</i>	intermediate host=secondary host <i>Parasitol.</i> द्वितीय पोषिता (-रू) <i>m.</i>
intensity of gravity <i>Phys.</i> भूकृष्टि-चमड़ता <i>f.</i>	intermediate space अन्तराल <i>n.</i>
intensive blue नितान्त नील	intermittent water supply सविराम जल-प्रदाय <i>m.</i>
interaction मिथःक्रिया <i>f.</i>	intermolecular अन्तरग्रूहणु-
intercalary growth <i>Biol.</i> (in a hypha) अधिवृद्धि <i>f.</i>	internal आभ्यंतर, आन्तर, अन्तर-
intercellular space <i>Biol.</i> अन्तरकोश अवकाश <i>m.</i>	internal jugular vein <i>Zool.</i> अन्तर्मौत्रका <i>f.</i>
intercept <i>n.</i> <i>Math.</i> अन्तःखण्ड <i>n.</i>	internally अन्तरतः:
intercept <i>vb</i> <i>Mil.</i> अन्तारोधन <i>n.</i>	internally in the inverse ratio <i>Phys.</i> अन्तरतः: प्रतीपनिष्पत्ती
interchange <i>n.</i> निमय <i>m.</i>	internal nostril <i>Zool.</i> अन्तर्नासा-विवर <i>m.</i>
interchange <i>vb.</i> निमयन <i>n.</i>	internal structure आन्तर-स्त्रना <i>f.</i>
interchangeable निमेय	international candle=standard candle <i>Ophthalmol.</i> अन्तर्राष्ट्रिय-वर्ति = प्रमाप-वर्ति <i>f.</i>
interchanger 1 (an apparatus) निमान्न <i>n.</i>	
2 (a person) निमाता (-रू) <i>m.</i>	
interest 1 <i>Math.</i> ग्रदि <i>f.</i> , कुसीद, कलान्तर <i>n.</i>	
2 स्वार्थ <i>m.</i>	

international units <i>Phys.</i> अन्तार्राष्ट्रीय एकक <i>n.</i>	intra-fascicular <i>Bot.</i> ('inside the bundle') पूलान्तर-
internode <i>Bot.</i> पर्व <i>n.</i>	intra-fascicular <i>cambium Bot.</i> पूलान्तरेधा <i>f.</i> (एधा cambium)
interpolation अन्तर्वेश <i>m.</i>	intramolecular अन्तरात्मक <i>m.</i>
interpolator अन्तर्वेशक <i>m.</i>	intrinsic value <i>Math.</i> निजाहाँ <i>f.</i>
intersect <i>vb.</i> मिथश्छेदन <i>n.</i>	introduce 1 (as a bill) पुरास्थापन <i>n.</i>
intersection मिथश्छेद <i>m.</i>	2 <i>Chem.</i> प्रवेशन <i>n.</i>
intersection of a line रेखामें मिथश्छेद <i>m.</i>	introrse lobe <i>Bot.</i> अन्तर्मुख-पालि <i>f.</i>
interspace =interstice अन्तर्वरिमा <i>m.</i> = अन्तराल <i>n.</i>	inula <i>Bot.</i> (a plant) विमंडक <i>m.</i>
interspersed अन्तःकीर्ण	invaginate <i>vb.</i> (to cause to infold so that an outer becomes an inner surface) अन्तर्वलन <i>n.</i>
interstice अन्तराल <i>n.</i>	invalid रोगदुर्बल, दुर्बल
interstitial (situated in the interstices of a tissue) अन्तरालीय, अन्तरालस्थ	invariant <i>Math.</i> निश्चल <i>m.</i>
interstitial cell <i>Zool.</i> अन्तरालीयकोशा <i>f.</i>	invasion आक्रमण <i>n.</i>
interval अन्तराल <i>n.</i> , अवकाश <i>m.</i>	invent <i>vb.</i> उपज्ञान <i>n.</i> (ancient word)
intestinal caeca <i>Zool.</i> आन्त्रीयउष्टुक <i>m.</i>	discover <i>vb.</i> आविष्कारण <i>n.</i>
intestinal canal <i>Anat.</i> आन्त्रकुल्या <i>f.</i>	invented उपज्ञात (ancient word)
intestinal tract <i>Anat.</i> आन्त्रस्रोत <i>n.</i>	invention उपज्ञा <i>f.</i>
intestine = bowel <i>Anat.</i> अन्त्र, आन्त <i>n.</i>	inventor उपज्ञाता (-रु) <i>m.</i>
intimate contact गाढ संस्पर्श <i>m.</i>	inversable प्रतीप्य
intine <i>Bot.</i> आन्तर-चोल <i>m.</i> ('inner coat')	inverse <i>Math.</i> प्रतीप
into <i>Math.</i> शुणित	inversely proportional <i>Math.</i> प्रतीपानुपाती (-इन्वर्स)
intoxicating drugs मादक द्रव्य <i>n.</i>	inversely, vary <i>Math.</i> प्रतीपविचरण <i>n.</i>
intracardiac injection हृदन्तः-क्षेत्र <i>m.</i>	inverse order = reverse order <i>Math.</i> उत्क्रम <i>m.</i>
intradermic injection चर्मान्तः-क्षेत्र <i>m.</i>	inversion 1 प्रतीपन <i>n.</i>
	2 अपवर्तन <i>n.</i>
	inversion point (temperature at which inversion takes place) अपवर्तीङ्क <i>m.</i> (short for अपवर्तन-तापांक)

inversive प्रतीपी (-इन्)	ion <i>Phys., Chem.</i> अयन <i>n.</i>
invert <i>vb.</i> प्रतीपन <i>n.</i>	ionic अयनिक
invertase <i>Biochem.</i> अपवर्तेद <i>m.</i>	ionic strontium अयनिक शोणातु <i>m.</i>
invertebrates अपृष्ठवंशिनः <i>m. pl.</i>	ionization अयनन <i>n.</i>
inverted order = reverse order	ionize <i>vb.</i> अयनन (अयनकरण, अयनभवन) <i>n.</i>
<i>Math.</i> उत्कम <i>m.</i>	ionized अयनित
inverted V-tube apparatus = Hare's apparatus <i>Phys.</i> ब्राह्म-ग-नाल-साधित्र <i>n.</i>	Ir (iridium) <i>Chem.</i> घ (घनातु)
inverted-Y tube ब्राह्म-त-नाल <i>m.</i>	Iridaceae <i>Bot.</i> केसर-कुल <i>n.</i>
inverted Y-tube apparatus ब्राह्म-त-नाल-साधित्र <i>n.</i>	iridium <i>Chem.</i> घनातु <i>m.</i>
inverting प्रतीपन, अपवर्तन <i>n.</i>	iris कृष्णा <i>f.</i> (cf. कृष्णमण्डल from सुश्रुत) (कृष्ण is dark, opp. to धेत; the average Indian iris is dark brown; कृष्ण is also नील)
invert sugar अपवृत्त-शर्करा <i>f.</i>	iron <i>Chem.</i> अयस् <i>n.</i>
investigate <i>vh.</i> अनुसंधान <i>n.</i> research अन्वेषण <i>n.</i>	iron carbonyl अयः प्रांगारल <i>n.</i>
invisible अदृश्य	iron chloride <i>Chem.</i> अयोनीरेय <i>n.</i>
invisible bifocals <i>Ophthalmol.</i> अदृश्य द्विनाभि <i>m.</i>	iron filings अयश्चूर्ण <i>n.</i>
involutel <i>Bot.</i> (a secondary involute) निवेषिका <i>f.</i>	iron pyrites <i>Mineral.</i> अयो- माक्षीक <i>n.</i>
involutre <i>Bot.</i> निवेष <i>m.</i>	iron-shot <i>adj.</i> <i>Mineral.</i> (shot with iron; having markings due to iron) अयोङ्क
involuntary nervous system अनिच्छायक्त-चेता-संहति <i>f.</i>	iron sulphate <i>Chem.</i> अयः शुहचीय <i>n.</i>
involute अन्तर्वलयित	iron sulphide <i>Chem.</i> अयः शुहवेय <i>n.</i>
involution <i>Math.</i> घातकिया <i>f.</i> , घातन <i>n.</i>	irrecoverable अप्रत्यादेय
iodate <i>Chem.</i> जम्बीय <i>n.</i>	irreducible अहास्य
iodate <i>vb.</i> जम्बूयन <i>n.</i>	irregular अनियमी (-इन्), अनियमित
1 (to impregnate with iodine) जम्बुकी-व्यापन <i>n.</i>	irregularity अनियमिता <i>f.</i>
2 (to treat with iodine) जम्बुकी-माध्यन <i>n.</i>	irregularly अनियमितल्पेण, अनियमतः
iodic acid <i>Chem.</i> जम्बिक अम्ल <i>n.</i>	irrespective of अमंवद, अनाक्षित
iodide <i>Chem.</i> जम्बेय <i>n.</i>	irreversible अप्रतिवर्त्य, अपरिवर्त्य
iodine <i>Chem.</i> जम्बुकी <i>f.</i>	irrigation मूसेनन <i>n.</i>
	irritation <i>Pathol.</i> संताप <i>m.</i>

irritation = stimulation उद्दीपन <i>n.</i>	isothermal = isothermal line समताप-वक्त्र <i>n.</i>
उद्दीपना <i>f.</i>	isothermal curve समताप-रेखा <i>f.</i>
irritative, irritator, irritatory <i>Pathol.</i> सन्तापक <i>m.</i>	isothermal line समताप-रेखा <i>f.</i>
iso- (isomeric) <i>Chem.</i> स-(सभाजिक)	isotope <i>Chem.</i> सस्थानी (-इन्स्टेट) <i>m.</i>
iso-bilateral <i>Bot.</i> सम-द्विपार्श्व	isotropic सावर्तिक
isochromatic <i>Optics</i> सर्वर्ण	isotropy सावर्तिकता <i>f.</i>
isochromatic glasses सर्वर्ण उपनेत्र <i>n.</i>	item पद (from पद 'a step'), वस्तु <i>n.</i>
isochromatic lens सर्वर्ण वीक्षा <i>m.</i>	ivory हस्तिदन्त <i>m.</i>
isochronal, isochronous (recurring at regular intervals) समकालावर्ती (-इन्स्टेट)	J
iso-electric <i>adj.</i> स-विचुट्	jack <i>Mach.</i> उत्थाप <i>m.</i>
iso-electric point स-विचुट् विन्दु <i>m.</i>	screwjack अस्युत्थाप <i>m.</i>
isogamy <i>Biol.</i> समोद्वाह <i>m.</i>	jacket निचोल <i>m.</i>
isolate = insulate <i>vb.</i> एकलन <i>n.</i>	jacketed kettle निचोलित-उखा <i>f.</i>
isolated एकलित	jalap = jalapa <i>Pharm.</i> (pur- gative tuberous root of <i>Exogonium jalapa</i>) रेचकन्द <i>n.</i>
isolation पृथक्करण, एकलन <i>n.</i>	January प्रथममास <i>m.</i>
isomeric <i>Chem.</i> सभाजिक	jar कलश <i>m.</i>
isomerism <i>Chem.</i> सभाजता <i>f.</i>	jaundice <i>Med.</i> कामला <i>f.</i>
isometric = regular in form समितीय	jerk, knee जानु-स्केप <i>m.</i>
isometropia सनामिता <i>f.</i>	jet क्षिप <i>m.</i>
isomorph सरूपी (-इन्स्टेट) <i>m.</i>	jet black धन काल <i>m.</i>
isomorphic = isomorphous सरूप	Jimson weed धन्तूरक <i>m.</i>
isosceles triangle <i>Geom.</i> द्विसम- त्रिभुज <i>m.</i>	joining line योजक-रेखा <i>f.</i>
isotherm 1 (an expression of equal temperature for a number of equal points, systems or phases) समताप <i>m.</i>	joint I <i>n.</i> सन्धि <i>m.</i>
2 = isothermal process समताप- विधा <i>f.</i>	2 <i>adj.</i> संयुक्त
3 = isothermal line समताप- रेखा <i>f.</i>	joint membrane सन्धि-कला <i>f.</i>
isothermal = isothermic समताप- समतापीय	joint variation <i>Math.</i> , सहविचरण <i>n.</i>
	joist (Hindi कड़ी) धरणिका <i>f.</i>
	beam धरणी <i>f.</i>
	jug कुम्ही <i>f.</i>
	jugular = jugular vein <i>Anat.</i> मारुका <i>f.</i> (ancient word)
	juice = succus <i>Pharm.</i> यूष <i>m.</i>
	juice रस <i>m.</i>

juice extractor रस-निःसारक <i>m.</i>	key-board (of a typewriter) कुञ्ची-गण <i>m.</i>
July सप्तममास <i>m.</i>	key lever कुञ्ची-उद्याम <i>m.</i>
jumping spider कूर्द-दहता <i>f.</i>	key switch कुञ्ची-संवियुत <i>m.</i>
junction 1 सन्धि <i>m.</i>	kidney =nephros वृक्क <i>m.</i>
2 (of lines) <i>Rly.</i> संगम <i>m.</i>	kiln आपाक <i>m.</i>
June पष्ठमास <i>m.</i>	kilo-gram (kg., kgm., kilo., kilog.) सहस्रधान्य <i>n.</i> (स. धा.)
jungle fowl बन-कुकुट <i>m.</i>	kilometer (kil., kilo., kilom., kl., km.) सहस्रमात <i>n.</i> (स. मा)
jungle maina झुण्ट-सारिका <i>f.</i>	kilowatt <i>Elec.</i> सहस्रोज <i>n.</i>
junior laboratory अवर-प्रयोग-शाला <i>f.</i>	kinematics (treats of motions considered in themselves) प्रगतिकी <i>f.</i>
K	kinetic <i>Phys.</i> गतिक
K (calyx) <i>Bot.</i> घु (पुष्पकाश)	kinetic energy <i>Phys.</i> गतिक-ऊर्जा <i>f.</i>
K (kalium = potassium) <i>Chem.</i> द (दहतु)	kinetics गतिकी <i>f.</i>
K (constant) थ (स्थिरांक)	kinetic theory of gases <i>Phys.</i> वाति-गतिक-वाद <i>m.</i>
kaleidoscope (Gk. <i>kalos</i> beautiful + <i>eidos</i> form; exhibiting an endless variety of varicoloured forms) नानारूपेश्च <i>m.</i>	kineto-nucleus = motion nucleus <i>Biol.</i> गति-न्ययि <i>f.</i>
kali bottle सून्ह-कूपी <i>f.</i>	king cobra फणिराज <i>m.</i>
kalium =potassium <i>Chem.</i> दहतु <i>m.</i>	kingdom <i>Nat. Hist.</i> सृष्टि <i>f.</i>
kangaroo आकुरंग <i>m.</i>	kingdom of plants उद्दित-सृष्टि <i>f.</i>
kaolin प्रसृत <i>f.</i>	kingfisher = halcyon मत्स्यरंक <i>m.</i>
karyokinesis <i>Biol.</i> सूत्रभाजन <i>n.</i>	Kipp apparatus = Kipp gas generator पिण्डाति-जनित्र <i>n.</i>
kata- नि-	kite (common Indian kite) चिछ <i>m.</i>
kerimes mineral कपिश खनिज <i>m.</i>	kneecap अग्नीवत <i>m.</i>
kerosene (a mixture of hydrocarbons which vary with its source) समुत्र तैल <i>n.</i> (सम्-together + उ H + प्र C)	knee-jerk जानु-क्षेत्र <i>m.</i> (क्षेप <i>is</i> from सुधुत)
ketone शौका <i>f.</i>	knife कुनी <i>f.</i>
kettle उड़ा <i>f.</i>	knife-edge कुनी-चांग <i>f.</i>
key कुञ्ची <i>f.</i>	knob मुड <i>n.</i> (as of a pendulum)
keybar (in a typewriter) कुञ्ची-शाला <i>f.</i>	

knuckle joint <i>Mach.</i> जानु-सन्धि <i>m.</i>	lacrimal apparatus आश्रव
koel कृष्णकोकिल <i>m.</i>	sādīत्र <i>n.</i>
Kr (krypton) <i>Chem.</i> ली (लीनाति)	lacrimal bone आश्रवास्थि <i>n.</i>
krypton <i>Chem.</i> लीनाति <i>m.</i>	lacrimal gland <i>Anat.</i> अश्रु-
L	
l. (litre) स्थ. (प्रस्थ)	प्रनिधि <i>m.</i>
La (lanthanum) <i>Chem.</i> सु	lacrimal nerve अश्रु-चेता <i>f.</i>
(सुजारला)	lacrimal sac <i>Anat.</i> अश्रु-धान <i>n.</i>
lab. (laboratory) प्र. शा.	lactic acid <i>Chem.</i> हुरिधक अम्ल <i>n.</i>
(प्रयोग-शाला)	lacto-meter दुग्ध-मान <i>m.</i>
label <i>n.</i> नामपत्र <i>n.</i>	lactone <i>Chem.</i> दुग्धा <i>f.</i>
label <i>vb.</i> नामकरण <i>n.</i>	lactose <i>Chem.</i> दुग्धम <i>n.</i>
labelled bottle नामपत्रित-कूपी <i>f.</i>	ladle दवी <i>f.</i>
label of a bottle कूपी-नामपत्र <i>n.</i>	lake (a colour) लाक्षक <i>m.</i>
lab. fittings प्र.शा. अन्वायुक्ति <i>f.</i>	lamella <i>Ophthalmol.</i> दली <i>f.</i>
labial palp <i>Zool.</i> ओष्ठ-मृश <i>m.</i>	lamina 1 <i>Anat.</i> (in case of
labial tentacle ओष्ठांगक <i>n.</i>	bone) दल <i>n.</i>
Labiatae (bilabiate corolla)	2 <i>Bot.</i> (blade or expanded
द्व्योष्ठकुल, तुलसीकुल <i>n.</i>	part of a foliage leaf)
labiate <i>Bot.</i> ओष्ठी (-इन्)	फलक <i>n.</i>
laboratory प्रयोगशाला, विज्ञानशाला,	lamina cribrosa <i>Anat.</i> चालनी-
कर्मशाला <i>f.</i>	दल <i>n.</i>
chemical laboratory रसशाला <i>f.</i>	lamp दीप <i>m.</i>
labrum <i>Zool.</i> (upper lip of	lamp black दीप-कालिमा (-मन्) <i>m.</i>
insects) उदोष <i>m.</i>	lamp house दीप-घर <i>n.</i>
labyrinth <i>Anat.</i> गहन <i>n.</i>	lanceolate <i>Bot.</i> ग्रासवत्
lac (from Sanskrit लाक्षा) लाक्षा <i>f.</i>	land mammal भौम स्तनी (-इन्) <i>m.</i>
lac dye लाक्षा-रंजक <i>m.</i>	land mine <i>Mil.</i> भू-निस्फोट <i>m.</i>
lachryma <i>Anat.</i> अश्रु <i>n.</i>	landplane मूर्खिमान <i>n.</i>
lachrymal = lacrimal <i>Anat.</i>	land snail भौम मन्थर <i>m.</i>
आश्रवास्थि <i>n.</i>	land surveying भूमिति <i>f.</i>
lacinia (inner glossa) <i>Zool.</i>	lantern बादीप, बात-दीप <i>m.</i>
अन्तर्जिङ्गा <i>f.</i>	lanthanum <i>Chem.</i> सुजारला <i>f.</i>
lac-insect लाक्षा-कीट <i>m.</i>	lap dog अंक-कुक्कुर <i>m.</i>
lacquer प्रलाक्ष <i>m.</i>	lap joint <i>Math.</i> छादन सन्धि <i>m.</i>
lacrimal = lachrymal <i>n.</i>	large bowel स्थूलान्त्र <i>n.</i>
lacrimal <i>adj.</i> अश्रु-, आश्रव	large calorie महोष <i>m.</i> (महा+उष)
	large-celled वृहत्-कोशावान्

large intestine <i>Anat.</i> स्थूलान्त्र,	latitude अक्षरेखा <i>f.</i> , अक्षवृत्त <i>n.</i>
बृहदन्त्र <i>n.</i>	lattice प्रजाल, जाल <i>n.</i>
large poodle dog महाकाय मानो (इन्) <i>m.</i>	latus rectum <i>Conic Sections</i> उत्थान <i>n.</i>
large-scale <i>adj.</i> महानुमाप	laughing gas <i>Chem.</i> हसन-बाति <i>m</i>
large toe अंगुष्ठ <i>m.</i>	laundry blue धावन-नील <i>m.</i>
lark = skylark भारद्वाज <i>m.</i>	Lauraceae <i>Bot.</i> दानुसिताकुल <i>n.</i>
larva 1 (as a general word, covering all stages between egg and the adult) डिम्ब <i>m.</i>	laurel जयपत्र <i>n.</i>
2 (the little one that is born) जातक <i>m.</i>	lava भू-राल <i>m.</i>
laryngeal cavity <i>Anat.</i> कण्ट- कूप <i>m.</i>	law 1 गजनियम, विधि, सन्त्रियम (body of laws collectively), व्यवहार, धर्म <i>m.</i>
laryngo-tracheal chamber (chamber above the lungs) क्लोमोत्तर वेदम <i>n.</i>	2 (in physics, etc.) नियम <i>m.</i>
larynx घोपित्र <i>n.</i> (but in birds it does not function as a घोपित्र and is to be called अघोपित्र)	law of combination by volume परिमया निवन्ध-नियम <i>m.</i> (Hindi परिमाके अनुसार निवन्धका नियम)
latent hypermetropia गुप्त- पश्चाभिता <i>f.</i>	law of constant composition स्थिर-निवन्ध-नियम <i>m.</i>
lateral आभिपार्श्व, पार्श्व-	law of dominance प्रमुता-नियम <i>m.</i>
lateral appendage पार्श्व-उत्पांग <i>n.</i>	law of equivalent or recipro- cal proportions समसंयुजानुपात अथवा मियोडनुपात-नियम <i>m.</i>
lateral buds <i>Bot.</i> पार्श्व-कुट्टम्ल <i>m.</i>	law of floatation <i>Phys.</i> प्लवन- नियम <i>m.</i>
lateral fossa <i>Anat.</i> आभिपार्श्व खात <i>m.</i>	law of gravitation अभ्यास्ति- नियम <i>m.</i>
lateral incisors <i>Anat.</i> वस्त्र (वस्त्री —द्वौ उत्तरी, द्वौ अधरी-काश्यपसंहिता)	law of indices <i>Math.</i> घातांक-नियम <i>m.</i>
lateral surface पार्श्वतल <i>n.</i>	law of inertia जडता-नियम <i>m.</i>
lateral ventricle =cerebral ventricle (three-horned ven- tricle) <i>Anat.</i> त्रिशृंग-गुदा <i>f.</i>	law of multiple proportions <i>Chem.</i> बहुगुणानुपात-नियम <i>m.</i>
lateral wall <i>Ophthalmol.</i> आभि- पार्श्व-भित्ति <i>f.</i>	law of parallelogram =paralle- logram law समान्तरभुज-नियम <i>m.</i>
latex <i>Bot.</i> आजीर <i>n.</i>	law of the land देश-विधि <i>m.</i>
lathe <i>Mach.</i> वर्तनी <i>f.</i>	law of triangle =triangle law <i>Phys.</i> त्रिभुज-नियम <i>m.</i>
	laws of friction प्रतिरोध-नियम <i>m.</i>

layer स्तर <i>m.</i>	leak <i>vb.</i> च्यवन <i>n.</i> (Hindi चूना)
layout अभिन्यास <i>m.</i>	leaning tower नमतप्रस्थाणु <i>m.</i>
L. C. D. लघुतम सम हर <i>m.</i>	leap day अधिदिन <i>n.</i>
L. C. M. लघुतम समापवर्त्य <i>n.</i>	leap year अधिदिन वर्ष <i>m.</i>
lead <i>Chem.</i> सीस <i>n.</i>	least common denominator
lead acetate <i>Chem.</i> सीस शुक्कीय <i>n.</i>	<i>Math.</i> लघुतम सम हर <i>m.</i>
lead acetate paper सीस शुक्कोय पत्र <i>n.</i>	least common multiple <i>Math.</i> लघुतम समापवर्त्य <i>n.</i>
lead chloride <i>Chem.</i> सीस नीरेय <i>n.</i>	least count (of a measuring instrument) <i>Phys.</i> अल्पिष्ठ माप <i>m.</i>
lead dioxide <i>Chem.</i> सीस द्विजारेय <i>n.</i>	leather चर्म <i>n.</i>
leaden I (made of lead) सीसमय 2 (like lead) सीसवत्	leave out, leaving out उन्मोचन <i>n.</i>
leaden chamber सीस-वेश्म <i>n.</i>	Le-blanc soda process <i>Chem.</i> (manufacture of sodium carbonate by treatment of the salt-cake) पिविक्षार-विधा <i>f.</i>
lead monoxide <i>Chem.</i> सीस एक-जारेय <i>n.</i>	Leclanche cell <i>Elec.</i> (e.m.f. 1. 5 volts) प्लेकविन्टुपद्ध (कुप्यातु-अंगार) कोशा <i>f.</i>
lead plaster =plaster of lead सीस-पटलेप <i>m.</i> (पटलेप is लेप on पट cloth)	lecture व्याख्यान <i>n.</i>
lead shot सीस-गुटी <i>f.</i>	lecture room व्याख्यान-कोष्ठ <i>m.</i>
lead sulphate <i>Chem.</i> सीस शुख्बीय <i>n.</i>	left out उन्मुक्त
lead sulphide <i>Chem.</i> सीस शुख्वेय <i>n.</i>	left side 1 वाम पश्च <i>n.</i>
leaf पत्र, पर्ण <i>n.</i>	2 <i>Math.</i> वाम पक्ष <i>m.</i>
foil पर्ण <i>n.</i>	legume <i>Bot.</i> शमीधान्य <i>n.</i>
leaf bud पर्ण-कलिका <i>f.</i>	legume=pod <i>Bot.</i> शिम्बि <i>f.</i>
leaf gap =foliar gap <i>Bot.</i> पर्ण-अवकाश <i>m.</i>	Leguminosae <i>Bot.</i> शमीधान्य-कुल <i>n.</i>
leaflet <i>Bot.</i> पर्णक <i>n.</i>	leguminous (plants) शिम्बिमत्
leaf-nosed =rhinolophus (bat) Zool. पत्रनास <i>m.</i>	lemonade = citronade निष्पु-पानक <i>n.</i>
leaf of gold स्वर्ण-पत्र <i>n.</i>	lemur (nocturnal habits) निशा-कपि <i>m.</i>
leaf-stalk <i>Bot.</i> पर्ण-बूत्त <i>n.</i>	lender उद्घारदाता (-रु), उद्घारद <i>m.</i>
leaf tendril <i>Bot.</i> पर्ण-संजनी <i>f.</i>	length व्यायाम <i>m.</i> (Hindi लम्बाई)
	lens वीक्ष <i>m.</i>

Lens मसूरति *f.* (-ति for प्रजाति genus)

lens Jock वीक्ष-पादा *m.*

lens measure वीक्ष-माप *m.*

lens of orthoscope ओफ्स्कोपीक्ष-वीक्ष *m.*

-less अ-, -हीन

less accurately स्थूल-रूपेण

leucocyte *Anat.* सितकोशा *f.*

leuco-plast *Bot.* सित-घट *m.*
(घट plast)

leutecium *Chem.* निर्वर्णला *f.*

level समतल *n.*

level *vb.* (to impart colour evenly or of a uniform shade—said of a dye), leveling *ing* समतलन *n.*

levelling bulb समतलन कन्द *m.*

lever 1 उद्याम *m.*

2 = handle हस्तक *m.*

lever key उद्याम-कुञ्ची *f.*

lever switch उद्याम-संचियुक्त *m.*

levigated chalk = precipitated chalk निस्सादित-खटी *f.*

levo- (l-) *Chem.* वाम-(वा-)

Li (lithium) ल (लध्वातु)

liana, liane (any climbing plant....) आरोही (-इन्) *m.*

liberate *vb.* विमोचन *n.*

liberated विमुक्त

lichen *Bot.* (a composite organism, consisting of a fungus कवक and an alga आध्यक) कवाध्य *m.*

lid 1 पिधान *n.*

2 (of the eye) वर्त्म *n.*

Liebig condenser *Chem.* (consists of two tubes one inside the other, with space between अन्तरा for circulation of water) अन्तरोद संचनक *m.*

life cycle *Biol.* जीवन-चक्र *n.*

life statistics जीवन-संमंक *m.*

lift 1 (of aeroplanes) उद्धवन, उद्घाहन *n.*

2 (opp. to gravity) *Mil.*
उद्धार *m.*

lifting power *Phys.* उद्धवन-शक्ति *f.*

ligament स्नायु, अस्थिरज्ञु *f.*

light *n.* प्रकाश *m.*

light adj. लघु (opp. heavy गुरु)

light blue लघु नील *m.*

lighter घ्वालक *m.*

lighter-than-air flying machines वातालघु उद्धवन-यन्त्र *n.*

lighthouse दीरस्तम्भ *m.*

light intensity प्रकाश-चण्डता *f.*

light oil लघु तैल *n.*

light quantum *Phys.* प्रकाश-ऊर्जाणु *m.*

lignin *Bot., Chem.* लगुडि *f.*

ligulate *Bot.* जिग्रित

ligule *Bot.* जिहिका *f.*

like charge *Phys.* सजातीय प्रभार *m.*

likeness =similarity समरूपता *f.*, सादृश्य *n.*

like parallel forces *Phys.*

सजातीय समान्तर बल *n.*

like poles *Phys.* सजातीय ध्रुव *m.*

Liliaceae *Bot.* पलाल्जु-कुल *n.*

lily 1 नलिनी *f.* (flowers of kinds of bulbous plants bearing

large showy flowers on tall slender stem)	linear factor <i>Math.</i> एकघात-खण्ड <i>m</i>
2 (attributively, delicately white) नलिनी-श्वेत (as hand)	linear leaf <i>Bot.</i> रेखा-पत्र <i>n.</i>
3 (pallid) पांडुर	linear measure रेखा-माप <i>m.</i>
lily-of-the-valley = convallaria दरी-नलिनी <i>f.</i> (दरी valley)	linear motion <i>Phys.</i> अनुरेख-गति <i>f.</i>
limbus <i>Ophthalmol.</i> (corneo scleral junction) स्वच्छाल्त <i>m.</i>	linear propagation अनुरेख प्रचरण, अनुरेख प्रचारण <i>n.</i>
lime चूर्णक <i>m.</i>	linear strain = longitudinal strain <i>Phys.</i> आयाम-विकार <i>m.</i>
limelight = calcium light चूर्ण-प्रकाश = चूर्णातु प्रकाश <i>m.</i>	linear velocity <i>Phys.</i> अनुरेख-प्रवेग <i>m.</i>
limestone <i>Petrog.</i> चूर्ण-प्रस्तर <i>m.</i>	line focus रेखा-नाभि <i>f.</i>
limewater चूर्णक-जल <i>n.</i>	line of centres <i>Math.</i> केन्द्र-रेखा <i>f.</i>
limit सीमा <i>f.</i>	line of collinearity <i>Math.</i> संरेखता-रेखा <i>f.</i>
limitation परिसीमा <i>f.</i>	line of intersection <i>Math.</i> मिथ-छेद-रेखा <i>f.</i>
limited सीमित	line of section <i>Math.</i> छेद-रेखा <i>f.</i>
limiting सीमा-बन्धन <i>n.</i>	line of the greatest slope महत्तम-प्रवण-रेखा <i>f.</i>
limiting friction = maximum friction भूयिष्ठ प्रतिरोध <i>m.</i>	lingua = hypo-pharynx <i>Zool.</i> जिहा <i>f.</i>
limiting layer <i>Bot.</i> सीमा-स्तर <i>m.</i>	lingual artery <i>Anat.</i> जिहा-रोहिणी <i>f.</i>
limiting point <i>Math.</i> सीमा-विन्दु <i>m.</i>	lining (covering the inside) आस्तर <i>m.</i> , अन्तःस्तरण <i>n.</i>
limit of magnification विशालन-सीमा <i>f.</i>	link <i>Chem., Mach.</i> (as in steam engines) प्रय <i>m.</i>
line रेखा <i>f.</i>	link (<i>l.</i>) कटी <i>f.</i> (<i>k.</i>)
Lineae अतसी-कुल <i>n.</i>	link <i>vb. Chem.</i> प्रयन <i>n.</i>
linear 1 रेखीय (cf. रैखिक geometrical)	lip ओष्ठ <i>m.</i>
2 (along the line) अनुरेख	liquid तरल <i>m.</i>
3 <i>Bot.</i> रेखा-बद्ध	liquification तरलन <i>n.</i>
4 <i>Math.</i> एकघात	liquefied तरलित
linear acceleration अनुरेख त्वरण <i>n.</i>	liquor 1 मदिया <i>f.</i>
linear algebra =hyper algebra एकघात-वीजगणित <i>n.</i>	2 रस <i>m.</i>
linear expansion <i>Phys.</i> अनुरेख-विस्तरण <i>n.</i>	

3 (an aqueous solution, not obtained by distillation)	local value=place value <i>Arith.</i>
<i>Pharm.</i> तरली <i>f.</i>	स्थानार्ह <i>f.</i>
literal coefficient <i>Math.</i> वर्णात्मक गुणक <i>m.</i>	lock 1 ताल <i>m.</i> , तालक <i>n.</i>
litharge <i>Chem.</i> रजतफेन <i>m.</i>	2 (small) यन्त्रिका <i>f.</i> (cf. Panjabi जन्त्रा)
lithium <i>Chem.</i> लैथायम् <i>m.</i>	locomotion (moving from place to place; progressive movement; travel) प्रचलन <i>n.</i>
lithoxyle (petrified wood)	locomotive <i>n.</i> चलिन्न <i>n.</i>
दृपत्-काष्ठ <i>n.</i>	loculicidal dehiscence <i>Bot.</i> गहर-स्फोटना <i>f.</i>
litmus = lacmus शेवल <i>n.</i>	loculus गहर <i>m.</i>
litmus paper <i>Chem.</i> शेवल-पत्र <i>n.</i>	locus <i>Math.</i> निधि <i>m.</i>
litre, liter (l., lit.) प्रस्थ <i>m.</i> (स्थ.)	locust शरभ <i>m.</i>
little cell <i>Bot.</i> कोशिका <i>f.</i>	lodestone = loadstone
little owl = owlet छुट्टेलक <i>m.</i>	lodicule <i>Bot.</i> (representing a perianth in Gramineac) परिपुष्पक <i>n.</i>
living matter <i>Biol.</i> जीवसृष्टि <i>f.</i>	logarithm <i>Math.</i> छेदा <i>f.</i> (the ancient word is छेद which has been extended to छेदा in order to avoid confusion with छेद section)
lixiviate <i>vb.</i> धाववेचन <i>n.</i>	logarithmic series <i>Math.</i> छेदा-श्रेणी <i>f.</i>
lizard गोधिका <i>f.</i>	logarithmic theorem <i>Math.</i> घातांक प्रमेय <i>n.</i>
llama (allied to the camel, but smaller) उष्ट्र <i>m.</i>	loin कटि <i>f.</i>
load भार <i>m.</i>	lomentum (fruit) (transverse septa) <i>Bot.</i> अनुप्रस्थपटीक <i>n.</i>
load उद्घाष <i>n.</i> (as distinguished from भार weight)	long दीर्घ short दस्त
loadstone अयस्कान्त <i>m.</i>	long-celled दीर्घ-कोशिका <i>n.</i>
loam <i>Bot.</i> प्रमृदा <i>f.</i>	long ciliary nerve <i>Ophthalmol.</i> दीर्घ वलिकाय-नेत्रा <i>f.</i>
loan उद्धार <i>m.</i> , ऋण <i>n.</i>	
lobate <i>Bot.</i> पालिमत्	
lobated पालिमत् (lobe is पालि, from कर्णपालि lobe of the ear)	
lobe <i>Anat.</i> (e.g. of brain, lungs) खण्ड <i>m.</i> , पालि <i>f.</i>	
lobed anther <i>Bot.</i> सपालि परामाण्य <i>m.</i>	
lobelia = emetic weed <i>Pharm.</i> घम-घास <i>m.</i>	
lobster महानिंगट <i>m.</i>	
lobule <i>Anat.</i> खण्टिका <i>f.</i>	

long division <i>Math.</i> दीर्घ भाजन <i>n.</i>	lowering of concentration अवसंकेन्द्रण <i>n.</i>
long hand (of a clock) दीर्घ-सूची <i>f.</i>	lower oxide नीच जारेय <i>n.</i>
long hopper closet <i>Hygiene</i> दीर्घ अधोवाप कुण्ड <i>n.</i>	lowest term <i>Math.</i> लघुतम पद <i>n</i>
longitude देशान्तर-रेखा <i>f.</i> , देशान्तर-वृत्त <i>n.</i>	low frequency current नीचसंख्यक वाह <i>m.</i>
longitudinal अन्वायाम, आयाम - longitudinal axis अन्वायाम अक्ष <i>m.</i>	low power नीच-शक्ति <i>f.</i> low temperature मन्द ताप <i>m.</i>
longitudinal band <i>Anat.</i> आयाम-पट्टी <i>f.</i>	Lu (lutecium) <i>Chem</i> निर् (निर्वर्णला)
longitudinal duct <i>Anat.</i> आयाम-प्रणाली <i>f.</i>	lumbar=lumbar vertebra उदर-कीकस <i>m.</i>
longitudinal fibres आयाम-तन्तु <i>m.</i>	lubb-dupp <i>Med.</i> (sounds of the heart, one long, another short) धा-धक्
longitudinal muscle आयाम-पेशी, अन्वायाम-पेशी <i>f.</i>	lubricant उपस्नेह <i>m.</i>
longitudinal or meridional fibre आयाम-तन्तु <i>m.</i>	lubricate <i>vb.</i> उपस्नेहन, अभ्यंजन <i>n.</i> (Pali)
longitudinal section <i>Biol.</i> अन्वायाम छेद <i>m.</i>	lubricating oil उपस्नेहन तैल <i>n.</i>
long totals (addition of long columns of figures) <i>Math.</i> दीर्घ-योग, स्तम्भ-योग <i>m.</i>	lubricator उपस्नेहक <i>m.</i>
loop पाशी <i>f.</i>	Luffa acutangula विंगक <i>m</i>
looseness of teeth <i>Med.</i> दन्त-चाल <i>m.</i> (from सुश्रुत)	lukewarm कोण्ठ
loss हानि <i>f.</i> , अलाप <i>m.</i>	lumen (unit of light) चकास <i>m.</i>
Louvre ventilator (strips of glass slant upwards from outside) तिर्यक्कान्च वातन <i>n.</i>	luminance चकासा <i>f.</i>
low नीच, मन्द high उच्च	luminary (a heavenly body that gives light) ज्योतिस् <i>n.</i>
lower epidermis अधर अधिचर्म <i>n.</i>	luminate <i>vb.</i> = illuminate चकासन <i>n.</i>
	luminescence <i>Phys.</i> चकासा <i>f.</i>
	luminescent <i>Phys.</i> चकासत्
	luminosity चकासिता <i>f.</i> (from luminous चकासी)
	luminous=luminant=illuminant चकासी (-इन्)
	luminous flux (rate of transfer of luminous energy) <i>Oph-</i> <i>thalmol.</i> चकासी स्थन्द <i>m.</i>

lump	पिण्ड <i>m.</i>	machinery	1 (machines in general or collectively) यान्त्र (तस्य समूहः), यन्त्रजात <i>n.</i>
lunar	चन्द्र-, चान्द्र	2 (parts of a machine) यन्त्र-कल्प <i>f.</i> (cf. Hindi कल्प)	
lunar month	चान्द्र मास <i>m.</i>	machine shop	यन्त्र-शाला <i>f.</i>
lungbook	क्लोस्म-पुस्त <i>n.</i>	macro-	(Gk. 'long') (long) दीर्घ-
lung fluke	Zool. क्लोमपथ्र <i>n.</i> (short for क्लोमच्छिद्रिपत्र)	2 (great, large) बृहत्-, महा-	
lutecium	Chem. निर्वर्णला <i>f.</i>	3 (visible to the naked eye) नमाक्षिदृश्य-	
lux	Photom. अयुति-शिच्चकाष <i>m.</i> ($\frac{1}{10,000}$ of phot)	macrocephalous	महाकपाल, महाशीर्ष
Lycopodiales	= clubmosses	macro-nucleus	Zool. बृहन्-न्यष्टि <i>f.</i>
	Bot. मुद्ररहिता-गोत्र <i>n.</i> (मुद्ररहिता clubmoss)	macroscopic	नमाक्षिदृश्य
lye	पृष्ठलन <i>n.</i>	macroscopic anatomy	नमाक्षिदृश्य शारीर <i>n.</i>
lymph	Anat. लसीका <i>f.</i>	macro-sporophyll	= mega-sporophyll Bot. महा-वीजाणुर्गी <i>n.</i>
lymphatic	Anat. लसीकिनी, लसीका-वाहिनी <i>f.</i>	macula lutea	Ophthalmol. पीत विन्दु, सुस्पष्ट विन्दु <i>m.</i> (point of clearest vision)
lymphatic gland	Anat. लसीका-ग्रन्थि <i>m.</i>	madder	मंजिष्ठा <i>f.</i>
lymphatic system	Anat. लसीका-संहिति <i>f.</i>	Madurella	(a genus having septate mycelia) Bot. पटो-विम्बति <i>f.</i> (-ति for प्रजाति genus)
lymphocyte	Anat. लसी-कोशा <i>f.</i> (short for लसीका-कोशा)	magenstrasse	Anat. (portion of the lesser curvature of the stomach) आम-महाम्बोत्तम् <i>n.</i>
lymphoid tissue	Anat. लसीक-उत्ति <i>f.</i>	magic lantern	माया-दीप <i>m.</i>
lyrate	Bot. वीणावत्	magnesium	Chem. भ्राजातु <i>m.</i>
Lytta vesicatoria	=Spanish fly =blister beetle उदस्फोट भूंग <i>m.</i> (it is a brilliant green blister beetle) रेखभूंग <i>m.</i>	magnesium light	भ्राजातु-प्रकाश <i>m.</i>
M		magnesium oxide	Chem. भ्राजातु जारेन <i>n.</i>
m. (meter)	मा. (मान)	magnesium sulphate	Chem. भ्राजातु शुद्धीय <i>n.</i>
M (molecular weight)	व्यू. (व्यूहाणु-भार)	magnet	चुम्बक <i>m.</i>
m- (meta-)	सम-		
Ma (masurium)	Chem. चे (चेष्टातु)		
machine	वंत्र <i>n.</i>		

magnetic चुम्बिक, चुम्बकीय, चौमिक	malar bone = zygoma
magnetic iron चुम्बकायस <i>n.</i>	malaria हिमज्वर <i>m.</i> (from Marathi हिंवताप)
magnetic moment चौमिक-विभ्र- मिपा <i>f.</i>	male 1 पुमान् <i>m.</i>
magnetism 1 <i>Phys.</i> चुम्बकत्व <i>n.</i> 2 (science) चौमिकी <i>f.</i>	2 पुं- in compounds
magnetite <i>Mineral.</i> (an iron oxide strongly attracted by a magnet) = magnetic iron चुम्बकायस <i>n.</i>	male cone <i>Bot.</i> पुं-शंकु <i>m.</i>
magnetization चुम्बकन <i>n.</i>	male gamete <i>Bot.</i> पुं-जन्यु <i>m.</i>
magnetize <i>vb.</i> चुम्बकन <i>n.</i>	male genital aperture पुं-जनन- विवर <i>n.</i>
magnetized चुम्बकित	male pronucleus पुं-पूर्वन्यष्टि <i>f.</i>
magneto- चुम्बक-	male spider पुं-दूत <i>m.</i>
magnification विशालन <i>n.</i>	malleable कुट्ट्य
magnified विशालित	malleable iron कुट्ट्यायस <i>n.</i>
magnified image विशालित-मूर्ति <i>f.</i>	malnutrition कुरोषण, अपर्याप्ति पोषण <i>n.</i>
magnifier विशालक <i>m.</i>	Malpighian tubes <i>Zool.</i> शृङ्ख- नाल <i>m.</i>
magnify <i>vb.</i> विशालन <i>n.</i>	malt यव <i>n.</i>
magnifying glass विशालन- काच <i>m.</i>	Mammalia <i>Zool.</i> स्तनिनः <i>m. pl.</i> (sg. स्तनी)
magnifying lens विशालन- वीक्ष <i>m.</i>	manage <i>vb.</i> प्रबन्धन, प्रबन्धकरण <i>n.</i>
magnifying power विशालन-शक्ति <i>f.</i>	mandible <i>Anat.</i> अधोहनु <i>f.</i>
magnitude <i>Math.</i> महत्ता, विशालता <i>f.</i> , विस्तार (expansion) <i>m.</i> , परिमाण <i>n.</i> (size), मात्रा <i>f.</i> (quantity), वितान <i>n.</i> (exten- sion)	mandibular अधोहनु- mandibular bone अधोहन्त्रिय <i>n.</i> mandibular nerve <i>Anat.</i> अधोहनु- चेता <i>f.</i>
main मुख्य	mandibular palp अधोहनु-मृश <i>m.</i>
mainly प्रधानतया, मुख्यतया	manganese <i>Chem.</i> लोहक <i>n.</i>
main scale मुख्य-श्रेणी <i>f.</i>	manganese chloride <i>Chem.</i> लोहक नीरिय <i>n.</i>
maize (मक्की) मर्कक (the parent of मक्का), शत्किधान्य, मर्कटान्न (Nepali) <i>n.</i>	manganese dioxide <i>Chem.</i> लोहक द्विजारेय <i>n.</i>
major arc <i>Math.</i> दीर्घ चाप <i>m.</i>	manganese oxide <i>Chem.</i> लोहक जारेय <i>n.</i>
major axis ज्यायोक्ष <i>m.</i>	manganese sulphate <i>Chem.</i> लोहक शुल्प्य <i>n.</i>
making machine निर्मात्र <i>n.</i>	

manganese sulphide *Chem.*

लोहक शुल्फेय *n.*

manganized steel लोहकायित

बज्रायस *n.*

manifest hypermetropia व्यक्त-

पश्चनाभिता *f.*

manipulatable प्रहस्त्य

manipulate दक्षप्रयोग *m.*

manipulate *vb.* प्रहस्तन *n.*

Trans. 1 (to treat, work, or operate with the hands)

हस्त-साधन, हस्त-करण, हस्त-विधान *n.*

2 (to handle with skill or dexterity) कुशल-हस्तन *n.*

3 (to treat, work, or operate by mechanical means) यंत्र-साधन, यंत्र-करण, यंत्र-विधान *n.*

4 (to treat or manage with the mind or intellect) बुद्धि-साधन, बुद्धि-प्रबन्धन *n.*

5 (to manage with skill or dexterity) कुशल-प्रबन्धन *n.*

6 (to control the action of by management) प्रबन्धवशी-करण *n.*

7 (to manage or treat artfully or fraudulently) चारुर्य-साधन, चारुर्य-प्रबन्धन, छल-साधन, छल-प्रबन्धन *n.*

Intrans. 1 (to use the hands in dexterous operations)

कुशल-हस्तन *n.* (कुशलकर्म-स्तप्रयोजन)

2 (to manage or handle apparatus or instruments)

साधित्र-प्रबन्धन, उपकरण-प्रबन्धन,

नाधित्र-हस्तन, उपकरण-हस्तन *n.*

manipulation प्रहस्तन *n.*, दक्षप्रयोग

m. (further see *manipulate*)

manipulator प्रहस्तयिता (-तृ) *m.*

(further see *manipulate*)

manometer वाप्तमान *m.*

manometry वाप्तमिति *f.*

mantissa (of a logarithm)

Math. (छेद) दद्यामिकांश *m.*

mantle प्रावार *m.*

manure *n.* खाद *m.*

manure *vb.* खाद-वपन *n.*

many-celled भूरि-कोशावान्

many valued=multiple valued

Math. बहुमानी (-इन), बहुगुणार्थ

map मानचित्र *n.*

marble राजाश्म *m.*

March चृतीयमास *m.*

Marchantia *Bot.* (thallus

having special erect reproductive branches उत्थ-प्रजनि-शाख सूक्य) उत्प्रशाय *m.*

margaron (*Gk.*) मंजरी *f.*

margin तट, प्रान्त *m.*

marginal प्रान्तीय

marginal focus प्रान्तीय-नाभि *f.*

marine सामुद्र, सामुद्रिक

marine animalcule सामुद्र अणुप्राणी (-इन) *m.*

maritime सामुद्र, सामुद्रिक

mark *n.* चिन्ह *n.*

mark *vb.* अंकन, चिन्हन *n.*

marked अंकित, चिन्तित

marking अंकन, चिन्हन *n.*

marl अवमृद्ध *f.*

marrow मज्जा *f.*

marsh कङ्ग *m.*

marsh gas *Chem.* फॉस्ट-वाति *m.*

Marsupialia = Metatheria	maxillary palp <i>Anat.</i> उत्तरहनु-
Zool. शिशुधानमृगाः, शिशुधनिनः <i>m. pl.</i>	मृशा <i>m.</i>
Mason's trap = dipstone trap = midfeather trap ममाश्म रुध <i>m.</i>	maxillary sinus = maxillary antrum <i>Anat.</i> उत्तरहनु-कोटर <i>n.</i>
mass <i>Phys.</i> पुंज <i>m.</i>	maximal परार्थ
Mastigophora = Flagellata	maximum 1 मूर्यिष्ठ
Zool. कशांगाः <i>m. pl.</i> , कशांगवर्ग <i>m.</i> (वर्ग class)	2 परार्थ
masurium (eka-manganese)	3 अध्यधिक, अधिकतम
<i>Chem.</i> चेष्टातु <i>m.</i> (एक-लोहक <i>n.</i>)	maximum friction = limiting friction मूर्यिष्ठ संघर्ष <i>m.</i>
mat कर <i>m.</i>	May पञ्चममास <i>m.</i>
matchbox इपीका-धान <i>n.</i>	Mckinnel's ventilator (there are two concentric tubes, the inner is the outlet, the outer tube is the inlet) द्विनाल-चातन <i>n.</i>
matchstick दीपेषीका <i>f.</i>	meadow peat <i>Bot.</i> घासजीर्णक <i>m.</i>
material <i>n.</i> सामग्री <i>f.</i> , द्रव्य <i>n.</i>	meadow saffron = autumn crocus क्षेत्र-केसर = शरत-कुंकुम <i>n.</i>
material <i>adj.</i> भौतिकद्रव्य	mean <i>Math.</i> मध्यक <i>n.</i>
mathematically गणितानुसार	average माध्य <i>n.</i>
mathematics गणित <i>n.</i>	mean logarithm <i>Math.</i> मध्यक-च्छेद <i>f.</i>
matrix 1 <i>Math.</i> व्यूह <i>m.</i>	middle section मध्यच्छेद <i>m.</i>
2 <i>Anat., Biol.</i> (intercellular substance of a tissue) कोशान्तर्द्रव्य, अन्तर्द्रव्य <i>n.</i>	mean position <i>Phys.</i> मध्यक-स्थिति <i>f.</i>
matter भूतद्रव्य <i>n.</i>	mean proportional <i>Math.</i> मध्यानुपाती (-इन्)
matter = material objects = physical objects भौतिक पदार्थ <i>m.</i>	means = middle terms <i>Math.</i> मध्य पद <i>n.</i>
mature root <i>Bot.</i> प्रौढ मूल <i>n.</i>	mean value मध्यार्ह <i>f.</i>
mature stage प्रौढावस्था, परिपक्व-अवस्था <i>f.</i>	measles <i>Med.</i> मसूरी <i>f.</i>
maxilla उत्तरहनु, हनु <i>f.</i>	measure मापन <i>n.</i> , माप <i>m.</i> (also a measuring vessel)
maxillary उत्तरहनु-	measure = submultiple <i>Math.</i>
maxillary antrum = maxillary sinus	अपवर्तक <i>m.</i>
maxillary bone <i>Anat.</i> उत्तर-हन्त्वस्ति <i>n.</i>	measurement मापन <i>n.</i> , माप <i>m.</i>
maxillary nerve <i>Anat.</i> उत्तरहनु-चेता <i>f.</i>	

measure of numbers <i>Math.</i>	medium 1 = culture medium संवर्धीश <i>m.</i>
measuring मापन <i>n.</i>	2 <i>Phys.</i> माध्यम <i>n.</i>
measuring rod माप-दण्ड <i>m.</i>	3 <i>Com.</i> माध्यम, साधन <i>n.</i>
measuring scale माप-श्रेणी <i>f.</i>	medulla (of any organ) <i>Anat.</i> मज्जक <i>n.</i>
mechanical यांत्रिक	medulla <i>Bot.</i> मध्यक <i>n.</i>
mechanical advantage यांत्रिक लाभ <i>m.</i>	medulla oblongata <i>Anat.</i> मरिंतज्ञ-पुच्छ <i>n.</i>
mechanical device यांत्रिक- युक्ति <i>f.</i>	medullary ray 1 <i>Bot.</i> मध्यक- किरण <i>m.</i>
mechanical means यांत्रिक साधन <i>n.</i>	2 <i>Anat.</i> मज्जक-किरण <i>m.</i>
mechanics 1 (German: <i>Machinenlehre</i>) यांत्रिकी <i>f.</i>	mega-dyne महा-धावल, प्रयुत-धावल <i>n.</i>
2 (German: <i>Bewegungslehre</i>) गामिकी <i>f.</i>	mega-meter महा-मान (म.मा.), प्रयुत- मान (प्र.मा.) <i>m.</i>
mechanism 1 कला-विन्यास <i>m.</i> (cf. Hindi कल machine)	mega-nucleus <i>Zool.</i> महा-न्यूक्लियस <i>f.</i>
2 <i>Bot.</i> रचना-विन्यास <i>m.</i>	mega-sporangium <i>Bot.</i> महा- बीजाणुधानी <i>f.</i>
medial <i>Zool.</i> आभिमध्य (situated towards the medial line or plane of an animal)	mega-spore <i>Bot.</i> महा-बीजाणु <i>m.</i>
medially situated <i>Zool.</i> अभिमध्य- स्थित	mega-sporophyll = macro- sporophyll
medial section = extreme and mean ratio <i>Math.</i> मध्यकी छेद <i>m.</i> (मध्यकी 'having मध्यक mean') = मध्यकान्त निष्पत्ति <i>f.</i>	meibomian gland = tarsal gland
medial wall <i>Ophthalmol.</i> अभिमध्य-मिति <i>f.</i>	meiosis = reduction division (प्रहासभाजन) = first meiotic division अर्धसूक्ष्मणा <i>n.</i>
median <i>Math.</i> मध्यका <i>f.</i>	Melaleuca leucadendron = cajuput धवलदुम <i>m.</i>
median eye = pineal eye <i>Zool.</i> मध्य नेत्र, तृतीय नेत्र <i>n.</i>	melt द्रावण, द्रवण <i>n.</i>
medical भैषज-, भैपजिक, आयुर्वेदिक	melting furnace द्रावण आग्रा <i>n.</i>
medicine 1 भैषज, औषध <i>n.</i>	melting ice द्रवद् हिम <i>n.</i>
2 (science) आयुर्वेद <i>m.</i> , भैपज्य <i>n.</i>	melting point द्रावांक <i>m.</i>
	melting point tube द्रावांक नाल <i>m.</i>
	member अंग, एकक, पद <i>n.</i>
	member 1 सदस्य, समाउद्ध, सम्ब. The word -जन can also be used, e.g. संसद्-जन, समिति-जन
	2 (m. of a structure) प्रांग <i>n.</i>

member of a family कुल्य,	meristem <i>n.</i> <i>Bot.</i> प्रविभाजी
कुल्मव, कुलजात <i>m.</i>	(-इन्) <i>n.</i>
member of a series माला-एकक (unit), माला-पर <i>n.</i>	meristematic <i>Bot.</i> प्रविभाजी (-इन्)
member of assembly सभ्य <i>m.</i>	meristematic tissue <i>Bot.</i> प्रविभाजि- कति <i>f.</i>
membrane <i>Anat.</i> कला <i>f.</i>	merocyte <i>Embyrol.</i> (supernu- merary spermnucleus) अधि- न्यष्टि <i>f.</i>
synovial <i>m.</i> सन्धि-कला <i>f.</i>	merogamy =microgamy <i>Bot.</i>
tympanic <i>m.</i> पटह-कला <i>f.</i>	क्षुद्रोद्दाह <i>m.</i>
membranous labyrinth <i>Anat.</i> कला-गहन <i>n.</i>	merozoite (<i>mero</i> -+ <i>sporozoa</i>) बीखण्ड <i>m.</i> (short for बीजाणु- जीव-खण्ड, a spore produced by segmentation of the schizonts of certain <i>Sporozoa</i>)
meninges <i>Anat.</i> मस्तिष्कछर <i>m.</i>	mesenteron = mid-gut <i>Zool.</i>
meniscus <i>Ophthalmol.</i> इन्दुकला <i>f.</i>	मध्यान्त्र <i>n.</i>
Menispermaceae गङ्गची-कुल <i>n.</i>	mesentery <i>Zool.</i> (a membrane connecting intestines with body walls) अन्त्र-युज <i>m.</i>
mensuration (a branch of applied geometry) मापिकी <i>f.</i>	mesh 1 (of a net) अक्षि <i>n.</i> (cf. Pali अक्षिवक)
mensurational formula <i>Math.</i> मापिकीय सूत्र <i>n.</i>	2=net, network, meshwork जाल <i>n.</i>
mentum (chin) <i>Zool.</i> चियुक <i>m.</i>	mesocaecum <i>Anat.</i> उण्हुक-युज <i>m.</i>
mercuric chloride पारदिक नीरेय <i>n.</i>	mesocarp <i>Bot.</i> मध्यभित्ति <i>f.</i>
mercuric oxide पारदिक जारेय <i>n.</i>	mesocolon <i>Anat.</i> (joining the colon) मलाशय-युज <i>m.</i>
mercury =hydrargyrum =quicksilver पारद <i>m.</i>	mesoderm <i>Zool.</i> मध्य-स्तर <i>m.</i>
mercury diffusion pump पारद- प्रसृति-उद्घर्ष <i>m.</i>	mesogloea <i>Zool.</i> मध्य-रेष <i>m.</i>
mercury nitrate पारद भूयीय <i>n.</i>	mesophyll <i>Bot.</i> मध्यपर्णोति <i>f.</i>
mercury oxide <i>Chem.</i> पारद जारेय <i>n.</i>	mesophyte <i>Phytogeog.</i> मध्यो- क्षिद <i>f.</i>
mercury sulphide <i>Chem.</i> पारद शुल्वेय <i>n.</i>	mesopodium <i>Bot.</i> मध्यपादक <i>m.</i>
mercury thermometer पारद तापमान <i>m.</i>	mesorchium <i>Zool.</i> (attaches the testis to the dorsal wall) वृपण-युज <i>m.</i>
mericarp <i>Bot.</i> एकवीजिवेश <i>n.</i>	
meridian (circles passing through the poles) Geogr. मुख्यवृत्त <i>n.</i>	
meridian (of rays) दिप्रेला <i>f.</i>	

mesorectum <i>Embryol.</i> (attached to the rectum) गुद-युज <i>m.</i>	Metatheria=Marsupialia <i>Zool.</i> शिशुधान-मृगाः, शिशुधानिनः <i>m.pl.</i>
metabolism चयापचय <i>m.</i>	meta-xylem <i>Bot.</i> (large vessels) महावाहिनी <i>f.</i>
metacarpal=metacarpal bone पाणिशालका <i>f.</i>	Metazoa <i>Zool.</i> नैककोशिनः <i>m.pl.</i> (sg. नैककोशी)
metacarpus <i>Anat.</i> शालक <i>m.</i>	meteor केतु <i>m.</i>
hand <i>m.</i> पाणि-शालक <i>m.</i>	meteorite (a stony or metallic body that has fallen to the earth from outer space) उल्कापिंड <i>m.</i> (उल्काश्म aerolite उल्काधारु)
foot <i>m.</i> पाद-शालक <i>m.</i>	meteorology घनवातिकी <i>f.</i>
metacentre <i>Hydros., Ship-building</i> (meta 'changing' See Great Oxford Dict.) चलकेन्द्र <i>n.</i>	meter, metre (m.) मान <i>m.</i> (मा.)
metal धातु <i>m.</i>	meter angle <i>Physiol. Optics</i> मान-कोण <i>m.</i>
metallic धात्विक	methane <i>Chem.</i> प्रोटीन्य <i>n.</i>
metallic lustre धात्विक-श्रृंति <i>f.</i>	method रीति <i>f.</i>
metallography धात्विकी <i>f.</i>	method of Gauss = double weighing द्विस्तोलन <i>n.</i>
metalloid <i>Chem.</i> धात्विकाभ	method of limits <i>Math.</i>
metallurgical धातुकार्मिक	सीमा-विधि <i>m.</i>
metallurgical microscope धातुकर्माण्डीक <i>m.</i>	method of reproduction प्रजनन-रीति <i>f.</i>
metallurgy धातुकर्म <i>n.</i>	methyl <i>Chem.</i> प्रोदल <i>n.</i> (प्र for प्रांगर carbon + उद for उदजन hydrogen + ल for मूल radical)
meta-mer <i>Chem.</i> सम-भाज <i>m.</i>	methylated spirit burner प्रोदलीयित प्रासव दाहक <i>m.</i>
metameres = annuli <i>Zool.</i> सखण्ड = वल्य <i>m.</i>	metric system =decimal metric system <i>Math.</i> दशमिक मानकम <i>m.</i>
metameric 1 <i>Chem.</i> समभाजिक 2 <i>Zool.</i> समखण्डीय	Mg (magnesium) <i>Chem.</i> प्र (आजातु)
metamerism 1 <i>Chem.</i> समभाजता <i>f.</i> 2 <i>Zool.</i> समखण्डता <i>f.</i>	mg. (milli-gram) सि. घा. (सहस्र-घान्य)
metaphase <i>Biol.</i> भाजना <i>f.</i>	mica अ <i>n.</i>
metaphosphoric acid समभास्विक अम्ल <i>n.</i>	
meta-sternum <i>Zool.</i> (posterior bony rod in amphibians) पश्ची-रोस्य <i>n.</i>	
metatarsal bone पादशालका <i>f.</i>	
metatarsus (the part of the foot between the tarsus and phalanges) पादशालक <i>m.</i>	

- microbe अणुजीव *m.*
 germ जीवाणु *m.*
 organism जीव *m.*
 micro-burette अणु-द्रवमि *m.*
 micro-burner *Chem.* अणु-दाहक *m.*
 micrococcus *Bact.* गुच्छगोलाणु *m.*
 micro-crucible अणु-मूषा *f.*
 micro-gamy = mero-gamy *Biol.*
 क्षुद्रोद्वाह *m.*
 micrometer अणुमान *m.*
 micrometer screw gauge अणुमान
     अस्यामान *m.*
 micro-nucleus = generative
     nucleus अणु-न्यष्टि = जनन-न्यष्टि *f.*
 micro-organism *Biol.* अणु-
     जीव *m.*
 microphone *Phys.* अणुभाष *m.*
 micro-photograph अणु-भाचित्र *n.*
 micropyle *Bot.* अणुद्वार *n.*
 microscope अण्वीक्ष *m.*
 microscope slide अण्वीक्ष-सूप *m.*
 microscopic अण्वीक्ष-, आण्वीक्ष,
     अण्वीक्ष-हश्य ('visible through a
     microscope')
 microscopic section छेदाणु *m.*
 micro-sporangium *Bot.* लघु-
     बीजाणुधानी *f.*
 microspore *Bot.* अणुबीज
 Microsporoides अणुबीजामति *f.*
     (-ति for प्रजाति genus)
 micro-spophyll *Bot.* अणु-
     बीजपर्ण *n.*
 micro-stat अण्वीक्ष-स्थाप्
 microtome अणुतक्ष *m.*
 mid-brain *Anat.* मध्य-मस्तिष्क *n.*
 Midden closet संग्रहि मलकुँड *n.*
 Midden system मलकूट-विधि *m.*
- middle ear *Anat.* मध्य-कर्ण *m.*
 middle piece (of a sperma-
     tozoon) *Zool.* मध्य भाग *m.*
 middle point *Math.* मध्य बिन्दु *m.*
 middle section *Math.* मध्य
     छेद *m.*
 mean logarithm मध्यक-छेदा *f.*
 middle terms = means *Math.*
     मध्य पद *n.*
 mid-gut = mesenteron *Zool.*
     मध्यान्त्र *n.*
 mid-pupillary point मध्यतारा-
     बिन्दु *m.*
 mildew *Bot.* आसिता *f.* (whitish)
 milk of lime चूर्णक-दुध *n.*
 milk of sulphur = precipitated
     sulphur गन्धक-दुध *n.*
 milkwort = polygala पुरुदुर्घ *m.*
 milky दुधबत्
 mill 1 (a manufactory) निर्माणी *f.*
     2 (a grinding mill) पेषणी *f.*
 milled (coin) आक्षुरित
 milled edge (of a coin) आक्षुरित
     तट *n.*
 milled head आक्षुरित शिर *n.*
 Millepores *Zool.* शतरंधिणः *m. pl.*
     (sg. शतरंध्री)
 milli-gram (mg.) सहस्र-धान्य *n.*
     (सि.धा.)
 milli-liter (ml.) सहस्र-प्रस्थ *m.*
     (सि.स्थ.)
 milli-meter (mm.) सहस्र-मान *m.*
     (सि.मा.)
 milling 1 (fulling) संकोचन *n.*
     2 (of a coin) आक्षुरण *n.*
 milling machine पेषण-न्यन्त्र *n.*
 million प्रयुत *n.,* पट्टव *m.*

millivolt <i>Elec.</i> सहस्रितुशक्ति <i>n.</i>	miscible मिश्रय
millivolt-meter सहस्रितुशक्ति-मान <i>m.</i>	mitochondria <i>Biol.</i> कणाभस्त्र <i>n.</i>
mine खनि <i>f.</i>	mitosis = karyokinesis <i>Biol.</i>
mine <i>vb.</i> खनन <i>n.</i>	सूत्रिभाजना <i>f.</i>
mineral खनिज <i>m.</i>	mitral valve = bicuspid valve <i>Anat.</i> द्विदल कपाट <i>n.</i>
mineral ash खनिज भस्म <i>n.</i>	mixable = miscible मिश्रय
mineral coal खनिज अंगार <i>m.</i>	mixed मिश्रित
mineral crystal खनिज स्फट <i>m.</i>	mixed number <i>Math.</i>
mineral food खनिजान्न <i>n.</i>	सभिन्न-संरूप्या <i>f.</i>
mineralogical खानिजिक, खानिजीय	mixing machine मिश्रण-यन्त्र <i>n.</i>
mineralogy खानिजी <i>f.,</i> खनिज-शास्त्र <i>n.</i>	mixture मिश्र, मिश्रण <i>n.</i>
mineral spring खनिज-स्रोत <i>n.</i>	ml. (mili-liter) सि.स्थ. (सहस्रि-प्रस्थ)
mineral water खनिज-जल <i>n.</i>	mm. (milli-meter) सि. मा. (सहस्रि-मान)
minim (m., min.) विन्दुक <i>m.</i> (वि.)	Mn (manganese) <i>Chem.</i> लो (लोहक)
minimum 1 अत्यधिक, निम्नन (नि+नि+ऊन)	Mo (molybdenum) <i>Chem.</i> सं (संबर्णातु)
minor arc हस्त चाप <i>m.</i>	mobile चलिष्यु
minor axis कनीयोक्ष <i>m.</i>	mobile liquid चलिष्यु तरल <i>n.</i>
mint 1 (a plant) पर्णसि <i>m.</i>	model प्रतिकृति <i>f.,</i> निर्दर्शन <i>n.</i>
2 टंकशाला <i>f.</i>	model for illustrating atomic theory परमाणुवाद-निर्दर्शन <i>n.</i>
minuend <i>Math.</i> वियोज्य <i>n.</i>	moderately coarse powder आस्थूल क्षोद <i>m.</i>
minus वियुत (six minus two is four छ: वियुत दो है चार)	moderately concentrated अनतिसंकेन्द्रित
minus strain <i>Bot.</i> ऋण अंश <i>m.</i>	moderately fine powder आसक्षम क्षोद <i>m.</i>
minute <i>adj.</i> सूक्ष्म	modern नूतन, आधुनिक
minute (1/60 of an hour) कला <i>f.</i>	modulus <i>Math.</i> मापाङ्क <i>m.</i>
minute hand कला-सूची <i>f.</i>	modulus of elasticity <i>Phys.</i> प्रत्यास्थता-मापांक <i>m.</i>
miracidium <i>Zool.</i> (larva of fluke छिद्रिपत्र) पत्रजातक <i>m.</i>	Mohr pinchcock (operating by a spring) स्कन्द-शिखियीड <i>m.</i>
mirror पर्ण <i>m.</i>	
mirror scales दर्पण-श्रेणी <i>f.</i>	
miscarriage गर्भपात <i>m.</i> (after the seventh month)	
miscellaneous प्रकीर्ण, विविध	
miscibility मिश्रयता <i>f.</i>	

Mohr's burette (a small burette with tap, used as a pipette) विवर-द्रवमि *m.*

moist आर्द्ध

moisture आर्द्धता *f.*

moisture testing oven आर्द्धता-परीक्षण कन्दु *m.*

molal व्यूहीय

mole=gram molecule व्यूह=धान्य-व्यूहाणु *m.*

molecular व्यूहाण्वीय, व्यूहाणु-

molecular depression व्यूहाणु-निम्नता *n.*

molecular formula *Chem.* व्यूहाणु-सूत्र *n.*

molecularity व्यूहाण्वीयता *f.*

molecular structure व्यूहाणु-संरचना *f.*

molecular weight *Chem.* व्यूहाणु-भार *m.*

molecule (Lat. *moles* mass) व्यूहाणु *m.*

Mollusca (calcareous, or lime secreting mantle) *Zool.* चूर्णप्रावायः *m. pl.*

molten तृत

molybdate *Chem.* संवर्णीय *n.*

molybdenum *Chem.* संवर्णातु *m.*

moment (of force) *Mech.* (tendency to produce motion about a point or axis) विश्रमिषा *f.*

moment of a couple *Mech.* मिथुन-विश्रमिषा *f.*

moment of a force *Mech.* बल-विश्रमिषा *f.*

moment of a magnet *Phys.* चुम्बक-विश्रमिषा *f.*

moment of inertia *Mech.* जड़ता-विश्रमिषा *f.*

momentum *Mech.* (quantity of motion) गमता *f.*

monadelphous *Bot.* एक-गुच्छ

-monas (consisting of one) -एकी (-इन्)

monkey कपि *m.*

mono- एक-

mono-acid *Chem.* एकाम्ल *n.*

mono-basic *Chem.* एक-पैठिक

monocarpous (pistil) *Bot.* एकाण्डप

monochasial *Bot.* एकशाखी (-इन्)

monochasium *Bot.* एकशाखा *m.*

monochromatic एकवर्णिक

monoclinic *Cryst.* एकप्रवणिक

monoclinic system *Cryst.* एकप्रवणिक-संविधा *f.*

monoclinous *Bot.* उभयांग

monocotyledon *Bot.* एकबीज-पत्र *m.*

mono-cyte *Anat.* (mononuclear leucocyte) अखण्ड-न्यूट्रिटि *f.*

monoecious *Biol.* (having both male and female reproductive organs on the same individual) द्विलिंगी (-इन्)

monomial *Alg.* एकपद

monoplane *Phys.* एकतल *m.*

monopodial *Bot.* एकाक्षी (-इन्)

monopodium *Bot.* एकाक्ष *m.*

monosymmetric *Biol.* एकसंमीतीय

monovalent *Chem.* एकसंयुज

monoxide *Chem.* एकजारेय *n.*

monsoon कालवात (cf. अकालवात in Pali शूर्पाङ्कजातक), वर्षावायु *m.*

Montoyella [having both slender and thick mycelial (= hypha) threads] तनु-स्थूल-सूत्रि f. (-ति for प्रजाति genus)	motor nerve प्रेरक-चेता f.
morbid बिकृत	motor root of trigeminal
morbid anatomy = pathological anatomy विकृत शारीर n.	Ophthalmol. निशाख चालक मूल n.
more अधिक	mould संचक m.
more complex जटिलतर	mouse मूषक m.
more soluble अधिक विलेय, विलेयतर	rat मूष m.
morphology रूपवर्णना, आकारिकी, स्वनाकारिकी f. (form+structure)	mouth blowpipe मुख-धमनाह m.
mortar 1 (a plastic building material) संसृद m.	movable joint Anat. चेष्टावत् सन्धि m.
2 (in which substances are pounded or rubbed with a pestle) उल्खल m.	movable pulley Phys. चल धर्धी f.
3 Mil. (a canon used to throw projectiles) शतमिका f.	move vb. 1 गमन n.
morula 1 तूत, युक्तूत m.	2 Parl. Practice प्रस्तावन, प्रस्तावन n.
2 = polyplast दुटीपुंज m.	move bodily Phys. साझोपाज़-गमन n.
moss Bot. हरिता f.	movement 1 Phys. गति f.
moth शलभ m.	2 (of the heart) रूपन्द m.
motile Biol. चर	movement by pseudopodia Parasitol. कूटपाद-गति f.
motion 1 गति f.	move perpendicular to Math. लम्बतया गमन n.
2 प्रस्ताव m.	moving गतिशील
motion nucleus = kinetonucleus Zool. गति-न्यूक्लिस f.	m. p. (melting point) द्रा. (द्रावांक)
motion of translation = translatory motion Phys. स्थानेतर-गति f.	much बहु
motive force गामक बल n.	little अत्य
motor बहित्र n.	mucilage (a paste prepared from gum, an aqueous solution of gum) निर्यास-लेपी f., निर्यासोद n.
-motor -चालक	mucor Bot. श्वेता f. (cf. moss हरिता) (Hindi फुइ, फूँद, उड्डी)
motor car बहित्र-रथ m., बहित्र-यान n.	Mucor Bot. श्लेष्मति f. (-ति for प्रजाति genus)
motor-driven बहित्र-चालित	Mucoraceae Bot. श्लेष्म-कुल n.

Mucorales Bot.	श्लेष्म-गोत्र n. (गोत्र order)	musculo-epithelial cells Zool. पैश्यधिछदीय-कोशा f.
Mucor corymbifer	चिपिट श्लेष्म	mushroom Bot. छत्राक n.
Mucor mucedo	प्रश्लेष्म	mussel Zool. शम्बुक m.
mucous membrane Anat.	श्लेष्म- कला f.	mutual adj., adv. परस्पर mutualism Biol. (symbiosis beneficial to each party) पारस्पर्य n.
mudguard	पंकरक्षी (-इन) m.	mutually परस्पर
multi-	वहु-	myc-, myco- कवक-
multiaxial joint=polyaxial joint	बहुक्ष सन्धि m.	mycelium Bot. (a network of hyphae) कवकजाल n.
multifocal	बहुनामि	Mycetes कवकाः m.pl.
multifocal lens	बहुनामि चीक्ष m.	-mycetes -कवकाः m.pl
multilocular Bot.	बहुगङ्गर	myceto- कवक-
multinomial Math.	बहुपद	myceto-genesis कवक-जनन n.
multiparous Bot.	बहुसूट	myceto-genic, myceto-genous कवक-जनन
multiple I	बहुगुण	mycetoid Bot. कवकाभ, कवकीय
2 Math.	अपवर्त्य n.	mycetological कवकशास्त्रीय
multiple fission	Biol. वहु- विखण्डन n.	mycetology कवकशास्त्र n., काविकी f.
multiple proportion	बहुगुणा- नुपात m.	Mycetozoa Zool. कवकजीवाः m.pl.
multiple valued = many valued		Myco-bacterium Bact. कवकवेत्राणु m.
Math.	बहुमानी (-इन)	myco-derma कवक-छद m.
multiplicand Math.	गुण n.	[membrane (छद = covering on wine) formed by a fungus]
multiplication Math.	गुणन n.	mycoid = fungoid कवकाभ, कवकीय
multiplication table	गुणन-सारणी f.	mycology कवकशास्त्र n., काविकी f.
multiplier = coefficient Math.	गुणक m.	myopia Med. (rays are focussed before they reach the retina) प्राइ-नाभिता f.
muriatic acid Chem.	विदीयिक अम्ल n.	Myxophyta श्लेष्मलोद्धिदः f.pl.
Musca Zool.	मश्याति f. (-आति for प्रजाति genus)	N
muscle	पेशी f.	N (nitrogen) Chem. मू. (मूयाति)
muscular	पेशी-, पैशीक	N (number) सं (संख्या)
muscular fibre	पेशी-तन्तु m.	
muscular power	पेशी-शक्ति f.	
muscular sheath	Ophthalmol. मांसधरा कला f.	

n. (normal) नू (क्रज्जु)	natural gas प्राकृतिक वाति m.
n Math. (any number) का. (कापि संख्या)	natural host स्वाभाविक पोषिता (-टू) m.
Na (sodium = sodium) Chem. नॉडम (आराटु)	natural order Bot. प्राकृतिक गोव्र n.
nail नखर m. (short for नखरकील)	natural place (of Aristotle) Phys. नैर्सिंगिक स्थान n.
naked नग्न	natural water प्राकृत जल n.
naked eye नग्नाभि n.	nature प्रकृति f., स्वरूप n.
naked eye appearance नग्नाभिरूप, नग्नाक्षिदृश्य रूप n.	naught Math. गूँग्य n.
naked eye examination विनाप्वीक्ष परीक्षण n.	navy Mil. नौसेना, जलसेना f.
naphthalene Chem. उत्तेलेन्य n.	N. B., n. b. (nota bene) अवधेय
naphthene उत्तेरेण्य n.	Nb (niobium = columbium) Chem. क (काशातु)
Napierian logarithm Math. घच्छेदा f. (घ=transcendental e)	Nd (neodymium) Chem. आ (आपीतला)
napiform Bot. कुम्ही-, कुम्हीरूप	Ne (neon) Chem. द्यि (शिथिराति)
narcotic प्रमीलक	near निकट
nares (openings of the nose) नासाविवर m.	nearer निकट्टर
narrow संकीर्ण	nearest निकटम, समीपतम, नेदिए
narrow-celled संकीर्ण-कोशावान्	near point Physiol. निकट विन्दु m.
narrow neck संकीर्ण-ग्रीवा f.	nebulizer = atomizer शोकरक m.
nasal Anat. I n. नासास्थि n. 2 adj. नास्य	Necator Zool. हनाति f. (-आति for प्रजाति genus)
nasal bone नासास्थि n.	necessary आवश्यक
nascent जायमान	neck ग्रीवा f.
nascent state जायमानावस्था f.	neck canal cell Bot. ग्रीवा-कुत्त्वा- कोशा f.
naso-ciliary nerve Anat. (goes not only to the ciliary gang- lion but to other parts of the eye) अधिनास-चेता f.	neck of tooth Anat. इन्त-ग्रीवा f.
naso-lacrimal duct Anat. अश्वनासा-प्रणाली f.	needle सूत्री f.
native sulphur प्राकृत शुल्वारि m.	needle-shaped सूत्र्याफार
natural प्राकृत, प्राकृतिक	negative नूण (noun and adj.), नास्त्यात्मक (if this test be negative यदि यह परीक्षा नास्त्या- त्मक हो)
natural classification Bot. प्राकृतिक वर्गीकरण n.	negative electricity (it has a lower नि potential) निग्युति f.

negative number <i>Math.</i> नेगेटिव संख्या <i>f.</i>	nervi-, nervo- चेता-
negative plate <i>Elec.</i> निपट्टी <i>m.</i> (नि = निहित्)	nervous 1 (full of nerves) चेतामय
negative pole <i>Elec.</i> निहित् बूँद <i>m.</i>	2 (of or pertaining to nerves) चेति
negative test नास्ति-परीक्षा <i>f.</i>	nervous fluid <i>Physiol.</i> चैत रस <i>m.</i>
negatron न्यून <i>m.</i> (=निहित् दणु)	nervous system चेता-संहिता <i>f.</i>
neglect <i>vb.</i> उपेक्षण <i>n.</i>	nervule चेतिका <i>f.</i>
negligibility उपेक्ष्यता <i>f.</i>	net जाल <i>n.</i>
negligible उपेक्ष्य, नगण्य	net income शुद्ध आय <i>n.</i>
neighbour प्रतिवेशी (-इन्) <i>m.</i>	net profit शुद्ध लाभ <i>m.</i>
neighbouring प्रतिवेशी, प्रातिवेश्य	neutral क्लीवर
nematocyst (stinging organs) <i>Zool.</i> सूच्यंग <i>n.</i>	neutral axis <i>Mech.</i> क्लीवाश <i>m.</i>
Nematoda = Nematoidea <i>Zool.</i>	neutralization क्लीवन <i>n.</i>
सूत्रकृमिकर्ण <i>m.</i> , सूत्रकृमयः <i>m.pl.</i>	neutralization of lenses
nematode सूत्रकृमि <i>m.</i>	<i>Ophthalmol.</i> वीक्ष-क्लीवन <i>n.</i>
neo- नव-	neutralize <i>vb.</i> 1 क्लीवन <i>n.</i>
neodymium = neodidymium <i>Chem.</i> आपीतला <i>f.</i>	2 निष्फलन <i>n.</i>
neon <i>Chem.</i> शिथिराति <i>f.</i>	neutral oxide क्लीव जारेय <i>n.</i>
neoplasm <i>Med.</i> नवघटन <i>n.</i>	neutral point <i>Elec.</i> क्लीव विन्दु <i>m.</i>
nephridial duct <i>Zool.</i> उत्सर्ग-प्रणाली <i>f.</i>	Newton's first law of motion =first law of motion <i>Phys.</i>
nephridiopore <i>Zool.</i> उत्सर्ग-रन्ध्र <i>n.</i>	प्रथम गति-नियम, गत्यपरिवर्तन-नियम <i>m.</i>
nephridium <i>Zool.</i> (excretory organ of an earthworm, etc.) उत्सर्गांग <i>n.</i>	Ni (nickel) <i>Chem.</i> रू (रूपक)
nephron <i>Anat.</i> वृक्षाणु	nice सूक्ष्म
nephros = kidney <i>Anat.</i> वृक्ष <i>m.</i>	nicely सूक्ष्मतया, सूक्ष्मरूपेण
nephrostome <i>Zool.</i> वृक्षमुख, उत्सर्गद्वार <i>n.</i>	nicety सूक्ष्मता <i>f.</i>
nerve चेता <i>f.</i>	Nicholson's hydrometer = constant immersion hydrometer <i>Phys.</i> स्थिर निमज्जन तरलमान <i>m.</i>
nerve cell <i>Anat.</i> चेता-कोशा <i>f.</i>	nichrome (=nico-chrome, alloy of nickel and chromium)
nerve cord <i>Zool.</i> चेता-रज्जु <i>f.</i>	रूपर्णिक <i>n.</i>
nerve ending <i>Anat.</i> चेतान्त <i>n.</i>	nickel <i>n.</i> <i>Chem.</i> रूपक <i>n.</i>
nerve layer चेता-स्तर <i>m.</i>	

nickel *adj.* (pertaining to, made of, or containing, nickel) रूपकिय, रूपक-मय, रूपक-युत
nickel *vb.* रूपकायण *n.*; (to plate with nickel) रूपक-रोपण *n.*

nictitating membrane = palpebra *tertia* निमीलक छर *m.*
nilpotent algebra (an associative algebra that deals with numbers each of which becomes zero when raised to some power) शून्यभावि बीजगणित *n.*

nine-point circle *Math.* नवबिन्दु चृत *n.*

niobium = columbium *Chem.* काशातु *m.*

nitric *Chem.* मूर्यिक

nitric acid *Chem.* मूर्यिक अम्ल *n.*
nitric anhydride *Chem.* मूर्यिक अजलेय *n.*

nitric oxide मूर्यिक जारेय *n.*

nitride *Chem.* मूर्येय *n.*

nitride *vb.* मूर्येयन *n.*

1 *Chem.* (to convert into a nitride) मूर्येय-करण *n.*

2 *Metal.* (to treat by the process of nitriding) मूर्येयना-साधन *n.*

nitride of magnesium भ्राजातु-मूर्येय *n.*

nitrile *Chem.* मूर्यिल *m.*

nitrogen *Chem.* भूयाति *m.*

nitrogen cycle भूयाति चक्र *n.*

nitrogen di-oxide भूयाति द्वि-जारेय *n.*

nitrogen fixing (bacteria) भूयाति निवेशक (शाकाणु)

nitrogen monoxide भूयाति एक-जारेय *n.*

nitrogen oxide *Chem.* भूयाति जारेय *n.*

nitrogen pentoxide भूयाति पंच-जारेय *n.*

nitrogen peroxide *Chem.* भूयाति अतिजारेय *n.*

nitrogen tetroxide भूयाति चतुर-जारेय *n.*

nitrogen trioxide भूयाति त्रिजारेय *n.*

nitrous acid *Chem.* भूद्य अम्ल *n.*

nitrous oxide *Chem.* भूद्य जारेय *n.*

nodal points *Optics* पातविन्दु *m.*
(पात 'node' is from सूर्यसिद्धान्त)

node 1 = gland ग्रन्थि *m.*

2 *Bot.* पर्वसन्धि *m.*

3 पात *m.* (from सूर्यसिद्धान्त)

nodule ग्रन्थिका, ग्रन्था *f.*

nomenclature नामकरण *n.*

nonagon *Math.* नवभुज *m.*

nonalcoholic beverage असुष्वप्ते
पेय *n.*

nonary *Math.* नवमय

nonchelate *Zool.* अनखरी (-इन्)

noncollinear *Math.* असंरेख

nonconduction असंवाहन *n.*

nonconductor *Phys.* असंवाहक *m.*

noncoplanar *Math.* असमतली
(-इन्), असमतलस्थ

noncrystalline अस्फटात्मक

nonelectrolyte अविद्युदश्य *n.*

nonintersecting *Math.* अमिथ-श्लेषी (-इन्)

nonionized अनयनित

nonluminous अचकासी (-इन्)

nonmetal *Chem.* अधातु *m.*

nonmotile <i>Biol.</i> अचर	nought शून्य <i>n.</i>
nonrepeated root <i>Math.</i>	November एकादशमास <i>m.</i>
अनाप्रेडित मूल <i>n.</i>	nozzle प्रोय <i>m.</i>
nonsupporter अपोषक	N. T. P. (normal temperature and pressure) = S. T. P. <i>क्र.</i>
nonvolatile अनुप्त	ता. नि. (ऋण ताप निपीड़) = प्र.ता.नि.
nopal=cochineal fig इन्द्रगोपदु <i>m.</i>	nucellus <i>Bot.</i> परिभ्रूण <i>n.</i> (short for परिभ्रूणधान)
normal 1 <i>adj.</i> सामान्य, प्रसामान्य, ऋण्डु	nucle-, nucleo- (nucleus) न्यष्टि-
2 <i>n. Geom.</i> अभिलम्ब <i>m.</i>	nuclear = nuclear न्याष्ट
normal = straight chain <i>Chem.</i>	nuclear membrane <i>Biol.</i> न्यष्टि-
ऋण्डु शृंखल <i>m.</i>	कला <i>f.</i>
normal acceleration <i>Phys.</i>	nucleate 1 <i>Biochem.</i> न्यष्टीय <i>n.</i>
अभिलम्ब-त्वरण <i>n.</i>	2 <i>adj.</i> न्यष्टिमत्
normal axis <i>Phys.</i> अभिलम्ब- अक्ष <i>m.</i>	nucleate <i>vb.</i> न्यष्टीयन <i>n.</i>
normal conditions ॠण्डु	1 (to from into a nucleus) न्यष्टि-भवन <i>n.</i>
परिस्थिति <i>f.</i>	2 (to gather as a nucleus) न्यष्टिकरण <i>n.</i>
normal reaction (in friction) <i>Phys.</i> अभिलम्ब-प्रतिक्रिया <i>f.</i>	nucleated <i>Med.</i> सन्यष्टि
normal salt <i>Chem.</i> ॠण्डु लवण <i>n.</i>	nucleation न्यष्टीयन, न्यष्टि-भवन, न्यष्टि-करण <i>n.</i>
normal sodium phosphate <i>Chem.</i> ॠण्डु क्षारातु भास्त्रीय <i>n.</i>	nuclei- (nucleus) न्यष्टि-
nose नासा <i>f.</i>	nucleiferous न्यष्टिभर
nostrils नासाविवर <i>m.</i> , नासारन्ध <i>n.</i> (both are ancient words)	nucleiform न्यष्टिरूप
notation <i>Math.</i> (act, process, or system of marks, signs, notes, symbols, etc. collecti- vely) संकेतना <i>f.</i>	nucleo-, nucle- (nucleus) न्यष्टि-
notch काकपद <i>n.</i>	nucleoid <i>adj.</i> न्यष्ट्याम
note 1 टिप्पणी <i>f.</i> , अवधेय <i>n.</i> , आलोक <i>m.</i>	nucleolar <i>Biol.</i> निन्याष्ट
2 <i>Music</i> स्वर <i>m.</i>	nucleoloid निन्यष्ट्याम
note <i>vb.</i> आलोकन <i>n.</i>	nucleo-protein <i>Biochem.</i> न्यष्टि- प्रोमूजिन <i>m.</i>
notebook आलोक-पुस्तिका <i>f.</i>	nucleo-spindle न्यष्टि-तर्क <i>m.</i>
notice-board विज्ञापन-फलक <i>n.</i>	nucleus न्यष्टि <i>f.</i> (नि within+अष्टि kernel)
notion भाव, विचार <i>m.</i>	null शून्य <i>n.</i>
Notochordata <i>Zool.</i> पृष्ठमेरवः <i>m. pl.</i>	nullification शून्यकरण <i>n.</i>
	nullify <i>vb.</i> शून्यकरण, शून्यन <i>n.</i>

null-method = zero-method	अभिप्रासवत्
शून्य-रीति <i>f.</i>	
number संख्या <i>f.</i>	
numeral 1 (a figure or character used to express a number) संख्याङ्क <i>m.</i>	
2 (a word expressing a number) संख्याशब्द <i>m.</i> , संख्यापद <i>n.</i>	
numeration 1 (act, process, or art of numbering) संख्यान <i>n.</i>	
2 (act or art of reading numbers) संख्या-वाचन <i>n.</i>	
numeration table <i>Math.</i> संख्यासारणी <i>f.</i>	
numerator <i>Math.</i> अंश <i>m.</i>	
numerical संख्यात्मक, संख्यावाचक	
numerical prefix संख्यावाचक उपसर्ग <i>m.</i>	
nut दृढ़फल (the word is used for cocoanut), काष्ठफल <i>n.</i> (pericarp hard and woody)	
nut-cracker वाताम-भंजक, वाताम-त्रोटक <i>m.</i>	
nutrition आहार-पोषण, पोषण <i>n.</i>	
nutrition nucleus = tropho-nucleus पोषण-न्ययि <i>f.</i>	
nymph 1 अप्सरस् <i>f.</i>	
2 Zool. शिशु <i>m.</i>	
○	
O (oxygen) <i>Chem.</i> ज (जारक)	
o-(Gk. <i>orthos</i>) <i>Chem.</i> ऊ- (ऊर्ध्व)	
oat यविका <i>f.</i>	
obcordate <i>Bot.</i> अभिहृदत्	
object 1 वस्तु <i>n.</i> , पदार्थ <i>m.</i>	
2 प्रयोजन <i>n.</i>	
objective 1 (of a lens etc., nearest the object) उपपदार्थक <i>n.</i>	
ob-lanceolate <i>Bot.</i> अभिप्रासवत्	
oblique तिरः-, तिर्यक्	
oblique axis तिर्यग्-अक्ष <i>m.</i>	
oblique common tangent <i>Math.</i> तिर्यगुभयत्पर्शी (-इन्) <i>m.</i>	
oblique frustum <i>Math.</i> तिर्यक् छिन्नक <i>n.</i>	
oblique illumination = focal illumination तिरः-प्रभासन = नाभ्य प्रभासन <i>n.</i>	
oblique prism <i>Math.</i> तिर्यक्-संकेत्र <i>n.</i>	
oblique pyramid <i>Math.</i> तिर्यक्-स्तूप <i>m.</i>	
obliquus <i>Anat.</i> (an oblique muscle) तिर्यक्पेशी <i>f.</i>	
obliquus inferior अधर-तिर्यक्पेशी, अधर-तिरश्ची <i>f.</i>	
obliquus superior उत्तर-तिर्यक्पेशी, उत्तर-तिरश्ची <i>f.</i>	
obovate अभ्यण्डवत्	
observation अवलोकन <i>n.</i>	
observatory वेधशाला <i>f.</i>	
observe vb. 1 पालन <i>n.</i>	
2 अवलोकन, इंक्षण <i>n.</i>	
observed ईक्षित	
observer ईक्षक <i>m.</i>	
obtuse angle <i>Math.</i> अधिकोण <i>m.</i>	
occipital <i>Anat.</i> पश्चकपाल	
occurrence <i>Chem.</i> प्राप्तिस्थान <i>n.</i>	
ocellus <i>Ophthalmol.</i> अक्षिका <i>f.</i>	
octagon <i>Math.</i> अष्टमुज <i>m.</i>	
octahedron <i>Geom.</i> अष्टानीक <i>m.</i>	
October दशममास <i>m.</i>	
octonary <i>Math.</i> अष्टमय	
octoploid <i>Zool.</i> अष्टगुण	
odd <i>Math.</i> , <i>Bot.</i> अयुगम	

odd-pinnate Bot.	अयुग्म-पक्षवत्	oosphere = egg =ovum	Biol.
odonto-	दन्त-	आड n.	
odonto-blast Zool.	दन्तकृत्	oosphere (unfertilized egg, a female gamete)	अण्डगोल
odourless निर्गंध		oospore Bot. (the spore resulting from the fertilization of an egg-cell)	अण्ड-जीजाणु m.
oesophagus Anat.	निगल m.	ootype Zool.	अण्डकरणी f.
of equal length समावास		opal उपल m. (the English word is from Sanskrit)	
office कार्यालय m.		opalescence उपल-भासा f.	
oil of vitriol काचर-तैल n.		opalescent उपल-भासी (-इन्)	
olfactory cell Anat.	गन्ध-कोशा f.	opaque पारान्ध, पारादर्श, अपारदर्श	
olive तैलबदर n.		open विकृत	
-oma Med.	(tumor, swelling)	open circuit Phys.	विवृत परिपथ m.
-अर्द्ध		open community Bot.	विवृत समुदाय m.
omissibility लोप्यता f.		opening विवर m., छिद्र n., मार्ग m., मुख n.	
omissible लोप्य		opening उद्घाटन, प्रारम्भण n.	
omission लोपन n., लोप m.		operand Math.	करणीय n.
omit vb.	लोपन n.	operate vb.	करण, क्रियाकरण n.
omitted लोपित		operating करण, क्रियाकरण n.	
omitting लोपन n.		operation कर्म n. (in chemistry कर्म should be preferred to क्रियो action)	
ommatidium Zool.	अक्षिका f.	operational कर्मात्मक	
one-celled एक-कोशावान्		operator 1 Math.	कर्ता (-हु) m.
one cell thick Bot.	एककोशास्थूल	2 Com.	कर्ता, चालक m.
onion Bot.	पलाण्हु m.	operculated पिहित	
ontology तात्त्विकी f.		operculum Bot.	(lid of the theca) पिधान n.
oocyte Zool.	अण्डकोशा f.	ophthalm-, ophthalmo-	चक्षुः-
oogamete Biol.	स्त्रीजन्यु m.	ophthalmic चक्षुः-, चाक्षुप	
oogamous Biol.	लिंगी (-इन्)	ophthalmic artery Anat.	चाक्षुष-रोहिणी f.
oogenesis = oogeny Biol.		ophthalmic branch चाक्षुपी शाखा f.	
अण्डजनन n.		opium अहिफेन n.	
ooglea Zool.	अण्डश्लेष m.		
oogonial (pertaining to oogonium योनि) योन			
oogonium Bot.	योनि f.		
ookinete Zool.	(a motile stage of the zygote, in plasmodium) चल-युक्ता f.		
Oomycetes Bot.	अण्डकवकानि n. pl.		

opposite अभिमुख, सम्मुख, विरुद्ध,

विपरीत

opposite (going in the opposite direction) प्रतिगामी (-इन्)

oppositely charged विपरीत प्रभृत

opposite sense *Math.* विपरीत-

दिशा *f.*

optic 1 दृक्-

2 काशिक

optic *adj.* 1 (of or pertaining to vision) दृष्टि-, दार्ढिक

2 (of or pertaining to the

3 (relating to optics) काशिकीय

optical *adj.* 1 (relating to the science of optics) काशिकीय

2 (relating to vision) दृष्टि-, दार्ढिक (e.g. optical illusion दृष्टि-भ्रम)

optical प्रकाशीय, प्रकाश-, काशिक, चाक्षुष

optical bench *Optics* (essentially a horizontal rod)

काशिक-दण्ड *m.*

optical centre काशिक विन्दु *m.*

optical constants *Cryst.* काशिक स्थिरांक *m.*

optical convention काशिक-रुढि *f.*

optical density प्रकाश-घनता *f.*

optical illusion दृष्टि-भ्रम *m.*

optical instrument 1 चाक्षुष

उपकरण *n.*

2 काशित्र *n.*

optical lantern चाक्षुष वादीप *m.*

optically dense काशार्थ घन

optically rare काशार्थ विरल

optical medium प्रकाश-वाहक *m.*

(वह covers all senses, e.g. reflection, absorption, and transmission of light. Cf. गर्म वहति, अशूणि वहति)

optical properties प्रकाशीय गुण *m.*

optical system काशित्र-संहति *f.* (combination of काशित्र)

optic axis *Mineral.* काशिक अक्ष *m.*

optic axis (of the eyeball) =optical axis चाक्षुष अक्ष *m.*

optic disc = optic entrance = optic papilla प्रविस्त्र *n.*

(not दृष्टिविस्त्र because it is a spot devoid of light)

optic fibre दृष्टि-तन्तु *m.*

optician 1 (one who deals in optical instruments) काशित्रिक *m.*

2 (one who makes....) काशित्रिकार *m.*

3 (one who makes spectacles) उपनेत्रकार *m.*

4 (one skilled in optics) काशिकीज, काशिविज *m.*

optic nerve *Anat.* दृक्-चेता *f.*

optico- (optic) दृष्टि-

optimum प्रशस्त, अनुकूलतम् or अथवा

orange नारंग *n.*

orang-outang वन-मानुष *m.*

orbicularis ani *Anat.* गुद-पेशी-बलय *m.*

orbicularis oculi *Anat.* वर्तमद्वार-सरोचक-पेशी, निमीलक-पेशी *f.*

orbicularis oris <i>Anat.</i>	organic solvent <i>Chem.</i> प्रांगरिक
सुखपेशी-बलय <i>m.</i>	विलायक <i>m.</i>
orbiculus ciliaris = pass plana बलिकाय बलय <i>m.</i>	organism 1 = microbe जीवाणु <i>m.</i>
orbit 1 (of stars) कक्ष <i>n.</i>	2 (a living being) जीवी (-इन्), जीव <i>m.</i>
2 (eyesocket) अक्षिकूप <i>m.</i> (from Pali)	3 (anything composed of different parts) अंगी (-इन्) <i>m.</i>
orbital pad of fat <i>Ophthalmol.</i> परिगोल बसापूर <i>m.</i> (pad 'that which fills up unoccupied space,' परिगोल round the eye- ball')	organography <i>Biol.</i> अंगवर्णना <i>f.</i>
orbital plate <i>Ophthalmol.</i> अक्षि- पट्ट <i>m.</i>	orifice <i>Anat., Phys.</i> विवर <i>m.</i>
orb weaver (a spider) = geometric spider गोल-बाय <i>m.</i>	origin <i>Math.</i> मूलविन्दु <i>m.</i>
order 1 <i>Bot.</i> गोत्र <i>n.</i>	origin उद्भव <i>m.</i>
2 <i>Zool.</i> गण <i>m.</i>	original भौतिक
order of a surd <i>Math.</i> करणी- वर्ण <i>m.</i>	original position मूल-स्थिति <i>f.</i>
orders of levers <i>Phys.</i> उद्याम- भेद <i>m.</i>	origin of a muscle पेशी-उद्भव <i>m.</i>
ordinarily साधारणतः	oris <i>Anat.</i> आस्था, मुख <i>n.</i>
ordinary algebra = elementary algebra प्रारम्भिक वीजगणित <i>n.</i>	ortho- <i>Chem.</i> ऊर्ध्व-
ordinary temperature साधारण ताप <i>m.</i>	orthocentre <i>Geom.</i> लम्बकेन्द्र <i>n.</i>
ordinary term <i>Math.</i> सामान्य पद <i>n.</i>	orthogonal <i>Math.</i> लम्बकोणी (-इन्)
ordinate कोटि <i>f.</i>	orthogonal circle <i>Math.</i> लम्ब- कोणवृत्त <i>n.</i> (circle at right angle)
ore (from Sanskrit अयस्) अयस्क <i>n.</i>	orthogonal projection <i>Math.</i> लम्बकोणे विक्षेप <i>m.</i>
organ 1 <i>Anat.</i> अंग <i>n.</i>	orthophosphoric acid ऊर्ध्वभास्तिक अम्ल <i>n.</i>
2 वायराज <i>m.</i> (the largest and most powerful musical in- strument)	Os (osmium) यु (गुरुत्वात्)
organic <i>Chem.</i> प्रांगर-, प्रांगरिक	oscillate <i>vb.</i> प्रदोलन <i>n.</i>
organic chemistry प्रांगर-रसायन <i>n.</i> , प्रांगरिकी <i>f.</i>	vibrate <i>vb.</i> आवैपन <i>n.</i>
	oscillated प्रदोलित
	oscillating wave प्रदोलतरंग <i>m.</i>
	oscillation प्रदोलन <i>n.</i> , प्रदोल <i>m.</i> , (single swing from one extreme to the other) एकतो- दोल <i>m.</i> (it is never a verb in this sense)
	oscillation number <i>Elcc.</i> प्रदोल- नांक <i>m.</i>

oscillator प्रदोलक <i>m.</i>	ossivorous अस्थिभुक्
oscillatory प्रदोली (-इन्)	ossuary अस्थिधानी <i>f.</i>
oscillatory circuit <i>Radio</i> प्रदोली परिपथ <i>m.</i>	-ost-अस्थि <i>n.</i>
oscillograph <i>Elec.</i> प्रदोल-लिख <i>m.</i>	ost-, oste-, osteo- अस्थि-
oscillometer प्रदोलमान <i>m.</i>	ostiole 1 <i>Bot.</i> द्वार <i>n.</i>
oscilloscope <i>Elec.</i> प्रदोलेक्ष <i>m.</i>	2 <i>Zool.</i> रन्धर <i>n.</i>
osculum <i>Zool.</i> आस्यक <i>n.</i>	ostium (pl. ostia; pores of a sponge) रन्ध्र <i>n.</i>
-osis 1 (a morbid condition due to the excessive increase of....) अतिं... ता	otherwise अन्यथा
2 (any disease) -रुजा <i>f.</i>	outer बाह्य
osmium <i>Chem.</i> गुर्वातु <i>m.</i>	outer leg (in spherometer) <i>Phys.</i> बाह्य पाद <i>m.</i>
osmose <i>vb. Chem.</i> (to subject to osmosis, to diffuse by osmosis) आसारण <i>n.</i>	outlets of ventilation बातन- निष्कम <i>m.</i>
osmosis आसृति <i>f.</i>	outline बहीरेखा <i>f.</i>
-osmosis -आसृति <i>f.</i>	outline map बहीरेख मानचित्र <i>n.</i>
osmotic आसृतीय	out of focus अनाभित (not in focus)
osmotic pressure आसृतीय निषीड <i>m.</i>	output प्रदा <i>f.</i> , उत्पाद <i>m.</i> (production)
ossa <i>Anat.</i> (pl. of os) अस्थीनि <i>n. pl.</i>	outside बहिष्टात् (Hindi बाहर), बाह्य
ossein = ostein <i>Biochem.</i> अस्थिकि <i>f.</i>	oval अंडाकार, अग्न-
osse- 1 (bone) अस्थि- 2 (bony) आस्थ्य-	ovary <i>Bot.</i> अंडाशय <i>m.</i>
osseous (Gk. <i>osteon</i> from Sanskrit अस्थि) <i>Anat.</i> 1 (composed of bone) अस्थिमय 2 (resembling bone) अस्थिवत्	ovate <i>Bot.</i> अण्डवत्
ossi- अस्थि-	oven कन्दु <i>m.</i>
ossicle = ossicule <i>Anat.</i> अस्थिका <i>f.</i>	overcome <i>vb.</i> अभिभवन <i>n.</i>
ossiferous अस्थिभर	overcome अभिमूत
ossification <i>Anat.</i> (formation of bone) अस्थिकरण <i>n.</i> , अस्थिकृति <i>f.</i> , अस्थीयन <i>n.</i>	overcome resistance <i>vb.</i> रोधाभि- भवन <i>n.</i>
ossifier अस्थिरूटा (-तृ) <i>m.</i>	overfeeding अतिभक्षण <i>n.</i>
	overflow आप्लाव <i>m.</i>
	overlap <i>vb.</i> अतिछादन <i>n.</i>
	overturn = capsized <i>vb.</i> उच्चाटन <i>n.</i> (शक्तोच्चाटन overturning a cart)
	oviduct <i>Zool.</i> अण्ड-प्रगालो <i>f.</i>
	ovipositor <i>Zool.</i> (an organ for depositing eggs) अण्डनिधाता (-तृ) <i>m.</i>

ovule	<i>Bot.</i> (popularly 'an immature seed') वालंड <i>n.</i>	2 (to combine with oxygen) जारक-योजन <i>n.</i>
ovum	<i>1 Anat.</i> स्त्रीचीज <i>n.</i>	3 (to treat with oxygen) जारक-साधन <i>n.</i>
	<i>2 Parasitol.</i> अण्डैक (a single cell from which embryo develops)	4 = oxidize
	<i>3</i> = eggcell अंडकोशा	oxygenated जारकायित
ox	वृत्तम <i>m.</i>	oxygenator <i>Chem.</i> (something which oxygenates, as a lung) जारकायक <i>m.</i>
oxalic	<i>Chem.</i> तिस्मिक	= oxidizer जारयिता (-तृ) <i>m.</i>
oxalic acid	<i>Chem.</i> तिस्मिक अम्ल <i>n.</i>	oxygen-hydrogen welding जारकोदजन-संधान <i>n.</i>
oxidase	(oxidation+ -ase) <i>Bio-chem.</i> जारणेद <i>m.</i>	oxyhydrogen adj. <i>Chem.</i> जारोदजन
oxidation	<i>Chem.</i> (act or process of oxidizing) जारण <i>n.</i> , जारणा <i>f.</i>	oyster शुक्कि, खाद्य-शुक्कि <i>f.</i>
oxide	<i>Chem.</i> जारेय <i>n.</i>	ozone [Great Oxford Dictionary: Gk. <i>ozein</i> to smell+one (here -one is not from keytone)] <i>Chem.</i> प्रजारक <i>m.</i>
oxides of nitrogen	भूयाति-जारेय <i>n.</i>	(it is a much more powerful oxidizer than oxygen gas)
oxidic oxides	जारेयिक जारेय <i>n.</i>	ozonized oxygen प्रजारकित जारक <i>m.</i>
oxidizability	जारण्ण, यता <i>f.</i>	P-
oxidizable	जारणीय	P (<i>perianth</i>) <i>Bot.</i> प (परिपुष्ट)
oxidization	जारण <i>n.</i>	P (<i>phosphorus</i>) <i>Chem.</i> भ (भास्फर)
oxidize	<i>vb.</i> जारण <i>n.</i>	p-, para- <i>Chem.</i> प-, परा-
oxidized	जारित	Pa (<i>proto-actinium</i>) <i>Chem.</i> प्रै (प्रैजातु)
oxidizer	(one who or that which oxidizes; specif., an oxidizing agent, as nitric acid, chromic acid)	pad 1 (ink-pad) मसीतल्प <i>m.</i>
	जारयिता (-तृ) <i>m.</i>	2 चथ <i>m.</i>
oxidizing action	जारण-किया <i>f.</i>	3 Zool. उपचर्ह <i>m.</i>
oxidizing agent	जारण-कर्ता (-तृ) <i>m.</i>	pail system <i>Hygiene</i> शौचपान-विधि <i>m.</i> (here pail stands for शौचपान only)
oxy- (oxygen)	<i>Chem.</i> जार-	pain पीड़ा <i>f.</i>
oxy adj.	<i>Chem.</i> जार	paint <i>n.</i> रंगलेप <i>m.</i>
oxyacid	जाराम्ल <i>n.</i>	paint <i>vb.</i> आलेपन, रंगलेपन, लेपविच्छन <i>n.</i> (to portray with paints)
oxygen	<i>Chem.</i> जारक <i>m.</i>	
oxygen acid	<i>Chem.</i> जारक अम्ल <i>n.</i>	
oxygenate	<i>vb.</i> <i>Chem.</i> जारकायण <i>n.</i>	
1	(to impregnate with oxygen) जारक-ब्यापन <i>n.</i>	

painting लेप-चित्र <i>n.</i>	palp = palpus <i>Zool.</i> मृश <i>m.</i> (मृश् to touch)
pair युग्म, द्वय <i>n.</i>	palpal organ (conveys sperms to the genital orifice of the female) शुक्रोदा (-रु) <i>m.</i>
pair of compasses कर्कट <i>m.</i>	palpebra <i>Anat.</i> वर्त्मे <i>n.</i>
pair of dividers विभाजक <i>m.</i>	palpebral conjunctiva वर्त्मस्तर <i>m.</i>
pair of even numbers <i>Math.</i> युग्मसंख्या-द्वय <i>n.</i>	palpus = palp
palatal तालव्य	pan भाजन <i>n.</i>
palate तालु <i>n.</i>	pancreas <i>Anat.</i> (a gland possessing all ferments) सर्वकिणी (-इन्) <i>m.</i>
pale पांडुर	pandemic diseases सार्वदेशिक रोग <i>m.</i>
palea <i>Bot.</i> अवपत्र <i>n.</i>	panicle = compound raceme <i>Bot</i> संयुत-एकवर्धक्ष <i>m.</i>
pale-blue पांडुर-नील	Pantodontia <i>Zool.</i> (teeth are present in full series -Parker and Haswell) सर्वदन्ताः <i>m.pl.</i>
pale blue mantle पांडुर नील प्रावार <i>m.</i>	papain <i>Biochem.</i> एंड्रकि <i>f.</i>
paleo-biology पुरा-जैविकी <i>f.</i>	papaya = papaw एरण्डकर्कटी <i>f.</i>
paleobotany पुरोन्द्रिगी <i>f.</i>	paper-weight = letter-weight पत्र-भार <i>m.</i>
paleontology पुरा-सात्त्विकी <i>f.</i>	Papilionaceae प्रजापति-कुल <i>n.</i> (प्रजापति butterfly)
paleo-zoology पुरा-प्राणिकी <i>f.</i>	papilionaceous <i>Bot.</i> प्रजापतिरूप
pale-yellow पांडुर-पीत	Papilionae <i>Zool.</i> (a subfamily of the Papilionidae) प्रजापत्यनुवंश <i>m.</i>
pale-yellowish rose पाण्डुरापीत पाटल <i>n.</i>	Papilionidae <i>Zool.</i> (family of butterflies) प्रजापति-वंश <i>m.</i>
palisade cells <i>Bot.</i> स्कम्म-कोशा, (cylindrical cells rich in chloroplast) शादि-स्कम्म-कोशा <i>f.</i>	papillary border <i>Ophthalmol.</i> प्रविम्ब-तट <i>m.</i>
palladium <i>Chem.</i> निचूषातु <i>m.</i>	papillary muscles = columnae carneae <i>Anat.</i> मांस-स्तम्भी <i>f.</i>
palm ताल <i>m.</i>	
palmate (venation) <i>Bot.</i> पाणिवत्	
palmately cleft <i>Bot.</i> पाणिवद् दीर्घ	
palmately compounded <i>Bot.</i> पाणिवत् संयुत	
palmately divided <i>Bot.</i> पाणिवद् विभक्त	
palmati-fid <i>Bot.</i> पाणिवद्-दर	
palmati-form <i>Bot.</i> पाणि-रूप	
palmation <i>Bot.</i> पाणिवत्ता <i>f.</i>	
palmitic <i>Chem.</i> तालिक	
palm-lobate <i>Bot.</i> पाणि-पालिमत्	

pappus	<i>Bot.</i> (ring of hairs) रोम-वल्य <i>m.</i>	parallelogram of velocities <i>Phys.</i> प्रवेग-समान्तरभुज <i>m.</i>
para-	<i>Chem.</i> परा-	parallel tubes समदिशा नाल <i>m.</i>
parabola	<i>Math.</i> एकेन्ड्र <i>n.</i> (short for एक one+उत्केन्द्रता eccentricity)	paralysis स्तम्भ <i>m.</i> , स्तम्भन <i>n.</i> , स्तम्भ-रोग, संस्तम्भ <i>m.</i>
parabolic	एकेन्द्रीय	paramagnetic एकाधिचुम्बिक
paraboloid	<i>Geom.</i> (surface generated by the rotation of a parabola about its axis) एकेन्द्रज <i>n.</i>	Paramecium <i>Zool.</i> 1 सुप्रिकाति <i>f.</i> (a genus)
paraboloidal	एकेन्द्रजीय	2 (any individual of the genus) सुप्रिका <i>f.</i>
paracentral	<i>Anat.</i> (lying near the centre) उपसम्बद्ध	Paramecium caudatum = slipper animalcule <i>Zool.</i> सुप्राणुप्राणी (-इन्) <i>m.</i>
parachute	<i>Mil.</i> वायुछत्र <i>n.</i>	para-menispermine परा-काकफलो <i>f.</i>
parachutist	<i>Mil.</i> वायुछत्री (-इन्) <i>m.</i>	parameter <i>Math.</i> प्राचल <i>m.</i>
paraffin	(a waxy substance occurring in the earth as a constituent of petroleum or as a solid deposit) मृद्घसा <i>f.</i>	parameter of a diameter प्रजीवा <i>f.</i>
paraglossa	(outer) <i>Zool.</i> वहिर्जिङ्गा <i>f.</i>	parameter of distribution वंटन-प्राचल <i>m.</i>
paragraph	कण्ठिका <i>f.</i>	parametric equation <i>Math.</i> प्राचल-समीकार <i>m.</i>
parallax	भेदाभास <i>m.</i>	paramylum <i>Bot.</i> (a carbohydrate allied to starch) परामण्ड <i>n.</i>
parallel	(keeping at the same distance at all parts) समान्तर	paraphysis <i>Bot.</i> (a sterile filament) वन्त्य <i>m.</i>
parallel (venation)	<i>Bot.</i> समदिशा (parallel is here 'with like-direction')	parasite <i>Zool.</i> परजीवी (-इन्) <i>m.</i>
parallelepiped, parallelopiped	<i>Geom.</i> समान्तरानोक	parasitism <i>Biol.</i> पारजैवेक
parallelogram	<i>Geom.</i> समान्तरभुज <i>m.</i> (समान्तर+चतुर्भुज)	parasitism परजीविता <i>f.</i>
parallelogram law	<i>Mech.</i> समान्तरभुज-नियम <i>m..</i>	parasphenoid bone <i>Zool.</i> (T-shaped bone) रोस्थि <i>n.</i>
parallelogram of forces	<i>Phys.</i> बल-समान्तरभुज <i>m.</i>	paraxial उपाक्ष
		Parazoa = Porifera <i>Zool.</i> रन्ध्राणः <i>m. pl.</i>
		parchment चर्मपत्र <i>n.</i>
		pareira brava (Port. <i>parreira</i> vine+ <i>brava</i> wild) = pareira बन-बहडी <i>f.</i>

parenchyma *Bot.* तनुभित्तिक *m.*
 parentheses = round brackets
 गोलामिवार *m.*
 paries=parietes *Anat.* प्राचीर *m.*
 parietal membrane *Anat.*
     प्राचीर-कला *f.*
 parietal pericardium प्राचीर-
     परिहृत् *m.*
 pari-pinnate *Bot.* सम-पश्चवत्
 parotid *adj.* *Anat.* उपकर्ण
 parotid duct उपकर्ण-प्रगाली*f.*
 parotid gland = parotis *Anat.*
     उपकर्ण-ग्रन्थि *m.*
 parsley अजमेदा *f.*
 part ऊंगा *n.*, अवश्यव, भाग *m.*
 partial आंशिक, अपूर्ण, खण्ड-, किंचित्-
 partial fraction *Math.* आंशिक
     भिन्न *m.*
 partially soluble किंचिद्-विलेय
 partial product *Math.* आंशिक
     शुणनफल *n.*
 particle लव *m.*
 particular enunciation *Math.*
     विशिष्ट-प्रतिज्ञा *f.*
 partition 1 *Math.* भागीकरण *n.*
     2 *Com.* वंटन *n.*
 partner भागी (-इन्) *m.*
 partnership भागिता *f.*
 pass *vb.* गमन *n.*
 pass *n.* प्रवेशपत्र *n.*
 passage मार्ग *m.*, यात्रा *f.*, पारण *n.*
 passage cells *Bot.* मार्ग-कांशा *f.*
 passage of light *Ophthalmol.*
     प्रकाश-यात्रा *f.*
 pass through मध्यात्पारण *n.*
 pass through a line *vb.* *Math.*
     रेखा-मध्येन-गमन *n.* (मध्येन
         through)

paste लेपी *f.* (cf. Hindi लैई,
     Panjabi लैबी)
 Pasteur-Chamberland filter
     Hygiene जीवाणु-पाव क *m.*
 patellar अष्टीवत्-
 patellar fossa *Ophthalmol.*
     काचर खात *m.*
 pathogen, pathogene व्याधि-
     जन *m.*
 pathogenesis = pathogeny
     Med. व्याधिजनन *n.*
 pathogenetic *Med.* व्याधिजनीय
 pathogenic व्याधिजन
 pathogenicity व्याधिजनत्व *n.*
 pathogenic organism रोगागु *m.*
 pathogenous व्याधिजन
 pathological 1 (of or perta-
     ining to pathology) व्याधिकीय
     2 (morbid) रुग्ण, विकृत
 pathological anatomy=morbid
     anatomy विकृत शारीर *n.*
 pathological histology विकृत-
     औतिकी *f.*
 pathologist *Med.* व्याधिकीविद् *m.*
 pathology व्याधिविद्या, व्याधिकी,
     वैकारिकी, देहवैकारिकी *f.*
 payable देय
 Pb (plumbum = lead) *Chem.*
     सी (सीस)
 peacock मधूर *m.*
 peat *Bot.* (vegetable matter
     decomposed in water, semi-
         carbonized, used as fuel,
         etc.) जीर्णक *n.*
 peaty soil *Bot.* जीर्णकि-उन्मृदा *f.*
 pebble अष्टीला *f.*(ancient word)

pectoral arch = shoulder girdle	pentagon <i>Geom.</i> पंचभुज <i>m.</i>
अंस-चक्र <i>n.</i>	penta-locular <i>Bot.</i> पंच-गहरा
pectoralis (muscle) <i>Anat.</i> उरोवेष्ट (शो)	pent-oxide <i>Chem.</i> पंच-जारेय <i>n.</i>
pedal-line=Simson line <i>Geom.</i>	penumbra <i>Ophthalmol.</i> आच्छाया <i>f.</i>
पदिक-रेखा <i>f.</i>	peptone <i>Biochem.</i> पाचा <i>f.</i>
pedal triangle <i>Math.</i> पदिक त्रिभुज <i>m.</i>	peptonic पाचायिक
pedicel <i>Bot.</i> (one of the ultimate divisions of a common peduncle) उपवृत्त <i>n.</i>	per- <i>Chem.</i> अति-
pedipalpi <i>Zool.</i> (nonchelate, acting as feelers) पाद-मृश <i>m.</i>	per द्वारा, प्रति
peduncle <i>Bot.</i> (flower stalk)	per annum प्रति वर्ष
पुष्पवृत्त <i>n.</i>	per-cent प्रतिशत
Pelecy-poda (Gk. <i>pelekus</i> hatchet, from Skt. परशु) परशु- पादा: <i>m. pl.</i>	percentage प्रतिशतता <i>f.</i>
Pelimatōzoa <i>Zool.</i> ('fixed at the base') स-इन्ता: <i>m. pl.</i>	perceptible संलक्ष्य (ancient word)
pelvic <i>Anat.</i> श्रौणि	perception (of light) दर्शन <i>n.</i>
pelvic arch = pelvic girdle	perception of sound ध्वनि-ग्रहण <i>n.</i>
<i>Anat.</i> श्रौणि-चक्र <i>n.</i>	perennial <i>n.</i> बहुवार्षिक, चिरजीवी, वर्षानुवर्षजीवी (-इन.) <i>m.</i>
pelvic diaphragm श्रौणि-प्राचीर <i>m.</i>	perfect flower <i>Bot.</i> (both staminate and pistillate) उभयकेसर पुष्प <i>n.</i>
pelvis <i>Anat.</i> श्रौणि <i>f.</i> 1 (basin- like structure) श्रौणिपात्र <i>n.</i>	perfection परिनिष्पत्ति <i>f.</i> (from वज्रच्छेदिका)
2 (cavity of the pelvis)	perfect leaf <i>Bot.</i> सकल पत्र <i>n.</i>
श्रौणिखात <i>n.</i>	perfect machine <i>Phys.</i> परिनिष्पत्ति यन्त्र <i>n.</i>
pencil अंकनी <i>f.</i>	perflation (blow through) अन्तरावहन <i>n.</i> = free ventilation स्वच्छन्द वातन <i>n.</i>
pencil (of lines) रेखासूची, सूची <i>f.</i>	perfoliate leaf (base of the leaf is united around the stem स्तम्भपरिगत) <i>Bot.</i> परिपत्र <i>n.</i>
pencil of rays <i>Geom.</i> रँझि-सूची <i>f.</i>	perfoliate sessile <i>Bot.</i> अवृत्त परिपत्र <i>n.</i>
pendulum निदोल <i>m.</i>	perforate <i>vb.</i> निछिद्धण <i>n.</i>
Penicillium कूर्चिति <i>f.</i> (-ति for प्रजाति genus)	perforator (<i>per</i> through+ <i>forare</i> to bore) = punch निछिक <i>m.</i>
Penicillium notatum (Lat. . <i>notatus</i> known) प्रजात कूर्च <i>m.</i>	
pentachloride पंचनोरेय <i>n.</i>	

peri- (Gk. *peri* from Sanskrit परि) *Chem.* परि-
 perianth (P) *Bot.* परिषुष्ठ *n.* (प)
 periblem *Bot.* (giving rise to cortex) वाय्वक्तन *m.*
 pericardium (membrane) *Anat.* परिहृत, परिहृच्छद *m.*
 pericarp *Bot.* (fruit-wall) फल-भिति *f.*
 pericentral परिमध्य
 pericycle *Bot.* (surrounding the stele) मध्यरस्म-वेष्ट *m.*
 periderm *Bot.* (outer bark) वाय्ववत्क *m.*
 perigynous *Bot.* परिजाय
 perigyny *Bot.* परिजायता *f.*
 perimeter *Geom.* परिमाप *m.*
 period 1 *Geol.* युग *n.*
     2 अवधि *m.*
     3 आवर्ति *m.* (a cycle)
 per-iodic *Chem.* अति-जम्बिक
 periodicity *Chem.* आवर्तिता *f.*
 periodic table *Chem.* आवर्तन-सारणी *f.*
 period of the decimal *Math.* दशमिक-आवर्तनांक *m.*
 periosteum *Anat.* पर्यस्थ *m.*
     (अस्थ: परि)
 peripheral fixation *Ophthalmol.* परिणाह-लक्ष्यन्यन्यन *n.*
 periphery परिगाह *m.*
 periscope *Ophthalmol.* परिदर्श *m.*
 periscopic lens *Ophthalmol.* परितो-वीक्ष *m.*
 periscopic vision *Ophthalmol.* परितोहष्टि *f.*
 Perisporiaceae *Bot.* आवृत्तधानी-कुल *n.*

perisporium = peritheciun *Bot.*
     धान्यावरण *n.* (covering of बीजाणुधानी sporangium)
 peristalsis 1 *Anat.* क्रमसंकोच *m.*
     2 *Zool.* (waves of contraction) संकोचन-तरंग *m.*, तरंग-गति *f.*
 peristome *Bot.* दन्ती (-इन्) *m.*
 peristomium *Zool.* (the first ring into which opens the mouth) मुखवलय *m.*
 peritheciun = perisporium
 peritoneal sac *Anat.* उदर-गुहा *f.*
 peritoneum 1 (sac) *Anat.* उदर *n.*, उदर-गुहा *f.*
     2 (membrane) *Anat.* उदर-छद *m.*
 permanent स्थायी, धृत, अस्थय
 permanent tooth *Anat.* स्थायी दन्त *m.*
 permanganate *Chem.* अतिलोह-कीय *n.*
 permeability *Bot.* अतिवेधता *f.*
 permeable *Bot.* अतिवेध
 permeameter *Elec.* अतिवेधता-मान *m.*
 permeate *vb.* (to pass through) अतिवेधन *n.*
 permutation *Math.* क्रमचय *m.*
 pernicious प्रणाशी (-इन्)
 peroxide *Chem.* अतिजारेय *n.*
 perpendicular *Geom.* लम्ब *m.*
 perpendicular distance *Math.* लम्बिक दूरत्व *n.*
 perpendicular position लम्बोर्ध्व-स्थिति *f.*
 perpendicular to each other *Math.* अन्योन्यस्थिति लम्ब, परस्पर-लम्ब *m.*

perpetual lever = continuous lever	<i>Phys.</i> शार्वत उद्याम <i>m.</i>	pharynx <i>Anat.</i> ग्रसनी <i>f.</i>
personal hygiene वैयक्तिक- स्वास्थ्य- रक्षा <i>f.</i>		phellem = cork
personate = bilabiate <i>Bot.</i>	द्वयोष्टी (-इन्)	phelloderm <i>Bot.</i> उपत्वक्षा <i>f.</i>
petal <i>Bot.</i> दल <i>n.</i>		phellogen = cork cambium <i>Bot.</i> त्वक्षेष्ठा <i>f.</i>
petaloid <i>Bot.</i> दलाम <i>n.</i>		phenolphthalein <i>Chem.</i> दर्शक- व्युत्तेलिन <i>m.</i>
petiolate leaf <i>Bot.</i> सवृन्त पत्र <i>n.</i>		phenomenon घृत <i>n.</i> , घटना <i>f.</i>
petiole = leafstalk पत्रवृन्त <i>n.</i>	=mesopodium मध्यपादक <i>n.</i> (पादक podium)	phenotype <i>Zool.</i> (different in appearance) भिन्नरूप
petri dish (used for plate cultures संवर्धन) अपिवर्ध शराब <i>n.</i>		phenyl <i>Chem.</i> दर्शल <i>n.</i>
petrol (made by refining of petroleum मृत्तेल) मार्तेल <i>n.</i>		phloem = bast <i>Bot.</i> (forms the downward passage for food material manufactured by leaves) अघोवाही (-इन्) <i>m.</i>
petrol gas plant मार्तेल-वाति- संयन्त्र <i>n.</i>		Pholidota <i>Zool.</i> (scaly ante-eaters) शहिक-व <i>m.pl.</i> (शल्किन् having scales)
petrol pump मार्तेल-उदच्च <i>m.</i>		phosgene (<i>phos-</i> light+ <i>-gene</i>)
Phaeophyceae <i>Bot.</i> (brown algae) ब्रह्म-आप्यकाः <i>m. pl.</i>		<i>Chem.</i> (produced under the influence of light) भाज <i>m.</i> (भा light +ज produced; cf. द्विज)
phalangal = phalangeal <i>Anat.</i> अंगुलिपर्वीय, अंगुलिपर्व-		phosphate <i>Chem.</i> भास्वीय <i>n.</i>
phalange = phalanx <i>Anat.</i> अंगुलिपर्व <i>n.</i>		phosphine <i>Chem.</i> भास्वी <i>f.</i>
phalangeal bone = phalanx <i>Anat.</i> अंगुलिपर्वास्थिय <i>n.</i>		phosphonium (<i>phospho-</i> + ammonium) <i>Chem.</i> भास्व-तातु <i>m.</i>
phalanges अंगुलिपर्व <i>n.</i>		phosphonium iodide <i>Chem.</i> भास्वतातु जम्बेय <i>n.</i>
phanerogam सपुष्पोन्ड्रू <i>f.</i>		phosphorated hydrogen भास्वरित उदजन <i>m.</i>
pharmacopoeia भेषज-संहिता <i>f.</i>		phosphorescence भासा <i>f.</i>
pharmacy = pharmaceuticals फैर्मजिकी <i>f.</i>		phosphoric acid <i>Chem.</i> भास्विक अम्ल <i>n.</i>
pharyng-, pharyngo- <i>Anat.</i> ग्रसनी-		phosphorous <i>adj.</i> (compounds in which phosphorus has a valence lower than in
pharyngeal <i>Anat.</i> ग्रासन		
pharyngeal nephridia <i>Zool.</i> ग्रसनी-उत्सर्गीग <i>n.</i>		

phosphoric compounds)	photo-metry भा-मिति <i>f.</i>
भास्वय	photomicrograph = micro-
phosphorous acid भास्व अम्ल <i>n.</i>	photograph भाणुचित्र = अणु-भा-
phosphorous anhydride भास्व	चित्र <i>n.</i>
अजलेय <i>n.</i>	photon 1 <i>Phys.</i> भाणु <i>m.</i>
phosphorus <i>Chem.</i> भास्वर	2 <i>Optics</i> (unit of illumination of retina, containing numberless photons भाणु of physics) ऐक <i>n.</i>
phosphorus chloride <i>Chem.</i>	photo-synthesis <i>Bot.</i> भा-संश्लेषण <i>n.</i>
भास्वर नीरेय <i>n.</i>	photo-taxis <i>Biol.</i> भा-क्रम <i>m.</i>
phosphorus iodide <i>Chem.</i> भास्वर	phototropism <i>Biol.</i> भावर्तना <i>f.</i>
जम्बेय <i>n.</i>	(भा + आवर्तना)
phosphorus oxide <i>Chem.</i> भास्वर	phthisis <i>Med.</i> यक्षमा <i>m.</i> (यक्षमन्)
जारेय <i>n.</i>	Phycomycetes <i>Bot.</i> शेवल-कवक-
phosphorus pentachloride	र्वग <i>m.</i>
<i>Chem.</i> भास्वर पंचनीरेय <i>n.</i>	phylo-taxis <i>Bot.</i> पर्ण-न्यास <i>m.</i>
phosphorus trioxide भास्वर	phylum <i>Zool.</i> प्रसृष्टि <i>f.</i>
त्रिजारेय <i>n.</i>	physical 1 (of or pertaining to physics) भौतिक
photo- भा-	2 (of or pertaining to the body) शारीरिक
photo-album भाचित्र-पुस्त <i>n.</i>	physical change भौतिक परिवर्तन <i>n.</i>
(picture album चित्रपुस्त)	physical chemistry भौतिक रसायन <i>n.</i>
photochemical induction भा-	physical independence of forces <i>Phys.</i> बल-भौतिक-निगम्यता <i>f.</i>
रसायनिक प्रोत्तर्वन <i>n.</i>	physically (according to physics) भौतिक्य
photo-chemistry भा-रसायन <i>n.</i>	physical optics भौतिक-काशिकी <i>f.</i>
photo-electric भा-विद्युतीय, भा-विद्युत-	physical process भौतिक-विधा <i>f.</i>
photo-electricity भा-वैद्युती <i>f.</i>	physicist भौतिकीविद् <i>m.</i>
(as a science)	physics भौतिकी <i>f.</i>
photograph भाचित्र <i>n.</i>	physiographic factors <i>Bot.</i>
photographed भाचित्रित	(slope, altitude and exposure) प्रवणो-च्छायादि-कारक <i>m.</i>
photographee (one who is photographed) भाचित्रित <i>m.</i>	
photographer भाचित्रक <i>m.</i>	
photographic plate भाचित्रीय पट्ट <i>m.</i>	
photography भाचित्रणा <i>f.</i>	
photom = footcandle <i>Ophthalmol.</i>	
mol. (one lumen per sq. ft.) पाद-चकास <i>m.</i> = पाद-वर्ति <i>f.</i>	
photo-meter <i>Phys.</i> भा-मान <i>m.</i>	

physiography=geomorphology	pinna <i>Anat.</i> 1 कर्ण-पळव <i>m.</i> 2 <i>Bot.</i> पळव <i>m.</i>
भूगोक्तिकी <i>f.</i>	
physiological दैहिक, दैहिकीय, व्यापारोय, व्यापारिकीय	pinna-lobate <i>Bot.</i> पक्ष-पालिमत्
physiological chemistry दैहिक रसायन <i>n.</i>	pinnate (venation) <i>Bot.</i> (<i>pinna</i> feather) पश्चवत्
physiology दैहिकी, देहव्यापारिकी, व्यापारिकी <i>f.</i> (देह will disappear when physiology is pre- ceded by another word, e.g. नेत्रव्यापारिकी 'physiology of the eye').	pinnately <i>Bot.</i> (in a pinnate manner) पश्चवत्
pictorial representation चित्रीय निरूपण <i>n.</i>	pinnati-fid <i>Bot.</i> पक्षवद्ध-दर
picture 1 <i>vb.</i> चित्रण <i>n.</i>	pinnato-dentate <i>Bot.</i> पक्ष-दनुर
2 <i>n.</i> आलेख <i>m.</i> , चित्र <i>n.</i>	pinnule 1 <i>Bot.</i> पळवी <i>f.</i> (a secondary pinna)
pierce <i>vb.</i> केघन <i>n.</i>	2 <i>Zool.</i> पक्षकी <i>f.</i> (a small fin)
pierced through पारविद्ध	<i>Pinus Bot.</i> सरलति <i>f.</i> (-ति for प्रजाति. genus)
pierce through <i>vb.</i> पारवेधन <i>n.</i>	pipe नाड <i>m.</i>
pigment रंगा- <i>f.</i>	pipe-clay नाड-मृत <i>f.</i> (used in making pipes)
pigment layer रंगा-स्तर <i>m.</i>	pipe-clay triangle नाढमृत- त्रिकोण <i>n.</i>
pileus <i>Bot.</i> छत्र <i>n.</i>	piperazine (<i>piperidine +</i> <i>azote + -ine</i>) <i>Chem.</i> मरिचा- जीबी <i>f.</i>
piliferous layer <i>Bot.</i> रोमि- स्तर <i>m.</i>	pipette नाडक <i>m.</i>
pill=pilula <i>Pharm.</i> गुटिका <i>f.</i>	<i>Pistacia terebinthus</i> =terebinth = chain turpentine विसरल <i>m.</i>
pimple पिटिका <i>f.</i>	pistil <i>Bot.</i> (ovary + style+ stigma) ल्लोकेसर <i>n.</i>
pin अन्धसूची <i>f.</i> , अणि <i>m.</i>	pit गते <i>m.</i>
pinacol <i>Chem.</i> आशौकव <i>m.</i>	pitch 1 (a viscous substance obtained as a residue in distilling coal tar, etc.) निराल <i>m.</i>
pinacolate <i>Chem.</i> आशौकजीय <i>n.</i>	2 <i>Mach., Mech.</i> (distance apart of two things, such as distance between any point on a thread of a screw to the corresponding
pinacone आशौका <i>f.</i>	
pincers संदेशी <i>f.</i>	
pinch-cock शिखि-पीड <i>m.</i>	
pineal=pineal body = pineal gland <i>Zool.</i> तृतीयनेत्र-ग्रन्थि <i>m.</i>	
pineal eye = median eye <i>Anat.</i> मध्यनेत्र, तृतीयनेत्र <i>n.</i>	
pink आपद्य	

point on an adjacent thread) अन्तराल <i>n.</i>	plane figure <i>Math.</i> समतल अकृति <i>f.</i>
3 Music तारता <i>f.</i>	plane glass सम काच <i>m.</i>
pith <i>Bot.</i> मज्जक <i>m.</i>	plane glass sheet समतल काच स्तार <i>m.</i>
pituitary body पोष-काय <i>m.</i>	plane mirror <i>Ophthalmol.</i> समतल दर्पण <i>m.</i>
pituitary gland पोष-ग्रन्थि <i>m.</i>	planer (that which planes) समक, समकर <i>m.</i>
pivot joint = trochoid joint	plane section <i>Math.</i> समतल-च्छेद <i>m.</i>
Anat. विवर्त-सन्धि <i>m.</i>	plane trigonometry समतल-त्रिकोणमिति <i>f.</i>
placenta गर्भपोष <i>m.</i> , जरायु <i>n.</i>	plano- सम-
placentation <i>Bot.</i> जरायु-न्यास <i>m.</i>	plano-concave समन्वुज्ज
place value = local value स्थानांश <i>f.</i>	plano-convex समोदुज्ज
Placophora ('plate-bearing')	plan of a laboratory प्रयोगशाला-उपकरा <i>f.</i>
=Polyplacophora <i>Zool.</i> (eight calcified plates) अष्टपट्टाः <i>m.pl.</i>	plant (machinery, fixtures, etc.) संयन्त्र, स्थिरयन्त्र <i>n.</i> (fixed machinery)
plains (मैदान) स्थली <i>f.</i>	plant <i>Bot.</i> 1 (in its most general sense) उच्चिद <i>f.</i>
plan उपकरा <i>f.</i>	2 पादप <i>m.</i>
Planck's constant <i>Phys.</i> और्जाणव स्थिर (its symbol is <i>h</i> औ)	plant association <i>Ecol.</i> उद्भित्समाज <i>m.</i>
plane अनुविक्षेप <i>m.</i> (projection on a horizontal plane अनुप्रस्थतल विक्षेप)	plant body <i>Bot.</i> उच्चिकाय <i>m.</i>
plane <i>vb.</i> समन, समकरण, चिक्कणकरण <i>n.</i>	plant breeding उद्भित-प्रसावन <i>n.</i>
plane <i>n.</i> (a tool for smoothing surfaces) समित्र <i>n.</i>	plant classification उच्चिद्-वर्गीकरण <i>n.</i>
plane <i>adj.</i> 1 अनुच्चावच 2 समतल (level), सम 3 चिपिट (flat)	plant communities (living under similar conditions, in a common habitat) सहवासि-उद्भिद <i>f.</i> , उच्चित समुदाय <i>m.</i>
plane <i>n.</i> 1 (surface) पृष्ठ <i>n.</i> 2 समपृष्ठ, समतल, सम <i>n.</i>	plant consociations उद्भिद-उपसमाज <i>m.</i>
3 (a block or plate used as a standard of flatness) सम <i>n.</i>	plant kingdom उद्भित-सृष्टि <i>f.</i>
4 तल <i>n.</i> (two-dimensional extent)	
planed समित्रित	

plant pathology उद्धिद्वैकारिकी f.
plant physiology उद्धिद्वैहिकी f.
plant society *Ecol.* उद्धित-संघ m.
-plasia,-plasis,-plasy -घटि f.,
-घटन n.

-plasm,-plasma (a plastic formative material) -घट m.

plasma I *Biol.* (protoplasm)
प्रस m.

2 *Anat., Physiol.* (plasma is the precursor of serum लसी) प्रलसी f. (cf. प्रपितामह); (fluid part of blood) अस्ताम्बु n.
3 *Pharm.* (a mixture of starch मण्ड and glycerol मधुरव) मण्ड-मधुरव m.

plasma body अस्ताम्बु-काय m.

plasma cell *Zool.* अस्ताम्बु-कोशा f.

plasmapheresis *Med.* अस्ताम्बु-हरण n.

plasmatic I (protoplasmic)
प्रसीय

2 (pertaining to, or of the nature of, plasma) अस्ताम्बुक

plasmatoporous *Bot.* (discharging the protoplasmic contents....) प्रसोज्जावक

plasmatorrhesis *Bol.* (disruption of a cell...) कोशा-वर्ध्म m.

-plasmia (from -plasm) -घटता f.

plasmic I (plasmatic....) अस्ताम्बुक
2 (protoplasmic) प्रसीय

-plasmic (from -plasm) -घटीय

plasto-cyte (a white blood corpuscle) अस्ताम्बु-कोशा f.

plasto-desm *Biol.* कोशा बन्ध m.

plasmodium I *Bot.* प्रसक m.
(here -क stands for -ode 'like')
2 = syncytium *Zool.*
संकोशोति f.

Plasmodium हिमञ्चर्याति f. (-आति for प्रजाति genus)

Plasmodium malariae चातुष्क-हिमञ्चरी f.

plasmogen (essential substance of protoplasm) प्रस-सार m.

plasmolysis *Physiol.* (contraction of the cytoplasm) कोशाम्बु-हास, रस-कोच m.

plasmolytic कोशाम्बुहासीय, रसकोचीय
plasmolyze vb. कोशाम्बु-हासन, -हसन, रस-कुञ्चन n.

plasm-oma *Med.* (a tumor composed of plasma cells) अस्तोदार्वुद n. (अस्तोद=अस्ताम्बु)

plasmo-phagous प्ररतभ

plasmo-ptysis *Biol.* प्रस-ष्टीवन n.

plastein *Biochem.* (a protein-like substance) नि-प्रोटीजिन m.

plaster of Paris=burnt gypsum दग्धाचूर्ण n

plastic I *Biol., Surg.* (capable of undergoing metabolic transformation) अभिघट्य
2 (characterized by modelling) अभिघटित

plastic sulphur अभिघट्य गन्धक m.

plastidium = plastid घटन n.

plastid-ome *Biol.* (total plastid-content of a cell)
घटनता f.

plastidule <i>Biol.</i> घटनक <i>n.</i>	-ploid -गुण (hexa-ploid षड्-गुण)
plasto-gamy <i>Biol.</i> (cytoplasmic union) कोशास्त्र-उद्वाह, कोशास्त्र-संगम <i>m.</i>	plot <i>vb.</i> प्रांकन, अंकन <i>n.</i> (to mark the position of on a plan)
plate 1 पट्ट <i>m.</i> (a flat piece of metal, etc.)	plot the locus <i>Math.</i> निधंकन <i>n</i>
2 शराब <i>n.</i> (a dish)	plotting of points <i>Math.</i> विन्दु-अंकन <i>n.</i>
3 (a sheet of paper, etc.) स्तार <i>m.</i>	ploughshare बैन = bone = vomer <i>Zool.</i> हलस्थि <i>n.</i>
plate <i>vb.</i> पट्टन, रोपण <i>n.</i>	plug <i>Elec.</i> निग <i>m.</i> (नि 'अधस्ताद्' गच्छति)
plated पट्टित	plumbagin रक्तचित्रकि <i>f.</i>
platina <i>Chem.</i> (platinum, esp. crude native platinum)	Plumbago rosea रक्तचित्रक <i>m.</i>
प्राकृत महातु <i>m.</i>	plumbate <i>Chem.</i> सीसीय <i>n.</i>
platinized asbestos महातूयित अदह <i>m.</i>	plumbean सीससद्वश
platinum <i>Chem.</i> महातु <i>m.</i>	plumbeous सीसमय, सीससद्वश
platinum plate <i>Chem.</i> महातु-पट्ट <i>m.</i>	plumb line (a line or cord ...) सीस-रेखा, सीस-रज्जु <i>f.</i>
platinum wire <i>Chem.</i> महातु-तंतु <i>m.</i>	plumbum <i>Chem.</i> सीस <i>n.</i>
Platyhelminthes <i>Zool.</i> पृथु-झमयः <i>m.pl.</i> (<i>platy</i> is from Skt. पृथु flat)	plumed seed <i>Bot.</i> ('having a hairy tuft') शिखि-बीज <i>n.</i>
plerome <i>Bot.</i> (gives rise to the vascular cylinder रस्म) रस्मजन <i>m.</i>	plumule (the apical portion of the embryo axis) भ्रूणाप्र <i>n.</i>
plesio-saurus <i>Paleontol.</i> जल-सरठ <i>m.</i>	plunger मजक <i>m.</i>
pleura <i>Anat.</i> परिक्लोम <i>m.</i>	plus <i>Math.</i> युत (six plus two छः युत दो)
plexus <i>Anat.</i> प्रतान <i>m.</i>	plus-strain <i>Bot.</i> धन अंगु <i>m.</i>
pliable अवनाय	plywood नमकाष <i>n.</i>
plica = fold वलि <i>m.</i>	P.M. म. प. (मध्याह पश्चात्)
plica lacrimalis <i>Ophthalmol.</i> अशु-वलि <i>m.</i>	pneumatics वातिकी <i>f.</i>
pliers (pincers with long jaws) जम्बल <i>m.</i>	pneumatic trough <i>Chem.</i> वाति-दोणी <i>f.</i>
	pneumatic tyre वाति-पति <i>m.</i>
	Po (polonium) <i>Chem.</i> तो (तोयातु)
	pocket गोह <i>m.</i>
	pocket-clip गोह-खज <i>m.</i>
	pocketknife = penknife गोह-क्षुरी = लेखनी-क्षुरी <i>f.</i>

pocket-lens गोह-वीक्ष <i>m.</i>	point of support <i>Phys.</i> आधार-
pocket-stopwatch गोह-विरामघटी <i>f.</i>	विन्दु <i>m.</i>
-poda -पद	point of suspension <i>Phys.</i>
podetium <i>Bot.</i> (a stalklike body) वृन्तकी <i>f.</i>	निलम्बन-विन्दु <i>m.</i>
podite <i>Zool.</i> उपांग <i>n.</i>	points = hints <i>Math.</i> उद्देशक <i>m.</i>
podium पादक <i>m.</i>	point wandering विन्दु-भ्राम <i>m.</i>
podophyllin प्रलघुपत्रि <i>f.</i>	poison विष <i>n.</i>
point विन्दु, अंक, अग्र, अणि	poison glands <i>Zool.</i> विष-ग्रन्थि <i>m.</i>
pointed tip अणि <i>m.</i>	poison hemlock विष-गर्जर <i>n.</i>
pointer सूची <i>f.</i> , देष्टा (-त्) <i>m.</i>	poker तुड <i>m.</i>
point focus <i>Ophthalmol.</i> विन्दु-नामि <i>f.</i>	polar ध्रुवीय, ध्रुवी (-इन्)
point of concurrence <i>Math.</i> संगम-विन्दु <i>m.</i>	polar body = polar cell = polar globule <i>Biol.</i> (a minute cell which separates from the egg during its maturation; finally disappearing) लोपिका <i>f.</i>
point of contact <i>Math.</i> संसर्पण-विन्दु <i>m.</i>	polarimeter <i>Optics</i> ध्रुवीयित <i>m.</i>
point of convergence <i>Ophthalmol.</i> अभिसार-विन्दु <i>m.</i>	polariscope <i>Optics</i> ध्रुवीयेक्ष <i>m.</i>
point of divergence <i>Ophthalmol.</i> अपसार-विन्दु <i>m.</i>	polarize <i>vb.</i> ध्रुवीयण <i>n.</i>
point of emergence <i>Ophthalmol.</i> उन्मज्जन-विन्दु <i>m.</i>	polarized light ध्रुवीयित प्रकाश <i>m.</i>
point of fixation = point of regard <i>Ophthalmol.</i> लक्ष-विन्दु <i>m.</i>	polarizer ध्रुवीयक <i>m.</i>
point of incidence <i>Ophthalmol.</i> आपात-विन्दु <i>m.</i>	polar line <i>Math.</i> ध्रुविणी रेखा <i>f.</i>
point of intersection मिश्शेद-विन्दु <i>m.</i>	polar plane ध्रुवी समतल <i>n.</i>
point of reflection <i>Ophthalmol.</i> प्रतिविम्बन-विन्दु <i>m.</i>	pole 1 ध्रुव <i>m.</i>
point of refraction भुजायन-विन्दु <i>m.</i>	2 <i>Math.</i> (of polar coordinates) आदिविन्दु <i>m.</i>
point of regard = point of fixation	pole 1 (5½ yds.) = rod बंश <i>m.</i>
point of reversal विपर्यय-विन्दु <i>m.</i>	2 <i>Rly.</i> वलक <i>m.</i>
point of rotation परिभ्राम-विन्दु <i>m.</i>	polish 1 <i>n.</i> प्रमार्जन <i>m.</i>
	2 <i>vb.</i> प्रमार्जन <i>n.</i>
	polished surface <i>Phys.</i> प्रमार्जित तल <i>n.</i>
	pollen grain <i>Bot.</i> पराग-कण <i>m.</i>
	pollen sac <i>Bot.</i> पराग-कोष <i>m.</i>
	pollination <i>Bot.</i> (transference of pollen grains) पराग-संकरण, पराग-संकामण, परागण <i>n.</i>

pollinodium = antheridium
 पुंधानी *f.*
 polluted water *Hygiene* दूषित
 जल *n.*
 polonium *Chem.* तोयातु *m.*
 poly- (Gk. *polu* is from Sans-
     krit पुरु) पुरु, बहु-
 polyarch *adj. Bot.* पुरुसून्न
 polyatomic पुरुपरमाणिक
 polychasial *Bot.* पुरुशाखी (-इन्)
 polychasium *Bot.* पुरुशाख *m.*
 Polygala पुरुदुर्घाति (-ति for प्रजाति
     genus)
 Polygala senega पुरुदुर्घ छोम्य *m.*
 polygenic पुरुच्छाय
 polygon *Math.* बहुभुज *m.*
 polygonal *Math.* बहुभुज
 polygonal prism *Math.* बहुभुज
     संकेत *n.*
 polygonal pyramid *Math.*
     बहुभुज स्तूप *m.*
 polygon of forces *Mech.* चल-
     बहुभुज *m.*
 polygon of velocities *Phys.*
     प्रवेग-बहुभुज *m.*
 polyhedral angle *Math.* बहुतल
     कोण *m.*
 polyhedron *Geom.* बहुनीक *m.*
 polyp (Gk. *polypous* many-
     footed) *Zool.* पुरुपाद *m.*
 Polypetalae = Choripetalae
     पृथग्दलाः *m.pl.* (petals are not
     united)
 polypetalous *Bot.* पृथग्दल
 Polyplacophora *Zool.* (eight
     calcified plates) = Placoph-
     ora पुरुषट्टाः = अष्टपट्टाः *m.pl.*

polyploid *Zool.* बहुगुण
 poly-sepalous *Bot.* पृथग्निदल
 Polyzoa = Bryozoa *Zool.*
     ('moss-animals') हस्ता-जीवाः
     m.pl.
 ponceau = poppy red अधिरक्ता-
     पीत *m.*
 pool पत्त्वल *n.*
 poppy अहिपुष्प *n.* (from अहिफेन
     + पुष्प)
 porcelain चीनमृत्ता *f.*
 porcelain dish चीनमृत्ता-शराब *n.*
 porcupine शत्यकी (-इन्) *m.*
 pore रन्ध्र *n.*
 Porifera *Zool.* रन्ध्रिणः *m.pl.*
 poro- रन्ध्र-
 porogamy *Bot.* (entry of the
     pollen tube through the
     micropyle) द्वारोद्वाह *m.* (अण्डद्वार
     abbreviated to द्वार)
 porometer *Bot.* (to measure
     the size of fine pores) रन्ध्र-
     मान *m.*
 poroscope रन्ध्रेश *m.*
 poroscopic रन्ध्रेशीय
 poroscopy रन्ध्रेश्वा *f.*
 porose = porous
 poroseness, porosity रन्ध्रिता *f.*
 porous रन्ध्री (-इन्)
 porous battery-jar रन्ध्री समूहा-
     कलश *m.*
 porous plate रन्ध्री पट्ट *m.*, रन्ध्र
     शराब *n.*
 portal vein *Anat.* आन्त्रमहानील *f.*
 portfolio पत्रोद्वाह *m.*
 portrait आलेख्य *n.*, छवि *f.*
 portray *vb.* आलेखन *n.*

position स्थिति <i>f.</i>	potassium bicarbonate <i>Chem.</i> दहातु द्वयंगारीय <i>n.</i>
position ratio <i>Math.</i> स्थिति- निष्पत्ति <i>f.</i>	potassium bisulphate <i>Chem.</i> दहातु द्विशुल्फीय <i>n.</i>
positive अस्त्यात्मक	potassium bromide <i>Chem.</i> दहातु दुरेय <i>n.</i>
positive <i>n.</i> , <i>adj.</i> धन	potassium carbonate <i>Chem.</i> दहातु प्रांगारीय <i>n.</i>
positive charge उद्द्युत-प्रभार <i>m.</i>	potassium chlorate <i>Chem.</i> दहातु नीरीय <i>n.</i>
positive electricity (it has a higher उद्दृ potential) उद्द्युत <i>f.</i>	potassium chloride <i>Chem.</i> दहातु नीरेय <i>n.</i>
positive integral index <i>Math.</i> धन पूर्णाङ्क घाताङ्क <i>m.</i>	potassium dichromate <i>Chem.</i> दहातु द्विचर्माय <i>n.</i>
positive ion उद्द्युदयन <i>n.</i> (उद्द्युद् + अयन ion)	potassium hydroxide <i>Chem.</i> दहातु उदजारेय <i>n.</i>
positively charged body उद्युत-प्रभृत काय <i>m.</i>	potassium hypochlorite <i>Chem.</i> दहातु उपनीरित <i>n.</i>
positive number <i>Math.</i> धन- संख्या <i>f.</i>	potassium iodide <i>Chem.</i> दहातु जम्बेय <i>n.</i>
positive plate <i>Elec.</i> उत्त-पट्ट <i>m.</i> (उत्त = उद्युत)	potassium nitrate <i>Chem.</i> दहातु भूयीय <i>n.</i>
positive pole <i>Elec.</i> उद्युव <i>m.</i>	potassium nitrite <i>Chem.</i> दहातु भूयित <i>n.</i>
positive test अस्ति-परीक्षा <i>f.</i>	potassium perchlorate <i>Chem.</i> दहातु अतिनीरीय <i>n.</i>
positron <i>Phys.</i> उदणु <i>m.</i> (short for उद्युदणु)	potassium permanganate <i>Chem.</i> दहातु अतिलोहकीय <i>n.</i>
possess <i>vb.</i> धारण <i>n.</i>	potassium sulphate <i>Chem.</i> दहातु शुल्कीय <i>n.</i>
possibility शक्यता <i>f.</i>	potato आलू <i>m.</i>
possible शक्य	potential 1 <i>n.</i> , <i>Phys.</i> ; <i>Math.</i> शक्यम <i>n.</i>
possibly शक्यतया	2 <i>adj.</i> गुप्त, संभावी (-इन्), शक्य potential energy <i>Phys.</i> (owing to position स्थिति). स्थितिक- ऊर्जा <i>f.</i>
postcard प्रेष्य-पत्रक <i>n.</i>	
postcava = inferior vena cava <i>Anat.</i> अधर्स-महानीला <i>f.</i>	
poster विज्ञप्ति <i>f.</i>	
posterior पश्च-	
posterior chamber पश्च-वेश्म <i>n.</i>	
posterior part <i>Anat.</i> पश्च-मांग <i>m.</i>	
posterior wall <i>Anat.</i> पश्च-मिति <i>f.</i>	
postscript पश्च-लेख <i>m.</i>	
potassium <i>Chem.</i> दहातु <i>m.</i>	

- potentiometer (*potential + meter*) *Elec.* शक्ति-मान *m.*
 potometer (for measuring the rate of transpiration in plants) उत्स्वेद-मान *m.*
 poultry दुक्कुटादि, गृहान्नपक्षी *m.*
     (any domesticated birds which serve as a source of food, either eggs or meat)
 poundal *Phys.* प्राचल *n.* (प्रांजलि pound+चल, a unit of force in the F.P.S. system)
 pounder क्षोदक *m.* (who or that which pounds or pulverises)
 powder क्षोद *m.*
 powdered क्षुण्ण
 powdery mildew *Bot.* क्षोदसिता *f.*
 power 1 *Phys.* शक्ति *f.*
     2 *Math.* घात *m.*
 power applied *Phys.* प्रयुक्त-शक्ति *f.*
 Pr (praseodymium) *Chem.* ईश्यामला
     (इयामला)
 practically व्यवहारे (Hindi व्यवहार में), अनुष्ठाने (Hindi अनुष्ठान में)
 practical mechanics अनुष्ठान-यांत्रिकी, व्यवहार-यान्त्रिकी *f.*
 practicals अनुग्रन्थ *n.*
 practice 1 वृत्ति *f.*
     2 व्यवहारगणित *n.*
     3 अभ्यास *m.*
 praseodymium *Chem.* इयामला *f.*
 prawn, crayfish, shrimp चिंगट *m.*
 precaution पूर्वविधान *n.*, पूर्वोपाय *m.*
- precava = superior vena cava.
     = anterior vena cava *Zool.*
     उत्तर-महानील *f.*
 preceding पूर्ववर्ती (-इन्)
 preceptor गुरु *m.*
 precipitate *n.* निस्साद *m.*
 precipitated निस्सादित
 precipitated chalk = prepared chalk निस्सादित-खटी *f.*
 precipitation निस्सादन *n.*
 precise सुतथ्य, यथार्थतम (See s.v. correct)
 precisely सुतथ्यतः
 precisioness=precision सुतथ्यता *f.*
 preliminary प्रारम्भिक
 premaxilla *Zool.* (in front of the maxilla) अग्रहनु *f.*
 premolar *Anat., Zool.* प्रहानव्य *m.*
     (प्र 'in front', हानव्य is from काश्यपसंहिता)
 prescription *Med.* योग *m.*
     (ancient word)
 presence उपस्थिति, विद्यमानता *f.*,
     विद्यमानत्व *n.*, वर्तमानता *f.*, वर्तमानत्व *n.*
 present विद्यमान, वर्तमान, उपस्थित
 preservable परिरक्ष्य
 preservation परिरक्षण *n.*
 preservative परिरक्षी (-इन्)
 preserve *vb.* परिरक्षण *n.*
 preserver परिरक्षक *m.*
 press *n.* पीड *m.*
 press *vb.* दमन, पीडन *n.*
 presser पीडक *m.*
 press plunger *Phys.* पीड-मज्जक *m.*
 pressure निपीड *m.*

pressure filter निपीड़-पाव <i>m.</i>	principle of kite <i>Phys.</i> पतंग-
prevention of infection	प्रनियम <i>m.</i>
<i>Hygiene</i> रोगसंचार-प्रतिबन्ध <i>m.</i>	principle of Vernier <i>Phys.</i>
primarily मुख्यतः	अनुश्रेणी-प्रनियम <i>m.</i>
primary प्राथमिक, प्रधान, आद्य	principle of work <i>Phys.</i> कर्म-
primary oocyte <i>Zool.</i> आद्य-	प्रनियम <i>m.</i>
अण्डकोशा <i>f.</i>	printer's ink मुद्रण-मसी <i>f.</i>
primary root <i>Bot.</i> प्रथम मूल <i>n.</i>	prism संकेत्र <i>n</i>
primary, secondary, tertiary	prismatic सांकेत्रिक
alcohols आद्य, द्वितीयक, तृतीयक	prismatic compass <i>Surv.</i>
सुखव <i>m.</i>	सांकेत्रिक कर्कट <i>m.</i>
Primates <i>Zool.</i> (consists of man and the apes, monkeys, marmosets and lemurs)	prismoid <i>Math.</i> संकेत्राभ <i>n.</i>
नर-वानराः <i>m.pl.</i>	prismoidal <i>Math.</i> संकेत्राभ- संकेत्राभीय
prime number <i>Math.</i> अमाज्य- संख्या <i>f.</i>	privy = midden closet <i>Hygiene</i> संग्रहि मलकुण्ड <i>n.</i>
primrose <i>Bot.</i> पीतसेवती <i>f.</i>	probability 1 संभाविता <i>f.</i>
Primulaceae <i>Bot.</i> (primrose family) पीतसेवतीकुल <i>n.</i>	2 (as a science) साम्भाविकी <i>f.</i>
principal 1 <i>adj.</i> मुख्य, प्रधान 2 (of the presidium) <i>Pol.</i> प्रधानराजन्य <i>m.</i>	probable सम्भावी (-इन्स.)
3 <i>Math.</i> मूलधन <i>n.</i>	probably सम्भावितया
principal axis प्रधानाक्ष <i>m.</i>	problem 1 <i>Math.</i> निर्मेय <i>n.</i>
principal focus = stellar focus	2 समस्या <i>f.</i> , प्रश्न <i>m.</i>
<i>Ophthalmol.</i> प्रवान-नामि <i>f.</i> (समान्तर-किरण-नामि)	Proboscidea <i>Zool.</i> शुणिहनः <i>m.pl.</i>
principal parameter <i>Math.</i> मुख्य प्राचल <i>m.</i>	procedure प्रक्रिया <i>f.</i>
principal reaction <i>Chem.</i> मुख्य- प्रतिक्रिया <i>f.</i>	process 1 <i>Anat.</i> प्रवर्ध <i>m.</i>
principle <i>Pharm.</i> तत्त्व <i>n.</i>	2 <i>Chem.</i> विधा <i>f.</i>
principle प्रनियम <i>m.</i> (a compreh- ensive law or doctrine from which others are derived)	procumbent <i>Bot.</i> शायान
	produce (a line) <i>Math.</i> (रेखा-) वर्धन <i>n.</i>
	produced 1 उत्पन्न, उत्पादित 2 <i>Math.</i> वर्धित
	producer उत्पादक <i>m.</i>
	product 1 <i>Math.</i> गुणन-फल <i>n.</i>
	2 सृष्टि <i>n.</i> , उत्पाद <i>m.</i> (as Indian products), उत्पत्ति <i>f.</i> , उत्पादन <i>n.</i>
	production <i>Com.</i> उत्पत्ति <i>f.</i> , उत्पादन <i>n.</i>

professor आचार्य, प्राध्यापक <i>m.</i>	2 Printing इक्ष्य <i>n.</i>
profit = gain लाभ <i>m.</i>	-proof -सह, -रघु
progression <i>Math.</i> श्रेढी <i>f.</i>	proof by exhaustion निःशेषण उपपत्ति <i>f.</i>
project <i>vb.</i> विक्षेपण <i>n.</i>	proof-correction इक्ष्य-शोधन <i>n.</i>
projected <i>Phys.</i> प्रक्षिप्त	proof-reader इक्ष्य-वाचक <i>m.</i>
projectile <i>n.</i> 1 (a body projected) प्रक्षिप्तक <i>n.</i>	proof-reading इक्ष्य-वाचन <i>n.</i>
2 (a missile) अब्ज <i>n.</i>	propagation प्रचरण, प्रचारण <i>n.</i>
projectile <i>adj.</i> 1 (projecting or impelling forward) प्रक्षेपी (-इन्)	propeller प्रणोदक <i>m.</i>
2 (capable of being project- ed) प्रक्षेप्य	proper fraction <i>Math.</i> (whose numerator is less than the denominator) लघुंश मिन्न <i>m.</i>
projectile force <i>Phys.</i> प्रक्षेपि बल <i>n.</i>	property 1 <i>Chem.</i> गुण <i>m.</i>
projecting <i>Phys.</i> प्रक्षेपी (-इन्)	2 Com. सम्पत्ति <i>f.</i>
projecting at right angles लम्बकोणे प्रक्षिप्त	prophase <i>Biol.</i> भाजनपूर्वा <i>f.</i>
projecting lantern प्रक्षेपी दीप <i>m.</i>	prophylactic <i>Med.</i> रोगरोधक
projecting lens प्रक्षेपी वीक्ष <i>m.</i>	proportion <i>Math.</i> अनुपात <i>m.</i>
projection 1 <i>Geom.</i> विक्षेप <i>m.</i>	proportionable अनुपात्य
2 <i>Dynamics</i> प्रक्षेप <i>m.</i>	proportional आनुगतिक, अनुपाती (-इन्)
3 <i>Ophthalmol.</i> कर्णियतिज्ञान, स्थितिज्ञान <i>n.</i>	proportional division <i>Math.</i> यथानुपात भाजन <i>n.</i>
projection microscope प्रक्षेप- अण्वीक्ष <i>m.</i>	proportionality अनुपत्तिता <i>f.</i>
projective प्रक्षेपी (-इन्)	proposition <i>Math.</i> साध्य <i>n.</i>
projective geometry विक्षेप- ऐखिकी <i>f.</i>	prostomium <i>Zool.</i> मुखाप्र <i>n.</i>
projector प्रक्षेपक <i>m.</i>	prostrate (from प्रस्तृत) <i>Bot.</i> भूस्तृत, भूशाथी (-इन्)
prolongation दीर्घण <i>n.</i> , दीर्घित भाग <i>m.</i>	protandrous <i>Bot.</i> पूर्वपुंषक
promulgation प्रसारण <i>n.</i>	protection रक्षण <i>n.</i>
pro-nucleus <i>Biol.</i> (before segmentation) पूर्व-न्ययि <i>f.</i>	protective glasses रक्षोपनेत्र <i>n.</i>
proof 1 <i>Math.</i> उपपत्ति <i>f.</i>	proteid,-ide <i>Chem.</i> प्रोटूजेन <i>n.</i>
	protein <i>Biochem.</i> प्रोटूजिन <i>m.</i> (all proteins contain carbon प्र, hydrogen उ, nitrogen म and oxygen ज; -ein is -इन्)
	protein formation <i>Bot.</i> प्रोटूजिन- निर्माण <i>n.</i>

proteolytic <i>Chem.</i> प्रोटोजांशिक	pullout slide उदाहृत्य सूप <i>m.</i>
prothallus <i>Bot.</i> सूक्ष्मयक <i>n.</i>	pulmo-cutaneous <i>Zool.</i>
protothorax <i>Zool.</i> अग्रोरस <i>n.</i>	त्वक्कलोमीय
protoactinium <i>Chem.</i> प्रैजातु <i>m.</i>	pulmonary artery <i>Anat.</i> ह्लोम-
protogynous <i>Bot.</i> पूर्वखीपक	रोहिणी <i>f.</i>
proton <i>Phys., Chem.</i> प्राणु <i>m.</i>	pulmonary sac <i>Zool.</i> ह्लोम-कोश <i>m.</i>
protonema <i>Bot.</i> प्रांकुर <i>m.</i>	pulp गोर्द <i>n.</i>
protoplasm <i>Biol.</i> प्रस <i>m.</i>	pulsate <i>vb.</i> स्पन्दन <i>n.</i>
protopodite <i>Zool.</i> शृन्तोपांग <i>n.</i>	pulsatile स्पन्दक
Prototheria <i>Zool.</i> (they lay eggs) अण्डमृगा: <i>m.pl.</i>	pulsation स्पन्दन <i>n.</i>
protoxylem <i>Bot.</i> लघु-वाहिनी <i>f.</i> (small vessels)	pulsative = pulsatory स्पन्दी (-इन्)
Protozoa <i>Zool.</i> एककोशिनः, प्रजीवा: <i>m. pl.</i>	pulse = pulse-beat रोहिणी-स्पन्दन <i>n.</i> (popularly नाडी)
proto-zoology आद्य-प्राणिकी <i>f.</i>	pumice शामक <i>n.</i>
protractor कोणमापक <i>m.</i>	pump 1 (raises, transfers, propels, ejects) उदङ्ग <i>m.</i>
prove <i>vb.</i> उपपादन <i>n.</i>	2 (compresses fluids) न्यञ्च <i>m.</i>
pseudo- कूट-	pump plunger <i>Phys.</i> उदंच- मज्जक <i>m.</i>
pseudocarps = false fruits <i>Bot.</i> कूटफल <i>n.</i>	punch छिक <i>m.</i>
pseudopodium कूटपाद <i>m.</i>	puncta lacrimalia अश्व-रन्ध <i>n.</i>
psychology मानसिकी <i>f.,</i> मनो- विज्ञान <i>n.</i>	puncture बेघ <i>m.</i> (from सुश्रृत)
Pt (platinum) <i>Chem.</i> म (महातु)	pungent तिक्क
pterosaurus <i>Paleontol.</i> पक्षि- सरठ <i>m.</i>	pupa (quiescent larva) कोशित <i>n.</i>
pterygoid bone <i>Zool.</i> (Y-shaped bone) त्रिवेष्यस्थि <i>n.</i>	pupil तारा <i>f.</i>
public health जनता-स्वास्थ्य <i>n.</i>	pupillary margin तारा-तट <i>m.</i>
puce (a colour) न्यूवरक्त <i>m.</i>	pure शुद्ध
pulley 1 आङ्खि <i>m.,</i> घर्घो <i>f.</i>	pure mathematics शुद्ध गणित <i>n.</i>
2 = trochlea <i>Ophthalmol.</i>	purification शोधन, पावन <i>n.</i>
आङ्खि <i>m.</i>	purifier 1 पावक <i>m.</i>
pulley block = block and tackle घर्घोषका <i>f.</i>	2 (an apparatus) शोधित्र=शोधक साधित्र <i>n.</i>
	purify <i>vb.</i> शोधन, पावन <i>n.</i>
	purity पूतता <i>f.</i>
	purity of gametes <i>Zool.</i> जन्यु- शुद्धा <i>f.</i>
	purple नीलारुण

purplish आनीलारुण	quadrilateral prism चतुर्भुज संकेत्र <i>n.</i>
purplish red आनीलारुण रक्त	quadrilateral pyramid चतुर्भुज स्तूप <i>m.</i>
purpose प्रयोजन <i>n.</i>	quadrillion 1 (English) चतुर्विंशति-ख <i>m.</i>
pus <i>Med.</i> पूय <i>n.</i>	2 (American) पञ्चदशा-ख <i>m.</i>
push 1 <i>vb.</i> आधक्षन <i>n.</i>	quadrivalent <i>Chem.</i> चतुर्संयुज
2 <i>n.</i> आधक्ष <i>m.</i>	quadrupod stand चतुष्पाद स्थाम <i>n.</i>
pyknometer = pycnometer = picnometer सान्द्रता-मान <i>m.</i>	quail <i>Zool.</i> बर्टक <i>m.</i>
pyloric <i>Anat.</i> निजठर-, नैजठर	quake (earthquake) कम्प <i>m.</i> (भूकम्प)
pyloric artery <i>Anat.</i> निजठर-रोहिणी <i>f.</i>	quakeproof कम्पसह
pyorrhea <i>Med.</i> दन्तपूय <i>n.</i> , परिदर्म <i>m.</i> (from सुश्रुत)	qualitative analysis तत्त्व-विश्लेषण <i>n.</i>
pyramid 1 स्तूप <i>m.</i>	qualitative variation <i>Zool.</i>
2 (angular mound) कोण-स्तूप <i>m.</i>	तत्त्वात्मक or गुणात्मक विभेदन <i>n.</i>
pyrenoid <i>Biol.</i> प्रोभूजक <i>m.</i>	quality लक्षण <i>n.</i> , गुण <i>m.</i>
pyro-gallol <i>Chem.</i> अग्नि-हुस्फोटव <i>m.</i>	quantitative इयत्तात्मक, इयत्ता-quantitative analysis इयत्ता-विश्लेषण <i>n.</i>
Pythagoras theorem <i>Math.</i> चिति-प्रमेय <i>n.</i> (first used in Vedic fire altars चिति)	quantitative composition इयत्तात्मक निर्वन्ध <i>m.</i>
python अजगर <i>m.</i>	quantitatively इयत्तया
Q	
Q.E.D. इति सिद्धम्	quantitative variation इयत्तात्मक विभेदन <i>n.</i>
Q.E.F. इति कृतम्	quantitative way इयत्तात्मक विधि <i>m.</i>
quadrangle चतुर्कोण <i>m.</i>	quantity राशि <i>m.</i> , मात्रा, इयत्ता <i>f.</i>
quadrant 1 <i>Math.</i> चरण <i>m.</i>	quantity of matter <i>Mech.</i>
2 तुरीय <i>n.</i>	भूतद्रव्य-राशि <i>m.</i>
quadratic equation = equation of the second degree द्विघात-समीकार, वर्ग-समीकार <i>m.</i>	quantum <i>Phys.</i> ऊर्जाणु <i>m.</i>
quadratic surd वर्ग-करणी <i>f.</i>	quantum number <i>Phys.</i> ऊर्जाणु-संख्या <i>f.</i>
quadriceps (muscle) <i>Anat.</i> चतुर्दिशर-पेशी <i>f.</i>	quantum theory <i>Phys.</i> ऊर्जाणु-वाद <i>m.</i>
quadrilateral <i>Geom.</i> चतुर्भुज <i>m.</i>	

screw out = unscrew <i>vb.</i> निर्मा-	secondary oocyte द्वितीय-
मीण <i>n.</i>	अण्डकोशा <i>f.</i>
scutellum वर्षायिका <i>f.</i>	secondary roots <i>Bot.</i> द्वितीय
scutum वर्ष <i>n.</i>	मूल <i>n.</i>
sea समुद्र <i>m.</i>	secondary spermatocyte द्वितीय-
sea anemone कुसुमाम <i>m.</i>	शुक्रकोशा <i>f.</i>
sea cow = dugong <i>Zool.</i>	secondary thickening <i>Bot.</i>
समुद्रगौ <i>f.</i>	द्वितीय स्थैत्य <i>n.</i>
sea crayfish = crawfish = cray-	secondary tissue <i>Bot.</i> द्वितीय-
fish = spring lobster <i>Zool.</i>	जड़िति <i>f.</i>
अभिविगट <i>m.</i>	second filial generation (F_2)
sea cucumber <i>Zool.</i> समुद्र-कर्कटी <i>f.</i>	<i>Zool.</i> द्वितीय-सन्तति <i>f.</i> (स२)
sealed संमुद्रित	second hand (in a watch)
sea-level समुद्रन्तल <i>n.</i>	काष्ठिका-सूची <i>f.</i>
sealing wax (contains no wax)	second maxilla <i>Zool.</i> द्वितीय-
संमुद्रण-लाक्षा <i>f.</i>	उत्तरहनु <i>f.</i>
sea onion = squill = Urginea	second polar body <i>Zool.</i>
scilla समुद्र-पलाष्ठु <i>m.</i>	द्वितीय-लोपिका <i>f.</i>
seaplane समुद्र-विमान <i>n.</i>	second power <i>Math.</i> वर्ग,
search <i>vb.</i> अन्वेषण <i>n.</i>	द्विधात <i>m.</i>
searched अन्विष्ट	seconds pendulum काष्ठिका-
Searle's apparatus <i>Phys.</i> (for	निदोल <i>m.</i>
measuring Young's modulus)	secret गुह्य
प्रत्यास्थतामपित्र <i>n.</i>	secretary सचिव, मन्त्री <i>m.</i>
sea urchin <i>Zool.</i> शर्वय-गोल <i>m.</i>	section I <i>Math., Biol.</i> छेद <i>m.</i>
sec. (secondary) द्वितीय	2 Law धारा <i>f.</i>
sec. (secant) <i>Math.</i> व्युको. (व्युत्को- ज्या)	3 Mil. पत्ति <i>f.</i> (the smallest division of an army)
secant <i>Math.</i> छेदिका, व्युत्कोज्या <i>f.</i> (=व्युत्कम-कोटिज्या)	sector <i>Math., Mil.</i> शकल <i>n.</i>
secondary गौण, द्वितीयक, द्वितीय	sedentary soil (formed from underlying strata) तत्रय-मृदृ <i>f.</i>
secondary growth <i>Bot.</i> द्वितीय-	sediment अवसाद <i>m.</i>
वृद्धि <i>f.</i>	seed बीज <i>n.</i>
secondary host = intermediate	seed leaf <i>Bot.</i> बीज-पत्र <i>n.</i>
host द्वितीय पोषिता (-न्त्र) <i>m.</i>	seed plants = Spermatophyta
secondary nucleus द्वितीय-न्यूक्लिस <i>f.</i>	<i>Bot.</i> बीजोन्डिस: <i>f.pl.</i>

seesaw नीचोपरिग, आन्दोलक <i>m.</i> (ancient word)	selling price विक्रयण-मूल्य <i>n.</i>
segment <i>Math., Phys., Biol.</i> खण्ड <i>m.</i>	semi- = hemi- 1 (half) अर्ध- 2 (imperfect, incomplete) सामि , अर्ध-
segmentation cavity <i>Embyrol.</i> विभाजन-घुशा <i>f.</i>	semi-axis <i>Math.</i> अर्धाक्ष <i>m.</i>
segmentation nucleus विभाजि- न्यष्टि <i>f.</i>	semi-circle <i>Math</i> अर्ध-वृत्त <i>n.</i>
segment cap <i>Math.</i> खण्डोय टोपी <i>f.</i>	semi-continuous <i>Math.</i> सामि- संतानी (-इन्) (सामि incompletely)
segment of a line <i>Math.</i> रेखा- खण्ड <i>m.</i>	semi-definite <i>Math.</i> सामि-निश्चित (सामि incompletely)
segment of a sphere <i>Math.</i> गोलीय खण्ड <i>m.</i>	semi-diameter <i>Math.</i> अर्ध-व्यास <i>m.</i>
segregation = separation पृथक्करण <i>n.</i>	semi-lunar ganglion <i>Anat.</i> अर्ध- चंद्र प्रगण्ड <i>m.</i>
segregation of characters <i>Zool.</i> गुण-पृथक्करण <i>n.</i>	seminal funnel <i>Zool.</i> रेतो-निवाप <i>m.</i>
seism = earthquake मूकम्प <i>m.</i>	seminal vesicle <i>Zool.</i> रेत- आशय <i>m.</i>
seismogram <i>Phys.</i> मूकम्प-लेख <i>m.</i>	seminiferous tubule <i>Zool.</i> रेतो-नालिका <i>f.</i>
seismograph <i>Phys.</i> मूकम्प- लिख <i>m.</i>	semi-permeable साम्यतिवेध्य
seismographer मूकम्प-लेखक <i>m.</i>	semi-transparent अर्ध-पारदर्शी
seismography मूकम्प-लिखा <i>f.</i>	senary <i>Math.</i> षण्मय
seldom विरल	senega = senega radix = senega root <i>Pharm.</i> (the root of Polygala senega, used mainly in later stages of pneumonia, asthma, etc.) झोम्यमूल <i>n.</i>
selective absorption <i>Phys.</i> वृत्ता-प्रचूरण <i>n.</i>	senegin <i>Chem.</i> झोम्यमूलि <i>f.</i>
selenite <i>Mineral.</i> (a variety of gypsum आचूर्ण, occurring in transparent crystals or cry- stalline masses) स्फटाचूर्ण <i>m.</i>	senna रंगलता <i>f.</i>
selenite <i>Chem.</i> मेन्चित <i>n.</i>	sensation संवेदना <i>f.</i>
selenium <i>Chem.</i> मेचाम्नि <i>m.</i>	sense 1 <i>Math.</i> अभिदिशा <i>f.</i> 2 <i>Physiol.</i> संवेद, बोध <i>m.</i> (as in muscle sense पेशीगति बोध)
self-adjusting स्वयं-व्यवस्थापी (-इन्)	sense organ संवेदिंग <i>n.</i>
self-conjugate <i>Math.</i> स्वानुच्छद्द	senses हान्द्रय <i>n.</i>
self-pollination <i>Bot.</i> स्वयं-परागण <i>n.</i>	sensitive हृष
self-sterility <i>Biol.</i> स्वयं-वन्ध्यता <i>f.</i>	

sensitiveness हृष्टता <i>f.</i> , हृष्टत्व <i>n.</i>	series 1 <i>Math.</i> श्रेढी <i>f.</i>
sensitivity हृष्टता <i>f.</i>	2 <i>Chem.</i> माला <i>f.</i>
sensitize <i>vb.</i> हृष्ट-करण <i>n.</i>	serpentaria=serpentary <i>Pharm.</i>
sensory 1 (conveying nerve impulses) संवेदक	अहिमूल <i>n.</i>
2 (pertaining to sensation) संवेदना-	serrate = serrated <i>Bot.</i> आरावत्
3 (pertaining to the senses) ऐन्ड्रिय	serrato-dentate <i>Bot.</i> आरा-दन्तुर
sensory cell <i>Anat.</i> संवेदक-कोशा <i>f.</i>	serum लसीका, लसी <i>f.</i>
sensory tract संवेदना-ग्रथ <i>m.</i>	sessile <i>Bot.</i> ('seated', not raised upon a stalk) अवृन्त, निष्पाण
sepal <i>Bot.</i> निल <i>n.</i>	set (a number of things of the same kind) कुलक <i>n.</i>
separable वियोज्य, पृथक्कर्त्त्व	seta <i>Bot.</i> दण्डी <i>m.</i>
separate पृथक्	setae <i>Zool.</i> (bristles encircling the middle of each segment) दृढ़ोम <i>n.</i>
separate <i>vb.</i> वियोजन, पृथक्करण <i>n.</i>	setal sac <i>Zool.</i> दृढ़ोम-म्यून <i>m.</i>
separate strain <i>Bot.</i> पृथग् अंशु <i>m.</i>	sets of readings वाचन-कुलक <i>n.</i>
separation (segregation) पृथक्करण <i>n.</i>	setsquare <i>Math.</i> रामास्त्र <i>n.</i> (राम three + अस corner)
sepia 1 (inky secretion of the cuttlefish) मीनमसी <i>f.</i>	sewage <i>Hygiene</i> मल-प्रवाह <i>m.</i>
2 (a cuttlefish, caught for its black pigment) मधीमीन <i>m.</i>	sewage bacteria मलप्रवाह-शाकाणु <i>m.</i>
3 (a pigment of rich brown colour prepared from the ink of cuttlefish) मोनब्रु <i>m.</i>	sewer <i>Hygiene</i> मल-प्रणाल, महा-प्रणाल <i>m.</i>
4 न्यवरक्तातिपीत <i>m.</i>	sex लिंग <i>n.</i> (गुणिषु न च लिंगं न च वयः)
septal nephridia <i>Zool.</i> पटी-उत्सर्गीय <i>n.</i>	sexagesimal system <i>Math.</i> षष्ठिक क्रम <i>m.</i>
September नवममास <i>m.</i>	sex-linkage <i>Biol.</i> लिंग-ग्रथन <i>n.</i>
septenary <i>Math.</i> सप्तमय	sextant षष्ठक <i>n.</i>
septicidal dehiscence <i>Bot.</i> पटी-स्कोटना <i>f.</i>	sexual 1 (having sex) लिंगी (-इन्)
septo-intestinal vessel <i>Zool.</i> पश्चान्त्र-वाहिनी <i>f.</i>	2 (pertaining to sex) लैंगिक
septum <i>Zool.</i> पटी <i>f.</i>	3 (sexual intercourse) मैयुन-
sequence अनुक्रम <i>m.</i>	sexual generation <i>Biol.</i> मैयुन-जनन <i>n.</i>
	sexual method <i>Bot.</i> मैयुन-गीति <i>f.</i>
	sexual spore मैयुन-बीजाणु <i>m.</i>

shadow छाया <i>f.</i>	short division <i>Math.</i> हस्त
shaft ईंधा <i>f.</i>	भाजन <i>n.</i>
shake <i>vb.</i> धूनन <i>n.</i>	shortest हसिष्ठ, अल्पतम
shaking apparatus धूनन-साधित्र <i>n.</i>	short hand (of a clock) हस्त-
shaking bottle धूनन-कूपी <i>f.</i>	सूची <i>f.</i>
shallow गहरा	shorthand आशु-लिपि <i>f.</i>
shank जंघा <i>f.</i>	shoulder अंस <i>m.</i>
shape आकार <i>m.</i>	shoulder blade अंस-फलक <i>n.</i>
share <i>n.</i> भाग, अंश <i>m.</i>	shoulder girdle = pectoral arch <i>Anat., Zool.</i> अंस-चक <i>n.</i>
share <i>vb.</i> भाजन <i>n.</i>	shovel (used to lift and throw earth, coal, etc.) परावप <i>m.</i> , कठिन <i>n.</i> (ancient word)
sharp 1 तीव्र, उग्र 2 (as an image) विविक्त	shrimp चिंगट <i>m.</i>
sharp end points तीव्र अन्तिम चिन्दु <i>m.</i>	shrub क्षुप <i>m.</i>
shave <i>vb.</i> क्षुरण <i>n.</i>	shrubby क्षुपीय, क्षुपवत्, क्षुपमय, क्षुपाकीर्ण
shear strain = angular strain <i>Mech.</i> कोण-विकार <i>m.</i>	shutter संचारक <i>m.</i>
sheath <i>vb.</i> आवरण <i>n.</i>	Si (silicon) <i>Chem.</i> सै (सैकता)
sheath <i>n.</i> कंतुक, आवरण <i>n.</i>	side 1 (of an equation) पक्ष <i>m.</i>
sheave <i>Phys.</i> (having groo- ves) प्रसीती (-हन्त) <i>m.</i>	2 (of a triangle) मुजा <i>f.</i> (from आर्यमण्ड)
sheet of iron आयर स्तार <i>m.</i>	3 पार्श्व <i>n.</i>
sheet of paper पत्र-स्तार <i>m.</i>	side face <i>Math.</i> पार्श्वानीक <i>m.</i>
shelf निधाय <i>m.</i>	side-to-side movement पार्श्वा- त्पार्श्व-गति <i>f.</i>
shell <i>Zool.</i> कर्पर <i>m.</i> (ancient word)	side-tube पार्श्व-नाल <i>m.</i>
shellac शल्कलाक्षा <i>f.</i>	sieve (30, 60....mesh) चालनी <i>f.</i>
shell-fish शंख-जीव <i>m.</i>	(३०, ६०... अक्षि), तितउ <i>m.</i>
shield वर्म <i>n.</i>	sieve tube <i>Bot.</i> चालनो-नाल <i>m.</i>
shoot = sprout <i>Bot</i> प्ररोह=अंकुर <i>m.</i>	sight-testing types दृष्टि-परीक्षण- मुद्र <i>m.</i>
short 1 हस्त (long दीर्घ) 2 लघु, क्षुद्र, अल्प	sigmoid अवग्रहाम <i>m.</i>
short-celled क्षुद्र-कोशावान्	sign चिह्न <i>n.</i>
short ciliary nerve <i>Ophthalm-</i> <i>mol.</i> हस्त वलिकाय चेता <i>f.</i>	sign <i>vb.</i> हस्ताक्षरण <i>n.</i>
	signet ring मुद्रिका <i>f.</i>
	finger ring अंगुलीयक <i>n.</i>

signet ring stage (of malarial parasite) मुद्रिकावस्था <i>f.</i>	silicify <i>vb. Chem.</i> सैकजायन <i>n.</i>
significant figure <i>Arith.</i> सार्थक अंक <i>m.</i>	1 (to covert into silica) सैकजा-करण <i>n.</i>
signification सार्थकता <i>f.</i>	2 (to impregnate with silica) सैकजा-व्यापन <i>n.</i>
sign of addition <i>Math.</i> योग-चिह्न <i>n.</i>	3 (to become silicified) सैकजायित-भवन <i>n.</i>
sign of difference <i>Math.</i> अन्तर-चिह्न <i>n.</i>	silicon <i>Chem.</i> सैकता <i>f.</i>
sign of division (÷) <i>Math.</i> भाग-चिह्न <i>n.</i>	silicon dioxide (silica) <i>Chem.</i> सैकता-द्विजारेय <i>n.</i>
sign of equality (=) <i>Math.</i> समता चिह्न <i>n.</i>	silicula <i>Bot.</i> (a short siliqua) कूटपटीका <i>f.</i>
sign of 'greater than' <i>Math.</i> ज्यायश्चिह्न <i>n.</i>	siliqua <i>Bot.</i> (having a false septum = replum) कूटपटीक <i>m.</i>
sign of 'less than' <i>Math.</i> कनीयश्चिह्न <i>n.</i>	silk कौशिय <i>n.</i>
sign of multiplication (×) <i>Math.</i> गुणन-चिह्न <i>n.</i>	silver रजत <i>n.</i>
sign of since or because <i>Math.</i> यतश्चिह्न <i>n.</i>	silverfish =fish moth रजत मीन= मीन शलभ <i>m.</i>
sign of subtraction <i>Math.</i> वियोग-चिह्न <i>n.</i>	silver nitrate <i>Chem.</i> रजत मूरीय <i>n.</i>
sign of therefore <i>Math.</i> अतश्चिह्न <i>n.</i>	silver oxide <i>Chem.</i> रजत जारेय <i>n.</i>
silent मूर्क	silver plating रजत-रोपण <i>n.</i>
silent electric discharge मूर्क वैद्युत मोर्च <i>m.</i>	silver sulphide <i>Chem.</i> रजत शुल्वेय <i>n.</i>
silica <i>Chem.</i> (silicon dioxide) सैकजा <i>f.</i>	similar सदृश, समरूप, समान
silica vessels सैकजा-पात्र <i>n.</i>	similarity = likeness समरूपता <i>f.,</i> सादृश्य <i>n.</i>
silicic <i>Chem.</i> सैकतिक	similar treatment = reciprocal treatment सदृश व्यवहार <i>m.</i>
silicic acid <i>Chem.</i> सैकतिक अम्ल <i>n.</i>	similitude अनुरूपता <i>f.</i>
silicified सैकजायित	simple equation सरल समीकार <i>m.</i>
silicified wood सैकजायित काष्ठ <i>n.</i>	simple formula सरल सूत्र <i>n.</i>
	simple fruit <i>Bot.</i> एकि फल <i>n.</i>
	simple gland extract <i>Pharm.</i> एकि-ग्रन्थि-निस्सार <i>m.</i>
	simple inflorescence <i>Bot.</i> एकि-पुष्टता <i>f.</i>
	simple interest सरल-बढ़ि <i>f.</i>

simple joint <i>Anat.</i> (a joint between two bones) द्वयस्थिति <i>m.</i>	Simson line =pedal line <i>Geom.</i> पदिक-रेखा <i>f.</i>
simple leaf <i>Bot.</i> (here simple means 'having only one') एक पत्र <i>n.</i> (एकिन् 'consisting of one' is from लाल्यायन-श्रौतसूत्र)	simultaneous equation <i>Alg.</i> युगप्त-समीकार <i>m.</i>
simple lens <i>Ophthalmol.</i> असंयुक्त चीक्ष <i>m.</i>	simultaneously युगप्त sin-1 x (sin inverse x) <i>Math.</i> ज्या-१ य (ज्या प्रतीप य)
simple machine <i>Mech.</i> सरल यन्त्र <i>n.</i>	sin. (sine) <i>Math.</i> ज्या since यतः
simple numerical relation सरल गणन-सम्बन्ध <i>m.</i>	sine <i>Math.</i> ज्या <i>f.</i> sinew स्नायु <i>f.</i>
simple partnership <i>Math.</i> समकाल-भागिता <i>f.</i>	single एक, एकल, सकृत् (once) single cuspid tooth = eye tooth
simple practice <i>Math.</i> सरल व्यवहारगणित <i>n.</i>	<i>Anat.</i> एककूट दन्त = अष्टि-दन्त <i>m.</i> sink (a cesspool, a basin, a depression) कुण्ड <i>n.</i>
simple proportion <i>Math.</i> सरल अनुपात <i>m.</i>	sinker <i>Phys.</i> (in measurement of specific gravity) बोडक <i>m.</i> sinker method <i>Phys.</i> बोडक-रीति <i>f.</i>
simple quantity <i>Math.</i> अमिश्र राशि, सरल राशि <i>m.</i>	sinuate = sinuated <i>Bot.</i> तरंगी (-हन्) (wavy)
simplest सरलतम	sinuate-dentate <i>Bot.</i> तरंगि-दन्तुर
simplest form सरलतम रूप <i>n.</i>	sinus I <i>Anat.</i> कोटर <i>n.</i>
simple substitution सरल आदेश <i>m.</i>	2 <i>Ophthalmol.</i> नालीब्रण <i>m.</i> (not नाडीब्रण)
simple surd <i>Math.</i> सरल-करणी <i>f.</i>	sinus venosus scleri = canal of Schlemm <i>Ophthalmol.</i> परिकुल्या <i>f.</i>
simple umbel <i>Bot.</i> एक उच्छ्वसन <i>n.</i>	siphon = syphon निनाल <i>m.</i>
simplification सरलन <i>n.</i>	siphon barometer <i>Phys.</i> निनाल-वापीडमान <i>m.</i>
simplification of a fraction <i>Math.</i> भिन्न-सरलन <i>n.</i>	Sirenia <i>Zool.</i> (aquatic herbivorous mammals, including Steller's sea cow) समुद्रगावः <i>m. pl.</i>
simplified सरलित	situated स्थित
simplify vb. सरलन, सरलीकरण, सरलीभवन <i>n.</i>	
simply pinnate=once pinnate <i>Bot.</i> सकृत्पक्षवत्	

situation स्थिति, वस्तुस्थिति <i>f.</i>	(which may be shortened to पंक)
sixth cerebral = abducent nerve <i>Anat.</i> पष्ठी मास्टिष्की=अपचालक-चेता <i>f.</i>	slimy आश्लेषमल
size परिमाण <i>n.</i>	slipper सूप्र <i>m.</i>
sizing <i>Phys.</i> (the dressing and preparation of textiles for printing) सज्जन, सज्जीकरण <i>n.</i>	slipper animalcule = Paramecium caudatum <i>Zool.</i> सप्राणी (-इन्) <i>m.</i>
sizing material <i>Phys.</i> सज्जक द्रव्य <i>n.</i>	slit दरी <i>f.</i>
skeleton कंकाल <i>m.</i>	slope प्रवण <i>m.</i>
sketch आरूप <i>n.</i>	slot (aperture) <i>Phys.</i> विल <i>n.</i>
skew <i>Math.</i> विषमतली (-इन्) <i>m.</i>	slot machine विल-यंत्र <i>n.</i>
skew quadrilateral = gauche quadrilateral <i>Math.</i> विषमतली चतुर्भुज <i>m.</i>	slotted weights <i>Phys.</i> कृत बट्टक <i>m.</i> (कृत cut)
skin चर्म <i>n.</i>	slow मन्थर
skull <i>Anat.</i> करोटि <i>f.</i>	slow evaporation मन्थर उद्वाष्पन <i>n.</i>
sky-blue नभोनील, आकाश-नील <i>mfn.</i>	slow oxidization मन्थर जारण <i>n.</i>
skylight काशायन <i>n.</i> (काश light; cf. वातायन)	small क्षुद्र, छह्य, लघु
slant प्रवण <i>m.</i>	small-celled हस्त-कोशावान्
slant height <i>Geom.</i> प्रवण उच्चत्व <i>n.</i>	small circle <i>Math.</i> लघु वृत्त <i>n.</i>
sleeping partner निष्क्रिय भागी (-इन्) <i>m.</i>	smaller image <i>Ophthalmol.</i> कनीयसी मूर्ति <i>f.</i>
slide सूप <i>m.</i>	smallest हसिष्ठ
slide caliper सूप व्यासमि <i>m.</i>	small intestine <i>Anat.</i> आन्त्रक <i>n.</i>
sliding friction = dynamic friction प्रवैगिक संघर्ष <i>m.</i>	smell गन्ध <i>m.</i>
slightly ईष्ट	ether s. दक्षु-गन्ध <i>m.</i>
slightly soluble ईष्ट विलेय	phenolic s. दर्शकिक गन्ध <i>m.</i>
slightly soluble in water ईष्ट जल-विलेय	faint s. मन्द गन्ध <i>m.</i>
slime 1 (mud) पंक <i>m.</i>	strong s. तीव्र गन्ध <i>m.</i>
2 (mucous or mucuslike secretion...) आश्लेषम <i>n.</i>	mild s. मृदु गन्ध <i>m.</i>
3 (oremud) अयस्क-पंक <i>m.</i>	smoke धूम <i>m.</i>
	smoke glasses <i>Ophthalmol.</i> धूमोपनेत्र <i>n.</i>
	smooth surface <i>Phys.</i> मसुण तल <i>n.</i>
	Sn (stannum = tin) <i>Chem.</i> त्र (त्रपु)
	snail मन्थर <i>m.</i>

snow शोन <i>n.</i> (ice हिम)	sodium phosphate <i>Chem.</i> क्षारातु भास्कीय <i>n.</i>
soak <i>vb.</i> आचूषण <i>n.</i>	sodium sulphate <i>Chem.</i> क्षारातु शुल्वीय <i>n.</i>
soap स्वफेन <i>m.</i>	sodium sulphide <i>Chem.</i> क्षारातु शुल्बेय <i>n.</i>
society 1 समाज <i>m.</i> , परिषत्, . मण्डली <i>f.</i>	sodium sulphite <i>Chem.</i> क्षारातु शुल्वित <i>n.</i>
2 Ecology संघ <i>m.</i>	sodium thio-sulphate क्षारातु गन्ध-शुल्वीय <i>n.</i>
socket 1 कूप <i>m.</i> (eyesocket अक्षिकूप)	soft मूदु
2 उल्खल <i>n.</i>	softening मदुकरण <i>n.</i> , मदुभाव <i>m.</i>
soda विश्वार <i>m.</i>	soft palate <i>Anat.</i> मांस-तालु, मृदु-तालु <i>n.</i> (as contrasted with अस्थितालु)
sodawater विश्वार-जल <i>n.</i>	soft water मूदु जल, फेनद जल <i>n.</i>
sodium <i>Chem.</i> क्षारातु <i>m.</i>	soil (the surface material of the earth in which plants grow) उन्मृदा <i>f.</i> (shortened to मृदा)
sodium bicarbonate क्षारातु द्रव्यगारीय <i>n.</i>	soil acidity Bot. उन्मृदा-अम्लता <i>f.</i>
sodium bisulphate <i>Chem.</i> क्षारातु द्विशुल्वीय <i>n.</i>	soil bacteria मू-शाकाणु <i>m.</i> (मूशा.)
sodium bisulphite <i>Chem.</i> क्षारातु द्विशुल्वित <i>n.</i>	soil pipe मल-नाह <i>m.</i>
sodium carbonate <i>Chem.</i> क्षारातु प्रांगारीय <i>n.</i>	solar सौर
sodium chloride <i>Chem.</i> क्षारातु नीरेय <i>n.</i>	solar month सौर मास <i>m.</i>
sodium hydrochloride <i>Chem.</i> क्षारातु उदनीरेय <i>n.</i>	solar year सौर वर्ष <i>m.</i>
sodium hydrogen sulphate <i>Chem.</i> क्षारातु उदजन शुल्वीय <i>n.</i>	Solenogastres ('pipe-stomach') =Aplacophora Zool. नाल-जठरा: <i>m.pl.</i>
sodium hydroxide <i>Chem.</i> क्षारातु उदजारेय <i>n.</i>	soleus (muscle) Anat. जंधारिडिका <i>f.</i> (पेरी)
sodium monoxide <i>Chem.</i> क्षारातु एकजारेय <i>n.</i>	solid सान्द्र (घन cube, cubical)
sodium nitrate <i>Chem.</i> क्षारातु मूरीय <i>n.</i>	solid angle Math. सान्द्र कोण <i>m.</i>
sodium nitrite <i>Chem.</i> क्षारातु मूर्यित <i>n.</i>	solid cylinder सान्द्र रम्प <i>m.</i>
sodium peroxide <i>Chem.</i> क्षारातु अतिजारेय <i>n.</i>	solid geometry सान्द्र-रैखिकी <i>f.</i>

solidification सान्द्रीभाव *m.*, सान्द्री-
 भवन, सान्द्रीभावन *n.*
 solid particles सान्द्र लव *m*
 solid square *Mil.* सान्द्र समायत *m.*
 solitary एकल
 solitary flower *Bot.* एकल पुष्प *n.*
 solitary inflorescence *Bot.*
     एक-पुष्पता *f.*
 solubility विलेयता *f.*
 solubility product constant
     (K.S.P.) विलेयता सूष्टि स्थिर *m.* (वि.
     स. स्थि.)
 soluble विलेय
     1 almost insoluble प्रायः
         अविलेय
     2 difficultly soluble दुर्विलेय
         (Hindi कठिनाई से विलेय)
     3 freely soluble अत्यन्त-विलेय
     4 moderately soluble अनति-
         विलेय, मध्यम-विलेय
     5 more soluble अधिक-विलेय
     6 readily soluble सरलतया विलेय
     7 slightly soluble ईषद् विलेय
     8 soluble in cold water शीत-
         जल-विलेय
     9 sparingly soluble अल्पशो-
         विलेय, अल्प-विलेय
     10 sparingly soluble in water
         अल्प-जल-विलेय
     11 very soluble अति-विलेय
     12 very sparingly soluble
         अत्यल्प-विलेय
     13 very sparingly soluble
         in water अत्यल्प-जल-विलेय
 solute 1 (soluble) विलेय
     2 *Physical Chem.* (a dis-
         solved substance) विलीन *n.*

solution *Physical Chem.*
     विलयन *n.*
     strong solution प्रबल विलयन *n.*
     weak solution दुर्बल विलयन *n.*
 solution of a problem 1 समस्या-
     पूर्ति *f.*
     2 *Math.* प्रश्न-साधन *n.*
 solution of triangles *Math.*
     त्रिभुज-निर्धारण *n.*
 solve *vb.* *Math.* साधन *n.*
 solved example *Math.* साधित
     उदाहरण *n.*
 solvent विलायक *m.*
 solving an equation *Math.*
     समीकार-साधन *n.*
 soma *Bot.* तनू *f.*
 somatic cell = body cell *Bot.*
     तनू-कोशा=काय-कोशा *f.*
 somatic nucleus = trophonucleus पोषण-न्यूक्लियस *f.*
 sonometer *Phys.* ध्वनिमान *m.*
 sooty flame (soot-producing)
     कज्जल-ज्वाला *f.* (for कज्जल-कारिणा
         ज्वाला)
 soredium (of lichen) *Bot.*
     (specialized reproductive
         bodies) प्रजनी *f.*
 sorosis *Bot.* (the flower axis
     becomes fleshy, e.g. in mul-
         berry) सरसाक्ष *m.*
 sorus *Bot.* (clusters of sporangia बीजाणुधानी-गुच्छ) बीधाणुच्छ *m.*
 sound *Phys.* ध्वनि *m.*
 sound-board = sounding board
     ध्वनि-फलक *n.*
 sounder *Phys.* (that which
     sounds, an instrument) ध्वनित्र
         n.

sounding board = sound-board	spatulate leaf <i>Bot.</i> (shaped like a spoon) सूब-पर्णम्.
Phys. ध्वनि-फलक <i>n.</i>	spawn <i>n.</i> अण्डाघ <i>m.</i>
soundless ध्वनिहीन	special विशेष
soundproof ध्वनिरुद्ध	special anatomy विशेष शारीर <i>n.</i>
source प्रभव <i>m.</i>	specialist विशेषज्ञ <i>m.</i>
source of light प्रकाश-प्रभव <i>m.</i>	specialist in optics काशिकी-विशेषज्ञ, काश-विज्ञ <i>m.</i>
sources of water जल-प्राप्तिस्थान <i>n.</i>	special sense (any one of the five senses of seeing, feeling, hearing, taste and smell) ज्ञानेन्द्रिय <i>n.</i>
sow सूक्खरी <i>f.</i>	species <i>Biol.</i> जाति <i>f.</i>
space 1 <i>Phys.</i> वरिमा <i>m.</i>	species <i>Pharm.</i> (a mixture of chopped or coarsely powdered vegetable drugs, esp. one to prepare an aromatic tea or tisane; as, a pectoral species; an emollient species) क्षाथक <i>m.</i>
2 (distance, interval) अन्तर, अन्तराल <i>n.,</i> अवकाश <i>m.</i>	specific 1 (opposed to सामान्य general) विशेष, विशिष्ट
3 (place) स्थान <i>n.,</i> देश <i>m.</i>	2 विशिष्ट, निश्चित
space bar or key <i>Mach.</i> अन्तर-दण्ड <i>m.</i> (as in a typewriter)	2 (adj. from specie जाति) जातीय, जाति-
space-lattice <i>Physical Chem.</i>	specific gravity आपेक्षिक भार <i>m.</i>
वरिम-जाल <i>n.</i> (not वरिमाजाल, because वरिमन्, which in nominative singular gives वरिमा, would be वरिम- in a compound)	specific gravity hydrometer आपेक्षिक-भार-तरलमान <i>m.</i>
spade खनित्र <i>n.</i>	specific gravity tube आपेक्षिक-भार-नाल <i>m.</i>
spadix <i>Bot.</i> (a spike शूक्री with a fleshy axis मृदुक्षा शूक्री usually subtended by or enclosed in a spathe शूक्रीछद) छदशूक्री <i>f.</i>	spectacles (held on ears) (कर्णधृत) उपनेत्र <i>n.</i>
Spanish fly = blister beetle उद्स्फोट मुँग = हरिमुँग <i>m.</i> (a green fly)	spectrogram <i>Phys.</i> रंगावलि-लेख <i>m.</i>
sparingly अल्प-, अल्पश:	spectrograph <i>Phys.</i> रंगावलि-लिख <i>m.</i>
sparingly soluble अल्प-विलेय, अल्पशो विलेय	spectrology रंगावलिकी <i>f.</i>
sparingly soluble in water अल्प जल-विलेय	
very sparingly soluble in water अत्यल्प-जल-विलेय	
spark सुङ्गिंग <i>m.</i>	
spathe <i>Bot.</i> शूक्री-छद <i>m.</i>	

spectrometer *Phys.* रंगावलि-

मान *m.*

spectroscope *Phys.* रंगावलीक्ष *m.*

spectroscopy रंगावलीक्षा *f.*

spectrum *Phys.* रंगावलि *f.*

spectrum chart रंगावलि-रेखाचित्र *n.*

spectrum tube रंगावलि-नाल *m.*

speed वेग *m.*

speedometer वेग-मान *m.*

sperm *Anat.* (secretion of the testes) शुक्र *n.*

spermathecae (sperm-sacs) शुक्रधानी *f.*

spermathecae pores *Zool.*

शुक्रधानी-रन्ध्र *n.*

spermatic cord *Anat.* मुष्कस्तोत्स *n.* (ancient word)

spermatocyte *Biol.* शुक्रकोशा *f.*

spermatogenesis *Biol.* शुक्रजनन *n.*

spermatogonia (one of the primitive male germ cells, from which spermatocytes develop) *Zool.* प्रशुक्रकोशा *f.*

Spermatophyta *Bot.* (seed

.. plants) बीजोहिदः *f.pl.*

spermatozoid *Bot.* (a motile male gamete) चलपुंजन्यु, पुंजन्यु *m.*

spermatozoon *Zool.* शुक्रकोशा *f.*

sperm whale ('the only whale having a throat large enough to admit a man' Webster) जनंगिर तिमि *m.*

sp. gr. (specific gravity) आ. भा. (आपेक्षिक भार)

Sphaeriales *Bot.* आवृत्तधानी-गोत्र *n.*

sphenethmoid = sphenethmoid

bone = girdle bone *Zool.*

(surrounds the anterior end of the brain case in the frog) मस्तिष्काम अस्थि *n.*

sphenoid bone *Anat.* (it is shaped like a bat जरुक) जरुक-कास्थि *n.*

sphere गोल *m.*

spherical 1 (of the shape of a sphere) गोलाकार, गोल-

2 (of or pertaining to a sphere) गोल, गोलाय, गोल-

spherical aberration (caused by curvature of refracting or reflecting surface) गोलज विपथन *n.*

spherical curvature गोल-वक्ता, गोलता *f.*

spherical distance *Math.* गोलीय दूरत्व *n.*

spherical lens गोलीय लीज *m.*

spherical sector *Math.* गोलीय शक्ल *n.*

spherical surface *Phys.* गोल तल *n.*

sphero-cylindrical गोल-स्फीय

spheroid गोलाभ

spheroidal गोलभीय

spheroid joint गोल-संधि *m.*

spherometer *Phys.* (for measuring curvature) गोलत्व-मान *m.*

spherule *Ophthalmol.* गोलक *m.*

sphincter muscle *Anat.* संकोचक पेशी *f.*

spicule शुका *f.*

spicule of a sponge दृढा *f.*
 spider लङ्ठा *f.*
 spike 1 *Bot.* शूक्री *f.* (awn शूक्र)
     2 *Phys.* शूक्रु *m.*
 spike-cover *Bot.* शूक्रो-आवरण *n.*
 spike inflorescence *Bot.* शूक्री-
     पुष्पता *f.*
 spike-leaf *Bot.* शूक्री-पर्ण *n.*
 spikelet *Bot.* शूक्रिका *f.*
 spin 1 *vb.* आश्रामण, आश्रमण *n.*
     2 *n.* आश्राम *m.*
 spinal cord *Anat.* (the cord of
     nervous tissue) पृष्ठरञ्जु *f.*
 spine *Bot.*, *Anat.* शस्त्र *m.* (a
     stiff sharp process)
 spinneret *Zool.* कर्तनांग *n.* (a
     spinning organ)
 spinners (of a spider) *Zool.*
     कर्तक *m.*
 spinning electron *Phys.* आश्रमद्-
     विद्युदणु *m.*
 spiral 1 *n.* कुन्तल *m.*
     2 *adj.* कुन्तल-
 spiral joint = cochlear joint
     Anat. शंखसन्धि *m.*
 spirally coiled कुन्तल-वलयित
 spirit 1 प्रासव *m.*
     2 निषेचन *n.*
 spirit of hartshorn (ammonium
     hydroxide) मृगदृग्ग-प्रासव *m.*
     (तिक्कातु उदजरिय)
 spirit of salt (hydrochloric
     acid) लवण-निषेचन *n.* (not प्रासव,
     because there is no distilla-
     tion).
 spirit of wine द्राक्षिरा-सार *m.*
 spirit-soluble प्रासव-विलेय

Spirogyra (*spiro-* कुन्तल- + Gk.
     gyros वलय, having spiral
     chlorophyll bands) *Bot.*
     कुन्तलवलयति *f.* (-ति for प्रजाति
     genus)
 spleen प्लीहा *f.*
 spleen pulp *Anat.* प्लीहा-गोर्द *n.*
 splenic प्लैह, प्लीहा-
 splenic artery *Anat.* प्लीहा-
     रोहिणी *f.*
 splinter अववश्च *m.* (ancient
     word)
 splinterable भ्रमोत्पाती (-इन्)
 split 1 *vb.* विपाटन *n.*
     2 *n.* विपाट *m.*
     3 past participle विपाटित
 sponge छिद्रिष्ट *n.*
 sponge zooids *Zool.* छिद्रिष्ट-
     संजीव *m.*
 spongy tissue छिद्रिष्ट-ऊति,
     शिथिलोति *f.*
 spontaneous स्वतःः-, यदच्छ
 spontaneous combustion स्वतो-
     दहन *n.*
 spoon स्लूच *m.*
 sporadic diseases काचित्क रोग *m.*
 sporangium *Bot.* बीजाणुधानी *f.*
 spore (minute primitive repro-
     ductive bodies typically
     unicellular) बीजाणु *m.*
 spore mother cell *Bot.* बीजाणु-
     मातृ-कोशा *f.*
 spore sac *Bot.* बीजाणु-घान *n.*
 sporidium *Bot.* बीजाण्डी *f.* (a
     small spore)
 sporo-blast *Zool.* बीजाणु-घट *m.*
 sporo-carp *Bot.* बीजाणु-प्रावर *m.*

sporo-cyst बीजाणु-कोष <i>m.</i>	stability स्थायित्व <i>n.</i>
sporo-duct बीजाणु-प्रणाली <i>f.</i>	stabilize <i>vb</i> स्थायिकरण <i>n.</i>
sporogony Zool. बीजाणु-जनन <i>n.</i>	stable स्थायी (-इन्)
sporophyll Bot. बीजाणु-पर्ण <i>n.</i>	stable equilibrium स्थायी समतोल <i>m.</i>
sporophyte (producing spores) = asexual generation=sporophyte generation Bot बीजाणु-जनन <i>n.</i>	stactometer Pharm आश्चुति-मान <i>m.</i>
Sporozoa Zool. (reproduction by sporulation) बीजाणुज-वर्ग <i>m.</i> , बीजाणुजाः <i>m.pl</i>	stain (colouring material) अभिरंजन रंजक <i>m.</i>
spray 1 <i>n</i> (water flying in small drops) शीकर <i>m.</i>	staining अभिरंजन <i>n.</i>
2 <i>vb.</i> शीकन <i>n.</i>	stainless steel अकल्पन वस्त्रायम <i>n.</i>
sprayer शीकरी (-इन्) <i>m.</i>	stand स्थाम <i>n.</i>
spring Mach. स्कन्द <i>m.</i>	standard प्रमाप <i>m.</i>
spring balance स्कन्द-तुला <i>f.</i>	standard clock प्रमाप घटक <i>m.</i>
springwood Bot. वासन्त काष्ठ <i>n.</i>	standard condition प्रमाप-परिस्थिति <i>f.</i>
sprinkle <i>vb.</i> सेचन <i>n.</i>	standard form Math. प्रमाप रूप <i>n.</i>
sprout अंकुर <i>m.</i>	standard gold Math. प्रमाप स्वर्ण <i>n.</i>
spun (shaped into threadlike form) तनुकृत, कृत	standard masses प्रमाप पुँज <i>m.</i>
Squamata (covered with scales) शल्किनः <i>m.pl</i> .	standard substance प्रमाप पदार्थ <i>m.</i>
square 1 (a figure) समायत <i>m.</i>	standard weights प्रमाप वट्टक <i>m.</i>
2 (power) वर्ग <i>m.</i>	stannum त्रिपु <i>n.</i>
square bracket [ ] = crotchet कोणाभिवार <i>m.</i>	star (crystals) तारा <i>f.</i>
squared paper वर्गकोषित पत्र, वर्ग-पत्र <i>n.</i>	starch मैड <i>m.</i>
square of the radius अर-वर्ग <i>m.</i>	starch paper मैड-पत्र <i>n.</i>
square root Math. वर्ग-मूल <i>n.</i>	starch paste मैड-लेपी <i>f.</i>
squaring Math. द्विघातन <i>n.</i>	starting friction = static friction आरम्भ संघर्ष= स्थैतिक संघर्ष <i>m.</i>
squint टेरता <i>f.</i>	starting point Math. प्रस्थान-विन्दु <i>m.</i>
squint-eyed टेर, टेराक्ष	starting post (in a race) प्रस्थान-दृढ <i>m.</i>
squirrel कलन्दक <i>m.</i>	state 1 <i>vb.</i> (to express the particulars of) अव्वेदन <i>n.</i>
Sr (strontium) शो (शोणातु)	2 <i>n.</i> (condition) अवस्था, अवस्थिति, स्थिति <i>f.</i>

statement आवेदन, कथन, विवरण <i>n.</i>	steam chest = steam box <i>Rly.</i> <i>Eng.</i> प्रबाष्य-धान <i>n.</i>
state of matter मूलद्रव्य-अवस्था <i>f.</i>	steam oven प्रबाष्य-कन्दु <i>m.</i>
state of rest <i>Phys.</i> विश्राम- अवस्था <i>f.</i>	steam sterilizer प्रबाष्य-जीवाणुहाता (-हन्) <i>m.</i>
state of uniform motion <i>Phys.</i> एकरूप-गति अवस्था <i>f.</i>	steam vehicle बाष्य-वाहन <i>n.</i>
static friction स्थैतिक संघर्ष <i>m.</i>	steel वज्रायस <i>n.</i>
static refraction स्थिराक्ष भुजायन <i>n.</i>	steel tyre <i>Phys.</i> वज्रायस-पवि <i>m.</i>
statics स्थैतिकी <i>f.</i>	steel yard वज्रायस-यष्टि <i>f.</i>
hydro-statics तरल-स्थैतिकी <i>f.</i>	stele <i>Bot.</i> (central cylinder in the stems and roots) मध्य- रम्भ <i>m.</i>
station स्थान <i>n.</i>	stem <i>Bot.</i> 1 (the main axis, trunk) काण्ड, स्कन्ध <i>m.</i>
stationary स्थावर	2 (a stalk supporting leaves and flowers) बृन्त <i>n.</i>
stationary engine स्थावर गंत्र <i>n.</i>	3 (any axis which develops buds and shoots in place of roots) स्तम्भ <i>m.</i>
stationary wave <i>Phys.</i> स्थावर तरंग <i>m.</i>	stem climber <i>Bot.</i> स्तम्भ-प्रतान <i>m.</i>
stationer लैखनिक <i>m.</i>	stem tendril <i>Bot.</i> स्तम्भ-संजनी <i>f.</i>
stationery लेखन-सामग्री <i>f.</i>	stencil निकृन्त <i>m.</i>
stationery rack लेखन-तिलिय <i>m.</i>	stenographer आशुलिपिक <i>m.</i>
statistic <i>n.</i> (any statistical ele- ment; estimate of a number or numbers describing a numerical property of an assemblage.) संख्याति <i>f.</i>	sterigmata <i>Bot.</i> (conidia-bear- ing stalks) कणीवृन्त <i>n.</i>
statistical (pertaining to statis- tics) सांख्यकीय	sterile 1 (not producing young) वनस्पति
statistical mechanics सांख्यकीय- वान्त्रिकी <i>f.</i>	2 <i>Bact.</i> (free from micro- organisms) अजीवाणुक
statistician सांख्यक <i>m.</i>	sterilization जीवाणुघात <i>m.</i>
statistics 1 (science) सांख्यकी <i>f.</i> 2 (collection of figures) संख्यक <i>n.</i>	sterilized हतजीवाणु
steadier, flame ज्वाला-स्थिरक <i>m.</i>	sterilizer जीवाणुहाता (-हन्) <i>m.</i>
steadily धीरतया	sterilizing agent जीवाणुहन्ता (-रु) <i>m.</i>
steadily increasing धीरतया वर्ध- मान	sterna (<i>pl.</i> of sternum) उरो- स्थीनि <i>n.pl.</i>
steam प्रबाष्य, बाष्य <i>m.</i>	
vapour बाष्य <i>m.</i>	

sternad <i>adv.</i> <i>Anat.</i> (toward the sternum) अस्युरोस्थि	stirrup = stapes <i>Anat.</i> पदाधान <i>n.</i>
sternal <i>1 n.</i> (sternum) उरोस्थि <i>n.</i>	stock <i>1</i> (general) स्कन्ध <i>m.</i>
<i>2 adj.</i> (pertaining to the sternum) उरोस्थिक	<i>2</i> (national debt) = public debt राष्ट्र-ऋण <i>n.</i>
sternal rib = true rib उरोयुत पर्शु <i>m.</i> (उरोस्थियुत पर्शु)	<i>3</i> (capital raised in shares by a public company) अंश-पुंजी <i>f.</i> (short for प्रमण्डल-अंशपुंजी)
sternum = breastbone उरोस्थि <i>n.</i>	<i>4</i> (goods unsold) अविकीतक <i>n.</i>
stethometer <i>Physiol.</i> उरोमान <i>m.</i>	stocks and shares स्कन्ध तथा अंश <i>m.</i>
stethoscope <i>Med.</i> <i>1 n.</i> उर्वरक्षा,	
उरक्षब <i>m.</i>	
<i>2 vb.</i> उरक्षबण <i>n.</i>	stomium <i>Bot.</i> मुख <i>n.</i>
stibium <i>Chem.</i> अंजन <i>n.</i>	stone अश्म, प्रस्तर, पाषाण <i>m.</i> , शिला <i>f.</i>
stick यष्टि <i>f.</i>	stone (of a fruit) <i>Bot.</i> अष्टि <i>f.</i>
stick insect <i>Zool.</i> तृण-कीट <i>m.</i>	stony coral <i>Zool.</i> शिला-प्रवाल <i>m.</i>
stigma <i>1 Bot.</i> कुक्षि <i>m</i> (receptive spot)	stool पीठ <i>n.</i>
<i>2</i> =eye spot (of a protozoan) अक्षि-लांछन <i>n.</i> , अक्षि-तारा <i>f.</i>	stop clock विराम-घटक <i>m.</i>
stigmata (<i>pl.</i> of stigma)=air-holes <i>Zool.</i> (by which the insect breathes) श्वासछिद्र <i>n.</i>	stopcock शिखिपिघा <i>f.</i>
stimulant उद्दीपक <i>m.</i>	stopper पिघा <i>f.</i> (lid पिघान)
stimulant beverage उद्दीपक पेय <i>n.</i>	stoppered bottle पिघित-कूपी <i>f.</i>
stimulate <i>vb.</i> उद्दीपन <i>n.</i>	stop watch विराम-घटी <i>f.</i>
stimulus उद्दीपक <i>m.</i> , उद्दीपना <i>f.</i>	stored food <i>Bot.</i> संचित अन्न <i>n.</i>
stipe <i>Bot.</i> <i>1</i> (a short stalk or support) वृत्तक <i>n.</i>	stored up संचित
<i>2</i> (in mycology, the stem supporting the cap or pileus) छत्रवृत्त <i>n.</i>	store-keeper भांडागारिक, कोष्ठगारिक <i>m.</i>
stipes <i>Zool.</i> उद्वृत्त <i>n.</i>	storeroom भाण्ड-कोष्ठ <i>m.</i>
stipule <i>Bot.</i> (an appendage at the base of a leaf) अनुपत्र <i>n.</i>	storey मूर्मि <i>f.</i> तल <i>n.</i> (In Bengali and Gujarati तल)
stir <i>vb.</i> विचालन <i>n.</i>	stork <i>Zool.</i> महानक <i>m.</i>
stirrer विचालक <i>m.</i>	stove परितापनी <i>f.</i>
stirring rod विचालन-शलाका <i>f.</i>	S.T.P. (standard temperature and pressure) प्र.ता.नि. (प्रमाप-ताप-निपोद)

2 (deformation due to force)	striped muscle <i>Anat.</i> राजीव-
विकार <i>m.</i>	पेशी <i>f.</i>
strained (deformed) विकृत	strobile = strobilus <i>Bot.</i> (a
strand (fibre) <i>Bot.</i> गुण <i>m.</i>	conelike aggregation of spo-
stratum (from Sanskrit स्तूप)	rophylls bearing sporangia)
स्तूप <i>n.</i>	बीपर्णीघ <i>m.</i> (short for बीजाणु-
straw तृण, ब्रुस <i>n.</i>	पर्णीघ)
strawberry तृणवद्र <i>m., n.</i>	stroke <i>Phys.</i> आधात <i>m.</i> (ancient
straw hat तृण-टोपी <i>f.</i>	word)
stream स्रोत <i>n.</i>	strong प्रबल
stream-line (the resistance to	strong acid तीव्र अम्ल <i>n.</i>
flow is least possible) अचाह-	strong affinity प्रबल-बन्धुता <i>f.</i>
रोधी (-इन)	strontium <i>Chem.</i> शोणातु <i>m.</i>
strength शक्ति <i>f.</i> , बल, प्राचल्य <i>n.</i>	struck off उच्छेद
stress <i>Phys.</i> प्रत्यावल <i>n.</i> (short	structural formula <i>Chem.</i> विन्यास-
for प्रत्यास्थ बल-the force per	सूत्र <i>n.</i>
unit area called into play	structure संरचना <i>f.</i>
in an elastic body subjected	structure of the artery <i>Anat.</i>
to stretching force)	रोहिणी-संरचना <i>f.</i>
stretch <i>n.</i> <i>Phys.</i> तति <i>f.</i>	struggle <i>Mil.</i> संघर्ष <i>m.</i>
stretched तत	stuff (of which bodies are
stretched spring <i>Phys.</i> तत	composed) सामग्री <i>f.</i> , द्रव्य <i>n.</i>
स्कन्द <i>m.</i>	style 1 शैली <i>f.</i>
stretcher (litter) अवस्थार <i>m.</i>	2 <i>Zool.</i> कणिका <i>f.</i>
(ancient word)	3 <i>Bot.</i> कुशिवृत्त <i>n.</i>
stretching force <i>Phys.</i> तानि	sub- 1 <i>Chem.</i> अनु-
बल <i>n.</i>	2 <i>Anat.</i> (situated below)
stretch modulus = modulus of	अधः-
elasticity तति-मापाङ्क = प्रत्यास्थता-	3 उप-
मापांक <i>m.</i>	sub-algebra उप-बीजगणित <i>n.</i>
striated = striatus <i>Anat.</i> रेखित	sub-class <i>Biol.</i> अनु-वर्ग <i>m.</i>
striated muscle <i>Anat.</i> रेखित-	subclavian artery <i>Anat.</i> अधोक्षक-
पेशी <i>f.</i>	रोहिणी <i>f.</i>
striatus = striated	sub-cutaneous = hypodermal
strike <i>vb.</i> आहनन <i>n.</i>	<i>Zool.</i> अधश्वर्म <i>n.</i>
strike off <i>vb.</i> उच्छेदन <i>n.</i>	sub-cutaneous lymph sinus
strip पट्टी <i>f.</i>	<i>Zool.</i> चर्माघो-ल्सीकाकोटर <i>n.</i>

subdivided अन्तर्विभक्त	substance द्रव्य <i>n.</i> , पदार्थ <i>m.</i> ,
subdivision अन्तर्विभाग <i>m.</i> , अन्तर्वि-	वस्तु <i>n.</i>
भाजन, अन्तर्माजन <i>n.</i>	substituent आदिष्ट <i>n.</i>
subduplicate ratio <i>Math.</i> वर्ग-	substitute <i>vb.</i> आदेशन, स्थाना-
मूलित-निष्पत्ति <i>f.</i>	पादन <i>n.</i>
sub-family <i>I Bot.</i> अनु-कुल <i>n.</i>	substitute <i>1</i> स्थानापन्न <i>n.</i>
2 <i>Zool.</i> अनु-वंश <i>m.</i>	2 <i>Chem.</i> आदेश <i>m.</i>
sub-genus <i>Biol.</i> अनु-प्रजाति <i>f.</i>	substituted आदिष्ट
sub-interval <i>Math.</i> उपान्तराल <i>n.</i>	substitution <i>1</i> स्थानापत्ति <i>f.</i>
subjected to अधीनकृत, अधीनित	2 आदेश <i>m.</i>
subject to <i>vb.</i> अधीनकरण, अधीनन <i>n.</i>	substitution compound आदेश-
subject to a force बलाधीनन <i>n.</i>	संयोग <i>m.</i>
sub-kingdom अनु-सृष्टि <i>f.</i>	sub-tangent <i>Geom.</i> अधःसर्वा-
sublimant उत्सादक <i>m.</i>	(-इन्) <i>m.</i>
sublimate <i>I vb.</i> उत्सादन, उत्सदन <i>n.</i>	subtend (an angle) <i>Math.</i>
2 <i>n.</i> (a product obtained by sublimation) उत्साद <i>m.</i>	आपातन <i>n.</i>
3 = sublimated उत्सादित	subtended <i>I Math.</i> आपातित
sublimation <i>I</i> (act of subliming)	2 (branch) <i>Bot.</i> कक्षावृत
उत्सदन, उत्सादन <i>n.</i>	subtending <i>I Math.</i> आपातन <i>n.</i>
2 (process of....) उत्सदना, उत्सादना <i>f.</i>	2 <i>Bot.</i> (enclosing in the axil) कक्षावरण <i>n.</i>
sub-maxillary <i>Anat.</i> अधोहनु-	subterranean <i>Bot.</i> आन्तर्मौम
sub-mentum <i>Zool.</i> अधिक्षिणुक <i>n.</i>	subtract <i>vb</i> व्यवकलन <i>n.</i> (from लीलावती)
submultiple <i>Math.</i> अपवर्तक <i>m.</i>	subtraction व्यवकलन <i>n.</i> , वियोग <i>m.</i> , वियोजन <i>n.</i>
sub-neural blood vessel <i>Zool.</i>	subtrahend <i>Math.</i> वियोजक <i>m.</i>
चेताधो-रधिर-वाहिनी <i>f.</i>	sub-triplicate ratio <i>Math.</i> घन-
subnormal <i>Geom.</i> अधोलम्ब <i>m.</i>	मूलित निष्पत्ति <i>f.</i>
sub-order <i>Biol.</i> अनु-गोत्र <i>n.</i>	sub variety <i>Biol.</i> अनु-भेद <i>m.</i>
subordinate अधरिक	succeeding उत्तरवर्ती (-इन्)
subordinate service अधरिक-सेवा <i>f.</i>	successive पूर्वापर, पूर्वानुपर, उत्तरोत्तर
subordinate species <i>Bot.</i> अधरिक- जाति <i>f.</i>	successive differentiation <i>Math.</i> उत्तरोत्तर अवकलन <i>n.</i>
sub-oxide <i>Chem.</i> अनु-जारेय <i>n.</i>	successive points <i>Ophthalmol.</i>
sub-phylum <i>Biol.</i> अनु-प्रसृष्टि <i>f.</i>	पूर्वानुपर विन्दु <i>m.</i>
subsequent अनुवर्ती, उत्तरवर्ती (-इन्)	successive stage उत्तरोत्तर प्रंकम <i>m.</i>
sub-species <i>Biol.</i> अनु-जाति <i>f.</i>	

succulent (fruits) <i>Bot.</i> सरस	sulphureous ! <i>Chem.</i> = sulphurous शुल्बार्य
succulents <i>Bot.</i> सरसाः <i>m.pl.</i>	2 (in general language—consisting of sulphur; having the qualities of sulphur, or brimstone; impregnated with sulphur, sulphur-coloured) गन्धकिय, गन्धकयुत, गन्धकगुण, गन्धकपूरित, गन्धकभावित, गन्धकवर्ण
such and such अमुक	
such as, such that यथा	
suck <i>vb</i> चूषण <i>n.</i>	
sucker 1 <i>Biol.</i> चूषक <i>m.</i>	
2 <i>Bot.</i> (it does not suck; an underground runner) अधो-मूस्तारी (-इन्) <i>m.</i>	
sucrose <i>Chem.</i> खंडधु <i>n.</i>	sulphureted hydrogen <i>Chem.</i> शुल्बेयित उदजन <i>m.</i>
suction चूषण <i>n.</i>	sulphuric anhydride शुल्बारिक अजलेय <i>n.</i>
suction pump चूषोदङ्घ <i>m.</i>	sulphurous acid <i>Chem.</i> शुल्बार्य अम्ल <i>n.</i>
sufficient, sufficiently पर्याप्त	sulphurous anhydride <i>Chem.</i> शुल्बार्य अजलेय <i>n.</i>
sufficiently accurate पर्याप्त तुसाधु	sulphur oxide <i>Chem.</i> शुल्बारि जारेय <i>n.</i>
sugar शर्करा <i>f.</i>	sulphur trioxide <i>Chem.</i> शुल्बारि द्विजारेय <i>n.</i>
invert sugar अपवृत्त-शर्करा <i>f.</i>	sum 1 (amount of money) धनमात्रा <i>f.</i>
sugar (white, refined sugar) सिता <i>f.</i>	2 (total) योग <i>m.</i>
suitable उपयुक्त.	3 (amount) राशि <i>m.</i>
suitable solvent उपयुक्त विलायक <i>m.</i>	summable आकलनीय
sulphate <i>n.</i> <i>Chem.</i> शुल्बीय <i>n.</i>	summand <i>Math.</i> आकल्य <i>n.</i>
sulphide <i>n.</i> <i>Chem.</i> शुल्बेय <i>n.</i> ...	summary संक्षेप <i>m.</i>
sulphite 1 <i>n.</i> शुल्बित <i>n.</i>	summate <i>vb.</i> <i>Math.</i> आकलन <i>n.</i>
2 adj. (of or pertaining to sulphite pulp) शुल्बितिय	summation <i>Math.</i> आकलन <i>n.</i>
sulphite <i>vb.</i> शुल्बितन <i>n.</i>	summation of series श्रेढी-आकलन <i>n.</i> , श्रेढी-योग <i>m.</i>
(to treat with sulphur dioxide, sulphurous acid, or a sulphite) शुल्बारि-द्विजारेय-साधन, शुल्बार्यम्ल-साधन, शुल्बित-साधन <i>n.</i>	summed <i>Math.</i> आकलित
sulphur (derived from Sanskrit शुल्बारि) <i>Chem.</i> शुल्बारि <i>m.</i> (in general language गन्धक)	summing <i>Math.</i> आकलन <i>n.</i>
sulphuration शुल्बारीयण <i>n.</i>	sum to infinity <i>Math.</i> यावदनन्ति-योग <i>m.</i>
sulphur dioxide <i>Chem.</i> शुल्बारि द्विजारेय <i>n.</i>	

sum total समस्त योग <i>m.</i>	suprarenal body <i>Anat.</i> वृक्को-
sunstroke <i>Med.</i> आतपाघात <i>m.</i>	परि-काय <i>m.</i>
super- अधि-	suprarenal gland <i>Anat.</i> वृक्को-
superficial (placentation) <i>Bot.</i> तल-लग्न	परि-ग्रन्थि <i>m.</i>
superficial expansion <i>Phys.</i> तल-विस्तरण <i>n.</i>	supra-scapula <i>Zool.</i> उदंसफलक <i>n.</i>
superfine अधिचारु	surd <i>Math.</i> करणी <i>f.</i>
superheated अधितप्त	surface तल, पृष्ठ <i>n.</i>
superimpose <i>vb.</i> अध्यारोपण <i>n.</i>	surface anatomy (treating of external forms and mark- ings) वहीरूप शारीर <i>n.</i>
superior calyx <i>Bot.</i> उत्तर पुष्पकोश <i>m.</i>	surface strain <i>Mech.</i> पृष्ठ-विकार <i>m.</i>
superior maxilla <i>Anat.</i> उत्तर- हनु <i>f.</i>	surface tension <i>Phys.</i> तलातति <i>f.</i>
superior vena cava = anterior vena cava = pre cava <i>Zool.</i> उत्तर-महानोला <i>f.</i>	surface water मूतल-बाहर <i>n.</i>
supplement I <i>vb.</i> अनुपूरण <i>n.</i> 2 <i>n.</i> अनुपूर <i>m.</i>	surgeon शालाकी (-हन), शल्यवैद्य <i>m.</i>
supplemental अनुपूरक	surgical anatomy शल्योपयोगि शारीर <i>n.</i>
supplemental air = supplemen- tary air <i>Physiol.</i> रेचक वायु <i>m.</i>	surround <i>vb.</i> परिवारण <i>n.</i>
supplementary अनुपूरक	surrounded परिवारित
supplementary angle <i>Math.</i> ऋणुपूर कोण <i>m.</i>	surrounding परिवारक
supply <i>n.</i> प्रदाय <i>m.</i>	surroundings परिगर्भ <i>n.</i> , परिवृति <i>f.</i>
support आधार <i>m.</i>	survey मूमिति <i>f.</i> , मूमापन <i>n.</i>
supporter पोषक, आधारक <i>m.</i>	suspension I निलम्बन <i>n.</i>
suppose <i>Math.</i> अथ यदि (Hindi मान ले)	2 स्थगन <i>n.</i>
supra-intestinal आन्त्रोपरि-	suspensor <i>Bot.</i> निलम्ब <i>m.</i>
supra-intestinal excretory ducts <i>Zool.</i> आन्त्रोपरि-उत्सर्ग-प्रणाली <i>f.</i>	suspensory ligament <i>Ophthalmol-</i> <i>mol.</i> निलम्बन स्नायु <i>f.</i>
supra-intestinal vessel <i>Zool.</i> आन्त्रोपरि-वाहिनी <i>f.</i>	suture <i>Anat.</i> सेवनी <i>f.</i>
supra-orbital plate <i>Ophthalmol.</i> अक्षुपरि-पट्ट <i>m.</i>	suture joint <i>Anat.</i> सेवनी-संधि <i>m.</i>
	swamp महारंक <i>m.</i>
	swarm spore = zoospore <i>Biol.</i> (an asexual spore) चलनीजाणु <i>m.</i> (they are motile)
	sweet flag (a plant) वचा <i>f.</i>
	swing I <i>n.</i> ब्रैखं <i>m.</i>
	2 <i>vb.</i> ब्रैखण <i>n.</i>

switch <i>Elec.</i> संवियुत् <i>m.</i> (संयौति makes connection वियौति breaks or changes connection)	synergidae = help cells <i>Bot.</i> सहाय-कोशा <i>f.</i>
switch board <i>Elec.</i> संवियुत् फलक <i>n.</i>	syngamy <i>Bot.</i> (cell union) समुद्राह <i>m.</i>
sylvite दहनीरेखि <i>m.</i> (-इज for खनिज mineral)	synkinesis <i>Med.</i> सहगति <i>f.</i>
sym-, sym. (symmetrical) सं. (संमितीय)	synkinetic सहगामी (-इन्)
symbiont <i>Bot.</i> सहजीवी (-इन्) <i>m.</i>	synkinetic movement सहगति <i>f.</i>
symbiosis <i>Biol.</i> सहजीवन <i>n.</i>	synthesis संश्लेषण <i>n.</i>
symbiotic सहजीवी (-इन्)	synthetic संशिल्प
symbol प्रतीक <i>n.</i> (the first letter or letters of a word)	synthetical संश्लेषिक
symmetric, symmetrical संमितीय	synthetically संश्लेषपतः
symmetrically equal <i>Math.</i> संमिति-सम	syphilis उपदंश <i>m.</i> (=उपस्थ-दंश)
symmetrically opposite <i>Math.</i> संमिति-सम्मुख	syphon = siphon निनाल <i>m.</i>
symmetry संमिति <i>f.</i>	syphon trap <i>Hygiene</i> निनाल-रुध <i>m.</i>
sympathetic nervous system <i>Anat.</i> प्रथम-स्वायत्र-चेता-संहति <i>f.</i>	syringe उद्धारिका <i>f.</i>
sympodial <i>Bot.</i> संयुक्ताक्षी (-इन्)	syrup मिष्टोद <i>n.</i>
sympodium <i>Bot.</i> संयुक्ताक्ष <i>m.</i>	system प्रणाली, संविधा, संहति, पद्धति <i>f.</i> , जाल <i>n.</i> , क्रम <i>m.</i> , तन्त्र <i>n.</i>
synapse <i>Physiol.</i> चेतोपागम <i>m.</i>	systematic क्रमबद्ध
synarthrosis <i>Anat.</i> (immovable joint) स्थिरसंधि <i>m.</i> (from सुश्रुत)	systematic botany क्रमिक-अधिक्रियी <i>f.</i>
syncarpous (pistil) <i>Bot.</i> युताण्डप	systematization क्रमबन्धन <i>n.</i>
synchondrosis <i>Anat.</i> कासिय-संधि <i>m.</i>	systematize <i>vb.</i> क्रमबन्धन <i>n.</i>
syndesmosis <i>Anat.</i> (an articulation in which the bones are bound together by a ligament) स्नोयु-सन्धि <i>m.</i>	systemic arteries <i>Zool.</i> देह-रोहिणी <i>f.</i> (for the body as a whole)
	system of circles वृत्त-संहति <i>f.</i>
	system of forces बल-संहति <i>f.</i>
	system of lines रेखा-संहति <i>f.</i>
	systems of measurement <i>Phys.</i> माप-पद्धति <i>f.</i>
	systole <i>Anat.</i> हृत्कुंचन <i>n.</i>
	systolic हृत्कुंचन-
	systolic pressure हृत्कुंचन-निपोड <i>m.</i>
	T
	T (tantalum) त (सहाय)
	T (temperature) त (तापमात्र)

T ₁ (initial temperature) त१ (आदिम तापमान)	tapering = conical गर्जस्वत्
T ₂ (final temperature) त२ (अन्तिम तापमान)	tapeworm पट्टकुमि m.
t (time) क (काल)	taproot Bot. अधिमूल n.
t ₁ (initial time) क१ (आदिम काल)	tar विराल m.
t ₂ (final time) क२ (अन्तिम काल)	target लक्ष्य n.
Ta (tantalum) स (सहात्तु)	tarred road विरालित-रथ्या f.
table I (a tabulated statement) सारणी f.	tarry विरालवत्
2 (a piece of furniture) पटल n.	tarry liquid विरालवत् तरल, विराल- सहश तरल m.
3 = layer (of bones) Anat. स्तर m.	tarsal bone = tarsus कूर्च m.
tabulate vb. सारणीकरण, सारणीयन n.	tarsal gland = Meibomian gland वर्त्मपट्ट-ग्रन्थि m.
tabulation सारणीकरण, सारणीयन n.	tarsal plate वर्त्म-पट्ट m.
tadpole 1 मेकशिशु m.	tarsus 1 = ankle गुल्फ m.
2 (a minute tadpole-shaped larva of an ascidian) मेक- शिशुक m.	2 = tarsal bone कूर्च m.
tag नस्या f.	3 = tarsal plate वर्त्म-पट्ट m.
tagged नस्यित	tartar 1 Med. (of teeth) दन्त- शर्करा f. (from सुश्रुत)
tail पुच्छ m.	2 Chem. (a substance de- posited in wine casks) न्यासव m.
tailless बण्ठ	tax कर m.
tallied अनुमिलित, अनुमेलित	-taxis -कम m.
tally vb. अनुमिलन, अनुमेलन n.	taxonomy कामिकी f.
tangent Math. 1 (tangent line) स्पर्शी (-इन्) m	Tb (terbium) इ (इदभृशला)
2 (ratio) स्पर्ज्या f.	Te (tellurium) वं (वंगक)
tangent line Math. स्पर्शरेखा f.	teacher अध्यापक m.
tangent plane Math. स्पर्श- समतल n.	technical I (as words) पार्सि- भाषिक
tantalum Chem. सहात्तु m.	2 (as education) प्रावैधिक
tap विवरी f. (विवर hole, विवियत इति- that which is opened)	3 (professional) व्यावसायिक
tape पट्टिका f.	technically प्रविध्यतुसार, प्रविधिना
	technique (expert method) प्रविधि m.
	technological प्रौद्योगिक
	technologist प्रौद्योगिकविद्

technology (industrial science or systematic knowledge of the industrial arts) प्रौद्योगिकी <i>f.</i>	tense आतत् .
tedious कान्तिकर	tenseness = tensity आतत्त्व <i>n.</i>
teeth in mandible <i>Anat.</i> अधर-दन्त <i>m.</i> (ancient word)	tensibility = tensibleness
teeth in maxilla <i>Anat.</i> उत्तर-दन्त <i>m.</i> (ancient word)	tensible = tensile आतन्य
telegram दूरलेख <i>m.</i>	tensibleness = tensibility = tensility = tensileness आतन्यता <i>f.</i>
telephone दूरभाष <i>m.</i>	tensile = tensible
telescope दूरेक्ष <i>m.</i>	tensileness = tensibleness
telescopic दूरेक्षीय	tensility = tensibleness
telescopic glasses दूरेक्षीय उपनेत्र <i>ns.</i>	tension = strain आतति <i>f.</i>
tellurium <i>Chem.</i> वंगक <i>n.</i>	tensity = tenseness
telophase <i>Biol.</i> भाजनान्तिमा <i>f.</i>	tensive आतानो (-इन्)
Temperate Zone <i>Geog.</i> मन्द कटि-वन्य <i>m.</i>	tensor आतानक <i>m.</i>
temperature ताप <i>m.</i>	tentacles <i>Zool.</i> अंगक <i>n.</i>
temperature bulb ताप-कन्द <i>m.</i>	terbium <i>Chem.</i> इदमृशला <i>f.</i>
temperature controller ताप-वशी (-इन्) <i>m.</i>	term 1 <i>Math.</i> पद <i>n.</i>
temperature of combustion दहन-ताप <i>m.</i>	2 = tenure अवधि <i>m.</i>
temperature of ignition उक्तापन-ताप <i>m.</i>	terminal bud <i>Bot.</i> अवसान-
temples शंख <i>m.</i>	कुड्सल <i>m.</i> , अवसान-कळिका <i>f.</i>
temporal bone <i>Anat.</i> शंखक <i>n.</i>	terminal filament (of a spermatozoon) <i>Zool.</i> अवसानांशु <i>m.</i>
temporary (opposed to permanent, stable) अस्थायी (-इन्), अल्पकाल, अचिर	terminal flower <i>Bot.</i> अवसान-पुष्प <i>n.</i>
tenacious दृढ़	terminal part <i>Bot.</i> अवसान-भाग <i>m.</i>
tendency प्रवृत्ति, उपनति <i>f.</i>	ternary <i>Math.</i> त्रिमय
tendon कण्डरा, मांसरञ्जु <i>f.</i> (from सुधुत)	terrestrial पार्थिव, भौम
tendril <i>Bot.</i> (a means of attachment) संज्ञो <i>f.</i> , प्रतान <i>m.</i> (ancient word)	tertiary तृतीयक, तृत, तृतीय
test <i>परीक्षा f., परीक्षण n., समन्वीक्षा f.</i>	tertiary roots <i>Bot.</i> तृतीय मूल <i>n.</i>
testa <i>Bot.</i> (a seed coat) बीज-चौल <i>m.</i>	tervalent त्रिसंयुक्त
test glass <i>Chem.</i> परीक्षण-काच <i>m.</i>	test <i>परीक्षा f., परीक्षण n., समन्वीक्षा f.</i>
testicle = testis (<i>pl. testes</i>) <i>Anat.</i> वृपण <i>m.</i>	testis-sac <i>Zool.</i> वृपण-कोश <i>m.</i>

test paper परीक्षण-पत्र <i>n.</i>	theca = capsule <i>Bot.</i> प्रावरक <i>m.</i>
test tube <i>Chem.</i> परीक्षण-नाल <i>m.</i>	theorem <i>Math.</i> प्रमेय <i>n.</i>
tetra- <i>Chem.</i> चतुः-.	theorem of the three perpendiculars <i>Math.</i> त्रिलम्ब-प्रमेय <i>n.</i>
tetrad चतुष्टय, चतुष्टयाणु	theoretical सैद्धान्तिक
tetrahedron <i>Geom.</i> चतुर्सीक <i>m.</i>	theoretical chemistry
tetralocular <i>Bot.</i> चतुर्द्वार	सैद्धान्तिक रसायन <i>n.</i>
tetraploid <i>Biol.</i> चतुर्गुण	theoretically सिद्धान्ततः, सिद्धान्तरूपेण
tetrarch <i>Bot.</i> चतुर्सूत्र	theoretical mechanics = analytical mechanics वैश्लेषिक-यांत्रिकी <i>f.</i>
tetravalent <i>Chem.</i> चतुर्संयुज	theoretical method सैद्धान्तिक-रीति <i>f.</i>
tetroxide <i>Chem.</i> चतुर्जीरेय <i>n.</i>	theoretical planes सैद्धान्तिक तल <i>n.</i>
textile वान <i>n.</i>	theory वाद, सिद्धान्त <i>m.</i>
textile industry वानोद्योग <i>m.</i>	theory of numbers (science) <i>Math.</i> आंकिकी <i>f.</i>
texture वयन <i>n.</i>	therefore अतः
Th (thorium) ह (हसातु)	thermal तापीय
thalamus = receptacle <i>Bot.</i>	thermo- ताप-
दल्ख <i>m.</i> (दल्नि+अक्ष 'axis bearing floral leaves')	thermo-chemistry ताप-रसायन <i>n.</i>
thalliform <i>adj.</i> <i>Bot.</i> सूकायरूप	thermo-couple <i>Elec.</i> ताप-मिश्र <i>n.</i>
thalline सूकायवत्	thermoelectric तापविद्युतीय
1 (consisting of a thallus)	thermogram <i>Phys.</i> तापलेख <i>m.</i>
सूकायी (-इन्)	thermograph तापलिख <i>m.</i>
2 (of the nature of a thallus)	thermometer तापमान <i>m.</i>
सूकायसदृश	thermometry तापमिति <i>f.</i>
thallium <i>Chem.</i> सिक्ष्यातु <i>m.</i>	thick घन, स्थूल
thalloid <i>Bot.</i> 1 (pertaining to a thallus) सूकायिक	thick lens स्थूल वीक्ष <i>m.</i>
2 (resembling ...) सूकायसदृश	thickness स्थौल्य <i>n.</i> , स्थूलता <i>f.</i>
3 (consisting of ...) सूकायी (-इन्)	thin तनु, सूक्ष्म
Thallophyta <i>Bot.</i> (algae, fungi, bacteria) सूक्ष्मद्विदः <i>f.pl.</i>	thin lens तनु वीक्ष <i>m.</i>
thallus <i>Bot.</i> (the plant body characteristic of the Thallophyta) सूकाय <i>m.</i> (short for सूक्ष्मद्वित्काय)	third filial generation (F_3) <i>Zool.</i> तृतीय-संतति <i>f.</i> (सः)
that is (<i>i.e.</i>), that is to say अर्थात्	third molar = wisdom tooth <i>Anat.</i> प्रशा-दन्त <i>m.</i>

third proportional <i>Math.</i>	tighten <i>vb.</i> संकर्षण <i>n.</i>
तृतीयानुपाती (-इन्)	tightly दृढ़म्, दृढ़-
thistle funnel शृगाल निवाप <i>m.</i>	timber disease काष्ठ-रोग <i>m.</i>
(शृगाल is short for शृगालकंटक yellow thistle)	time and distance <i>Math.</i> समय तथा दूरत्व <i>n.</i>
thorac-, thoraci-, thoraco-	time period कालावर्तन <i>n.</i>
उरः-	tin I <i>Chem.</i> त्रिपु <i>n.</i>
thoracic औरस, उरः-	2 (a vessel of tin plate) त्रिपुक <i>n.</i>
thoracic duct <i>Anat.</i> औरस-	tincture = tinctura निष्कर्ष <i>m.</i>
प्रणाली <i>f.</i>	tin foil I <i>n.</i> त्रिपु-पर्ण <i>n.</i>
thoracico- औरस-, उरः-	2 <i>vb.</i> त्रिपु-पर्णायन <i>n.</i>
thoracic vertebra = dorsal vertebra उरःकीक्स <i>m.</i>	(to cover or coat with, or wrap in, tin foil) त्रिपुपर्ण-आवरण, त्रिपुपर्ण-रोपण <i>n.</i>
thorium <i>Chem.</i> हसातु <i>m.</i>	tinfoiler त्रिपु-पर्णायक <i>m.</i>
thoron <i>Chem.</i> हसाति <i>m.</i>	tinplate <i>Chem.</i> I <i>n.</i> त्रिपु-पट्ट <i>m.</i>
threadworm सूक्ख्रमि <i>m.</i>	2 <i>vb.</i> (to plate or coat with tin) त्रिपु-पट्टन <i>n.</i>
three-dimensional space त्रैविम बरिमा <i>m.</i> (बरिमन्)	tin-plater त्रिपु-पट्टन-कर्ता (-तु) <i>m.</i>
three-mouthed त्रिमुख	tint I <i>n.</i> (a light colour) आराग <i>m.</i>
three-toed sloth = Ai <i>Zool.</i>	2 <i>vb.</i> (to colour slightly) आरजन <i>n.</i>
अंगुल शाखालम्बी (-इन्) <i>m.</i>	tip अग्र <i>n.</i>
throat गल <i>m.</i>	pointed tip अग्नि <i>f.</i>
thrombosis <i>Med.</i> घनास्ता <i>f.</i>	tire = tyre पति <i>m.</i>
thulium <i>Chem.</i> ब्याहरिला <i>f.</i>	tissue ऊति <i>f.</i>
thumb अंगुष्ठ <i>m.</i>	titanium <i>Chem.</i> रंजातु <i>m.</i>
thumb impression अंगुष्ठ-पद <i>n.</i> (Pali अंगुष्ठपद)	titrate <i>vb.</i> इयदीक्षण <i>n.</i>
thus एवं	titration इयदीक्षा <i>f.</i>
thyroid gland गल-प्रन्थि <i>m.</i>	Tl (thallium) सिक् (सिक्षातु)
Ti (titanum) रं (रंजातु)	Tm (thulium) व्य (ब्याहरिला)
tibia <i>Anat., Zool.</i> जंघास्थि <i>n.</i>	Tn (thoron) हस् (हसाति)
tibial जंघास्थिक, जंघास्थि-	toad मेक <i>m.</i>
tibial artery <i>Anat.</i> जंघा-रोहिणी <i>f.</i>	Tobin's tube <i>Hygiene</i> (the tube carries the air from
tibio- जंघास्थि-	
tifid <i>Bot.</i> (having a deep incision) गहनदर <i>m.</i>	
tiger mosquito ब्याघ्र-मशक <i>m.</i>	

floor level to a height of about six feet) उद्धातन् नाल m.
toe पद्मांगुलि f. (from जैमिनीय ब्राह्मण २.३३७)

toilet प्रसाधन n.

tone (from Sanskrit तान) तान m.

tone of a muscle पेशी-तान m.

tongs संदंश m.

tongue जिङ्गा f.

tonic वृत्य n.

tonka bean tree प्रानन्तमूल m.

tools साधन, उपकरण n.

tooth powder दन्त-शाण m.

(ancient word)

topographical anatomy परिस्थिति-शारीर n.

topography अंगस्थिति f.

torch वर्ती f.

torpedo = submarine mine (for destroying ships) नौधनी f.

Torricellian tube = barometric tube *Phys.* वापीडमान-नाल m.

Torricellian vacuum *Phys.*

ऊर्ध्वशस्त्रक n.

Torrid Zone उष्ण कटिंघ न.

torsion = tortion विमोटन n.

total 1 n. (sum) योग m.

2 adj. अशेष, समस्त

total reflection अशेष परावर्तन n.

total weight समस्त भार m.

touch स्पर्श m.

tough दृढ़

tough चमल

toughness चमलत्व n.

tourniquet *Surg.* रक्तबन्ध m.

(=रक्तस्थाववन्ध)

towel प्रोछ m.

toxic वैषिक, विपालु

trace vb. रेखानुरेखण, अनुरेखण n.

trace n. लेश m.

trachea *Anat.* कण्ठनाल m.

tracheae = air-tubes *Zool.*

श्वास-नाल m.

tracheal system श्वासनाल-संरचना f.

track पथ m.

trade I (business) व्यापार m.

2 (buying and selling)

पण n.

3 (commerce) वाणिज्य n.

trama (of a mushroom) *Bot.*

शिथिलोत n. ('loosely woven')

trans- पार-

cis- अपार-

transcendental *Math.* वीजातीत

transcribe vb. अनुलेखन n.

transfer vb. संक्रामण, स्थानान्तरण,

हस्तान्तरण n.

transfer = transfusion *Med.*

संक्रामण n.

transformation रूपान्तर n.,

परिवर्तन m.

transformation of axes *Math.*

अक्ष-परिवर्तन n.

transformer I परिवर्तक m.

2 (an apparatus) परिवर्तित्र n.

transfusion संक्रामण n.

transfusion tissue *Bot.* संक्रामण

कृति f.

transition परीवर्ती m.

translation (of motion) *Phys.*

स्थानेतरण n.

translatory motion = motion of

translation *Phys.* स्थानेतर-गति f.

translocation	<i>Plant Physiol.</i>	transverse अनुप्रस्थ
(transfer of food)	अन्न-संकरण <i>n.</i>	
translucency	पारमासिता <i>f.</i>	transverse colon <i>Anat.</i> अनुप्रस्थ मलाशय <i>m.</i>
translucent	पार-भास	transverse common tangent = oblique common tangent
transmissibility	<i>Phys.</i> पारेष्यता <i>f.</i>	<i>Math.</i> तिर्यग्युभयस्पदी (-इन्) <i>m.</i>
transmissibility of forces	<i>Phys.</i>	transverse dehiscence <i>Bot.</i>
बल-पारेष्यता <i>f.</i>		(upper part splits off as a cap) टोपी-स्फोटना <i>f.</i>
transmissible	<i>Phys.</i> पारेष्य	transverse section अनुप्रस्थ छेद <i>m.</i>
transmission	1 <i>Med.</i> संक्रामण <i>n.</i>	trap रूधि, पाश <i>m.</i> , पंजर <i>n.</i>
2 <i>Phys., Com.</i>	पारेषण <i>n.</i>	trapezium 1 (English-trape- zoid) समलम्ब <i>m.</i>
transmissive	पारेषी (-इन्)	2 (American-a quadrilateral of which no two sides are parallel) असमान्तरभुज <i>m.</i>
transmit	<i>vb. Com., Phys.</i> पारेषण <i>n.</i>	trapezoid <i>Math.</i> समलम्ब <i>m.</i>
transmitted	पारेषित	traverse <i>vb.</i> पारगमन <i>n.</i>
transmitter	<i>Com., Phys.</i> पारेषक <i>m.</i>	traversed पारगत
transmitting set	<i>Radio</i> पारेषि कुलक <i>n.</i>	tray घानी <i>f.</i> , स्थाल <i>n.</i>
transparency	पारदर्शिता <i>f.</i>	treat <i>vb. Chem.</i> साधन <i>n.</i>
transparent	पारदर्शी	treated <i>Chem.</i> साधित
transpiration	<i>Plant Physiol.</i> उत्स्वेद <i>m.</i> , उत्स्वेदन <i>n.</i>	treatment <i>Med.</i> चिकित्सा <i>f.</i> , उपचार <i>m.</i>
transpiration current = trans- piration stream	<i>Bot.</i>	treble rule of three (rule of seven) <i>Math.</i> सप्तराशिक
उत्स्वेद-वाह <i>m.</i>		Trematoda <i>Zool.</i> विद्वपन्नः <i>m.pl.</i>
transpire	<i>vb. Bot.</i> उत्स्वेदन <i>n.</i>	tremendous speed <i>Phys.</i> भीम वेग <i>m.</i> (ancient word : name of a दानव)
transport	परिवाहन, परिवहन <i>n.</i>	trench 1 <i>Math.</i> खात <i>m.</i>
transported soil	<i>Bot.</i> आगत- उन्मृदा <i>f.</i>	2 <i>Mil.</i> खाति <i>f.</i>
transpose	<i>vb. Math.</i> पक्षान्तरण <i>n.</i>	tri - त्रि-
transposition	व्यत्यय <i>m.</i>	triad 1 त्रिक <i>n.</i>
transposition method = double weighing = method of Gauss	द्विस्तोलन <i>n.</i>	2 <i>Chem.</i> (trivalent) त्रिसंयुज
transversal	<i>Math.</i> भेदिका <i>f.</i>	trial विचार, वैधिकविचार <i>m.</i> , अन्वीक्षा <i>f.</i> (अनुर्विष्यायाम् । पुनः परीक्षा)
transversal axis (=latitudinal, along width)	अनुप्रस्थ-अक्ष <i>m.</i>	
(ancient word)		

trial dividend <i>Math.</i> अन्वीक्षा- भाज्य <i>n.</i>	triangular angle <i>Math.</i> त्रितल कोण <i>m.</i>
triangle त्रिकोण <i>n.</i> , त्रिभुज <i>m.</i>	trillion 1 (American) द्वादशख, महापद्म
triangle law = law of triangle <i>Phys.</i> त्रिभुज-नियम <i>m.</i>	2 (English) अष्टादशख <i>n.</i>
triangle of forces = triangle of velocities बल-त्रिभुज = प्रवेग-त्रिभुज <i>m.</i>	trilobed त्रिखण्ड
triangular prism <i>Math.</i> त्रिभुज- संकेत <i>n.</i>	trilocular <i>Bot.</i> त्रिरूप
triangular pyramid <i>Math.</i> त्रिभुज-स्तूप <i>m.</i>	trimorphic <i>Bot.</i> त्रिरूप
triarch <i>Bot.</i> त्रिसूत्र <i>n.</i>	tripomial <i>Math.</i> त्रिपद <i>n.</i>
tribasic <i>Chem.</i> त्रिपैठिक	triode <i>Ophthalmol.</i> त्रिदार <i>n.</i>
tribe 1 <i>Parasitol.</i> वंशक <i>m.</i> 2 वन-जाति <i>f.</i>	tri-oxide <i>Chem.</i> त्रि-जारेय <i>n.</i>
triceps muscle <i>Anat.</i> त्रिशिर- पेशी <i>f.</i>	tri-pinnate <i>Bot.</i> त्रि-पक्षवत्
trichocyst <i>Zool.</i> (stinging organs) दंशांग <i>n.</i>	tri-plane <i>Phys.</i> त्रि-तल <i>n.</i>
Trichophyton केशोदमित्क (-क for कवक)	triple त्रिगुण
Trichosporum <i>Bot.</i> केशत्रीजति <i>f.</i> (-ति for प्रज्ञाति genus)	triple distilled <i>Pharm.</i> त्रिर- आसुत
trickle <i>vb.</i> आश्रोतन <i>n.</i>	triplex त्रिक <i>n.</i>
tricuspid valve त्रिदल कपाट <i>n.</i>	triplicate ratio <i>Math.</i> घनित- निष्पत्ति <i>f.</i>
trifocal त्रिनाभि	tripod त्रिपाद <i>m.</i>
trifocal lens <i>Ophthalmol.</i> त्रिनाभि वीक्ष <i>m.</i>	tripod stand त्रिपाद-स्थाम <i>n.</i>
trifoliate <i>Bot.</i> त्रिपर्ण	trisect <i>vb.</i> <i>Math.</i> समत्रिभाजन, त्रिभाजन <i>n.</i>
trigeminal nerve <i>Anat.</i> त्रिशाख- चेता <i>f.</i>	trivalent त्रिसंयुज
trigonelline <i>Chem.</i> मेथिकी <i>f.</i> (मेथिका Trigonella foenum graecum)	trochlea = pulley आङ्गृषि <i>m.</i> , घर्घी <i>f.</i>
trigonometry त्रिकोणमिति <i>f.</i>	trochlear muscle आङ्गृषि-पेशी <i>f.</i> superior oblique उत्तर-तिरश्ची <i>f.</i>

Tropic of Cancer कर्क-रेखा <i>f.</i> ,	tuberous <i>Bot.</i> साकन्द, आकन्दसहश
कर्क-तृतीय <i>n.</i>	tube weaver <i>Zool.</i> नाल-वाय <i>m.</i>
Tropic of Capricorn मकर-रेखा <i>f.</i> ,	tubular नाल्बत्
मकर-तृतीय <i>n.</i>	1 (having the form of a t.)
trough ट्रोणी <i>f.</i>	नालूप
trough closet ट्रोणी-शौचागार <i>n.</i>	2 (consisting of a t.) नालमय
trowel करणी <i>f.</i> (Hindi करणी, Tamil करणै)	3 (made with t.) नालकृत
truck उद्धाही (-हून्) <i>m.</i>	4 (provided with t.) सनाल
true सत्य, यथार्थ	tubulate <i>adj.</i> नालबत्, सनाल,
true balance <i>Phys.</i> सत्य-तुला <i>f.</i>	नालरूप, नालकार
true dissolution यथार्थ-प्रविलयन <i>n.</i>	tubule <i>Zool.</i> नालिकार <i>f.</i>
true formula यथार्थ-सूत्र <i>n.</i>	tumor अर्बुद <i>m.</i>
trueness सत्यता <i>f.</i>	tungsten <i>Chem.</i> चंडातु <i>m.</i>
true ribs <i>Anat.</i> उरोयुत पञ्च <i>m.</i>	tunica चोल <i>m.</i>
true root <i>Bot.</i> सत्य मूल <i>n.</i>	tunica vaginalis <i>Anat.</i> (cover-
true weight सत्य भार <i>m.</i>	ing of the testis. The English word is bad literally
truncated खण्डित, विच्छिन्न	tunica and vagina would be
truncated cone <i>Geom.</i> खण्डित शंकु <i>m.</i>	चोल and योनि) परिवृष्टभन <i>m.</i>
truncated prism <i>Geom.</i> खण्डित संक्षेप <i>n.</i>	turbid आविल
truncus arteriosus <i>Zool.</i> रोहिणी- स्कन्ध <i>m.</i>	turbidity आविलता <i>f.</i>
trunk 1 <i>Bot.</i> स्कन्ध <i>m.</i>	turbine वरीवर्ति <i>m.</i> (वरीवर्ति turns
2 (a box) पेटक <i>n.</i>	incessantly)
T square रो (ब्राह्म रो) रेखक <i>m.</i>	turgid <i>Bot.</i> आशून
tube नाल <i>m.</i>	turgidity <i>Bot.</i> आशूनता <i>f.</i>
tube = tube railway सुरंगा-संयान <i>n.</i> (shortened to सुरंगा)	turmeric 1 <i>n.</i> हरिंद्रा <i>f.</i>
tube foot नाल-पाद <i>m.</i>	2 <i>adj.</i> हरिंद्रि
tube-nucleus <i>Bot.</i> नाल-न्यूक्लियस <i>f.</i>	turmeric paper <i>Chem.</i> हरिंद्रि- पत्र <i>n.</i>
tuber कन्द, आकन्द <i>m.</i>	turmerine हरिंद्री <i>f.</i>
tubercle 1 आकन्दिका <i>f.</i>	turnera = damiana <i>Pharm.</i>
2 (of the rib) <i>Anat.</i> अर्बुद <i>m.</i>	वाजपत्र <i>n.</i>
tuberculosis घस्मा <i>m.</i> (ग्रस्मन्)	turning point <i>Math.</i> परिस्थिति-
tuberosity (of the rib) <i>Anat.</i> प्रार्बुद <i>m.</i>	विन्दु <i>m.</i>
	turpentine (tree) सरल <i>m.</i>
	turpentine 1 <i>Chem.</i> सरली <i>f.</i>
	2 सरल-तैल <i>n.</i>

turpentine oil सरल-तैल <i>n.</i>	ulna अरत्नि <i>m.</i>
tutor अवबोधक <i>m.</i>	ulnad <i>adv. Anat.</i> (toward the ulna) अम्यरत्नि
Twaddell's hydrometer पिण्ड- तरलमान <i>m.</i>	ulnar (of or pertaining to the ulna) अरत्नि-
twice-pinnate Bot. द्विः-पक्षवत्	ulnar artery <i>Anat.</i> अरत्नि-रोहिणी <i>f.</i>
twine (a strong thread) गुण <i>m.</i>	ulno-(ulnar and) अरत्नि-
two-celled द्विकोशाबान्	ultimate अन्त्य, परम, चरम
twofold द्विगुण	ultimate analysis अन्त्य विश्लेषण <i>n.</i>
two-mouthed द्वि-मुख	ultramicroscopic पारापूर्वीक्ष-
tyloses Bot. (<i>pl.</i> of <i>tylosis</i>) (block up the tracheal cavi- ties) गुहारुध <i>m.</i>	ultra-violet पार-जम्बु
tympanic membrane <i>Anat.</i> पट्टह-कला <i>f.</i>	ultraviolet rays <i>Phys.</i> पारजम्बु- रङ्गम <i>m.</i>
tympanum पट्टह, कर्ण-पट्टह <i>m.</i>	umbel <i>Bot.</i> उच्छ्रव <i>n.</i> (like an upturned umbrella)
type 1 प्ररूप <i>n.</i> (short for प्रथमरूप. Cf. German <i>Urbild</i>)	umbra <i>Optics</i> प्रच्छाया <i>f.</i>
2 प्रकार <i>m.</i>	unburned अदम्ब
3 Print. मुद्र <i>m.</i>	unchanged अविकृत, अपरिवर्तित
types of equilibrium <i>Phys.</i> समतोल-प्रकार <i>m.</i>	undecomposed अविभ्रद्ध
typewriter (machine) मुद्रिलिख <i>m.</i>	under-feeding अल्पाशन <i>n.</i>
typhlosole Zool. ('blind chan- nel'; a longitudinal fold of the wall projecting into the cavity of the intestine) भित्ति- भंज <i>m.</i>	underground railway अधोमूर्मि- संयान <i>n.</i>
typhoid fever = enteric fever आन्त्रज्वर <i>m.</i>	undetermined coefficient <i>Math</i> अनिर्धारित गुणक <i>m.</i>
tyre=tire पवि <i>m.</i> (ancient word)	undigested अपक
U	undissolved अविलीन
U, Ur (Uranium) कि (किरणातु)	undulate <i>vb.</i> तरंगण <i>n.</i>
U I (initial velocity) <i>Phys.</i> वा (आदिम प्रवेग; वा precedes वे as <i>u</i> precedes <i>v</i>)	undulated तरंगित
2 (distance of object) <i>Phys.</i> दा (पदार्थ-दूरत्व)	undulation तरंगण <i>n.</i>
	undulatory moyement तरंग- गति <i>f.</i>
	uneven असम
	unexpected अनाशंसित, अतर्कित
	ungraduated अनेकित
	unicellular एककोश
	uniform एकरूप, एकविध, समवेश, समांग, संवेश

uniform acceleration <i>Phys.</i>	unlike poles <i>Phys.</i> - विजातीय धूम्र
एकरूप त्वरण <i>n.</i>	<i>m.</i>
uniformity एकरूपता <i>f.</i>	unmanageable अप्रबन्ध्य
unilocular <i>Bot.</i> एकघार	unmixable = unmiscible
union 1 मेल, संघ <i>m.</i>	अमिश्य
2 उद्घाह <i>m</i>	unrefined असंस्कृत
uniparous <i>Bot.</i> एकसदृ	unsaturated अननुविद्ध
unisexual 1 <i>Biol.</i> एकलिंग	unsaturated compound अननु-
2 = diclinous <i>Bot.</i>	विद्ध संयोग <i>m.</i>
एकाङ्ग	unscrew = screw out <i>vb.</i> निर्भ-
unit अंग, एकक <i>n.</i> , मात्रा <i>f.</i>	मीयण <i>n.</i>
unitary method <i>Math.</i> ऐकिक	unsegmented abdomen <i>Zool.</i>
रैति <i>f.</i>	अखण्ड उदर <i>n.</i>
united filament <i>Bot.</i> युक्त अंगु	unstable अस्थायी (-इन)
<i>m.</i>	unstable equilibrium <i>Phys.</i>
unit of density घनता-एकक <i>n.</i>	अस्थायी समतोल <i>m.</i>
unit of length <i>Phys.</i> आयाम-	unstriated muscle = plain
एकक <i>n.</i>	muscle <i>Anat.</i> अरेखित-पेशी <i>f.</i>
unit of mass <i>Phys.</i> पुँज-एकक <i>n.</i>	upper epidermis उत्तर अविच्छिन्न <i>n.</i>
unit of measurement माप-	upper eyelid = palpebra
एकक <i>n.</i>	frontalis = palpebra superior
unit of refractivity भुजाय-एकक <i>n.</i>	उत्तरवर्त्म <i>n.</i>
unit of time <i>Phys.</i> काल-एकक <i>n.</i>	upright (erect) उठानु (<i>right</i> is
unit of volume परिमा-एकक <i>n.</i>	from ऋजु), ऊर्ध्व
unit of weight भार-एकक <i>n</i>	upright axis ऊर्ध्व अक्ष <i>m.</i>
univalent 1 <i>Chem.</i> एकसंयुज	upstroke <i>Phys.</i> उदाघात <i>m.</i>
2 एकगुण, एकल	upward उपरि
uniyversal वैश्व, सार्वत्रिक, विश्वव्यापी	upward displacement उपरि -
(-इन)	निरसन <i>n.</i>
universal algebra वैश्व बीजगणित <i>n.</i>	upward force ऊर्ध्वमुख बल, ऊर्ध्वग बल
universal geometry वैश्व-रखिकी <i>f.</i>	<i>n.</i>
unknown अज्ञात	Ur (uranium) कि (किरणातु)
unknown quantity <i>Math.</i> अज्ञात	urethra <i>Anat.</i> मूत्रप्रसेक, मूत्रमार्ग <i>m.</i>
राशि <i>m.</i>	urgent work अतिपाति कार्य <i>n.</i>
unlike charges <i>Elec.</i> विजातीय	'(भवति ! अतिपाति कार्यमिदम् । शीर्पं
प्रभार <i>m.</i>	निवेदयताम् ।' in अभिषेकनाटक of
unlike parallel forces <i>Phys.</i>	भास III. 1.4)
विजातीय समान्तर बल <i>n.</i>	

Urginea बनपलाहुति f. (-ति for
     प्रजाति genus)
 Urginea indica=Indian squill
     बनपलांहु m.
 urinal १ मूत्रागार, मूत्रस्थान n.
     २ मूत्रकुण्ड n.
 urinary bladder Anat. मूत्राशय,
     वस्ति m. (ancient words)
 urinary organs Anat. मूत्रांगानि
     n. pl.
 urinary passage Anat. मूत्र-
     मार्ग m.
 urine मूत्र n.
 uriniferous tubule Zool. मूत्र-
     नालिका f.
 urino-genital system of the
     female Zool. छो-मूत्र-जनन-
     संहिति f.
 Urochorda Zool. पुच्छमेरवः m.
     pl.
 urostyle Zool. मेरुमुच्छ n.
 use प्रयोग, उपयोग m.
 usefulness उपयोगिता, उपकारिता f.
 usually प्रायः
 utensil भाण्ड n.
 uter-, utero- Anat. गर्भाशय-
 uterine Anat. गर्भाशय-
 uterine artery Anat. गर्भाशय-
     रेहिणी f.
 uterine gland Anat. गर्भाशय-
     ग्रन्थि m.
 uterine pore गर्भाशय-नन्ध n.
 uterus = womb गर्भाशय m.
 U-tube कर्ष्वाहु-नाल m.
 uva-ursi = bearberry कडकवदर
     m., n.

V

V (vibration) वे (आवेष)
 V, v (volt) Phys. श (चुशकम्)
 V (velocity) Phys. वे (प्रवेग)
 v (final velocity) Phys. वे
     (अन्तिम प्रवेग)
 v (distance of image) दू
     (मूर्ति-दूरत्व)
 V (vanadium) Chem. रो (रोचातु)
 v (volume) म (परिमा)
 v₁ (initial volume) Phys. म_१
     (आदिम-परिमा)
 v₂ (final volume) Phys. म_२
     (अन्तिम-परिमा)
 vacuole १ Zool. रसधानी f.:
     २ Bot. (it contains the
         cell sap. Formerly this
         space was thought to be
         empty and hence the name
         vacuole) रसधानी f.
 vacuum शून्यक n.
 vagina Anat. योनि f., योनिमार्ग m.
 vaginal pore योनि-रन्ध्र n.
 vaginula Bot. (basal sheath)
     निंकेचुक m.
 vago- (vagus) Anat. प्राणेशा-
 vagus = vagus nerve Anat.
     प्राणेशा = प्राणेशा चेता f.
 -valence, -valency संयुक्ता f.
 -valent संयुज
 valley दरी f. (Hindi घाटी)
 value अर्हा f.
 valve कपाट n.
 van (a winnowing device)
     वीजन n.
 vanadium Chem. रोचातु m.

vane = blade (vanes of a windmill) फल <i>n.</i>	Vd (vanadium) <i>Chem.</i> रो (रोचातु) <i>m.</i>
vaporimeter वाष्पमान <i>m.</i>	vector प्रसारक
vapour 1 <i>n.</i> वाष्प <i>m.</i>	vector algebra सदिश वीजगणित <i>n.</i>
2 <i>vb.</i> वाष्पन <i>n.</i>	vector analysis <i>Math.</i> सदिश विश्लेषण <i>n.</i>
vapour density method वाष्प-घनता-रीति <i>f.</i>	vegetable colour उच्चित्त-रंग <i>m.</i>
vapourization वाष्पन <i>n.</i>	vegetable kingdom उच्चित्त-सृष्टि <i>f.</i>
vapourizer वाष्पित्र <i>n.</i>	vegetable matter उच्चित्त-पदार्थ <i>m.</i>
variable <i>Math.</i> चल <i>m.</i>	vegetative cell वर्धिकोशा <i>f.</i>
variation 1 <i>Math.</i> विचरण <i>n.</i>	vegetative reproduction <i>Bot.</i> खण्ड-प्रजनन <i>n.</i>
2. विभेद <i>m.</i> , विभिन्नता <i>f.</i>	vegetative stage वर्धनावस्था <i>f.</i>
variation constant <i>Math.</i> विचरण-चल <i>m.</i>	vegetative structure (of a fungus) <i>Bot.</i> वर्धिकाय <i>m.</i>
varied विभिन्न	vein 1 <i>Anat., Zool.</i> नीला, सिरा <i>f.</i>
variety <i>Biol.</i> भेद <i>m.</i>	(in frog veins are red and not blue)
varnish 1 <i>n.</i> लाक्षी <i>f.</i>	2 <i>Bot.</i> नाढ़ी <i>f.</i>
2 <i>vb.</i> लाक्षीयण <i>n.</i>	velocity <i>Mech.</i> प्रवेग <i>m.</i>
vary <i>vb.</i> <i>Math.</i> विचरण <i>n.</i>	velocity ratio <i>Mach</i> प्रवेग-निष्पत्ति <i>f.</i>
deviation विचलन <i>n.</i>	velum (of a mushroom) <i>Bot.</i>
vasa efferentia <i>Anat.</i> रेतोमार्गः <i>m.pl.</i>	अरकला <i>f.</i> (short for अरपट्टकला 'membrane covering the gills अरपट्ट')
vascular 1 (of or pertaining to a vessel) वाहिनी-, वाहिन्य	velvet मूढ़क <i>n.</i>
2 (supplied with or containing vessels) वाहिनीयुत	vena cava <i>Anat.</i> महानीला <i>f.</i>
vascular cylinder <i>Bot.</i> वाहिनी-स्फम्म.	venation <i>Bot.</i> (arrangement of the veins) नाड़ी-विच्छयस <i>m.</i>
वाहिनी-स्फम्म.	venous pulse <i>Med.</i> नीला-स्पन्दन <i>n.</i>
vascularity वाहिनीमत्ता <i>f.</i>	vent (an outlet for fumes and gases) निर्गम <i>m.</i> , वातिछिद्र <i>n.</i>
vas deferens रेतो-वाहिनी <i>f.</i>	venter <i>Bot.</i> (swollen basal portion of an archegonium, in which the egg is developed) अण्डधानी <i>f.</i>
vaseline मार्ट्टली <i>f.</i>	ventilated संवातित
vaso-motor <i>Physiol., Anat.</i> वाहिनी-प्रेरक	
vat कुण्ड <i>n.</i>	
Vaucheria <i>Bot.</i> (one-celled, multi-nucleate algae एककोश बहुन्यष्टि वात्यक) बहुन्याष्ट्य <i>m.</i>	

ventilation सेवातन <i>n.</i>	vertebral column <i>Anat.</i> पृष्ठ-बंश <i>m.</i>
ventilator 1 संवातायन <i>n.</i>	vertebral ring कीकस-बल्य <i>m.</i>
2 संवातक <i>m.</i>	Vertebrata <i>Zool.</i> पृष्ठवंशिनः <i>m.pl.</i>
ventral blood vessel <i>Zool.</i> अधर-रुधिर-वाहिनी <i>f.</i>	vertex <i>Math.</i> शार्ष <i>n.</i> , मूर्धा <i>m.</i>
ventral canal cell <i>Bot.</i> अण्डघानी-कुर्या कोशा <i>f.</i>	शिपोविन्दु <i>m.</i>
ventral surface <i>Zool.</i> अधर-तल <i>n.</i>	vertical उदयप्र
ventricle 1 प्रवेशम् <i>n.</i> , गुहा <i>f.</i> 2 (of the heart) हृद्देशम् <i>n.</i> 3 (posterior chamber in the heart) पश्चेशम् <i>n.</i>	vertical axis अनुलम्ब अक्ष <i>m.</i>
ventricular system <i>Anat.</i> गुहा-संहिता <i>f.</i>	vertically उदग्रतया
verb क्रियापद <i>n.</i>	vertically opposite angles <i>Math.</i> सम्मुख शीर्ष कोण <i>m.</i>
verifiable सत्याप्य	vertical plane उदय समतल <i>n.</i>
verified सत्यापन	vertical position <i>Phys.</i> उदग्रस्थि <i>f.</i>
verify vb. सत्यापन <i>n.</i>	vertical section <i>Phys.</i> उदयछेद <i>m.</i>
vernier अनुश्रेणी <i>f.</i>	verticil = whorl <i>Bot.</i> भ्रमि <i>m.</i>
vernier caliper <i>Mech.</i> अनुश्रेणी-ब्यासमि <i>m.</i>	very sparingly अत्यव्यल्प
vernier division <i>Phys.</i> अनुश्रेणी-भाजन <i>n.</i>	vesicle <i>Zool.</i> आशय, मूत्राशय <i>m.</i>
versatile anther <i>Bot.</i> (swings freely) परिदोली परागाशय <i>m.</i>	vessel 1 (ship) पात्र, यानपात्र <i>n..</i>
versed cosine <i>Math.</i> उत्क्लोज्या <i>f.</i> (उत्क्लमकोटिज्या)	नी <i>f.</i>
versed sine <i>Math.</i> उत्क्ल्या <i>f.</i> (उत्क्लमज्या)	2 <i>Anat.</i> वाहिनी <i>f.</i>
versine (versed sine) <i>Math.</i> उत्क्ल्या <i>f.</i> (उत्क्लमज्या)	vestibule (of the ear) <i>Anat.</i> मध्यगुहा <i>f.</i>
vertebra <i>Anat.</i> कीकस <i>m.</i>	vial = phial (small bottle) कूपिका <i>f.</i>
vertebral arch <i>Anat.</i> कीकस-चाप <i>m.</i>	vibrancy आवेषिता <i>f.</i>
vertebral artery <i>Anat.</i> कीकरोहिणी <i>f.</i>	vibrant आवेषक
	vibrate vb. आरेपन <i>n.</i>
	oscillate प्रदोलन <i>n.</i>
	vibration आरेप <i>m.</i>
	vibratory आवेषी (-इन्), आवेप-, आवेपक
	vibratory motion <i>Phys.</i> आवेषि-गति <i>f.</i>
	vibrissa <i>Zool.</i> प्रश्मशु <i>n.</i>
	vice = vise संग्रह <i>m.</i>

vice versa = conversely	विलोम-	visual angle (minimum separable angle)	Ophthalmol.	दार्ढक कोण m.
कमेण, विलोमतः				
vinculum Math.	शिरोवार m.	vital force	जीवबल n.	
vinegar शुक्र n.		vitelline nucleus	विभाजि-न्यूक्लिस f.	
violent प्रचण्ड		vitiate vb.	प्रदूषण n.	
violet नीललोहित, जम्बू		vitiator	प्रदूषक m.	
virginium = verium, russium		vitreous body	काचर काय m.	
Chem.	क्षुद्रातु m.	vitreous chamber	काचर वेशम n.	
virtual focus Ophthalmol.	(rays do not converge to this point, but only appear to diverge from here)	viz. (namely) अर्थात्, नाम्ना		
	आभास-नामि f.	vocal cords Anat.	(producing voiced धोष sounds)	धोष-तन्त्री f.
virus विषाणु m.		volatile उत्पत्ति		
viscera (internal organs) अन्तर्स्थय (ancient word)		volatility उत्पत्तता f.		
visceral membrane Anat.		volt Elec.	शुशकम n.	
अन्तर्स्थय-कला f.		voltage Elec.	शुशकमता f.	
viscid आलग		voltmeter Phys.	शुमान्नामान m.	
viscidity आलगत्व n.		volt-meter Elec.	शुशकम-मान m.	
viscometer = viscosimeter (viscosity + meter) आलग-मान m. (here आलग = आलगत्व, निर्देशः)		volume I परिमा f. (space occupied, as measured by cubic units)		
viscometry आलगमिति f.		2 ग्रन्थ, ग्रन्थखण्ड m.		
viscoscope आलगेस्क्री m.		volume expansion = cubical expansion Phys.	परिमा-विस्तरण, घन विस्तरण n.	
viscose = viscous आलग		volume strain = volumetric strain Phys.	परिमा-विकार m.	
viscosity आलगत्व n.		volumeter Phys.	परिमामान m.	
viscount उपसामन्त m.		volumetric	परिमामितीय	
viscous liquids आलग तरल m.		volumetrically	परिमामित्या (according to परिमामिति)	
visibility दृश्यता f.		voluminous (of large volume in proportion to weight)		
visible दृश्य		महापरेम, महाकाय		
visible light दृश्य प्रकाश m.		voluntary nervous system		
vision दृष्टि f.		Anat.	ऐच्छिक चेतासंहति f.	
visual acuity दार्ढक-तीक्ष्णता f.				

vomer = ploughshare bone
Anat. इलास्थि *n.*

vomerine tooth *Zool.* इलास्थिदंत *m.*

V-shaped काकपद

vulcanite (sulphur + rubber)
गन्धशृणि *m.*

vulcanizing गन्धवृहण *n.*

vulgar fraction *Math.* साधारण
भिन्न *m.*

vulture गध *m.*

W

W (wolfram=tungsten) *Chem.*

च (चण्डातु)

wall भित्ति *f.*

wall shelf भित्ति-निधाय *m.*

walnut अक्षोट *m.*

walrus = sea lion *Zool.* जलसिंह
m.

ware भांड, द्रव्य, वस्तु *n.*

warm ओष्ण (आ + उष्ण), उष्ण

warm-blooded (animals) *Zool.*
उष्णास्त्र, उष्ण-रुधिर

warming ओष्ण-करण, ओषण *n.*

warn *vb.* प्राचोधन *n.*

washdown closet निधावन-मलकुंड
n.

washer 1 धावक *m.*

2 *Mach.* बलयक *m.*

washing blue धावन नील *m.*

washing bottle धावन-कूपी *f.*

washings धावन *n.*

washing soda धावन विक्षार *m.*

washout closet अपधावन मलकुण्ड
n.

waste क्षय *m.*

waste paper basket क्षेप्य-पत्र-
पिटक *n.*

watch घटी *f.*

watch glass clamp घटी-कान्च-संधर
m.

water bath जल-तापन *n.*

water carriage system जलवाहन
संहति *f.*

water-closet शौचागार *n.*
जलकोष *m.*

water dispersal जलापकिरण *n.*

water gas जल-वाति *m.*

water of constitution *Physical*
Chem. संस्थापना-जल *n.*

water of crystallization *Chem.*
स्फटन-जल *n.*

water-proof जलरुध्

water roots *Bot.* जल-मूल *n.*

water spider *Zool.* जल-खूता *f.*

water supply जल-प्रदाय *m.*

watertight जलाप्रवेश

water vapour जल-बाष्प *m.*

watery liquid *Bot.* जलबत-तरल
m.

watt ओज *n.*

wave तरंग *m.*

wavefront *Phys.* तरंगाम *n.*

wave length *Phys.* तरंग-आयाम *m.*

wave mechanics तरंग-यान्त्रिकी *f.*

wave motion तरंग-गति *f.*

wave theory (undulatory
theory of light) तरंग-वाद *m.*

wax सिक्य *n.*

weak मन्द, दुर्बल

weathering (breaking down of
rocks into smaller mineral
particles) शिलाचूर्णन *n.*

weaver Zool. वाय m.	whole पूर्ण
web जाल n.	whole number Math. पूर्णाङ्क m., पूर्णसंख्या j
wedge स्फान m.	whole surface Math. पूर्ण तल n.
weekday (any day of the week excepting Sunday) शब्दहंदिन n.	whorl = verticil Bot. अभ्रि m.
weeping willow Bot. नम्रा f.	whorled leaf Bot. अभ्रि-पर्ण n.
weigh vb. तोलन n.	wick बार्टिका f.
weight भार m.	widening स्फार m.
weight box भार-मंजूषा f.	willow बीरा f. (Kashmiri बोर)
weightless मारहीन	wind बूबीयन n.
weight lifted Phys. उत्थापित भार m.	wind वात m.
weighty भारी (-इन्)	wind dispersal Bot. वातापकिरण n.
welded संधानित	wind lass हस्तघर्षण f. (with हस्तशंकु handspikes)
welder संधाता (-हु) m.	window वातायन n., द्वारी f. (Panjabi बारी)
welding संधान n.	window blind वातायन-अंधक, m.
well-defined angle सुनिश्चित कोण m.	windpipe Anat. इवासनाल m.
well fitting सम्यग्, अन्वायोजी (-इन्)	wing 1 Zool., Mil. पक्ष m
Weston cell (e.m.f. 1.0183 volts) प्लेकविन्डुस (मृज्यात्म-पारद) कोशा f.	2 (of an aeroplane) पक्ष m (from समरांगणसत्रधार)
whale तिमि m.	winged seeds Bot. सप्त्र बांड n.
wheel चक्र, रथांग n.	winning post Math. विजय-दण्ड m.
wheel and axle चक्र तथा अक्षदण्ड m.	winter हेमन्त m.
wheelbarrow एकचक्रिणी f.	winter green हेमन्त-हरि m.
wheel, grinding शाण-चक्र n.	wire तन्तु m. (fr. तन् to stretch, thus तंतु is properly a metallic wire, that which is 'drawn out')
whey मस्तु n.	wire gauze तन्तु-जाली f.
whirl vb. आर्धूणन n.	wireless अतन्तु, वितन्तु
white blood corpuscle Anat. सित-क्षिर-कोशा f.	wireless waves अतन्तुग तरंग m.
white rust Plant Pathol. ऐत मंदूर n.	with ease = easily अनायास, सरलतया, सुगमतया
white vitriol = zinc sulphate कुप्यात्म शुल्वीय n.	with respect to -प्रति, -अनुसार
whiting इवेन n.	with the stream = down the stream अनुस्रोत

wolfhound वृक्खाखेटिक *m.*
 wolfram = tungsten *Chem.*
 चण्डातु *m.*
 wolf spider वृक्ख-लूता *f.*
 womb = uterus गर्भाशय *m.*
 wood काष्ठ *n.*
 wood alcohol *Chem.* काष्ठ-
     सुख्र *m.*
 wood charcoal काष्ठ-अंगार *m.*
 wooden काष्ठ-, काष्ठमय
 wood peat (trees) = forest peat
Bot. शूक्ष्मजीर्णक *n.*
 wood sorrel अम्लीका *f.*
 woody *Bot.* काष्ठीय
 wool ऊँ *f.* (Hindi ऊन)
 wool fat ऊँ वपा *f.*
 work 1 *n.* कर्म, कार्य *n.*
     2 *vb.* कर्मकरण *n.*
 work and time कर्म तथा समय *m.*
 work and wages कर्म तथा भूति *f.*
 worked out *Math.* साधित
 working कर्मकरण *n.*
 working alternately एकान्वेक
     कर्मकरण *n.*
 works कर्मशाला *f.*
 -works -शाला *f.*
 workshop शिल्प-शाला *f.*
 worm कूमि *m.*
     insect कीट *m.*
 Woulfe bottle अनेकग्रीव-कूपी *f.*
 wound up spring कुच्छीयित स्कन्द *m.*
 wrench प्रकुंच *m.*
 wrinkle बलि *m.*
 wrist = carpus मणिबन्ध *m.*
 wristbone मणिक *m.*
 writing pad लेखन-चय *m.*
 writing table लेखन-पटल *n.*

wrought iron = decarbonized
 iron व्यंगारित अयस् *n.*
 w.r.t. (with respect to) *Math.*
     -अनु
 X
 xerophyte *Bot.* शुष्कोन्हिद् *f.*
 xerophytic characters *Bot.*
     शुष्कोदृभिद्-लक्षण *n.*
 X-rays क्ष-रेस्म *m.*
 xylem *Bot.* दार *n.*
 xylol काष्ठव *m.*
 x, y, z (unknown quantity)
     क्ष, च, झ *m.*

Y
 Yb (ytterbium) श्व (इत्तेल्ला)
 yearly वार्षिक
 yeast प्रक्रिया *f.*
 yeast cell प्रक्रिया-कोशा *f.*
 yellow पीत
 yellowish आपीत
 yellowish green हर्यापीत
 yellow jasmine पीत-जाति *f.*
 yield *n.* प्राप्ति, उत्पत्ति *f.*, उदय *m.*
 yield point (permanent distor-
     tion begins) विकर्षण-बिन्दु *m.*
 yolk अण्डस्नेह *m.*, अण्डपीत *n.*
 yolk gland *Zool.* अण्डस्नेह-ग्रन्थि
      $m.$

yolk nucleus *Embryol.* अण्डस्नेह-
     न्यूक्लियस *f.*
 Young's modulus = Yong's
     modulus of elasticity =
 stretch modulus = modulus
     of elasticity *Phys.* तत्ति-मापांक
     =प्रत्यास्थता-मापांक *m.*

ytterbium *Chem.* श्वेतला *f.*
 yttrium *Chem.* भृशला *f.*
Z
 zero शून्य *n.*
     point विन्दु *m.*
 zero algebra शून्य-बीजगणित *n.*
 zero correction *Phys.* शून्य-शोधन
     n.
 zero error *Phys.* शून्य-विप्रम *m.*
 zero method = null method
     शून्य-रीति *f.*
 zinc कुप्यातु *m.* (Hindi जस्त)
 zinc blende = sphalerite कुप्या-
     न्धन *m.*
 zinc chloride *Chem.* कुप्यातु
     नीरेय *n.*
 zinc-copper-acid cell कुप्य-ताम्राम्ल-
     कोशा *f.*
 zinc dust = zinc auxiliary
     कुप्यातु धूलि *f.*
 zinc granules कुप्या-कणिका *f.*
 zinc oxide *Chem.* कुप्यातु जारेय
     n.
 zinc sulphate *Chem.* कुप्यातु
     शुख्वीय *n.*
 zirconium *Chem.* गोमेदातु *m.*
 zona ciliaris = corona ciliaris
     बलिक बलय *m.*

zone 1 प्रदेश *m.*
 2 परिधि, कटिवन्ध *m.*
 zonula ciliaris = zonule of
     Zinn (suspensory ligament
     of lens) वैक्ष निलम्ब-स्नायु *f.*
 zooid *Zool.* (an individual in
     a colony) संजोव *m.*
 zoology प्राणिशास्त्र *n.,* प्राणिकी *f.*
 zoospore = swarm-spore *Bot.*
     चलवीजाणु *m.* (they are motile)
 Zr (zirconium) गो (गोमेदातु)
 zygoma = cheekbone = malar
     bone = zygomatic bone
     गण्डास्थि *n.*
 zygomatic nerve *Anat.* कपोल-
     चेता *f.*
 zygomatico-temporal nerve
     Anat. गंड-शंख-चेता *f.*
 zygomorphic= monosymmetric
     Bot. एकसंमितीय
 zygospor Bot. युक्तबीजाणु *m.*
 zygote *Biol.* युक्ता *f.* (sc. कोशा)
 zygote nucleus = combination
     nucleus युक्त-न्यूक्टि *f.*
 zyme किणव *n.,* विकर्ता (-तृ) *m.*
 zymic विकर्तृक
 zymogenic bacteria किणवजन
     वेन्त्राणु *m.*

APPENDIX I

WEIGHTS AND MEASURES

METRIC SYSTEM

<i>1. Length</i> भायाम	hecto-gram (hg) शत-धान्य (श. धा.; १०० धा.)
micrc-meter=micron (μ) अणु-	deca-gram (dkg) दश-धान्य (द. धा.; १० धा.)
मान, प्रयुति-मान=अणुम (गु. मा., प्रि. मा.=गु.; ०.०००००१ मा.)	gram (g., gm., gr., grm.) धान्य (धा.)
milli-meter (mm.) दहस्ति-मान (सि. मा.; ०.००१ मा.)	deci-gram (dg.) दशि-धान्य (दि. धा.; ०.१ धा.)
centi-meter (c., cent., cm.) शति -मान (शि. मा.; ०.०१ मा.)	centi-gram (cg., cgm.) शति-धान्य (शि. धा.; ०.०१ धा.)
deci-meter (dec., decim., dm.)	milli-gram (mg., mgm., mgr., mgram.) सहस्र-धान्य (सि. धा.; ०.००१ धा.)
दशि-मान (दि. मा.; ०.१ मा.)	micro-gram (μ g.) अणु-धान्य, प्रयुति-धान्य (गु. धा., प्रि धा.; ०.०००००१ धा.)
meter, metre (m.) मान (मा.)	<i>3. Capacity</i> धारिता
deca-meter (dkm, dm.) दश-मान	kilo-liter (kl.) = stere सहस्र-प्रस्थ (स. स्थ.; १००० स्थ.)
(द. मा.; १० मा.)	hecto-liter (hectol., hl.) शत-प्रस्थ (श. स्थ.; १०० स्थ.)
hecto-meter (hectom., hm.)	deca-liter (dkl) दश-प्रस्थ (द. स्थ. १० स्थ.)
शत-मान (श. मा.; १०० मा.)	liter, litre (l.; lit.) प्रस्थ (स्थ.)
kilo-meter (kil., kilo., kilom., kl., km) सहस्र-मान, (स. मा.; १,००० मा.)	deci-liter (dl.) दशि-प्रस्थ (दि. स्थ.; ०.१ स्थ.)
myria-meter (mym.) अयुत-मान	centi-liter (cl) शति-प्रस्थ (शि. स्थ.; ०.०१ स्थ.)
(अ. मा.; १०,००० मा.)	milli-liter (ml.) सहस्रि-प्रस्थ (सि. स्थ.; ०.००१ स्थ.)
mega-meter महा-मान, प्रयुत-मान (म. मा., प्र. मा.; १०,००,००० मा.)	<i>ENGLISH SYSTEM</i>
<i>2. Weight</i> भार	<i>4. Linear Measure</i> रेखा-माप
metric ton (M. T.) = millier	inch (in.) प्रांगुल (प्रा.)
= tonneau प्रयुत-धाय (प्र. धा.; १०,००,००० धा.)	
quintal (q.) लक्ष-धान्य (ल. धा.; १,००,००० धा.)	
myria-gram (myg.) अयुत-धान्य	
(अ. धा.; १०,००० धा.)	
kilo=kilo-gram (kg., kgm., kilo., kilog) सहस्र-धान्य (स. धा.; १,००० धा.)	

foot (ft.) पाद (पा.)
yard (yd.) यैट (य., यैट.)
rod (rd.) = pole ($\frac{5}{8}$ yds.) वंश
(वं.; ५.५ यैट)

furlong (fur.; 40 rods) प्रणव्व
(प्र.; ४० वंश)

mile (m., mi.) कोशक (को.)

league (l., 3 miles) प्रकोश (प्रक.;
३ कोशक)

5. Square Measure वर्ग-माप

square (sq.) वर्ग (व.)

acre (A.; a measure of land,
originally the amount

ploughed by a yoke of oxen
in a day; now 160 sq. rods)
प्रहल (ह.; १६० व. वंश)

township (36 sq. miles) पुर
(३६ व. क्षेत्र.)

6. Cubic Measure घन माप

cubic (cu.) घन (घ.)

board foot (144 cu. inches)
फलक पाद (१४४ घ. प्रांगुल)

cord (128 cu. feet) रज्जु (१२८
घ. पाद)

7. Chain Measure शृंखला माप

Gunter's chain = surveyor's
chain सूमापत शृंखला (survey
मूमिति)

link (li.) कटी (क.)

chain (ch.) शृंखला (शृं.)

8. Nautical Measure नाविक माप

fathom (6 ft.) घन्तु (घ.)

cable's length संदाम (सं.)

nautical mile सामुद्र (नाविक)

कोशक (सा. को.)

marine league सामुद्र प्रकोश (सा.
प्रक.)

9. Liquid Measure तरल माप
gill (gi., gl.) प्रसूति (प्र.)
pint (p., pt.; 4 gills) शराब (श.;
४ प्रसूति)

quart (q., qt.; 2 pints) तुर्थ (तु.;
२ शराब)

gallon (gal., gall.; 4 quarts)
आढक (द.; ४ तुर्थ)

barrel (bar., bbl., bl., brl.; 31½
gallons) अर्धवारी (अ. खा.; ३१.५
आढक)

hogshead (hhd.; 2 barrels)
खारी (खा.; २ अर्धवारी)

10. Apothecaries' Fluid Measure भैषजिक तरल माप

minim (m., min) पिण्डुक (वि.)

fluid (or liquid) dram (fl. dr.;
60 minims) तरल शाण (त. शा.;
६० विण्डुक)

fluid (or liquid) ounce (fl. oz.;
8 fluid drams) तरल शुक्कि (त.
शू; ८ तरल शाण)

pint (O.; 16 or 20 fluid ounces)
तरल शराब (त. श.; १६, २० तरल
शुक्कि)

gallon (C.; 8 pints) तरल आढक
(त. द.; ८ तरल शराब)

11. Dry Measure शुक्कि माप

pint (p., pt.) शराब (श.)

quart (q., qt.; 2 pints) तुर्थ (तु.;
२ शराब)

peck (pk.; 8 quarts) अर्धकोण (अ.
द्रो.; ८ तुर्थ)

bushel (bu., bush; 4 pecks)
शूर्प (शू; ४ अर्धकोण)

barrel (bar., bbl., bl., brl.; for
fruits, etc.; 105 quarts; 7056

cubic inches) महाक्रोणी (म. द्वौ.; १०५ प्रस्थ; ७०५६ घन प्रांगुल)	गोणी; २००० प्रांजलि) = लघु प्रवर्त (ल. वर.)
12. <i>Circular Measure</i> चक्रीय माप	long ton (l. tn.; 2240 lbs.)
second कांचिका	= gross ton, shippers' ton
minute कला	दीर्घ प्रवर्त (दी. वर.; २२४० प्रांजलि)
degree अंश	metric ton (M. T.; 1000 kilo-grams) मानिक प्रवर्त (मा. वर.; १००० सहस्रधन्य)
quadrant तुरीय	
circle, circumference (4 quadrants) चक्र, परिधि (४ तुरीय)	14. <i>Troy Weight</i> हैम भार
13. <i>Avoirdupois Weight</i>	troy (t.) हैम (है.)
सामान्य भार	grain (g., gr.) यव (य.)
avoirdupois ("weight of goods"; av., avdp., avoir.)	pennyweight (dwt.; 24 grains) महामाप (म. माप.; २४ यव)
सामान्य (सा.)	ounce (oz. t.; 20 pennyweights) शुक्ति (शु.); हैम शुक्ति (है. शु.; २० महामाप)
grain (g., gr.) यव (य.)	pound (lb. t.; 12 ounces; 5760 grains) प्रांजलिका (प्रांजि.); हैम प्रांजलि (है. प्रां.; १२ शुक्ति; ५७६० यव)
dram (dr.; 27 11/32 grains)	
शाणक (शा.; २७ ११/३२ यव)	15. <i>Apothecaries' Weight</i>
ounce (oz.; 16 drams) शुक्तिका (शु.; १६ शाणक)	मैषजिक भार
pound (lb.; 16 ounces) प्रांजलि (प्रां.; १६ शुक्तिका)	apothecary (ap.) मैषजिक (मै.)
stone (st.; 14 lbs.) प्रस्तर (स्त.; १४ प्रांजलि)	grain (g., gr.) यव (य.)
quarter (q.; 2 stones) तुरीय (तु.; २ प्रस्तर)	scruple (s. ap.; 20 grains) प्रमाप (प्रमा.; २० यव)
hundredweight (cwt.; 100 lbs.)	dram (dr. ap.; 3 scruples) शाण (शा., मै. शा.; ३ प्रमाप)
= short hundredweight गोणी (गो.) = लघुगोणी (ल.गो.; १०० प्रांजलि)	ounce (oz. ap.; 8 drams) शुक्ति (शु.); मैषजिक शुक्ति (मै. शु.; ८ शाण)
long hundredweight (l. cwt.; 112 lbs.) दीर्घ गोणी (दी. गो.; ११२ प्रांजलि)	pound (lb. ap.; 12 ounces) प्रांजलिका (प्रांजि.); मैषजिक प्रांजलि (मै. प्रां.; १२ शुक्ति)
ton (t., tn.; 20 cwts; 2000 lbs.)	
= short ton प्रवर्त (वर.; २०	

गोणी; २००० प्रांजलि) = लघु प्रवर्त (ल. वर.)	long ton (l. tn.; 2240 lbs.)
	= gross ton, shippers' ton
	दीर्घ प्रवर्त (दी. वर.; २२४० प्रांजलि)
	metric ton (M. T.; 1000 kilo-grams) मानिक प्रवर्त (मा. वर.; १००० सहस्रधन्य)
	14. <i>Troy Weight</i> हैम भार
troy (t.) हैम (है.)	troy (t.) हैम (है.)
grain (g., gr.) यव (य.)	grain (g., gr.) यव (य.)
pennyweight (dwt.; 24 grains) महामाप (म. माप.; २४ यव)	pennyweight (dwt.; 24 grains) महामाप (म. माप.; २४ यव)
ounce (oz. t.; 20 pennyweights) शुक्ति (शु.); हैम शुक्ति (है. शु.; २० महामाप)	ounce (oz. t.; 20 pennyweights) शुक्ति (शु.); हैम शुक्ति (है. शु.; २० महामाप)
pound (lb. t.; 12 ounces; 5760 grains) प्रांजलिका (प्रांजि.); हैम प्रांजलि (है. प्रां.; १२ शुक्ति; ५७६० यव)	pound (lb. t.; 12 ounces; 5760 grains) प्रांजलिका (प्रांजि.); हैम प्रांजलि (है. प्रां.; १२ शुक्ति; ५७६० यव)
	15. <i>Apothecaries' Weight</i>
मैषजिक भार	
apothecary (ap.) मैषजिक (मै.)	apothecary (ap.) मैषजिक (मै.)
grain (g., gr.) यव (य.)	grain (g., gr.) यव (य.)
scruple (s. ap.; 20 grains) प्रमाप (प्रमा.; २० यव)	scruple (s. ap.; 20 grains) प्रमाप (प्रमा.; २० यव)
dram (dr. ap.; 3 scruples) शाण (शा., मै. शा.; ३ प्रमाप)	dram (dr. ap.; 3 scruples) शाण (शा., मै. शा.; ३ प्रमाप)
ounce (oz. ap.; 8 drams) शुक्ति (शु.); मैषजिक शुक्ति (मै. शु.; ८ शाण)	ounce (oz. ap.; 8 drams) शुक्ति (शु.); मैषजिक शुक्ति (मै. शु.; ८ शाण)
pound (lb. ap.; 12 ounces) प्रांजलिका (प्रांजि.); मैषजिक प्रांजलि (मै. प्रां.; १२ शुक्ति)	pound (lb. ap.; 12 ounces) प्रांजलिका (प्रांजि.); मैषजिक प्रांजलि (मै. प्रां.; १२ शुक्ति)

APPENDIX II

NAMES OF ELEMENTS

Atomic No. Elements

परमाणु-क्रमांक

१	Hydrogen (H)	उद्जन (उ)
२	Helium (He)	यानाति (य)
३	Lithium (Li)	लघ्वातु (ल)
४	Beryllium (Be)	विद्वर (वि)
५	Boron (B)	टांकण (ट)
६	Carbon (C)	प्रांगार (प्र)
७	Nitrogen (N)	भूयाति (भू)
८	Oxygen (O)	जारक (ज)
९	Fluorine (F)	तरस्तिनी (त)
१०	Neon (Ne)	शिथिराति (शि)
११	Sodium (Na)	क्षारातु (क्ष)
१२	Magnesium (Mg)	आज्ञातु (अ)
१३	Aluminium (Al)	स्फङ्गातु (स्फ)
१४	Silicon (Si)	सैक्षता (सै)
१५	Phosphorus (P)	भास्वर (भ)
१६	Sulphur (S)	शुद्धारि (शु)
१७	Chlorine (Cl)	नीरजी (नी)
१८	Argon (A)	मन्दाति (मं)
१९	Potassium (K)	दक्षातु (द)
२०	Calcium (Ca)	चूर्णातु (चू)
२१	Scandium (Sc)	स्तोमातु (रत)
२२	Titanium (Ti)	रंजातु (रि)
२३	Vanadium (V)	रोचातु (रो)
२४	Chromium (Cr)	वर्णातु (व)
२५	Manganese (Mn)	लोहक (लो)
२६	Iron (Fe)	अयम् (अ)
२७	Cobalt (Co)	केत्त्वातु (कि)
२८	Nickel (Ni)	हृषक (रु)

२९	Copper (Cu)	ताम्र (ता)
३०	Zinc (Zn)	कुप्पातु (कु)
३१	Gallium (Ga)	द्रवातु (द्र)
३२	Germanium (Ge)	सिकातु (सि)
३३	Arsenic (As)	नेपाली (ने)
३४	Selenium (Se)	मेचारिन (मे)
३५	Bromine (Br)	टुगांवी (टु)
३६	Krypton (Kr)	लीनाति (ली)
३७	Rubidium (Rb)	दीपातु (दी)
३८	Strontium (Sr)	शोणातु (श)
३९	Yttrium (Y)	भृशला (भृ)
४०	Zirconium (Zr)	गोमेदातु (गो)
४१	Niobium (Nb)	काशातु (क)
४२	Molybdenum (Mo)	संवर्णातु (सं)
४३	Masurium (Ma)	चेष्टातु (चे)
४४	Ruthenium (Ru)	नक्षरातु (न)
४५	Rhodium (Rh)	नाम्लातु (ना)
४६	Palladium (Pd)	निचूपातु (नि)
४७	Silver (Ag)	रजत (र)
४८	Cadmium (Cd)	मृःयातु (मृ)
४९	Indium (In)	नैद्वातु (नै)
५०	Tin (Sn)	त्रितु (त्र)
५१	Antimony (Sb)	अंजन (अं)
५२	Tellurium (Te)	वं इक (वं)
५३	Iodine (I)	जंतुकी (जं)
५४	Xenon (Xe)	कोस्थाति (को)
५५	Caesium (Cs)	द्वृतातु (द्वु)
५६	Barium (Ba)	हर्यातु (ह)
५७	Lanthanum (L _३)	सुजारला (सु)
५८	Cerium (Ce)	पुष्कला (पु)
५९	Praseodymium (Pr)	श्यामला (श्य)
६०	Neodymium (Nd)	आषीतला (आ)
६१	Illinium (Il)	पिविरला (पि)

६२	Samarium (Sm)	धूसरला (धू)
६३	Europium (Eu)	किंविरला (किं)
६४	Gadolinium (Gd)	योनिला (यो)
६५	Terbium (Tb)	इद्भुगला (इ)
६६	Dysprosium (Dy)	चुम्बला (चु)
६७	Holmium (Ho)	पांडुला (पां)
६८	Erbium (Er)	रक्तला (रक्)
६९	Thulium (Tm)	व्याहरिला (व्य)
७०	Ytterbium (Yb)	श्वेतशा (श्व)
७१	Lutecium (Lu)	निर्वर्णला (निर्)
७२	Hafnium (Hf)	गावातु (गा)
७३	Tantalum (Ta)	सदातु (स)
७४	Tungsten (W)	चण्डातु (च)
७५	Rhenium (Re)	बाष्पातु (बा)
७६	Osmium (Os)	गुर्वातु (गु)
७७	Iridium (Ir)	घनातु (घ)
७८	Platinum (Pt)	महातु (म)
७९	Gold (Au)	स्वर्ण (स्न)
८०	Mercury (Hg)	पारद (प)
८१	Thallium (Tl)	सिक्ष्यातु (सिक्)
८२	Lead (Pb)	सीस (सी)
८३	Bismuth (Bi)	भिदातुं (भि)
८४	Polonium (Po)	तोयातु (तो)
८५	Alabamine (Ab)	लाचणी (ला)
८६	Radon (Rn)	तैजस्याति (तै)
८७	Virginium (V)	क्षुशातु (क्षु)
८८	Radium (Ra)	तेजातु (ते)
८९	Actinium (Ac)	एजातु (ए)
९०	Thorium (Th)	हसातु (ह)
९१	Protoactinium (Pa)	प्रैजातु (प्रै)
९२	Uranium (U)	किरणातु (कि)